Editura pentru Literatură Universală

Deținător a numeroase premii literare, printre care: „Premiul criticilor pentru literatură“ (1953), „Marele premiu artistic al land-ului Nordrhein — Westfalen (1959), „Premiul pentru literatură al orașului Köln“ (1961), scriitorul vest-german Heinrich Böll a dobîndit o notorietate mondială, fiind tradus în numeroase limbi.

În țara noastră este cunoscut prin volumele *Unde ai fost, Adame?* și *Casa văduvelor.*

Partida de biliard de la ora 9½ este romanul care constituie opera de căpetenie a prețuitului prozator german și prezintă, într-o formă originală, destinul a trei generații de intelectuali germani, împletit cu destinul Germaniei, de-a lungul a mai bine de șaizeci de ani.

Lei 7,75

6

Heinrich Böll

Partida de biliard de la ora 9½

Heinrich Böll

Partida de biliard de la ora 9½

Colecția Meridiane

Desenul copertei de *Radu Veluda*

Heinrich Böll

Partida de biliard de la ora 9½

Roman

Traducere și prefață de
Mihai Isbășescu

Editura pentru Literatură Universală

București — 1966

PREFAȚĂ

În anul 1951, revista franceză „Les nouvelles littéraires" publica un reportaj asupra reuniunii de la Bad Dürkheim a unui cerc de scriitori vest-germani care începea să facă vîlvă, „Grupul 47", iar la sfîrșitul reportajului menționa în treacăt că premiul literar anual al grupului fusese acordat unui tînăr debutant din Köln, Heinrich Böll, pentru povestirea *Oile negre* (Die schwarzen Schafe). De fapt „tînărul debutant" nu mai era chiar atît de tînăr — avea treizeci și patru de ani — și publicase pînă atunci două volume de povestiri, *Trenul a sosit precis* (Der Zug war pünktlich, 1949) și *Călătorule, de treci prin Spaa...* (Wanderer, kommst du nach Spaa..., 1950). Aceeași revistă acorda, cinci ani mai tîrziu, o pagină întreagă unui interviu al aceluiași Heinrich Böll, care sosise la Paris ca să asiste la lansarea în librării a uneia dintre cărțile sale traduse în limba franceză. De-a lungul anilor, premiului din 1951 i se mai adăugaseră numeroase altele : „Premiul René Schikele" (1952), „Premiul sud-german pentru povestiri" (1953), „Premiul criticilor pentru literatură" (1953), „Premiul Tribune de Paris" (1954), urmate mai tîrziu de „Premiul cultural Eduard von der Heydt" al orașului Wuppertal (1959), „Marele premiu artistic al landului Nordrhein-Westfalen" (1959), „Premiul Charles Veillon" (1960) și „Premiul pentru literatură al orașului Köln" (1961). Iar presa anului 1965 anunța că printre scriitorii

propuşi pentru „Premiul Nobel" se număra şi Heinrich Böll. O carieră literară prodigioasă şi un nume de scriitor ce se înscrie astăzi printre cele mai de seamă ale vieţii artistice vest-germane şi care a depăşit de mult graniţele patriei sale, datorită numeroaselor traduceri în diferite limbi. Şi nu era uşor lucru pentru un scriitor să se afirme într-o ţară ca Germania Federală, a cărei constelaţie literară cuprindea o mare varietate de curente şi orientări, de la fasciştii făţişi, reabilitaţi şi readuşi în circuitul literaturii revanşarde şi şovine, ca Bruno Brehm, Hans Grimm, Paul Ettinghofer, Werner Beumelburg, Guido Kolbenheyer etc., sau fasciştii cu alibiuri de antihitlerişti, ca Erich Edwin Dwinger, neofascişti revanşarzi ca Ernst Jünger, şi pînă la scriitorii burghezi democrat-umanişti, pacifişti şi antifascişti, ca Peter Martin Lampel, Karl-ludwig Opitz, Paul Schallück, Wolfgang Koeppen, Hans Erich Nossack, Günther Grass, Hans Werner Richter, Hans Bender, Hans Werner Pumps, Gert Ledig etc., ori pînă la scriitorii socialişti, dintre care unii au continuat să scrie în Vest, ca Ernst Schuhmacher, iar alţii au preferat să treacă, mai curînd sau mai tîrziu, în Republica Democrată Germană, ca Eduard Claudius, Stephan Hermlin, Peter Hacks, Gotthold Gloger etc. Şi, mai ales, nu era uşor să se afirme un scriitor care nu făcea parte din nici o grupare literară, din nici o formaţie sprijinită de oficialităţi. Căci, deşi primul său pas spre glorie a fost obţinerea premiului literar al „Grupului 47" şi cu toate că a participat uneori, ca invitat, la reuniunile grupului, unde a citit din scrierile sale, Heinrich Böll n-a făcut niciodată parte propriu-zis din această grupare literară închisă, fără o ideologie definită, fără o concepţie estetică obligatorie, fără statute şi fără preşedinte sau secretar-general, ba chiar fără o revistă proprie.

Cu toate acestea, Böll, ca foarte mulţi dintre scriitorii tinerei generaţii postbelice din Germania Federală, împărtăşeşte o parte din ideile şi din atitudinea „Grupului 47", care s-a născut din ambianţa primilor ani de după război şi care vrea să împiedice, cu orice preţ şi pentru totdeauna, repetarea tragicei experienţe naziste, încercînd să contribuie la crearea unei noi literaturi conştiente de răspunderea ce-i revine.

Nimic nu e mai caracterizant pentru atmosfera în care îşi începe Heinrich Böll activitatea, decît următorul pasaj dintr-un editorial apărut într-unul din primele numere ale revistei „Der Ruf" (Chemarea) — revistă cu scurtă existenţă, ce întrunise în jurul ei cîţiva tineri scriitori care, la desfiinţarea acestei publicaţii, în 1947, de către autorităţile de ocupaţie americane, din cauza radicalismului ei, au alcătuit „Grupul 47": „Această tînără generaţie... ştie că imaginea omului, pe care generaţia mai vîrstnică a moştenit-o de la precursorii ei şi pe care ar vrea s-o restabilească, nu mai poate fi reconstituită.... În faţa aspectului înnegrit de fum al acestui peisaj occidental plin de ruine — în mijlocul căruia omul rătăceşte clătinîndu-se, desprins de toate legăturile sale tradiţionale — pălesc toate unităţile de măsură ale trecutului. Orice posibilitate de racordare la trecut, orice încercare de-a relua de-acolo de unde generaţia anterioară şi-a întrerupt dezvoltarea continuă, pentru a capitula în faţa unei aventuri iraţionale, devine un paradox în perspectiva acestui peisaj. Privind lucrurile prin prisma transformării sentimentului vieţii, prin prisma forţei experienţei pe care a făcut-o această tînără generaţie şi care a zguduit-o puternic, singura posibilitate de a iniţia o renaştere spirituală pare să constea astăzi într-un

început radical şi absolut, reluînd totul de la capăt."[1] Radicalismul punctului de plecare al acestei tinere generaţii nu se rezumă doar la atitudinea ideologică a scriitorului şi la substanţa operei literare — conţinut, viziune, structură interioară —, ci se extinde chiar şi asupra formei unde, asemeni „Sturm-und-Drang"-ului, naturalismului şi expresionismului, se porneşte o acţiune de defrişare a limbajului maselor — „limba sclavilor" cum o denumesc ei dintr-o perspectivă, pînă la un punct, anticapitalistă — şi urmăresc crearea unei proze noi, proprii, originale, care să nu imite nici direct, nici indirect alte literaturi sau alţi scriitori. Totodată, radicalismul tinerei generaţii — şi implicit al lui Böll — include şi „repulsia faţă de orice constrîngere, faţă de orice organizaţie, partid, asociaţie, faţă de orice concepţie dogmatică despre lume"[2], repulsie născută, sub presiunea coşmarului celui de-al treilea Reich şi al cîmpurilor de bătălie din ultimul război mondial, ca o teamă insurmontabilă de a nu-şi pierde încă o dată libertatea individuală. Această atitudine a tinerei generaţii de scriitori este izvorîtă din neîncredere în valorile umane şi posibilităţile latente ale omului, din scepticism cu privire la eficienţa democratică a organizaţiilor de mase şi însoţită de preconizarea educării în primul rînd a unei „elite democratice", din care fac parte scriitorii şi toţi cei susceptibili să dobîndească influenţă prin cuvînt.

Precizarea caracteristicilor tinerei generaţii de scriitori din R.F.G., în general, şi ale „Grupului 47", în special,

---

[1] Citat după *Almanach der Gruppe 47*. Herausgegeben von Hans Werner Richter, Reinbeck bei Hamburg, 1964, pag. 14.
[2] *Op. cit.*, pag. 17.

definește totodată și coordonatele creației literare a lui Heinrich Böll, care capătă amploare și cîștigă treptat în adîncime pînă la cuprinzătoarea perspectivă de ansamblu din *Partida de biliard de la ora 9½* coordonate pe care le vom discuta mai amănunțit pe marginea prezentării acestui roman-frescă, unde tragicul demascării politice e învăluit de o reverberație poetică elegiacă cu implicații — la prima vedere — mistice.

Născut în valea Rinului, la Köln, în 1917, ca al optulea copil al unui sculptor, Heinrich Böll începe prin a învăța meseria de librar, apoi se înscrie în 1939 să studieze germanistica ; dar, după cîteva luni, este chemat sub arme pentru o „scurtă" concentrare ce avea să dureze pînă în 1945. În cei șase ani petrecuți ca soldat, Böll trăiește din plin măcinătorul apocalips al frontului, reflectează profund la semnificația tragică — pentru el și pentru întregul popor german — a anilor de guvernare hitleristă, este rănit de patru ori și ajunge, în cele din urmă, prizonier al trupelor engleze și americane. După eliberare își reia studiile de germanistică, dar lucrează totodată ca muncitor necalificat, apoi ca salariat la Oficiul de statistică din Köln, pentru a se putea întreține. Cariera de scriitor o începe în 1947, în calitate de coredactor al revistei „Labyrinth" ; prima povestire, *Trenul a sosit precis* (Der Zug war pünktlich), o publică în volum abia în 1949. Un an mai tîrziu, urmează volumul de scurte povestiri *Călătorule, de treci prin Spaa...* (Wanderer, kommst du nach Spaa...), în care își dezvăluie puternica forță de observație și zugrăvire epică realistă și își conturează poziția și tematica, ce vor rămîne constante în mai toată creația sa ulterioară : lupta împotriva războiului, a reînarmării și a psihozei „miracolului economic", grefată pe prezentarea critică a societății germane

postbelice, cu întreaga problematică socială şi individuală a oamenilor care au suportat, pasiv, trecerea peste ei a tăvălugului hitlerist şi a războiului dezlănţuit de aceştia. Caracteristic pentru acest volum, ca şi pentru restul creaţiei lui Böll, este faptul că eroii sau personajele naraţiunilor sale au o trăsătură de resemnare neputincioasă în faţa evenimentelor şi a destinelor istorice sau personale; iar cînd ies din apatie şi încearcă să acţioneze, nu o fac atît dintr-o angajare a resurselor morale sau ideologice orientate activ asupra unui ţel constructiv bine precizat, ci, pur şi simplu, dintr-un sentiment de revoltă ajunsă la capătul răbdării şi din dorinţa de a pedepsi, fiecare în felul său, pe autorii morali sau materiali ai stărilor de lucruri şi ai dramaticei lor situaţii actuale. S-ar putea spune, cu alte cuvinte, că eroii lui Böll nu sînt oameni de acţiune, dinamici, hotărîţi, militanţi conştienţi şi optimişti în slujba unui ideal social sau politic, ci mai curînd oameni obosiţi, deprimaţi, dezorientaţi, capabili nu de acţiuni, ci de simple reacţiuni germinate din dorinţa nedefinită de-a trăi o viaţă mai bună, reacţiuni în care umanul este totuşi trăsătura dominantă. În aceste prime povestiri, Böll manifestă totodată şi preferinţa sa constantă pentru genul scurt al momentelor descriptiv-narative, asemeni acelui *short story* consacrat de Hemingway şi de alţi prozatori americani contemporani. De altfel, acest gen se bucură de preferinţa constantă a lui Böll în tot lungul creaţiei pînă în prezent şi chiar şi romanele sale se abat de la canoanele clasice ale genului, fiind concepute ca un fel de *short story* la dimensiuni mari, sau ca înlănţuiri de asemenea scurte povestiri, lipsite de dinamismul unor acţiuni epice cu dezvoltare unitară sau pluriliniară. Astfel, primul său roman — publicat după povestirea *Oile negre*, premiată de „Grupul 47"

— *Unde ai fost, Adame?* (Wo warst du, Adam?, 1951) reunește, destul de puțin coerent, nouă episoade din ultimul război mondial, în care imaginea de ansamblu, destinul colectiv al poporului aservit, se întregește dintr-o serie de tablouri individuale ce cuprind, toate, aspre rechizitorii împotriva forțelor care împiedică omul de a fi cu adevărat om. Dar aceste tablouri individuale nu reprezintă simple cazuri particulare, ci situații tipice din lumea marasmului postbelic. La fel și în romanul *Și n-a spus nici un singur cuvînt* (Und sagte kein einziges Wort, 1953) — care urmează după povestirea umoristică *Nu numai la vremea Crăciunului* (Nicht nur zur Weihnachtszeit, 1952) și după scenariile radiofonice *Podul de la Berczeba* (Die Brücke von Berczeba, 1953), *Sfîntul și tîlharul* (Der Heilige und der Räuber, 1953), *O zi, ca de obicei* (Ein Tag wie sonst, 1953, adaptată pentru televiziune în 1955) — unde nu este vorba de situația personală a eroului Bogner, ci de problema generală a omului întors din război, care trebuie să-și croiască o existență în mijlocul penuriei de locuințe din marile orașe și care nu se poate obișnui să trăiască împreună cu soția și copiii în atmosfera strîmtă, de mizerie sufocantă, a unei singure cămăruțe, cu toate că își iubește familia și îi asigură existența materială. Din nou se remarcă, și aici, faptul că pe Böll nu-l interesează categoria destul de numeroasă a profitorilor de război care au dobîndit o situație strălucită pe căile imorale ale „miracolului economic", ci tipul de om cu resurse etice inalienabile, care luptă pentru afirmare în limitele unei morale profund umane. Forma de exprimare și limba lui Böll, din aceste prime opere, este simplă, viguroasă, directă, fără artificii stilistice sau cizelare artistică în sensul tradiției stabilite încă de clasicii secolului al XVIII-lea, o formă

născută — ca la mai toţi scriitorii tinerei generaţii — din inventarierea valorilor limbii uzuale şi din redarea vorbirii oamenilor simpli, în lumina intenţiei de a exprima adevărul pur, chiar dacă acest lucru se face uneori cu preţul sacrificării desăvîrşirii şi vibraţiei poetice. De aici şi unele reproşuri iniţiale, adresate de snobi sau estetizanţi lui Böll şi tinerilor scriitori în bloc, cum că „scriu astfel pentru că nu se pricep s-o facă mai bine"[1]. Dar proza lor, mai ales a lui Böll, nu e lipsită de o anumită măiestrie a dozării mijloacelor artistice, circumscrisă în limitele relatării realiste simple, ades lapidare, ce pare scutită de efuzii romantic-sentimentale, fără însă ca prin aceasta să devină glacială şi lipsită de participare umană. Poate că uneori aglomerarea detaliilor împletită cu o notă de exagerare intenţionată, care face parte din mijloacele stilistice principale ale lui Böll, produce o senzaţie de oboseală şi dezgust ; dar această senzaţie contribuie tocmai la efectul urmărit de autor, care caută să imprime cititorului un dezgust puternic faţă de adevăratele aspecte, neretuşate, ale vieţii occidentale postbelice şi faţă de vinovăţia celor ce n-au cutezat în trecut să împiedice ca lucrurile să ajungă unde au ajuns, cum şi faţă de pasivitatea deopotrivă de vinovată a celor care nu se opun în prezent la reeditarea aceleiaşi aventuri militariste cu sfîrşit inevitabil tragic. Un obiectiv asemănător este urmărit, cu aceleaşi mijloace de expresie, şi în romanul *Casa fără păzitor* (Haus ohne Hüter, 1954) — publicat de curînd în traducere românească sub titlul de *Casa văduvelor* — unde autorul abordează tema existenţei inevitabil şi nesănătos dezaxate a familiilor în care soţul şi

---

[1] *Op. cit.*, pag. 14.

tatăl n-a mai revenit din război pentru a-și continua rolul de păzitor și îndrumător al căminului.

După alte cîteva povestiri — *Pîinea vîrstei fragede* (Das Brot der frühen Jahre, 1955), *Așa s-a înserat și s-au ivit zorile* (So ward Abend und Morgen, 1955), *Oaspeți insondabili* (Unberechenbare Gäste, 1956), *În valea tropotelor de copite* (Im Tal der donnernden Hufe, 1957) — și după o nouă piesă radiofonică, *Cei ce nu lasă urme* (Die Spurlosen, 1957). Böll renunță temporar să mai zugrăvească atmosfera cenușie a anilor și societății postbelice ; acum abordează genul impresiilor de călătorie schițate totuși din perspectiva scriitorului democrat, în *Jurnal irlandez* (Irisches Tagebuch, 1957), sau își voalează critica socială sub haina umorului și satirei în *Tăcerea adunată a doctorului Murke și alte satire* (Doktor Murkes gesammeltes Schweigen und andere Satiren, 1958). În anul 1958, care e nespus de rodnic, Böll revine la genul povestirii scurte satirice, cu *Aruncătorul* (Der Wegwerfer), *Cîntarul familiei Balek și alte povestiri* (Die Waage der Baleks und andere Erzählungen), *Traista de pîine* (Der Brotbeutel) ; tot în acest an publică descrierea ilustrată *În ținutul Ruhrului* (Im Ruhrgebiet) și scrie scenariile radiofonice *Îmi întîlnesc soția* (Ich begegne meiner Frau) și *Eugénie Grandet* (după Balzac). În anul următor, 1959, mai dă două volume de povestiri, *Omul cu cuțitele* (Der Mann mit den Messern) și *Gara din Zimpren* (Der Bahnhof von Zimpren), apoi publică romanul-frescă *Partida de biliard de la ora 9½* (Biliard um halbzehn), care reprezintă un moment calitativ nou în dezvoltarea talentului său narativ și o nouă formulă de roman. De altfel tot în acest an începe să dezbată teoretic problema literaturii angajate, în articolul *În apărarea spălătoriilor* (Zur Verteidigung der Waschküchen) unde își justifică,

împotriva criticilor burghezi, preferința pentru mediul și personajele din lumea celor mărunți și pledează pentru necesitatea de a continua zugrăvirea insistentă a consecințelor dezastruoase ale războiului și demascarea culpabilităților. Iar în anul 1960 discută problema romanului într-un articol publicat în revista hamburgheză „Die Zeit". După o nouă descriere pitorească însoțită de fotografii, *Oameni de la Rin* (Menschen am Rhein, 1960), și după un volum antologic, *Povestiri, scenarii radiofonice, articole* (Erzählungen, Hörspiele, Aufsätze, 1961), Böll încearcă să clarifice, în *Scrisoare către un tînăr catolic* (Brief an einen jungen Katholiken, 1962), poziția sa în privința mult controversatei probleme dacă este sau nu un scriitor catolic. Ca și într-un alt articol, *Artă și religie* (Kunst und Religion), el întreprinde o definire clară a noțiunii și misiunii de artist, căruia îi cere să se situeze în afara sferei religiei și dincolo de concepțiile religioase ale individului și de conștiința sa creștină. Într-adevăr, Böll pare să confirme în întreaga sa operă această separare a sferelor, fiindcă, deși catolic, manifestă în mod constant o atitudine anticlericală și chiar anticatolică neatenuată, iar critica sa împotriva diferitelor categorii de culpabili, oportuniști sau profitori include, fără menajamente, și clerici sau călugări catolici, ori reprezentanți ai diferitor altor secte. De altfel și ultimul său roman, *Părerile unui clovn* (Die Ansichten eines Clowns), scris în 1963 — după ce în 1962 dăduse singura sa piesă de teatru *O înghițitură de pămînt* (Ein Schluck Erde) — cuprinde o diatribă la adresa clerului și a procedeelor pe care le folosește, ca și a masei amorfe de dreptcredincioși care dovedește adesea meschinărie și intoleranță umană în numele unor principii pretins umanitare. Firește că această separație intenționată între conștiința scriitorului

angajat și eventuala religiozitate a omului care-l dublează este destul de precară, și scriitorul Böll poate fi surprins uneori în ipostaze, în care cititorul se simte îndemnat să-și pună întrebarea dacă, în pasajele respective, nu se deslușesc cumva reflexe difuze din misticismul omului Böll.

Întrebarea aceasta se poate pune cu și mai multă acuitate în cazul romanului *Partida de biliard de la ora 9½* unde, cel puțin în aparență, Böll recurge la simbolul creștin al mielului și implantează unora dintre personaje un fel de neosfoită sete după chipul angelic și echilibrul sufletesc, clădit pe supunere, al *boy*-ului Hugo ori al surorii lui Schrella, Edith. Împărțirea oamenilor în două categorii simbolice — a celor care au luat din „împărtășania mielului" și a celor care s-au înfruptat din „împărtășania bivolului" — are, în aparență, o anumită rezonanță de etică creștină. Totuși, la o analiză mai adîncă, se pare că interpretarea dată de Böll celor două simbolice categorii se situează mai curînd la întretăierea planului social-politic cu cel psihologic-caracterologic: Böll se referă, pe de-o parte, la oamenii care-și află echilibrul și forța existenței în blîndețe, în lipsa de violență, într-o pasivă și resemnată, dar neabătută năzuință către un ideal de egalitate a oamenilor, în lumina acestor virtuți — marea masă a celor care sînt necontenit supuși și victime ale celorlalți; iar pe de altă parte la oamenii posedați de demonul puterii, oameni violenți, fără scrupule, gata la orice compromisuri sau crime pentru a ajunge sau a se menține în rîndurile celor ce-i stăpînesc și-i terorizează, fățiș sau din umbră, pe ceilalți. Această diviziune bipartită a lumii, întrucîtva schematică și simplistă, nu este altceva decît o proiectare în lumină nouă a resentimentului autorului față de cei ce poartă vina

repetatului dezastru german şi a compasiunii pentru lumea victimelor care au suportat şi suportă consecinţele acelui dezastru. Faptul că intenţia lui Böll n-a fost să dea o interpretare de nuanţă religioasă, mistică a lumii ante şi postbelice se vădeşte din două caracteristici ale romanului: în primul rînd cele trei generaţii ale familiei Fähmel plasează şi înţeleg aceste simboluri în cadrul lumii istorice şi a mediului social, în care au trăit sau trăiesc, şi, dacă la soţia bătrînului arhitect Fähmel se pot admite uneori şi reflexe difuze de misticism catolic printre categoricele reacţiuni sănătoase îndreptate împotriva celor ce s-au înfruptat din „împărtăşania bivolului“, la cei trei arhitecţi Fähmel — bunicul, tatăl şi fiul — ateismul este structural sau se clarifică în cursul anilor, făcînd imposibilă orice presupunere de geneză sau interferenţe mistice în acceptarea şi folosirea celor două simboluri; iar, în al doilea rînd, atitudinea anticlericală şi antimonacală a autorului — exprimată nu numai în virulenta satiră împotriva neomisticismului „preotesei oilor“ şi a absurd nelucizilor ei adepţi, ci şi în ateismul lui Robert şi în trezirea finală a bătrînului Heinrich Fähmel, care îşi dă seama că munca de-o viaţă întreagă irosită în slujba construirii abaţiei Sankt Anton n-a fost niciodată izvorîtă dintr-o pornire religioasă — este prea evidentă pentru a i se putea atribui lui Böll vreo intenţie, oricît de măruntă sau învăluită, de a-şi dezvolta rechizitoriul antimilitarist şi antibelicist cu argumente, simboluri sau interpretări din arsenalul prozelitismului catolic. Simbolul mielului este mai curînd, într-un anumit sens, cristalizarea concepţiei lui Böll, evident eronată, despre transformarea neviolentă a societăţii prin oameni izolaţi care pot exercita o influenţă educativă asupra celorlalţi.

Romanul-frescă *Partida de biliard de la ora 9½* este racursiul unei jumătăți de veac din istoria Germaniei, evocate prin prisma vieții și activității a trei generații din familia de arhitecți Fähmel, bunicul Heinrich, tatăl Robert și nepotul Joseph, ca exponenți ai destinelor ultimelor trei generații germane. Trecutul este răsfoit filă cu filă și se întregește într-o imagine de ansamblu compusă cu măiestrie din fragmentele pe care le povestesc; le retrăiesc în amintire sau le redeapănă în monologuri diferitele personaje — totul în decurs de douăzeci și patru de ore care preced a optzecea aniversare a bătrînului arhitect și constituie un prilej de bilanț, de confruntare analitică și de decizii pentru membrii familiei. Nu este vorba aici de un roman cu o acțiune unitară, ci de o frescă socială reconstituită din suprapunerea de imagini diferite ale acelorași evenimente sau situații tipice, proiectate ca niște secvențe de film ce au fost înregistrate prin optica specifică a diferitelor generații sau personaje: a bătrînului arhitect care, în amurgul vieții, nu știe ce-a urmărit; a soției sale, Johanna, evadată din realitatea dureroasă într-o smintealâ mai înțeleaptă și mai clarvăzătoare decît a celor întregi la minte; a lui Robert Fähmel care consideră omul mai presus de valorile materiale; a fiului său Joseph, profund zdruncinat de descoperirea că tatăl lui a distrus, în abația Sankt Anton, opera vieții bunicului; în fine a fiicei sale Ruth și a viitoarei nurori Marianne, ca și a dezorientatului Schrella, care nu mai poate nici înțelege, nici urî oamenii și țara pe care a trebuit să le părăsească cu peste două decenii în urmă și care nu s-au schimbat așa cum se așteptase el. Tuturora le este, însă, comună non-adeziunea la evenimentele și istoria impuse de cei ce s-au înfruptat din „împărtășania bivolului“ — respectiv la

politica belicistă a smintitului imperial Wilhelm al II-lea, a lui Hindenburg sau a naziştilor; dar fiecare exprimă această non-adeziune printr-un protest specific: bătrînul arhitect s-a refugiat în crearea de valori considerate de el artistice, în construirea şi extinderea sau întreţinerea abaţiei Sankt Anton; Robert, fiul, a dinamitat abaţia, în ultimele zile de război, ca protest şi răzbunare împotriva călugărilor care au aderat la crimele hitleriste şi împotriva celor care, erijîndu-se în apărătorii tradiţiilor culturale, au ucis-o pe Edith, dar au cruţat biserica Sankt Severin şi au regretat aruncarea în aer a abaţiei Sankt Anton, pentru a cărei salvare ar fi fost în stare să mai prelungească luptele cu cîteva zile, chiar dacă ar fi trebuit s-o facă cu preţul altor sute şi mii de vieţi; bătrîna Johanna, soţia lui Heinrich Fähmel, s-a refugiat în timpul războiului într-o mai mult umanitară, decît creştină solidarizare cu mizeria şi lipsurile maselor, iar în seara aniversării trage cu pistolul într-un neopolitician ce se teme de „oamenii care cred în ceva“; tînăra Marianne, fiica unor nazişti notorii, crescută la ţară într-un mediu muncitoresc sănătos, nu mai poate şi nu mai vrea să simtă vocea sîngelui, cînd mama ei, reprofilată în ambianţa lumii postbelice, o caută şi vrea s-o readucă lîngă ea; tînărul Joseph, zdruncinat de descoperirea faptului că tatăl său a aruncat în aer abaţia clădită de bunic, renunţă la arhitectură, poate pentru că nu mai vrea să contribuie la reconstruirea lumii vechi, poate pentru că nu întrezăreşte sau n-are forţa morală de a-şi făuri o perspectivă a rolului său în viitor; iar Schrella, tipul omului pasiv care înregistrează resemnat că lumea veche n-a pierit, ci se reconstituie în forme modernizate, pe vechea structură, înţelege protestul sub forma unui nou exil voluntar ce reflectă incapaci-

tatea sa de a lupta pentru lumea pe care o dorește, dar pe care nu și-o poate reprezenta cu claritate. Faptul că neadeziunea tuturor se limitează la forme de protest personal, ineficace pe planul mai larg al națiunii, decurge din atitudinea ideologică individualistă a autorului și din scepticismul lui cu privire la rolul și eficiența luptei maselor. Böll este un umanist, este încrezător în virtuțile și posibilitățile omului, este dornic de abolirea pentru totdeauna a trecutului, și-l condamnă fără rezerve, ca și pe toți cei vinovați de existența acestui trecut. Încrederea lui Böll în virtuțile umane are ceva din acceptarea rousseau-istă a naturii bune din om și a rolului educației — dovadă transformarea Mariannei prin educația dată de părinții adoptivi. Dar încrederea aceasta se limitează la simpla transformare pe plan individual și nu trage concluziile necesare pe planul activității social-politice. Oamenii lui Böll sînt prea împovărați de iraționalul existenței lor și al lumii din jur și se tem prea mult să nu-și piardă din nou libertatea individuală pe care-și închipuie că au dobîndit-o, pentru a putea să accepte ideia luptei active, în comun, pentru adevărata libertate colectivă. În atitudinea lor se răsfrîng evident limitele ideologice ale lui Böll și ale tinerei generații de scriitori care se împotmolesc în înregistrarea și zugrăvirea caracterului irațional al existenței postbelice, fără a putea trece la soluții constructive. În această ordine de idei este semnificativă, pentru optica lui Böll, convertirea iraționalului în rațional și a raționalului în irațional. Rațional-calculatul Heinrich Fähmel și lucid-revoltatul Robert nu au curajul, sau nu sînt în stare să descifreze realitatea sumbră pînă la ultimele ei consecințe sociale și să acționeze cu energie împotriva ei, pentru a o transforma; în schimb, bătrîna obnubilată Johanna deslu-

şeşte cu luciditate, în sminteala ei, crimele trecute şi noile primejdii şi îndrăzneşte să acţioneze. Ea este cea care-i spune, în azilul de la Denklingen, bătrînului general Cîmp-de-tragere, dement şi el: ...„puţin îmi pasă de războaiele pierdute; copiii pe care i-am pierdut — iată ceea ce e mai îngrozitor decît războaiele voastre pierdute!“; apoi îi reproşează că la Verdun s-a irosit munca de ani de zile a educatorilor şi-l întreabă fără cruţare de ce nu le-a venit mai curînd ideea de-a pune mitralierele să tragă, pe coridoarele şcolilor, în tinerii absolvenţi care ieşeau fericiţi de la examenele de maturitate. Tot ea, în nebunia ei, caracterizează nemilos societatea din jur renăscută după război: „...sînteţi orbi? atît de uşor vă lăsaţi înşelaţi? Ăştia vă vor ucide pentru mai puţin decît un gest al mîinii, pentru mai puţin decît o felie de pîine cu unt! Nu mai e nevoie să ai părul blond sau negru, nu mai e nevoie de actul de botez al bunicii — ăştia vă vor ucide, pur şi simplu, dacă nu le vor plăcea mutrele voastre... Eu zic, dragule, că ăştia s-au înfruptat cu toţii, pînă la unul, din împărtăşania bivolului; proşti ca pămîntul, surzi ca pomul şi atît de îngrozitor de inofensivi, ca ultima încarnare a *bivolului*; cumsecade, cumsecade...“ Citind atîtea adevăruri crude ieşite nu din gura unui personaj lucid, ci din aceea a unei pretinse demente, te întrebi dacă nu cumva Böll a strecurat, îndărătul acestui artificiu, subtila ironie că doar nebunii pot îndrăzni să privească lucrurile în faţă, să le spună pe nume şi să acţioneze raţional şi curajos în iraţionala atmosferă postbelică din lumea capitalistă, în care pe de-o parte viaţa măruntă cotidiană continuă să pulseze firesc şi puternic — aceiaşi marinari care acostează în port, aceleaşi soţii de marinari care pornesc după aprovizionare, aceleaşi depozite

de cărbuni sau de materiale de construcţie, acelaşi muncitor mergînd cu sufertaşul atîrnat de braţ — iar pe de altă parte aceiaşi oameni care s-au înfruptat şi se înfruptă din *împărtăşania bivolului*, Nettlinger şi compania, continuă să conducă ţara în numele unor noi principii ce nu sînt decît o altă faţă a celor vechi.

În limitarea semnificaţiei şi portanţei sociale a protestului diferitelor personaje mai intervine, în afară de izolarea individualistă, şi un alt aspect asocial : apolitismul izvorît din aversiunea profundă pentru eternul politicianism zgomotos şi venal. Bătrînul arhitect este un reprezentant tipic al rezistenţei antimilitariste din epoca wilhelmină şi hindenburgică, dar a manifestat totdeauna repulsie faţă de intervenţia activă în viaţa politică a ţării. Robert a avut o scăpărare politică în anii de şcoală, cînd a pregătit bomba cu care Ferdi, ucenicul tîmplar, a pîrlit picioarele profesorului Ben Wackes ; dar, după fuga în străinătate şi reîntoarcerea în patrie, s-a retranşat şi el îndărătul dispreţului faţă de politică, pe care-l formulează în discuţia cu Schrella : „Schweugel mai trăieşte ; e scriitor şi, cînd mă cheamă cîteodată seara la telefon ori sună la uşă, o pun pe Ruth să spună că nu sînt acasă ; îl găsesc pe cît de steril, pe atît de insuportabil ; pur şi simplu mă plictisesc cu el ; vorbeşte într-una despre burghezi şi neburghezi, şi probabil se socoteşte printre aceştia din urmă — ce rost are ? Pur şi simplu nu mă interesează..." Doar Schrella — inadaptabilul la noile realităţi cu rădăcini vechi, omul care nu poate înţelege rostul sacrificiilor inutile din război, dacă aceeaşi oameni „convertiţi" au rămas în fruntea bucatelor, într-o Germanie în care lumea n-a învăţat nimic — are o umbră de viziune politică a stărilor de lucruri : „...Nu aceia de jos [foşti combatanţi care defilează] sînt oamenii care mă înspăimîntă ; da, da, ştiu totul Ro-

bert, şi îi văd acolo jos, pe Nettlinger, pe Wakiera ; nu mi-e teamă de faptul că există oamenii aceia de jos, ci de faptul că nu există alţii ; care ?" Dar şi la el viziunea politică e incompletă, lipsită de perspectiva unei soluţii şi nu se întregeşte cu o atitudine plină de fermitate şi energie ; astfel, faţă de fostul coleg şi auxiliar al Gestapoului, Nettlinger, care l-a bătut cîndva cu biciul de sîrmă ghimpată, iar acum se erijează în protector binevoitor şi nevinovat, nu poate nutri nici un pic de ură, ci doar un dispreţ resemnat, concretizat într-o simplă ironie muşcătoare.

Dincolo de aceste — să le spunem — carenţe, explicabile dacă ţinem seama de situaţia politică din Republica Federală Germană, şi de faptul că, deşi antihitlerist şi antimilitarist hotărît, Böll este totuşi lipsit de o bază ideologică clară, romanul de faţă se remarcă prin bogatul conţinut de viaţă reală, prin fondul umanist şi prin concepţia realist-critică a plăsmuirii artistice. Meritul lui Böll stă nu numai în ireductibila sa atitudine fermă împotriva remilitarizării revanşarde şi refascizării, ci şi în faptul că desluşeşte unele dintre contradicţiile sociale ale lumii capitaliste, chiar dacă recurge la o prezentare a lor prin simboluri, care estompează determinările istorice reale. Într-un sens, ceea ce apare drept carenţe ale personajelor — individualismul protestului şi apolitismul — reprezintă de fapt un aspect elocvent al tendinţei demascatoare a autorului : ilustrarea ineficacităţii şi lipsei de sens a protestului individual şi a izolării în apolitism. Pentru că, şi în acest preţios şi măiestrit document artistic al trezirii conştiinţei naţionale, Böll nu-şi dezminte calitatea de scriitor angajat în lupta împotriva forţelor ce stăvilesc democratizarea ţării.

Mihai Isbăşescu

1

ÎN DIMINEAȚA aceasta, Fähmel a fost pentru prima oară nepoliticos cu ea, aproape grosolan. A chemat-o la telefon către ora unsprezece și jumătate și însuși sunetul vocii lui prevestea nenorocire ; vibrațiile acelea îi erau neobișnuite și, tocmai pentru că spusele lui erau foarte corecte, a înspăimîntat-o tonul: toată politețea se reducea la o simplă formulă, de parcă i-ar fi oferit H_2O în loc de apă.

— Te rog, a spus el, ia din biroul dumitale cartonașul roșu pe care ți l-am dat acum patru ani.

Cu mîna dreaptă, secretara a tras sertarul biroului, a dat la o parte un pachet de ciocolată, cîrpa de lînă, lichidul de curățat alama, și a scos la iveală cartonul roșu.

— Citește-mi, te rog, ce scrie pe carton !

Și fata a citit cu voce tremurată :

— „Pot fi deranjat oricînd la telefon cînd e vorba de mama, tata, fiica mea, fiul meu și domnul Schrella, încolo pentru nimeni altul."

— Repetă, te rog, ultimele cuvinte !

Și ea a repetat :

— „Încolo pentru nimeni altul."

— De altfel, de unde știai că numărul de telefon pe care ți l-am dat era cel al „Hotelului Prințul Heinrich“ ?

Secretara a tăcut.

— Aș vrea să subliniez că ai datoria să-mi urmezi dispozițiile, chiar dacă datează de acum patru ani... te rog.

Ea a tăcut.

— Afurisită treabă...

Uitase oare să spună, de rîndul ăsta, „te rog“? Secretara a auzit un mormăit, apoi o voce care striga : „Taxi ! Taxi !“ semnalul centralei telefonice ; a pus receptorul în furcă, a împins cartonașul spre mijlocul biroului și parcă i s-a luat o piatră de pe inimă ; grosolănia asta, prima în decurs de patru ani, îi părea aproape o drăgălășenie.

Cînd era tulburată sau sătulă de munca ei precizată pînă în cele mai mici amănunte, se ducea afară să curețe tăblița de alamă pe care scria : „Dr. Robert Fähmel, Birou de calcule statice, după-amiaza închis“ Fumul trenurilor, negreala gazelor de eșapament, praful străzii îi ofereau zilnic prilej să scoată din sertar cîrpa de lînă și lichidul de curățat alama ; și îi plăcea să prelungească pînă la o jumătate de oră aceste minute destinate curățatului. Dincolo, în casa de pe Modestgasse 8, putea să vadă, îndărătul ferestrelor prăfuite, mașinile tipografice care duduiau și tipăreau, neobosite, lucruri instructive pe hîrtia albă ; le simțea trepidațiile, avea impresia că se află pe un vapor care merge sau se pune în mișcare. Camioane, ucenici, călugărițe ; animație pe

stradă ; lăzi în fața prăvăliilor cu zarzavaturi : portocale, roșii, varză. Iar la casa de-alături, în fața magazinului lui Gretzen, doi băieți de prăvălie tocmai atîrnau afară un porc mistreț ; sîngele negru al animalului picura pe asfalt. Îi plăcea zarva și murdăria străzii. O cuprinse un acces de mîndrie și se gîndi să-și dea demisia ; mai bine să lucreze în orice dugheană infectă, înghesuită în fundul vreunei curți, unde se vînd cabluri electrice, mirodenii sau ceapă, unde niște șefi soioși, cu bretelele atîrnînd și cu grija polițelor scadente să încerce a se deda la intimități, pe care ea, cel puțin, să le poată respinge ; într-o slujbă unde să trebuiască să se zbată pentru a obține ora pe care și-o pierde așteptînd la dentist ; unde se face colectă de bani pentru logodna vreunei colege, pentru vreun binecuvîntat eveniment casnic sau pentru vreo carte de dragoste ; unde glumele deocheate ale colegilor să-i aducă aminte că a rămas încă pură. Viață adevărată. Nu ordinea asta impecabilă, nici șeful ăsta îmbrăcat impecabil și impecabil de politicos — și care o înspăimîntă ; intuia dispreț îndărătul acestei politeți, pe care el o acorda tuturor celor cu care avea de-a face. De fapt, în afară de ea, cu cine mai avea șeful de-a face ? Din cîte își amintea, nu-l văzuse nicicînd cu cineva — cu excepția tatălui, fiului și fiicei lui. Pe mama lui Fähmel n-o văzuse niciodată, trăia undeva într-un sanatoriu pentru alienați, iar acest domn Schrella, care mai era notat pe cartonașul roșu, nu întrebase de el niciodată. Clienți

nu primea, iar pe cei care-l căutau la telefon trebuia să-i roage să se adreseze în scris.

Cînd o prindea cu vreo greşeală, făcea doar un gest dispreţuitor din mînă şi spunea : „Bine, atunci mai scrie o dată, te rog“ Asta se petrecea rareori, întrucît descoperea singură greşelile care se întîmpla să i se strecoare. În orice caz, nu uita niciodată să spună „te rog“ Dacă îi cerea, o lăsa liberă ore, chiar zile întregi ; cînd i-a murit mama, Fähmel i-a spus : „Atunci închidem biroul timp de patru zile... sau ai prefera o săptămînă ?“ Dar ea n-a vrut o săptămînă, nici măcar patru zile, doar trei, şi chiar şi acestea i s-au părut prea lungi în apartamentul pustiu. La slujba religioasă şi la înmormîntare şi-au făcut apariţia, fireşte îmbrăcaţi în negru de sus pînă jos, tatăl lui, fiul şi fiica lui, cu coroane imense, pe care le-au pus personal pe mormînt, şi au ascultat şi liturghia ; iar bătrînul lui tată, la care ea ţinea, i-a şoptit : „Noi, cei din familia Fähmel, ştim ce-i moartea, sîntem în relaţii intime cu ea, copilă dragă“.

Toate dorinţele de îmbunătăţire a condiţiilor de lucru i le împlinea fără nici o opoziţie, aşa că, în decursul anilor, începuse să-i fie tot mai greu să ceară vreo favoare ; îi redusese din ce în ce durata timpului de lucru ; în primul an încă mai lucrase de la orele opt pînă la patru după-amiază, dar acum munca îi era astfel raţionalizată, încît putea fi îndeplinită uşor de la opt pînă la unu şi-i mai rămînea chiar şi timp să se plictisească şi să lungească pînă la o jumă-

tate de oră minutele destinate curățirii firmei. Pe tăblița de alamă nu se mai zărea nici un norișor! Oftînd, înșurubă capacul sticlei cu lichid de curățat și împături cîrpa; încă mai duduiau mașinile tipografiei, imprimînd neînduplecate pe hîrtia albă lucruri instructive, încă mai sîngera mistrețul. Ucenici, camioane, călugărițe: animație pe stradă.

Pe birou cartonul roșu; scrisul lui impecabil de arhitect: „...încolo pentru nimeni altul". Numărul de telefon, pe care îl identificase anevoie, în orele de plictiseală, roșind singură de curiozitatea ei: „Hotelul Prințul Heinrich". Numele acesta îi alimentase din nou firea iscoditoare: oare ce făcea Fähmel dimineața între nouă jumătate și unsprezece la „Hotelul Prințul Heinrich"? Voce glacială la telefon: „Afurisită treabă!" Oare într-adevăr nu adăugase după aceea „te rog"? Abaterea de la stilul lui obișnuit o umplea de speranțe, o consola pentru munca ei, pe care ar fi putut-o îndeplini chiar și un automat.

Două scrisori model, care nu fuseseră modificate de loc în decurs de patru ani și pe care le descoperise și în copiile corespondenței rămase de la predecesoarea ei; una pentru clienții care făceau comenzi: „...vă mulțumim pentru încrederea acordată, pe care o vom justifica prin executarea promptă și corectă a comenzii. Cu stimă"; a doua scrisoare, care trebuia bătută la mașină, cînd se trimitea clienților îndărăt documentația: „Alăturat documentația dorită pentru

proiectul de construcţie X. Onorariul, în sumă de Y, vă rugăm să-l viraţi în contul nostru bancar. Cu stimă." Fireşte că ei îi rămînea să aducă la îndeplinire anumite variaţii ; pe X urma să-l înlocuiască cu : casă pentru un editor la marginea pădurii, casă pentru un profesor pe malul rîului, trecere superioară de cale ferată în Hollebenstrasse. Iar pe Y cu onorariul, pe care trebuia să-l calculeze singură după o cheie simplă.

Mai rămînea corespondenţa cu cei trei colaboratori ai lui Fähmel : Kanders, Schrit şi Hochbret. Acestora trebuia să le expedieze comenzile în ordinea în care veneau. „Pentru ca dreptatea să-şi urmeze cursul ei automat, spusese Fähmel, iar norocul să joace un rol apreciabil." Cînd documentaţia venea îndărăt, ceea ce calculase Kanders trebuia trimis spre verificare lui Schrit, ceea ce calculase Hochbret, lui Kanders, iar ceea ce calculase Schrit, lui Hochbret. Trebuia să ţină o cartotecă, să calculeze deconturile, să fotocopieze desenele şi să execute după fiecare proiect de construcţie o fotocopie cît două cărţi poştale alăturate, pentru arhiva particulară a lui Fähmel ; dar cea mai mare parte a activităţii ei o constituia francarea scrisorilor ; necontenit trebuia să umezească pe burete dosul mărcii verzi, roşii, albastre cu efigia lui Heuss [1], şi să o lipească cu îngrijire în colţul de sus, din dreapta, al plicului galben ; i se părea o adevărată varia-

---

[1] *Theodor Heuss* (n. 1884), preşedintele Republicii Federale Germane între 1949 şi 1959.

ție cînd, printre ele, dădea de un Heuss maro, violet, galben.

Fähmel își făcuse un principiu din a nu petrece niciodată mai mult de o oră pe zi la birou ; își scria numele sub „Cu stimă", ori pe mandatele cu onorarii. Dacă soseau mai multe comenzi decît ar fi putut rezolva într-o oră, refuza să le accepte. Pentru asemenea cazuri avea formulare șapirografiate, cu următorul text : „Din cauza supraaglomerării cu lucrări, ne vedem siliți, cu regret, să renunțăm la prețioasa dumneavoastră comandă. Semnat F."

Cînd ședea în fața lui dimineața, între opt și jumătate și nouă și jumătate, nu-l surprinsese nici măcar o singură dată asupra unei îndeletniciri umane mai intime ; mîncînd sau bînd ; niciodată nu observase la el vreun guturai ; se gîndea, roșind, și la lucruri mai intime decît acestea; faptul că fuma nu le înlocuia pe celelalte, a căror lipsă o resimțea : prea era imaculată țigara albă ca neaua ; doar cenușa și chiștocurile din scrumieră o mai consolau : astea, măcar, erau resturi, dovedeau că s-a consumat ceva. Lucrase pînă acum la șefi atotputernici, oameni ale căror birouri erau ca niște punți de comandă și a căror fizionomie insufla teamă ; dar chiar și aceste mărimi beau uneori o ceașcă de ceai, o cafea, mîncau un sandviș, iar priveliștea atotputernicilor mîncînd sau bînd îi producea totdeauna o emoție : se făceau firimituri de pîine, rămîneau pielițele de la salam sau marginea grasă a feliilor de șuncă, trebuiau să-și spele mîinile, să scoată batistele din buzunar. Îndărătul frunților de gra-

nit, care comandau peste armate întregi de oameni, se desluşea ceva împăciuitor, îşi ştergeau gurile de pe chipurile lor care, odată şi odată, turnate în bronz şi aşezate pe socluri monumentale, aveau să vestească generaţiilor următoare măreţia lor. Cînd venea în birou, la opt şi jumătate, din apartamentul din fund, Fähmel nu aducea cu el nici o urmă a micului dejun, nu era nici nervos, nici preocupat — cum s-ar fi căzut să fie un şef ; chiar dacă trebuia să-şi scrie numele de patruzeci de ori sub formula „Cu stimă", iscălitura lui rămînea tot citeaţă şi frumoasă ; fuma, semna, se uita rareori la vreun desen, apoi, la ora nouă şi jumătate fix, îşi lua pardesiul şi pălăria spunînd : „Atunci, pe mîine", şi dispărea. De la ora nouă şi jumătate pînă la unsprezece putea fi găsit la „Hotelul Prinţul Heinrich", de la unsprezece pînă la douăsprezece la „Café Zons", dar numai dacă era vorba de „mama sa, tatăl său, fiica sa, fiul său — şi domnul Schrella" ; de la douăsprezece în sus era la plimbare, iar la ora unu se întîlnea cu fiica lui, la restaurantul „Leul", pentru dejun. Nu ştia cum îşi petrecea după-amiezele, serile ; ştia doar că dimineaţa asista la sfînta slujbă de la ora şapte, apoi lua micul dejun, de la şapte jumătate pînă la opt, împreună cu fiica sa, iar de la opt pînă la opt şi jumătate singur. Pe secretară o surprindea totdeauna bucuria ce o manifesta cînd se anunţa fiul lui ; de fiecare dată deschidea numaidecît fereastra, privea în josul străzii pînă spre Modesttor, punea să se aducă flori şi angaja o menajeră pentru durata vizitei ; mica cicatrice de la

rădăcina nasului se roşea de surescitare ; femeile venite să deretice populau sumbrul apartament din fund, scoteau la iveală sticle de vin, ce fuseseră puse la îndemînă pe coridor pentru negustorul de vechituri ; se adunau tot mai multe sticle, rînduite la început în şiruri de cîte cinci, apoi de cîte zece, întrucît lungimea coridorului nu mai ajungea ; o pădure de ştachete de culoare verde-închis, rigide, ale căror vîrfuri le număra roşind, conştientă de curiozitatea ei neîngăduită : două sute zece sticle, golite de la începutul lui mai pînă la începutul lui septembrie, mai mult de-o sticlă pe zi.

Niciodată nu mirosea a alcool, mîinile nu-i tremurau. Pădurea verde-închis, rigidă, devenea ireală. O văzuse cu adevărat sau exista doar în visele ei ? Nici cu Schrit, cu Hochbret sau Kanders nu dăduse ochii vreodată ; erau înfundaţi undeva prin mici localităţi, departe unii de alţii. Numai de două ori descoperise unul dintre ei greşeli la celălalt : atunci cînd Schrit calculase eronat fundaţia bazinului municipal de înot, fapt căruia îi dăduse de fir Hochbret. Secretara se enervase foarte tare, dar Fähmel o rugase doar să identifice care din însemnările cu creion roşu de pe margine sînt ale lui Schrit şi care ale lui Hochbret, iar ea îşi dăduse seama limpede, pentru prima oară, că şi patronul se pricepea, pare-se, în meserie : vreme de o jumătate de oră şezuse la birou cu rigla de calcul în mînă, cu tabele şi creioane ascuţite, apoi spusese : „Hochbret are dreptate, bazinul de înot s-ar fi năruit în cel mult trei luni". Nici un cuvînt de reproş pentru

Schrit, nici unul de laudă pentru Hochbret şi cînd — de rîndul acesta — semnă personal expertiza, rîse ; rîsul lui o înspăimîntă la fel de mult ca şi politeţea lui.

A doua greşeală i se strecurase lui Hochbret la calcularea documentaţiei statice pentru trecerea superioară de la Wilhelmskuhle, şi de rîndul ăsta Kanders a fost cel care a descoperit eroarea, şi din nou l-a văzut pe Fähmel — pentru a doua oară în decurs de patru ani — stînd la birou şi calculînd. Din nou a trebuit să-i identifice însemnările făcute pe margine, cu creionul roşu, de către Kanders şi Hochbret ; incidentul acesta i-a sugerat ideea să impună diferiţilor colaboratori culori felurite : lui Kanders culoarea roşie, lui Hochbret verde, lui Schrit galbenă.

•

În timp ce în gură i se topea bucata de ciocolată, scrise încet : „Vilă de *weekend* pentru o actriţă de cinema", apoi, în timp ce i se topea în gură a doua bucăţică de ciocolată, scrise : „Construcţie de extindere pentru Societas, cea mai utilitară dintre cele de utilitate publică" Oricum, clienţii se mai deosebeau între ei prin nume şi adresă, iar desenele anexate îi dădeau sentimentul că participă la ceva real ; pietre şi plăci de materiale sintetice, grinzi de fier, cărămizi de sticlă, saci de nisip, toate astea şi le putea imagina, în timp ce pe Schrit, pe Kanders şi pe Hochbret nu era chip să şi-i imagineze, cu toate că le scria zilnic adresa. Nu veniseră niciodată la birou, nu telefonau niciodată, nu scriau niciodată. Trimiteau îndărăt calculaţiile

şi documentaţia fără nici un comentar. „La ce bun scrisori, spusese Fähmel, doar nu vrem să colecţionăm aici confesiuni, nu-i aşa ?"

Uneori, ea lua lexiconul din raftul cu cărţi, îl deschidea la numele localităţilor, pe care le scria zilnic pe plicuri : Schilgenauel, 87 locuitori, dintre care 83 rom.-cat., celebră biserică parohială din sec. XII cu altarul din Schilgenauel. Acolo locuia Kanders, ale cărui date personale le dezvăluia carnetul de asigurări sociale : treizeci şi şapte de ani, necăsătorit, rom.-cat., ... Schrit locuia departe, în nord, la Gludum, 1988 locuitori, dintre care 1812 ev., 176 rom.-cat., industrie de conserve de peşte marinat. Şcoală de misionari. Schrit avea patruzeci şi opt de ani, căs., ev., 2 copii, dintre care unul de peste optsprezece ani. Localitatea de reşedinţă a lui Hochbret n-avea nevoie s-o caute în lexicon ; locuia într-o suburbie, la Blessenfeld, la o distanţă de numai treizeci şi cinci de minute cu autobuzul, şi adeseori o bătea gîndul nesăbuit să-l viziteze cîndva, să se încredinţeze de existenţa lui auzindu-i glasul, văzîndu-l, simţindu-i strîngerea mîinii ; dar vîrsta lui — avea abia treizeci şi doi de ani — şi faptul că era necăsătorit o reţineau de la un asemenea act de intimitate. Cu toate că lexiconul descria localităţile unde domiciliau Kanders şi Schrit, aşa cum este descrisă o persoană în actul ei de identitate, şi cu toate că Blessenfeld îi era cunoscut, nu era chip să şi-i imagineze pe cei trei, deşi expedia lunar pentru ei cotizaţiile de asigurări sociale, ar completa mandatele poştale destinate fiecăruia şi le trimitea reviste şi tabele ;

rămîneau la fel de ireali ca acest Schrella, notat pe cartonul roşu şi pentru care „el" putea fi găsit oricînd la telefon, dar care, în răstimp de patru ani, nu încercase nici măcar o singură dată să-l caute.

Lăsă să zacă pe masă cartonaşul roşu, cauza primei grosolănii a lui Fähmel. Cum se numea domnul acela care venise la birou pe la zece şi ceruse să vorbească urgent, urgent, foarte urgent cu Fähmel ? Era înalt, cărunt, cu o faţă uşor congestionată ce trăda mese excelente luate pe spezele firmei, şi purta un costum care bătea, pur şi simplu, la ochi prin calitatea lui superioară ; domnul acela întrunea autoritatea, demnitatea şi şarmul dominator într-un mod care-l făcea irezistibil ; în titlul, pe care îl mormăise surîzător, sunase ceva a minister — consilier ministerial, director de minister, conducător de sector ministerial — şi cînd ea susţinuse că nu ştia unde se afla Fähmel, străinul îi vorbise impetuos, repede, punîndu-i mîna pe umăr : „Ei, frumoasă copilă, hai spune unde-l pot găsi", iar ea trădase taina — nu ştia singură cum — atît de adînc era înfipt în ea secretul care îi preocupa, cu nespusă stăruinţă, înclinaţiile iscoditoare : „Hotelul Prinţul Heinrich" Apoi străinul îndrugase ceva despre colegi de şcoală, despre o chestiune care era urgentă, urgentă, foarte urgentă, ceva despre armată, despre arme ; după ce plecase, lăsase în urma lui un iz de trabuc, care-l făcuse pe tatăl lui Fähmel, o oră mai tîrziu, să adulmece excitat.

— Doamne, Doamne, ce mai buruiană trebuie să fi fost, ce mai buruiană !

Bătrînul adulmecă în lungul pereţilor, aproape îşi lipi nasul de birou, îşi puse pălăria, reveni după cîteva minute cu girantul tutungeriei, unde-şi făcea cumpărăturile de peste cincizeci de ani, şi se opriră o clipă amîndoi, în uşă, adulmecînd ; umblară de colo pînă colo prin birou ca nişte cîini stîrniţi, girantul se tîrî în patru labe sub birou, unde se păstrase, pare-se, un întreg nor de fum, se ridică, îşi scutură palmele, zîmbi triumfător şi spuse :

— Da, domnule consilier intim, a fost o ţigară „Partagas Eminentes".

— Şi poţi să-mi procuri ?

— Desigur, am în depozit.

— Vai de dumneata, dacă aroma lor n-o fi la fel cu cea pe care am mirosit-o aici !

Girantul mai adulmecă o dată, apoi spuse :

— „Partagas Eminentes", pun capul, domnule consilier intim. Patru mărci bucata. Doriţi cîteva ?

— Una, dragă Kolbe, una. Patru mărci... atît era salariul săptămînal al bunicului meu, şi eu respect morţii, am sentimentalismele mele, după cum ştii. Doamne, buruiana asta dă gata cele douăzeci de mii de ţigarete pe care le-a fumat fiu-meu, pînă acum, aici.

Secretara consideră ca o mare cinste faptul că bătrînul îşi fumă trabucul în prezenţa ei, rezemîndu-se adînc în fotoliul fiului său, care era prea mare pentru el ; îi strecură o pernă la spate, îl ascultă, în timp ce ea îndeplinea cea mai ima-

culață dintre ocupațiile sale: francatul scrisorilor. Umezea încet pe burete mărcile verzi, roșii, albastre cu efigia lui Heuss, le lipea cu meticulozitate în colțul de sus din dreapta al plicurilor, care aveau să călătorească spre Schilgenauel, Gludum și Blessenfeld. Făcea acest lucru cu exactitate, în timp ce bătrînul se dăruia unei plăceri pe care părea s-o fi căutat zadarnic vreme de cincizeci de ani.

— Dumnezeule, spuse el, acum știu și eu, în fine, ce înseamnă o țigară de foi, copilă dragă! A trebuit să aștept atîta vreme, pînă la a optzecea aniversare — ei, lasă, nu te mai emoționa, firește, azi împlinesc optzeci de ani —, așadar n-ai fost dumneata cea care a comandat florile în numele fiului meu? Bine, mulțumesc, vorbim mai tîrziu de aniversarea mea, da? Te invit din toată inima la sărbătorire, astă-seară la „Café Kroner" — dar, ia spune-mi, dragă Leonore, de ce în cei cincizeci de ani, mai precis cincizeci și unu de ani, cei de la care cumpăr nu mi-au oferit, nici măcar o dată, o asemenea țigară de foi? Sînt eu oare zgîrcit? N-am fost niciodată, știi bine. Am fumat țigări de zece pfenigi cît am fost tînăr, de douăzeci cînd am cîștigat ceva mai mulți bani; apoi de șaizeci — decenii de-a rîndul. Ia spune-mi, copilă dragă, ce fel de oameni sînt ăștia care trec strada cu un asemenea trabuc de patru mărci în gură, intră într-un birou, ies din nou, ca și cum n-ar fi vorba decît de o țigaretă de un sfanț. Ce fel de oameni sînt ăștia care, între gustarea de dimineață și dejun, prefac în fum trei salarii săptămînale de-ale bunicu-

lui meu și împrăștie în urma lor o asemenea aromă, încît un biet bătrîn ca mine simte că-i lasă gura apă și se tîrăște ca o javră, adulmecînd, pe sub biroul fiului său ? Cum ? Coleg de școală cu Robert ? Consilier ministerial, director de minister, conducător de sector ministerial — sau chiar ministru ? Ar trebui, totuși, să-l cunosc. Armată ? Arme ?

Și, deodată, ochii lui licăriră, de parcă s-ar fi ridicat un văl de pe ei : bătrînul se întorsese îndărăt în primul, al treilea sau al șaselea deceniu al vieții, îngropa pe unul dintre copiii săi. Pe care ? Pe Johanna sau pe Heinrich ? Peste care sicriu alb arunca bulgări de pămînt, presăra flori ? Lacrimile din ochii lui erau lacrimile anului 1909, cînd a îngropat-o pe Johanna, ale anului 1917, cînd sta lîngă mormîntul lui Heinrich, ori erau cele din 1942, cînd a primit vestea morții lui Otto ? Plîngea la poarta ospiciului de nebuni, care o înghițise pe soția lui ? Lacrimi, în timp ce trabucul se consuma în nori de fum ce se încolăceau ușor, erau lacrimile din anul 1894 ; o îngropa pe sora lui, Charlotte, pentru care voia să economisească galben după galben, ca să aibă parte de o viață mai bună ; sicriul aluneca de-a lungul corzilor ce scîrțîiau, în timp ce copiii de școală cîntau : „Paznic al turnului, încotro a fugit rîndunica ?" ; glasuri pițigăiate de copii răzbăteau în acest birou rînduit impecabil, iar vocea moșneagului cînta același lucru după o jumătate de secol ; și doară dimineața aceea de octombrie a anului 1894 a fost aievea : negură

pe deasupra Rinului inferior, vălătuci de ceață tîrau trene jucăușe peste ogoarele de sfeclă, în sălcii croncăneau ciorile ca niște păcănitori de carnaval... în timp ce Leonore umezea pe burete timbrul roșu cu efigia lui Heuss. Cu treizeci de ani înainte de-a se naște ea, niște copii de țărani cîntau : „Paznic al turnului, încotro a fugit rîndunica ?" Un Heuss verde umezit pe burete. Atenție, scrisorile către Hochbret se francau cu tariful loco.

Cînd îl năpădeau amintirile, bătrînul părea că e orb ; tare mult ar fi mai dat Leonore o fugă pînă la florărie și i-ar fi cumpărat un buchet frumos, dar îi era teamă să-l lase singur ; bătrînul întinse mîinile înainte și Leonore îi împinse, cu precauție, scrumiera mai aproape, iar el apucă trabucul, îl duse la gură, cătă spre secretară și spuse încet :

— Să nu crezi că-s nebun, copilă.

Ținea la el, și bătrînul venea cu regularitate la birou s-o ia, pentru ca în după-amiezele ei libere să-și facă pomană cu registrele lui ținute alandala, sus deasupra tipografiei, de partea cealaltă a străzii, unde locuia în „atelierul tinereților lui"; acolo păstra acte ce fuseseră verificate de funcționari fiscali, ale căror morminte modeste se părăginiseră încă înainte ca ea să fi învățat a scrie ; credite în pfunzi englezești, acțiuni în dolari, participații la plantații din El Salvador ; acolo sus, Leonore răscolea prin bilanțuri prăfuite, descifra extrase din conturile scrise de mînă ale unor bănci lichidate de mult, citea testamente prin care bătrînul lăsa legate

unor copii, cărora le supravieţuise, pînă acum, cu patruzeci de ani. „Iar fiului meu Heinrich să-i rămînă rezervat, în exclusivitate, uzufructul celor două moşii Stehlingers Grotte şi Görlingers Stuhl, întrucît am observat în firea lui acea linişte, ba chiar bucurie izvorîtă din creşterea lucrurilor, care mi se pare a fi chezăşia unei vieţi de agricultor..."

— Aici, strigă bătrînul şi agită trabucul prin aer, aici am dictat socrului meu testamentul, în seara cînd trebuia să plec pe front ; l-am dictat în timp ce băiatul dormea colo sus ; în dimineaţa următoare m-a mai însoţit la gară, m-a sărutat pe obraz — gura unui copil de şapte ani — dar nimeni, Leonore, nimeni n-a primit vreodată darurile mele, toate mi-au venit îndărăt tot mie : bunuri şi bancnote, rente şi arenzi. N-am putut dărui niciodată nimic, doar soţia mea a putut-o face, şi darurile ei au fost primite — iar cînd stam culcat lîngă ea, noaptea, o auzeam adesea murmurînd, îndelung, blînd, ca apa curgea din gura ei, ore în şir : *de ce de ce de ce...*

Din nou plîngea bătrînul, de rîndul ăsta în uniformă, căpitan de pionieri de rezervă, consilier intim, Heinrich Fähmel, în permisie specială pentru a-şi îngropa fiul în vîrstă de şapte ani ; cavoul familiei Kilb a înghiţit sicriul alb : întunecate şi umede erau zidurile, proaspete ca razele soarelui cifrele aurite care indicau anul morţii : 1917. Robert, îmbrăcat în catifea neagră, aştepta în trăsură, afară...

Leonore lăsă să-i cadă marca poştală — violetă de rîndul acesta ; nu îndrăznea să fran-

cheze scrisoarea către Schrit; caii de la trăsură sforăiau nerăbdător la poarta cimitirului, în timp ce lui Robert Fähmel, în vîrstă de doi ani, i se îngăduise să țină hățurile: piele neagră, plesnită pe margini, în timp ce aurul proaspăt al cifrelor 1917 strălucea mai luminos decît razele soarelui...

— Cu ce se ocupă, ce face fiul meu, singurul care mi-a mai rămas, Leonore? Ce face dimineața, de la nouă și jumătate pînă la unsprezece, la „Prințul Heinrich"? I se îngăduia să se uite cum li se lega cailor traista cu grăunțe de gît — cu ce se ocupă? Hai, spune-mi dumneata, Leonore!

Ea ridică, șovăind, marca violetă și spuse încetișor:

— Nu știu ce face acolo, zău nu.

Bătrînul duse trabucul la gură, se lăsă pe spate în fotoliu — de parcă n-ar fi fost nimic.

— Ce părere ai, dacă te-aș angaja permanent pentru după-amiaza? Vin să te iau. Am mînca la prînz împreună, iar de la două pînă la patru; sau pînă la cinci, dacă vrei, mi-ajuți să fac ordine acolo sus la mine. Ce părere ai de asta, copilă dragă?

Ea dădu din cap, spuse:

— Da.

Încă nu îndrăznea să umezească pe burete marca violetă cu efigia lui Heuss, s-o lipească pe plicul adresat lui Schrit; un funcționar de la poștă avea să scoată scrisoarea din cutie, mașina avea s-o stampileze: 6 septembrie 1958, ora 13. Colo ședea bătrînul, ajunsese din nou la sfîrșitul

celui de-al optulea și începutul celui de-al nouălea deceniu al său.

— Da, da, zise ea.

— Pot să te consider, așadar, ca angajată?

— Da.

Îi privi chipul prelung, în care căuta zadarnic, de ani de zile, o asemănare cu fiul lui; doar politețea părea să fie o însușire comună a familiei Fähmel; la bătrîn era mai complicată, mai înfrumusețată, era politețea de tip vechi, aproape un fel de *grandezza*[1], nu o matematică politicoasă ca la fiul său, care cultiva o manieră seacă și nu lăsa să se bănuiască, decît doar din licărul ochilor cenușii, că ar fi fost capabil de amabilități mai puțin seci. Bătrînul folosea cu adevărat batista, mesteca vîrful trabucului, îi spunea uneori lucruri drăguțe despre coafura ei, despre ten; cel puțin costumul lui prezentă semne de uzură, cravata era legată totdeauna cam strîmb, avea pete de tuș pe degete, pe reverele hainei firișoare de gumă, în buzunarul vestei creioane, tari și moi, iar uneori lua o coală de hîrtie din biroul fiului său, mîzgălea repede pe ea un înger, un miel al Domnului, un copac, portretul unui contemporan care trecea grăbit pe stradă. Uneori îi da chiar și bani, ca să cumpere cozonac; o rugă să procure o a doua ceașcă de cafea și o făcu fericită, pentru că putea, în sfîrșit, să pună la priză reșoul electric și pentru altcineva, nu numai pentru ea singură. Asta era viața de birou, cu care era obișnuită: să prepare

[1] Măreție (ital.).

cafea, să cumpere cozonac şi să i se povestească mereu ceva, care avea o succesiune logică adevărată : despre vieţile trăite acolo în fund, în aripa de locuit, despre cei care muriseră acolo. Veacuri de-a rîndul, cei din familia Kilb căutaseră acolo, în fund, viciul şi lumina, păcatul şi mîntuirea, ajunseseră vistiernici, notari, primari şi canonici ; acolo, în fund, mai plutea în aer ceva din rugăciunile severe ale prelaţilor de mai tîrziu ; viciile întunecate ale femeilor din familia Kilb, care rămăseseră fecioare, şi penitenţele tinerilor evlavioşi, în această casă întunecoasă, de-acolo din fund, în care acum, în după-amiezile liniştite, o fată palidă, cu părul întunecat, îşi făcea lecţiile şi îl aştepta pe tatăl ei. Sau poate că el era acasă după-amiaza ? Două sute zece sticle de vin, golite între începutul lui mai şi începutul lui septembrie ! Bea singur, cu fata lui, sau cu fantomele ? Poate împreună cu acel Schrella, care nu încercase niciodată să-l caute ? Ireal totul, mai puţin real decît părul blond-cenuşiu al funcţionarei de birou care şezuse aici, pe locul ei, cu cincizeci de ani în urmă şi păstrase secrete de notariat.

— Da, aici şedea, dragă Leonore, exact în locul unde şezi acum dumneata, o chema Josephine.

Îi spusese oare şi aceleia lucruri drăguţe despre părul ei, despre tenul ei ?

Rîzînd, bătrînul îi arătă cu mîna deviza atîrnată deasupra biroului fiului său, singura rămăşiţă din vremurile trecute, scrisă cu litere albe pe mahon : *Plină este dreapta ei de daruri.* De-

viza incoruptibilității familiei Kilb, ca și a familiei Fähmel.

— Nici unuia dintre cei doi cumnați ai mei nu le plăcea știința juridică, ultimii descendenți bărbați ai neamului ; pe unul l-a tras ața la ulani, pe celălalt spre lenevie, dar amîndoi, și ulanul și pierde-vară, au căzut în aceeași zi, în același regiment, la același atac, au intrat călare în focul mitralierelor la Erby le Huette, au stins numele Kilb, au dus cu ei viciile — care înfloreau ca scarlatina — în mormînt, în neant, la Erby le Huette.

Bătrînul era fericit cînd avea urme de tencuială pe pantaloni și cînd o putea ruga să îndepărteze aceste urme. Adeseori ducea sub braț suluri groase de desene, despre care Leonore nu știa niciodată, dacă le luase pur și simplu din arhiva lui sau dacă era pe cale să execute comenzi reale. Sorbea cafeaua, o lăuda, îi trecea farfuria cu cozonac, trăgea din țigara de foi. Apoi pe chipul lui se reîntorcea expresia aceea de reculegere.

— Coleg de școală cu Robert ? Ar trebui, totuși, să-l știu și eu. Sigur nu-l chema Schrella ? Ești sigură... nu, nu, ăla n-ar fuma niciodată asemenea țigări de foi. Ce prostie ! Și l-ai trimis la „Prințul Heinrich" ? Dar o să iasă scandal, dragă Leonore, ceartă. Fiului meu, Robert, nu-i place să-l deranjezi în cercurile lui. Încă de tînăr era așa : amabil, politicos, inteligent, corect, dar, cînd se depășeau anumite limite, nu cunoștea iertare. Nu s-ar fi dat înapoi nici de la crimă. Totdeauna mi-a fost puțin frică de el. Și du-

mitale? Dar, copilă, n-o să-ți facă nimic pentru asta, fii cuminte. Vino, să mergem la masă, hai să sărbătorim cît de cît noul dumitale angajament și ziua mea de naștere. Lasă prostiile. Dacă s-a stropșit la telefon, i-a și trecut. Păcat că n-ai reținut numele. Nu știam cîtuși de puțin că are relații cu foștii colegi de școală. Hai, vino. Azi e sîmbătă, și el n-are nimic împotrivă dacă încetezi lucrul ceva mai devreme. Îmi iau eu răspunderea.

Bătea ceasul douăsprezece la Sankt Severin. Leonore numără repede scrisorile, douăzeci și trei, le adună în grabă, le ținu strîns. Cu adevărat nu era la ea decît de o jumătate de oră? Tocmai răsuna a zecea din cele douăsprezece bătăi scadente.

— Nu, mulțumesc, spuse ea, pardesiul nu-l pun pe mine și, vă rog, nu la „Leul".

Doar o jumătate de oră; mașinile tipografiei nu mai duduiau, dar din mistreț încă mai picura sînge.

2

PENTRU portar devenise o ceremonie, aproape o liturghie, îi intrase în sînge: să ia în fiecare dimineață, la ora nouă jumătate fix, cheia de la tablou, să simtă atingerea ușoară a mîinii uscate și îngrijite, care o lua în primire; o privire aruncată pe fața severă, palidă, cu cicatricea roșie la rădăcina nasului; apoi, cu un zîmbet abia mijit, pe care doar nevasta lui l-ar fi putut observa, să privească gînditor în urma lui Fähmel care ignora gestul de invitație al *liftboy*-ului și, în timp ce urca scara, lovea ușor cu cheia sălii de biliard în zăbrelele de alamă ale balustradei: răsuna de cinci ori, de șase ori, de șapte ori, ca dintr-un xilofon care nu avea decît o singură notă; apoi, o jumătate de minut mai tîrziu, venea Hugo, cel mai vîrstnic dintre cei doi *boy*, și întreba:

— Ca-ntotdeauna?

Și portarul dădea din cap, știa că Hugo se va duce în restaurant, va lua de acolo un coniac dublu, o carafă de apă, și va rămîne dispărut pînă la ora unsprezece, în sala de biliard, sus.

Portarul presimțea nenorocire îndărătul acestui obicei de a juca biliard, dimineața între nouă jumătate și unsprezece, totdeauna în compania aceluiași *boy*; nenorocire sau viciu; împotriva

viciului exista o apărare : discreția ; ea își avea prețul ei, curba ei ; discreția și banii erau în dependență reciprocă, ca abscisele și ordonatele ; cine obținea o cameră aici, cumpăra conștiințe discrete ; ochi care vedeau și totuși nu vedeau, urechi care auzeau și totuși nu auzeau ; dar împotriva nenorocirii nu exista apărare : nu putea să dea pe ușă afară pe orice sinucigaș potențial, întrucît sinucigași potențiali erau cu toții ; nenorocirea venea arsă de soare și cu chipul unui actor de cinema, cu șapte geamantane, lua în primire rîzînd un buletin de cameră și, de îndată ce geamantanele erau rînduite în stivă iar *boy*-ul părăsea camera, scotea din buzunarul pardesiului un pistol încărcat, cu piedica gata ridicată, și își trăgea un glonț în cap ; nenorocirea venea ca și cum ar fi ieșit din morminte, furișîndu-se, cu dinți de aur, cu păr de aur, cu pantofi de aur, rînjea ca un schelet ; strigoi, care căutau zadarnic plăcerea, comandau micul dejun în cameră pentru ora zece și jumătate, atîrnau afară, de clanță, cartonașul cu „Nu deranjați, vă rog“, îngrămădeau geamantanele în dreptul ușii, pe dinăuntru, și înghițeau pilule cu otravă ; și, cu mult înainte ca biata cameristă, îngrozită, să lase să-i cadă din mîini tava cu micul dejun, se și șoptea prin tot hotelul : „În camera 12 se află o moartă“ ; se șoptea încă din timpul nopții, cînd clienții, întîrziați prin baruri, se furișau în camerele lor și tăcerea dindărătul ușii de la camera 12 îi înspăimînta ; existau clienți care știau să dosebească tăcerea somnului de tăcerea

morții. Nenorocire: o presimțea atunci cînd îl vedea pe Hugo, la nouă și treizeci și unu de minute, urcînd scara spre sala de biliard, cu coniacul mare și cu carafa de apă.

La ora asta îi venea greu să se lipsească de *boy*; pe tejgheaua lui se îngrămădeau mîini care cereau note de plată, mîini care culegeau prospecte, și tot mereu se surprindea singur cum, la ora asta — cîteva minute după nouă și jumătate —, începea să devină nepoliticos; ca, de pildă, tocmai acum cu această profesoară, care — a opta sau a noua la rînd — întreba de drumul spre mormintele copiilor romani; pielea roșcată a feței îl făcea să deducă originea ei țărănească, iar mănușile și pardesiul nu trădau venituri, ca acelea care se presupuneau la clienții „Prințului Heinrich"; și portarul se întreba cum s-o fi întîmplat să nimerească profesoara asta în turma caprelor agitate, dintre care nici una nu găsise cu cale să se intereseze de prețul camerei; ori poate că ea, cea care-și frămînta acum, jenată, mănușile, va înfăptui minunea germană, pentru care Jochen oferise un premiu de zece mărci: „Plătesc zece mărci celui ce-mi va arăta un german, care a întrebat de prețul indiferent al cărui lucru". Nu, nici ea nu-i va aduce premiul; se sili să fie calm și-i explică, amabil, drumul spre mormintele copiilor romani.

Cei mai mulți dintre clienți cereau să fie serviți tocmai de acest *boy*, care va rămîne o oră și jumătate în sala de biliard, voiau cu toții ca el să le care geamantanele în hol, la autobuzul Societății de transporturi aeriene, la taxiuri, la

gară; globtroteri cu toane, care-şi aşteptau în hol notele de plată şi vorbeau despre ora de plecare şi ora de sosire a avioanelor, voiau de la Hugo gheaţă pentru *whisky*, foc pentru ţigările pe care le ţineau în gură, atîrnînd neaprinse, spre a pune la încercare în ce măsură era stilat băiatul; numai lui Hugo voiau să-i mulţumească cu gesturi plictisite; numai cînd era Hugo de faţă chipurile lor aveau tresăriri misterioase; nerăbdătoare erau aceste chipuri, ale căror posesori abia mai puteau aştepta să-şi poarte toanele pe alte continente îndepărtate, fiind gata de start pentru a-şi verifica, în oglinzile unor hoteluri din Persia sau din munţii Bavariei, gradul de tăbăcire a pielii. Voci stridente de femei ţipau după lucruri uitate în cameră: „Hugo, inelul meu“, „Hugo, mănuşile mele“, „Hugo, rujul meu de buze“, aşteptînd toate ca Hugo să zboare ca fulgerul la lift, să meargă fără zgomot pînă sus, în camera 19, camera 32, camera 46, ca să dea de urma inelului, poşetei, rujului; iar bătrîna Musch îi plasa lui Hugo javra, care tocmai savurase laptele, mîncase miere, refuzase cu dispreţ ochiurile, şi care acum trebuia să fie dusă la plimbare, ca să-şi facă nevoile cîineşti pe stîlpii dughenelor, pe automobilele parcate, pe tramvaiele oprite în staţie, şi să-şi regenereze simţul mirosului în curs de atrofiere; pare-se, că doar Hugo putea înţelege cum trebuie situaţia sufletească a cîinelui; iar bunicuţa Bleesiek, care venea aici în fiecare an pentru patru săptămîni ca să-şi viziteze copiii şi nepoţii, al căror număr era în continuă creştere, întrebase de Hugo de

îndată ce sosise: „Mai este aici băiețașul cu chip de ministrant [1], acela slăbuț și tare palid, blond-roșcat, care te privește totdeauna cu nespusă seriozitate?" Hugo trebuia să-i citească cu voce tare gazeta locală, în timp ce ea savura mierea, bea lapte și nu refuza cu dispreț ochiurile; bătrîna ridica ochii, încîntată, cînd auzea nume de străzi care-i erau familiare încă din vremea copilăriei: accident pe Ehrenfeldgürtel. Atac banditesc în Friesenstrasse. „Atîta îmi erau codițele cînd mă dădeam acolo cu patinele cu rotile — atîta de lungi." Bătrîna era plină de delicatețe, tenace — venea zburînd peste Ocean oare numai pentru Hugo? „Cum, spunea ea decepționată, Hugo nu e liber decît după ora unsprezece?"

Șoferul autobuzului Societății de transporturi aeriene se și înființase în dreptul ușii turnante, cu brațele ridicate, îndemnînd la grabă, în timp ce la casă încă se calculau prețurile complicatelor mic dejunuri; era la rînd individul care ceruse doar o jumătate de ou la capac și acum refuza, revoltat, nota de plată pe care i se trecuse la socoteală un ou întreg; respingea, și mai revoltat, propunerea administratorului hotelului de a-i scădea diferența pentru jumătatea de ou, și cerea o nouă notă de plată, pe care să-i fie trecută la socoteală doar o jumătate de ou la capac.

— Insist asupra acestui lucru.

---

[1] În bisericile catolice, băiat îmbrăcat în alb care-l ajută pe preot în timpul slujbei religioase.

Asta călătorea, pesemne, în jurul lumii numai spre a putea prezenta dovezi pe care fuseseră trecute la socoteală jumătăţi de ou la capac.

— Da, spunea portarul, prima stradă la stînga, a doua la dreapta, apoi din nou a treia la stînga şi o să vedeţi numaidecît, doamnă, tăbliţa : *Spre mormintele copiilor romani.*

În sfîrşit, şoferul autobuzului putea să-şi adune pasagerii ; în sfîrşit toate profesoarele păreau să fie îndrumate pe calea ce ducea la morminte ; toate javrele obeze erau duse să-şi facă nevoile. Dar încă mai dormea domnul de la camera unsprezece, dormea de şaisprezece ore, şi atîrnase afară, pe uşe, cartonul cu : „Nu deranjaţi, vă rog". Nenorocire în camera unsprezece sau în sala de biliard ; ceremonialul acela în mijlocul idiotului furnicar al celor ce plecau : lua cheia de la tablou, îi atingea mîna, îi arunca o privire pe faţa palidă, pe cicatricea roşie de la rădăcina nasului ; Hugo întreba : „Ca-ntotdeauna ?", el aproba din cap : biliard de la ora nouă jumătate pînă la unsprezece. Dar serviciul intern de informaţii al hotelului încă nu putuse raporta nimic despre vreo nenorocire sau vreun viciu : juca, într-adevăr, biliard de la nouă jumătate pînă la unsprezece, singur, sorbea din coniac, din paharul cu apă, fuma, îl punea pe Hugo să-i povestească din copilăria lui, îi povestea şi el lui Hugo despre propria sa copilărie, îngăduia chiar ca femeile care făceau curăţenie şi cameristele, trecînd spre ascensorul pentru rufărie, să se opreas-

că în dreptul ușii deschise, spre a-l privi, în timp ce își ridica ochii spre ele, zîmbind. Nu, nu, ăla e inofensiv.

Jochen ieși șchiopătînd din ascensor ; ținea în mînă o scrisoare pe care o flutura clătinînd din cap. Jochen, care locuia sus, sub cotețul de porumbei, alături de prietenii lui cu pene, ce-i aduceau vești de la Paris și Roma, de la Varșovia și Copenhaga ; în uniforma lui fantezistă, care reprezenta ceva între un *Kronprinz*[1] și un subofițer, Jochen abia dacă putea fi categorisit în vreun fel : puțin factotum și puțin eminență cenușie, confident al tuturor, deprins cu orice, nu era nici portar și nici chelner, nici administrator de hotel și nici servitor, totuși se pricepea în oarecare măsură la toate meseriile acestea, ba chiar și la bucătărie ; el era autorul sentinței, rostite tot mereu, cînd se formulau rezerve morale în privința vreunui client : „La ce ne-ar mai folosi faima discreției, dacă morala ar fi neatinsă — la ce folosește discreția dacă nu mai există nimic care să trebuiască să fie tratat discret ?" ; puțin duhovnic, puțin secretar particular, puțin proxenet ; rînjind, Jochen deschise scrisoarea, cu degetele lui deformate de reumatism.

— Ai fi putut economisi cele zece mărci, ți-aș fi putut povesti de o mie de ori mai mult — și pe gratis — decît escrocul ăsta de duzină, „Biroul de informații Argus." „Alăturat informația dorită cu privire la domnul arhitect dr. Robert

[1] Prinț moștenitor (germ.).

Fähmel, domiciliat în Modestgasse 8. Doctorul Fähmel este în vîrstă de 42 de ani, văduv, cu doi copii. Fiul : 22 ani, arhitect, nu domiciliază aici. Fiica : 19 ani, elevă. Averea doctorului Fähmel : considerabilă. Din partea mamei, înrudit cu familia Kilb. Nu s-a constatat nimic defavorabil." Jochen chicoti : Nu s-a constatat nimic defavorabil ! Ca şi cum s-ar fi putut constata ceva defavorabil în privinţa tînărului Fähmel ; despre ăsta nu va exista niciodată ceva defavorabil de constatat. Ăsta e unul dintre puţinii oameni pentru care mi-aş pune oricînd mîna în foc, auzi, mîna asta bătrînă, coruptă, zgîrcită de reumatism. Cu ăsta poţi să-l laşi pe băiat fără nici o grijă, nu e din soiul ăla, — şi chiar dac-ar fi din soiul ăla, nu văd de ce să nu i se îngăduie şi lui ceea ce li se îngăduie unor miniştri pederaşti —, dar el nu e din soiul ăsta, a avut, încă de la douăzeci de ani, un copil cu fata unui coleg de al nostru, poate ţi-aduci aminte de el, unul Schrella, care a lucrat cîndva un an la hotelul ăsta. Nu ? Pe vremea aia pesemne că încă nu erai aici. Îţi spun un singur lucru : lasă-l pe tînărul Fähmel în pace, să joace biliard. Familie aleasă. Într-adevăr. De neam. Am cunoscut-o încă pe bunica lui, pe bunicul lui, pe mama şi pe unchii lui ; şi ei jucau biliard aici, încă acum cincizeci de ani. Alde Kilbii, tu desigur nu ştii, locuiesc de trei sute de ani în Modestgasse — locuiau, că acum nu mai există nici unul. Mama arhitectului s-a cam ţicnit, a pierdut doi fraţi şi i-au murit trei copii. N-a putut îndura toate astea. Era o femeie distinsă.

Una dintr-acelea tăcute, ştii tu. Nu mînca nici o firimitură în plus, peste ceea ce se da pe cartela de alimente, nici un bob de fasole, şi nici copiilor nu le dădea mai mult. Smintită. Dăruia altora tot ceea ce primea pe deasupra, şi primea multe : aveau ferme, iar stareţul de la Sankt Anton, de jos, din valea Kissa, îi trimitea unt cu butoaiele, miere cu oalele, îi trimitea pîine, dar ea nu mînca nimic din toate astea şi nu le dădea copiilor nimic din ele ; trebuiau să mănînce pîine din rumeguş, unsă cu marmeladă vopsită, în timp ce mama lor dăruia totul altora; împărţea la oameni pînă şi monede de aur ; am văzut-o cu ochii mei — să tot fi fost prin '916 sau '917 — cînd ieşea pe uşă cu pîini şi cu oala cu miere. Miere în 1917 ! Îţi poţi închipui una ca asta ? Dar voi toţi nu mai aveţi memorie, nu vă puteţi imagina ce însemna asta : miere în 1917 şi miere în iarna lui 41—42 ; şi cum se ducea la gara de mărfuri, şi cum stăruia să plece şi ea împreună cu evreii. Smintită. Au închis-o la balamuc, dar eu nu cred că e nebună. Asta e o femeie cum nu poţi vedea decît la muzee, în tablourile vechi. Pentru fiul ei mă las tăiat în bucăţi, şi dacă n-o să-l serviţi cu cea mai mare atenţie iese scandal ; şi chiar dacă or întreba de Hugo nouăzeci şi cinci de muieri bătrîne, iar el va vrea să stea băiatul acolo, o să stea. „Biroul de informaţii Argus." Să le plăteşti zece mărci idioţilor ăstora. Ai fi în stare să-mi spui că nu-l cunoşti pe taică-său, pe bătrînul Fähmel, nu-i aşa ? Te felicit, aşadar îl cunoşti şi nu te-a tăiat capul niciodată că ar putea fi tatăl celui

care joacă biliard sus. Ei, pe bătrînul Fähmel îl cunoaşte, doară, orice copil. A venit aici acum cincizeci de ani, cu un costum întors pe dos, al unchiului său, avea cîţiva galbeni în buzunar — şi juca biliard la noi, la „Prinţul Heinrich", încă de pe vremea cînd tu nici nu ştiai încă ce e un hotel. Voi sînteţi portari! Ia mai lasă-l în pace pe domnul de sus, că nu face nici o prostie, nu comite nimic rău; cel mult dacă o sări cîndva peste cal, dar într-un fel cu totul inofensiv. Ăsta a fost cel mai bun jucător de *base-ball*, cel mai bun alergător pe suta de metri din cîţi am avut vreodată în oraş; era dîrz şi, la o adică, dur; nu putea suporta nedreptatea şi, cînd nu poţi suporta nedreptatea, nu mai e mult pînă te pomeneşti vîrît în politică; la nouăsprezece ani era vîrît în politică; l-ar fi decapitat sau l-ar fi închis pe douăzeci de ani, dacă n-ar fi luat-o din loc. Da, holbează-te la mine; a scăpat şi a rămas prin străinătate vreo trei sau patru ani — nu ştiu precis ce s-a întîmplat atunci — n-am aflat niciodată, ştiu doar că era amestecat şi bătrînul Schrella, de asemeni şi fata acestuia, cu care tînărul Fähmel a avut mai tîrziu un copil; s-a reîntors, şi nu s-au atins de el; a făcut armata la pionieri, ca soldat, îl văd încă înaintea ochilor, cum a venit în permisie cu uniforma lui cu vipuşcă neagră. Nu te holba la mine aşa prosteşte! Dacă a fost vreodată comunist? Nu ştiu dacă a fost — şi chiar dacă: orice om cumsecade a fost cîndva. Hai, du-te şi ia-ţi gustarea, mă descurc eu cu caprele alea bătrîne.

Nenorocire sau viciu ; pluteau în aer ; dar Jochen fusese totdeauna prea candid, nu adulmecase nicicînd vreo sinucidere şi nu dăduse crezare niciodată, cînd clienţi smintiţi ştiuseră să deosebească, îndărătul uşilor încuiate, liniştea morţii de liniştea somnului ; făcea pe coruptul şi pe tipul hîrşit în toate, dar credea, totuşi, în oameni.

— Bine, fie, spuse portarul, mă duc să mănînc. Dar să nu cumva să laşi pe cineva să se urce la el, ţine mult la asta. Uite.

Îi puse lui Jochen pe tejghea cartonaşul roşu : „Sînt aici doar pentru mama, mea, pentru tatăl meu, pentru fiica mea, pentru fiul meu şi pentru domnul Schrella — încolo pentru nimeni"

„Schrella ? gîndi Jochen înspăimîntat, o mai fi trăind ? Doar l-au omorît atunci — sau o fi avut vreun băiat ?"

Aroma trabucului întrecea de departe tot ceea ce fumase în hol în ultimele două săptămîni ; aroma aceasta preceda ca un steag : iată, vin eu, omul important, învingătorul, căruia nu-i rezistă nimeni ; un metru optzeci şi nouă înălţime, părul cărunt ; negustorii, industriaşii, artiştii nu erau îmbrăcaţi astfel, era o eleganţă de funcţionar de stat, Jochen îşi dădea bine seama de acest lucru ; ăsta era ministru, ambasador, a cărui semnătură avea aproape putere de lege; răzbătea nestînjenit prin anticamere cu uşi capitonate, de oţel sau de tablă ; cu umerii lui ca un plug de zăpadă înlătura toate obstacolele din cale, radia o politeţe amabilă, care, după cum se putea ob-

serva, era, totuşi, deprinsă ; îi făcu loc bunicuţei să treacă înainte, după ce aceasta tocmai îşi preluase din nou respingătoarea javră din mîna lui Erich, cel de-al doilea *boy* ; ba chiar ajută şi scheletului ieşit din groapă să ajungă la balustrada scării şi să se prindă cu mîna de ea.

— Cu plăcere, doamnă.

— Nettlinger.

— Cu ce vă pot servi, domnule doctor ?

— Trebuie să vorbesc cu domnul doctor Fähmel. Urgent. Numaidecît. În interes de serviciu.

Jochen dădu din cap, negă cu blîndeţe, în timp ce se juca cu cartonaşul roşu. Mama, tata, fiul, fiica, Schrella. Nettlinger nedorit.

— Dar ştiu că este aici.

Nettlinger ? Oare n-am mai auzit cîndva numele lui ? Asta e o figură care ar trebui să-mi amintească ceva ce nu voiam să uit. Am mai auzit numele ăsta, cu mulţi ani în urmă, şi mi-am spus atunci : pe ăsta trebuie să-l ţii minte, nu-l uita, dar acum nu mai ştiu ce anume am vrut să ţin minte. În orice caz : atenţie ! Te-ar cuprinde greaţă, dacă ai şti tot ceea ce a făcut ăsta pînă acum ; pînă-n clipa morţii n-ai mai conteni să verşi, dacă ar trebui să priveşti filmul care-i va fi prezentat în ziua judecăţii de-apoi ; filmul vieţii lui ; ăsta e unul dintre cei care pun să se smulgă cadavrelor dinţii de aur, să se taie părul copiilor. Nenorocire sau viciu ? Nu, în aer plutea crima.

Şi oamenii ăştia nu ştiu niciodată cînd este binevenit un bacşiş ; numai după asta recunoşti teapa omului ; acum ar fi fost, poate, momentul pentru o ţigară de foi, dar nu pentru un bacşiş, şi în orice caz nu pentru unul atît de mare : o hîrtie verde de douăzeci de mărci, pe care o împingea, rînjind, pe tejghea. Ce proşti sînt oamenii ! Nu cunosc cele mai elementare reguli ale felului cum se tratează un om, nici cele mai simple reguli ale felului cum se tratează un portar ; de parcă la „Prinţul Heinrich“ ar fi vreun secret de vînzare ; de parcă un client, care plăteşte patruzeci ori şaizeci de mărci pentru o cameră, ar putea fi obţinut în schimbul unei hîrtii verzi de douăzeci ; douăzeci de la un necunoscut, a cărui singură legitimaţie e trabucul şi stofa costumului său. Şi unul ca ăsta ajunge apoi ministru, poate chiar diplomat şi nu cunoaşte nici măcar tabla înmulţirii a celei mai dificile dintre toate artele — mituirea.

Jochen dădu, întristat, din cap, lăsă bancnota verde neatinsă. *Plină este dreapta ta de daruri.* Aproape de necrezut : bancnotei verzi i se alătură una albastră, oferta fu ridicată la treizeci de mărci, iar un nor gros de aromă de „Partagas Eminentes“ îl izbi pe Jochen în faţă. N-ai decît să pufăi, suflă-mi în faţă fumul trabucului tău de patru mărci bucata şi mai adaugă şi-o bancnotă violetă. Jochen nu poate fi cumpărat. Nu de tine şi nici pentru trei mii de mărci ; n-am ţinut la mulţi oameni în viaţa mea, dar tînărul de sus mi-e drag. Ai avut ghinion, prietene cu mutra impunătoare, cu mîna

împuternicită să aştearnă semnături, ai venit cu un minut şi jumătate prea tîrziu. Ar fi trebuit să intueşti că aici, la mine, bancnotele sînt lucrul cel mai puţin indicat. Am în buzunar chiar şi un contract, autentificat de notariat, că pot locui pînă la moarte în cămăruţa mea de sus, de sub acoperiş, că-mi pot ţine porumbeii ; pot alege ce poftesc pentru micul dejun şi prînz, şi mai primesc în mînă, pe deasupra, şi o sută cincizeci de mărci lunar, bani gheaţă, de trei ori mai mult decît îmi trebuie, de fapt, pentru tutun ; am prieteni la Copenhaga, la Paris, la Varşovia şi la Roma — şi dacă ai şti ce solidari sînt crescătorii de porumbei —, dar tu nu ştii nimic, îţi închipui doar că ştii cum se poate obţine orice cu bani ; astea sînt învăţături din acelea pe care vi le daţi voi singuri. Şi, fireşte, portarii de hotel fac orice pentru bani, îşi vînd propria bunică pentru o bancnotă violetă de cincizeci de mărci. Numai un singur lucru nu mi-e îngăduit aici, prietene, libertatea mea are o singură îngrădire : cînd sînt de serviciu ca portar, aici jos, n-am voie să-mi fumez pipa, şi îngrădirea asta o regret astăzi pentru prima oară, altfel aş sufla fumul mahorcei mele negre în faţa celui al trabucului tău „Partagas Eminentes“. Vorbind limpede şi pe şleau, poţi să mă pupi undeva de cîteva sute de ori, plus încă de alte douăzeci şi şapte de ori. Pe Fähmel n-am să ţi-l vînd. N-are decît să joace biliard acolo sus, nestingherit, de la nouă şi jumătate pînă la unsprezece, cu toate că aş şti pentru el ceva mai bun de făcut, anume : să fie în locul

tău la minister. Sau să facă ce-a făcut în tinerețe ; să arunce bombe, ca să le încingă fundul nădragilor unor saci plini de scîrnăvie ca tine. Dar, mă rog, dacă vrea să joace biliard de la nouă şi jumătate pînă la unsprezece, atunci n-are decît să joace, iar eu sînt pus aici să am grijă ca nimeni să nu-l deranjeze. Şi acum poţi să-ţi iei hîrtiile îndărăt şi să faci curăţenie pe tejghea, iar dacă mai adaugi încă o bancnotă la celelalte, nu ştiu ce se-ntîmplă. Am înghiţit la grosolănii cu polonicul şi am îndurat să se reverse peste mine chintale întregi de lipsă de bun-simţ, am înscris aici, în registrul meu, perechi adultere şi homosexuali, le-am făcut vînt nevestelor furioase şi încornoraţilor dezlănţuiţi — şi nu cred că mi-au fost ursite din leagăn toate astea. Am fost totdeauna un băiat cuminte, am ajutat preotului în timpul slujbei religioase, aşa cum ai făcut şi tu, cu siguranţă, şi am cîntat, în asociaţia Kolping, cîntecele despre părintele Kolping [1] şi despre sfîntul Aloisius ; pe atunci aveam douăzeci de ani şi făceam serviciu de şase ani în hardughia asta. Şi dacă nu mi-am pierdut credinţa în omenire, asta s-a întîmplat numai pentru că mai există vreo cîţiva, care sînt ca tînărul Fähmel şi ca maică-sa. Ia-ţi banii de-aici, scoate trabucul din gură, fă o înclinare politicoasă în faţa unui om bătrîn ca mine, care a văzut mai multă depravare decît ţi-ai putea

---

[1] *Adolf Kolping* (1813—1865), prelat catolic ; a organizat asociaţii de calfe, cu scopul de a-i îndepărta de mişcarea muncitorească.

închipui tu, pune-l pe *boy*-ul de colo, din fund, să-ți țină ușa turnantă și șterge-o.

— Am auzit bine ? Vrei să vorbești cu administratorul hotelului ?

Deodată începu să roșească și se făcu vînăt de ciudă — fir-ar să fie, iar am gîndit cu voce tare și probabil că te-am și tutuit, așa fel încît m-ai auzit ; ar fi, desigur, penibil, o greșeală de neiertat, căci pe oamenii ca dumneavoastră nu-i tutuiesc.

Cum îmi permit ? Sînt un om bătrîn, de aproape șaptezeci de ani, am gîndit cu glas tare ; sînt nițel cam ramolit, cam tîmpit, și stau sub ocrotirea paragrafului 51, mănînc și eu aici o pensioară.

Armată și arme ? Astea-mi mai lipseau. Pentru a merge la administrator poftește la stînga, apoi a doua ușă pe dreapta, condica de reclamații e legată în safian. Și, dacă o fi să comanzi vreodată ochiuri aici, la noi, și de s-o întîmpla tocmai să fiu în bucătărie cînd o veni comanda, o să mă simt nespus de onorat să-ți scuip eu însumi, personal, în tigaie. În felul ăsta o să primești declarația mea de dragoste „în natură", amestecată cu untul topit. Cu multă plăcere, domnule.

— V-am spus, domnul meu. Aici la stînga, după colț, apoi a doua ușă pe dreapta, administrația. Condica de reclamații legată în safian. Doriți să fiți anunțat ? Cu plăcere. Centrala. Te rog, pe domnul director, pentru poartă. Domnule director, un domn — cum spuneați că vă cheamă ? Nettlinger, scuzați, doctor Nettlinger,

ar dori să vă vorbească urgent. În ce privință? Vrea să mă reclame. Da, mulțumesc. Domnul director vă așteaptă. Da, desigur, doamnă, astăseară jocuri de artificii și procesiune, prima stradă la stînga, apoi a doua la dreapta, din nou a treia la stînga și veți vedea numaidecît tăblița: *Spre mormintele copiilor romani.* N-aveți de ce, cu plăcere. Vă mulțumesc foarte mult.

O marcă, nu e de disprețuit, dintr-o astfel de preacinstită și bătrînă mînă de profesoară. Da, uite cum primesc, mustăcind, bacșișurile mărunte și le refuz pe cele mari. Mormintele copiilor romani sînt o treabă curată. Obolul văduvei nu este disprețuit aici la noi. Iar bacșișul este sufletul meseriei.

— Da, acolo după colț — chiar așa.

Nici n-au coborît bine din taxi, că și știu dacă sînt adulteri. Îi miros de la distanță, cunosc eu însumi prea bine cea mai libertină dintre isprăvile libertine. În privința asta există timizii, la care timiditatea e atît de evidentă încît îți vine să le spui: nu e chiar atît de grav, copii, asemenea lucru s-a mai întîmplat; sînt de cincizeci de ani în meserie și am să vă scutesc de tot ce e mai penibil. Cincizeci și nouă de mărci și optzeci de pfenigi, inclusiv bacșișul, pentru o cameră de două persoane; pentru suma asta puteți conta, liniștiți, pe un pic de bunăvoință, iar dacă pasiunea vă chinuie chiar atît de tare, nu începeți, pe cît posibil, chiar din ascensor. La „Prințul Heinrich", puteți iubi îndărătul ușilor duble... nu fiți chiar așa de timizi, doamnă și domnule, nu vă fie atîta teamă; dacă ați ști

cîtă lume şi-a satisfăcut pînă acum nevoia sexuală în aceste încăperi, sfinţite prin preţuri mari, oameni evlavioşi şi neevlavioşi, buni şi răi ! Cameră de două persoane cu baie, o sticlă de şampanie servită în cameră. Ţigări. Micul dejun la zece şi jumătate. Foarte bine. Vă rog să iscăliţi aici, domnule, nu, aici — şi sper că nu eşti chiar atît de nătîng să-ţi scrii numele adevărat. Hîrtia asta merge, vezi bine, la poliţie, apoi se stampilează, este un document şi are forţă probatorie. Nu te încrede în discreţia autorităţilor, băiete. Cu cît există mai multe chestii de-astea, cu atît vor să aibă mai mult ce rumega. Poate că ai fost cîndva comunist ; în cazul ăsta fii de două ori mai prevăzător. Şi eu am fost cîndva comunist, am fost şi catolic. Asta nu mai iese la spălat. Nici azi nu permit să se vorbească de rău anumiţi oameni, iar cine face faţă cu mine o remarcă prostească privitoare la Fecioara Maria sau îl înjură pe părintele Kolping, nu-ş' ce i se poate întîmpla. *Boy,* camera 42. Ascensorul e acolo, domnu.

Tocmai pe alde-ăştia îi aşteptam, sînt adulteri insolenţi şi vor să arate lumii întregi cît sînt de liberi. Dar, dacă n-aveţi nimic de ascuns, de ce trebuie să faceţi nişte mutre atît de impertinente şi să afişaţi aşa de ostentativ „faptul că nu aveţi nimic de ascuns“ Dacă într-adevăr n-aveţi nimic de ascuns, atunci, atunci de ce vă mai ascundeţi ? Vă rog, semnaţi aici, domnu, nu, aici. Ei da, cu gîsca asta neroadă n-aş vrea să

am nimic de ascuns. Cu asta, nu. Cu dragostea e ca şi cu bacşişurile. Pur şi simplu chestie de instinct. Se vede, totuşi, la o femeie, dacă merită să ai ceva de ascuns cu ea. Poţi să mă crezi, fiule. Şaizeci de mărci pentru o noapte la hotel, plus şampania servită în cameră şi bacşişul, fără micul dejun, şi tot ceea ce-i mai dăruieşti ei, pe deasupra : nu face. Pentru banii ăştia, o femeie de stradă, cinstită şi onorabilă, care şi-a învăţat meseria, măcar îţi oferă ceva. *Boy*, camera 43 pentru doamna şi domnul. Of, Doamne, tare mai sînt oamenii proşti.

— Da, domnule director, vin numaidecît, da, domnule director.

Fireşte, oameni ca tine parcă sînt născuţi să fie directori de hotel ; asta e întocmai ca la femeile care pun să li se scoată anumite organe ; la ele nu mai există nici un fel de probleme, dar ce-ar însemna dragostea fără probleme ; iar dacă cineva pune să i se extirpe conştiinţa, nu mai rămîne din el nici măcar un cinic. Un om fără tristeţe, ăla nici măcar nu mai e om. Pe tine eu te-am format ca *boy*, vreme de patru ani ai stat sub muştruluiala mea, apoi ai umblat prin lume, ai fost pe la şcoli, ai învăţat limbi străine, ai asistat în cazinourile ofiţerilor, nealiaţi şi aliaţi, la distracţiile barbare ale învingătorilor şi învinşilor beţi criţă, te-ai întors grabnic aici îndărăt, şi prima ta întrebare, cînd ai sosit şlefuit, împlinit la trup şi fără conştiinţă, a fost : „Mai e încă pe-aici bătrînul Jochen ?“ Tot mai sînt încă pe-aici, băiete.

— L-ai ofensat pe domnul, Kuhlgamme.

— Nu intenţionat, domnule director, şi de fapt nici n-a fost o ofensă. Aş putea înşira sute de oameni, care ar considera ca o cinste să fie tutuiţi de mine.

Culmea neruşinării. De necrezut.

— Mi-a scăpat pur şi simplu, domnule doctor Nettlinger. Sînt un om bătrîn şi mă aflu, pe jumătate, sub ocrotirea paragrafului 51.

— Domnul cere satisfacţie...

— Chiar acum, pe loc. Cu îngăduinţa dumneavoastră, eu nu consider o cinste să fiu tutuit de portarii de hotel.

— Cere-ţi scuze faţă de domnul.

— Îl rog pe domnu' să mă scuze.

— Nu pe tonul ăsta.

— Dar pe ce ton, atunci ? Îl rog pe domnu' să mă scuze, îl rog pe domnul să mă scuze, îl rog pe domnul să mă scuze. Astea sînt cele trei tonuri de care dispun şi acum alegeţi, vă rog, tonul care vă convine. Vedeţi, pentru mine nu contează o umilinţă în plus. Eu îngenunchez colea pe covor şi mă bat cu pumnii în piept, un om bătrîn care aşteaptă însă şi el scuze. Tentativă de mituire, domnule director. Era în joc onoarea casei noastre, cu faimă străveche. Un secret profesional pentru nişte amărîte de treizeci de mărci ? Mă simt jignit în onoarea mea şi în onoarei casei, pe care o slujesc de mai bine de cincizeci de ani, mai exact : de cincizeci şi şase de ani.

— Vă rog să puneţi capăt acestei scene penibile şi ridicole.

— Condu-l pe domnul imediat în sala de biliard, Kuhlgamme.
— Nu.
— Îl conduci pe domnul în sala de biliard.
— Nu.
— M-ar mîhni, Kuhlgamme, dacă străvechea relaţie de serviciu, care te leagă de casa asta, ar trebui să se destrame din cauza refuzului de-a asculta un simplu ordin.
— În casa asta, domnule director, n-a fost nesocotită nici măcar o singură dată dorinţa unui client de-a nu fi deranjat. Fireşte, cu excepţia cazurilor de forţă majoră. Poliţia secretă de stat. În asemenea cazuri eram neputincioşi.
— Consideraţi cazul meu ca un caz de forţă majoră !
— Veniţi din partea Poliţiei secrete de stat ?
— Nu permit asemenea întrebare.
— Îl vei conduce acum pe domnul în sala de biliard, Kuhlgamme.
— Vreţi, domnule director, să fiţi primul care întinează steagul discreţiei ?
— Atunci vă voi conduce chiar eu în sala de biliard, domnule doctor.
— Numai peste cadavrul meu, domnule director.

Trebuie să fii la fel de corupt ca mine, la fel de bătrîn ca mine, pentru a şti că există lucruri care nu pot fi cumpărate ; viciul nu mai e viciu, dacă nu mai există virtute, şi nu poţi şti ce-i

virtutea, dacă nu ştii că există până şi târfe care refuză anumiţi clienţi. Dar eu ar fi trebuit să ştiu că eşti un porc. Săptămâni de-a rândul am exersat cu tine, sus, în camera mea, cum se primeşte discret un bacşiş, am exersat cu băncuţe mici, cu monede de-o marcă şi cu bancnote ; trebuie să ştii să faci asta : să primeşti discret banii, că doară bacşişul e sufletul meseriei. Am exersat cu tine şi a fost o muncă tare afurisită, să te învăţ cum s-o faci ; voiai să mă convingi că n-avusesem pentru exerciţii decât trei piese de câte-o marcă, dar erau patru, şi voiai să mă tragi pe sfoară cu una. Un asemenea porc ai fost dintotdeauna, n-ai ştiut niciodată că există un principiu : „Una ca asta nu se face“, şi acum făptuieşti iar ceea ce nu se face. Între timp ai învăţat să primeşti bacşiş, şi sânt sigur că nu ţi-a dat nici măcar treizeci de arginţi.

— Du-te numaidecât îndărăt la recepţie, Kuhlgamme, problema asta o iau asupra mea. Dă-te la o parte, te previn !

Numai peste cadavrul meu, şi de fapt e unsprezece fără zece, iar peste zece minute o să coboare, oricum, pe scară. N-ar fi trebuit decât să chibzuiţi un pic, şi atunci am fi fost scutiţi de tot teatrul ăsta, dar chiar şi pentru zece minute ; numai peste cadavrul meu. N-aţi ştiut niciodată ce înseamnează cinstea, fiindcă n-aţi ştiut ce este necinstea. Iată-mă aici, pe mine, Jochen, factotum de hotel, corupt, mânjit de sus până jos de cunoaşterea viciului, dar în sala de biliard nu intraţi decât peste cadavrul meu.

3

DE MULTĂ vreme nu mai juca după reguli, nu voia să facă serii şi nici să acumuleze puncte; lovea o bilă, uneori cu blîndeţe, alteori dur, în aparenţă fără sens şi fără scop ; şi bila, atingîndu-le pe celelalte două, contura pentru el, de fiecare dată, noi figuri geometrice din neantul verde ; un cer înstelat, pe care doar puţine puncte erau mobile ; traiectorii de comete, trasate alb pe verde, roşu pe verde ; se aprindea lumina unor urme, care erau stinse din nou, numaidecît ; zgomote diafane indicau ritmul figurii alcătuite ; de cinci ori, de şase ori, cînd bila lovită atingea mandaneaua sau celelalte bile ; doar puţine sunete se desprindeau, înfundat sau sonor, din monotonia celorlalte ; liniile care se învolburau erau legate, toate, de unghiuri, se supuneau legilor geometrice sau fizicii ; energia loviturii, pe care o transmitea bilei prin intermediul tacului, şi puţină energie de frecare ; totul numai dimensiuni ; se imprima în creier ; impulsuri, care se puteau converti în figuri ; nici o siluetă şi nimic remanent, doar imagini fugare, care piereau din nou în rostogolirea bilei ; adesea juca vreme de o jumătate de oră numai cu o singură bilă : alb împins pe suprafaţa verde, o singură stea pe cer ; uşor, încetişor,

muzică fără melodie, pictură fără imagine ; abia culoare, doar formulă.

Băiatul palid veghea la uşă, sta rezemat de lemnul lăcuit în alb, cu mîinile la spate, cu picioarele încrucişate, în uniforma violetă a „Hotelului Prinţul Heinrich"

— Astăzi nu-mi povestiţi nimic, domnule doctor ?

Îşi ridică privirea, puse tacul jos, scoase o ţigară, o aprinse, se uită spre strada peste care se aşternuse umbra bisericii Sankt Severin. Ucenici, camioane, călugăriţe : animaţie pe stradă ; o lumină cenuşie de toamnă se răsfrîngea aproape argintie din draperia de catifea ; oaspeţi întîrziaţi luau micul dejun, încadraţi de draperii de pluş ; pînă şi ouăle cleioase, luminate astfel, păreau vicioase ; chipurile blajine de matroane făceau, în lumina aceasta, o impresie de stricăciune ; chelnerii în frac, cu ochi plini de complicitate, păreau nişte Belzebuţi, ambasadori direcţi ai lui Asmodeu [1] ; şi, cu toate acestea, erau doar nişte inofensivi membri de sindicat care, după ora închiderii, citeau cu rîvnă articolul de fond al gazetei lor profesionale ; păreau să-şi ascundă, aici, copitele de cal sub construcţii ortopedice abile ; nu creşteau cumva mici coarne elegante pe frunţile lor albe, roşii şi galbene ? Zahărul din zaharniţele aurite părea să nu fie zahăr ; se petreceau aici metamorfoze, vinul nu era vin, pîinea nu era pîine, to-

---

[1] Spiritul dragostei impure şi personificarea instinctelor voluptoase, în *Biblie.*

tul devenea, astfel luminat, ingredient ale unor vicii tainice ; aici se celebra ; iar numele zeității nu era îngăduit să fie rostit, ci doar gîndit.

— Să povestesc, băiete, ce ?

Amintirile lui nu se legaseră niciodată de cuvinte și imagini, ci numai de mișcări. Tatăl său nu era decît mersul, curba cochetă pe care cracul drept al pantalonului o descrie la fiecare pas, repede, astfel încît bentița de un albastru-închis, ce trecea pe sub talpă, se zărea doar o clipă, cînd pășea dimineața pe lîngă magazinul lui Gretzen, ducîndu-se la „Café Kroner" pentru a lua micul dejun ; mama era figura complicat-umilă pe care o descriau mîinile ei cînd le împreuna pe piept, totdeauna înainte de-a spune o nerozie : „cît de rea e lumea, cît de puține inimi curate există" ; mîinile ei o scriau în aer, înainte de-a o rosti ; Otto era picioarele care mergeau în tact de marș cînd trecea prin coridorul casei, încălțat cu cizme, sau cînd cobora strada ; dușmănie, dușmănie, răsuna tactul pe dale, ritmau picioarele care, cu ani înainte, bătuseră alt tact : „frate, frate" Bunica : mișcarea pe care-o făcuse vreme de șaptezeci de ani și pe care o vedea zilnic, împlinită de multe ori de către fiica lui ; o mișcare veche de secole, care se moștenea și care-l făcea, de fiecare dată, să se înspăimînte ; fata lui, Ruth, n-o văzuse niciodată pe străbunica ei ; de unde avea mișcarea asta ? Fără să știe, își da părul la o parte de pe frunte, cum făcuse și străbunica ei.

Și se vedea pe sine însuși, cum se apleca spre bețele de bătut mingea, pentru a și-l căuta pe al

său ; cum răsucea mingea în mîna stîngă încolo și-ncoace, încoace și-ncolo, pînă o apuca destul de bine pentru a o arunca, în clipa hotărîtoare, acolo unde voia ; atît de sus, încît timpul de cădere al mingii să corespundă exact duratei de care avea nevoie ca să apuce bățul și cu mîna stîngă, să-l rotească și să izbească mingea, cu toată forța concentrată, în așa fel încît să zboare departe, pînă dincolo de țintă.

Se vedea în luncile de pe malul apei, în parc, în grădină, stînd aplecat, îndreptîndu-se, lovind mingea. Totul era să măsori ; ei erau săraci cu duhul, nu știau că se putea calcula durata căderii, că se putea verifica, cu aceleași cronometre, de cît timp aveai nevoie pentru a trece mîna de pe minge pe băț ; și că tot restul nu era decît o problemă de coordonare și de exercițiu ; după-amieze întregi de exerciții prin lunci, în parc, în grădină ; nu știau că existau formule ce puteau fi aplicate, cîntare cu care puteai cîntări mingile. Doar puțină fizică, puțină matematică și exercițiu ; dar ei disprețuiau ambele discipline de care era nevoie ; disprețuiau antrenamentul, se strecurau înșelînd, jonglau săptămîni de-a rîndul cu principii lipsite de consistență, navigau pe o mocirlă nebuloasă, navigau chiar pe apele poeziei lui Hölderlin[1] ; pînă și un cuvînt ca sondă de adîncime se transforma într-o prostie inconsistentă, atunci cînd îl ros-

---

[1] *Johann Christian Hölderlin* (1770—1843), unul dintre cei mai mari poeți germani.

teau ei ; sondă de adîncime, ceva atît de clar ; un fir, o bucată de plumb, o aruncai în apă, simţeai cînd plumbul atingea fundul, trăgeai firul afară şi măsurai pe el adîncimea apei ; dar cînd băieţii spuneau „a sonda adîncimea", suna ca o muzică proastă de orgă ; nu ştiau nici să joace *base-ball*, nici să-l citească pe Hölderlin : *Compătimind, inima veşnică tot neclintită rămîne.*

Se zbăteau în faţa liniei stîlpului de ţintă, voiau să-l stînjenească la lovirea mingii, strigau : „Haide, Fähmel, dă-i drumul, hai" ; o altă grupă dădea tîrcoale, neliniştită, ţintei, doi dintre ei erau tocmai departe, dincolo de cîmpul de joc, unde cădeau de obicei mingile lui, mingi temute ; cele mai multe treceau de marginea terenului spre şosea, tocmai în partea pe unde, în acea sîmbătăt din vara anului 1935, cai murgi ieşeau, aburind, pe poarta fabricii de bere ; îndărătul lor terasamentul căii ferate, o locomotivă de manevră pufăia, ca un copil, nori albi spre cerul după-amiezii ; în dreapta, lîngă pod, la şantierul naval, şuierau lămpile de sudură, lucrătorii asamblau, sudînd în ore suplimentare, un vapor pentru „Muncă şi voie bună"[1] ; ţîşneau scîntei albăstrii, argintii, iar ciocanele, ciocanele de nituit băteau tactul ; în micile grădini particulare de la marginea oraşului, sperietori proaspăt instalate luptau zadarnic împotriva vrăbiilor, pensionari ofiliţi, cu lulelele stinse, aşteptau cu nerăbdare zi-ntîi a lunii următoare ;

---

[1] Organizaţie hitleristă cu scopuri diversioniste.

abia amintirea mişcărilor pe care le făcuse atunci, îi treziră în amintire imagini şi cuvinte şi culori ; acel „haide, Fähmel, hai“ era ascuns îndărătul formulelor, iar el ţinea pregătită mingea în poziţia potrivită, prinsă uşor între degete şi podul palmei, pentru ca să întîmpine cea mai mică rezistenţă posibilă ; ţinea în mînă băţul de lovit, cel mai lung dintre toate (nimeni nu se sinchisea de legea pîrghiilor), înfăşurat la capăt cu leucoplast. Îşi aruncă repede încă o privire pe ceasul de la mînă : trei minute şi treizeci de secunde pînă cînd profesorul de gimnastică va fluiera sfîrşitul partidei — şi tot nu găsise încă răspuns la întrebarea : cum se făcea că băieţii de la liceul Prinz Otto nu ridicaseră nici o obiecţie împotriva faptului că profesorul lor de gimnastică era arbitru în meciul decisiv ? Îl chema Bernhard Wakiera, dar ei îi spuneau doar Ben Wackes ; părea melancolic, era rotofei, avea faima că iubea băieţii în mod platonic, îi plăceau mult tartele cu frişcă şi filmele visătordulcege, în care băieţi voinici şi blonzi treceau rîuri înot, apoi şedeau lungiţi pe pajişti, cu fire de iarbă în gură, şi priveau spre cerul albastru, aşteptînd aventuri ; acest Ben Wackes îndrăgea în special o reproducere a capului lui Antinou [1], pe care obişnuia să-l alinte acasă, printre ficuşi şi rafturi de cărţi pline cu literatură pentru profesori de gimnastică, deşi aparent doar îl ştergea de praf ; Ben Wackes, cel care le spunea

---

[1] Tînăr grec de o mare frumuseţe (secolul al II-lea e.n.).

preferaţilor săi „băieţaşi“, iar celorlalţi „derbedei“.

— Hai, joacă odată, derbedeule, spuse el, în timp ce, asudînd şi zgîlţîindu-şi pîntecele, îşi ţinea fluierul de arbitru în gură.

Dar mai erau încă trei minute şi treizeci de secunde pînă la fluierul final, cu treisprezece secunde prea devreme ; dacă lovea mingea chiar acum, i-ar mai fi venit rîndul şi următorului la bătaie, iar Schrella, care aştepta scăparea tocmai lîngă stîlpul de ţintă, ar fi trebuit să mai parcurgă din nou distanţa, alergînd, pe cînd ei ar mai fi avut încă o dată prilejul să-i arunce mingea cu toată forţa în faţă, în picioare, să-l nimerească în şale ; de trei ori observase cum procedau : unul din echipa adversă îl nimerea pe Schrella, apoi lua mingea Nettlinger, care juca în echipa lui şi a lui Schrella, şi trăgea în adversar, de fapt pasîndu-i pur şi simplu mingea, iar acesta trăgea din nou în Schrella, care se făcea ghem de durere, şi din nou lua Nettlinger mingea, o arunca de-a dreptul adversarului, care-l izbea pe Schrella în faţă — şi Ben Wackes era lîngă ei, fluiera cînd îl nimereau pe Schrella, fluiera cînd Nettlinger pur şi simplu pasa mingea adversarului, fluiera cînd Schrella încerca să scape şchiopătînd ; totul se desfăşura repede, mingile zburau încolo şi-ncoace — oare numai el singur văzuse toate astea ? Nici unul dintre numeroşii spectatori, cu steguleţe pestriţe şi cu şepci colorate, care aşteptau sfîrşitul jocului, fierbînd de nerăbdare, nu observase ? Cu două minute şi cincizeci de secunde înainte de

sfîrşitul jocului, scorul era 34 : 29 pentru liceul Prinz Otto — şi oare acest fapt, pe care nu-l sezisase decît el, era motivul pentru care ceilalţi îl acceptaseră ca arbitru pe Ben Wackes, profesorul lor de gimnastică ?

— Acu' hai, trage odată, derbedeule, în două minute fluier sfîrşitul partidei !

— Două minute şi cincizeci de secunde, vă rog, spuse el, aruncînd mingea în sus, apoi, iute ca fulgerul, apucă băţul cu amîndouă mîinile şi lovi ; simţi după forţa izbiturii, după rezistenţa arcuindă a băţului : era din nou una din legendarele sale lovituri magistrale ; privi clipind în urma mingii, dar n-o putu descoperi, auzi „aaa"-ul mulţimii de spectatori, un „aaa" lung, care se lăţi ca un nor, crescu în intensitate ; îl văzu pe Schrella cum venea şchiopătînd, încet, avea pete galbene pe faţă, o dîră de sînge în jurul nasului ; iar arbitrii de scor numărau : şapte, opt, nouă ; restul echipei trecu provocator de încet pe lîngă Ben Wackes, care clocotea de furie ; jocul era cîştigat, cîştigat limpede, iar el uitase să dea fuga şi să mai aducă echipei sale încă un al zecelea punct ; băieţii de la Prinz Otto tot mai căutau mingea, se tîrau de-a buşilea prin iarbă, dincolo de şosea, pe lîngă zidul fabricii de bere ; în fluieratul final al lui Ben Wackes se desluşi limpede mînia. Arbitrii de scor anunţară 38 : 34 pentru liceul Ludwig. Aa-ul crescu şi se transformă în urale, se tălăzui peste terenul de joc, în timp ce el apucă băţul de bătut mingea, îl înfipse cu capătul de lovit în iarbă, ridică puţin mînerul, apoi îl

aplecă, pînă cînd i se păru că a prins unghiul potrivit ; călcă de zor cu piciorul pe locul cel mai slab, acolo unde lemnul se subţia, sub mîner ; elevii, cuprinşi de admiraţie, stăteau roată în jurul lui, tăceau emoţionaţi ; înţelegeau că aici se dădea un semnal, Fähmel îşi rupea celebrul lui băţ ; albe ca moartea le păreau ţăndările ce se iveau în punctul de rupere a lemnului ; şi se şi ghionteau pentru a apuca o amintire, se luptau îndîrjiţi pentru bucăţelele de lemn, îşi smulgeau din mîini fîşii de leucoplast ; el privea speriat la aceste chipuri înfierbîntate, neroade, la aceşti ochi admirativi, care străluceau excitaţi, şi simţi amărăciunea ieftină a gloriei, aici, într-o seară de vară, la 14 iulie 1935, într-o sîmbătă, la marginea suburbiei, pe pajiştea bătătorită, peste care Ben Wackes tocmai îi trimitea în goană pe puştii dintr-a-ntîia a liceului Ludwig să adune steguleţele de la colţurile terenului. Departe, dincolo de şosea, lîngă zidul fabricii de bere, încă se mai zăreau tricourile albastre-galbene ; băieţii de la Prinz Otto tot mai căutau mingea ; acum veneau şovăind peste şosea, se adunau la mijlocul terenului, în linie, îl aşteptau pe el, căpitanul echipei, ca să strige hip-hip-uraa ; se îndreptă agale spre cele două şiruri, unde Schrella şi Nettlinger stăteau alături, în acelaşi rînd ; părea că nu se întîmplase nimic, nimic, în timp ce în urma lui elevii mai mici continuau să se războiască pentru amintiri ; merse mai departe, simţi admiraţia spectatorilor ca o senzaţie de greaţă fizică, şi strigă de trei ori : hip-hip-uraa ; băieţii

de la Prinz Otto se furişară îndărăt, ca nişte cîini bătuţi, să caute mingea ; conta ca o pată de neşters, faptul că n-au găsit-o.

— Şi cu toate astea, Hugo, ştiam cît de mult ţinea Nettlinger la victorie : „Să învingem cu orice preţ“, spusese, şi tocmai *el* primejduise victoria noastră, numai pentru ca un adversar să găsească prilejul de a-l lovi pe Schrella mereu cu mingea, iar Ben Wackes trebuia să fi fost înţeles cu ei ; doar eu observasem asta, eu singur.

Îi era frică acum, cînd se îndrepta spre vestiar, frică de Schrella şi de ceea ce avea să-i spună. Se făcuse deodată răcoare, negurile fluide ale serii se ridicau de pe pajişti, veneau dinspre rîu, înconjurau clădirea unde se afla vestiarul, ca nişte straturi de vată. De ce, de ce procedau astfel cu Schrella, de ce i-au pus piedică, atunci cînd cobora scara în recreaţie? S-a lovit cu capul de muchea metalică a scării, huluba de oţel a ochelarilor s-a înfipt în lobul urechii, iar Wackes a venit mult prea tîrziu cu trusa de prim-ajutor din cancelaria profesorilor. Cu o mutră batjocoritoare, Nettlinger, în poziţie de drepţi, i-a întins fîşia de leucoplast, ca să poată tăia o bucată din ea; tăbărau pe Schrella în drum spre casă, îl tîrau în gangurile clădirilor, îl snopeau în bătăi printre găleţi de gunoi şi cărucioare de copii scoase din uz, îl îmbrînceau pe scările întunecoase ale pivniţelor, unde rămînea lungit multă vreme, cu braţul

frînt, în miros de cărbuni, miros de cartofi încolţiţi, lîngă borcanele de conserve prăfuite ; pînă cînd vreun puşti, trimis să ia mere din pivniţă, dădea de el şi alarma pe locatarii casei. Doar cîţiva nu participau la toate astea ; Enders, Drischka, Schweugel şi Holten.

Cu ani în urmă, fusese cîndva prieten cu Schrella, îl vizitau mereu împreună pe Trischler, care locuia în portul de jos, unde tatăl lui Schrella era chelner în cîrciuma tatălui lui Trischler ; se jucau pe barcazuri vechi, pe pontoane scoase din uz, pescuiau cu undiţa, din bărci.

Se opri locului în faţa cabinelor vestiarului, auzi glasurile învălmăşite, băieţii vorbeau răguşit, stăpîniţi de-o excitaţie mitică, despre legendara traiectorie a mingii ; ca şi cum mingea ar fi dispărut în înălţimi supraomeneşti.

„Doar am văzut-o cum zbura, zbura... ca o piatră ţîşnită din praştia unui uriaş."

Am văzut-o, mingea pe care a lovit-o Robert.

Am auzit-o, mingea pe care a lovit-o Robert.

N-or să găsească... mingea pe care a lovit-o Robert.

Cînd intră el amuţiră ; în această tăcere subită plutea teamă, aproape ca în faţa morţii era veneraţia faţă de ceea ce înfăptuise el, ceea ce nimeni n-ar fi crezut, ceea ce n-ar fi putut relata nimănui ; cine ar fi cutezat să apară ca martor, să descrie traiectoria mingii ?

Alergară repede, desculţi, cu prosoapele răsucite pe umeri, în cabinele duşurilor ; doar

Schrella rămase pe loc, se îmbrăcase fără a fi făcut duş, şi abia acum îşi dădu seama Robert, că Schrella nu făcea duş niciodată, după ce terminau meciul ; niciodată nu-şi scotea tricoul ; şedea pe scăunel, avea pe faţă o pată galbenă, o pată vînătă, era încă umed în jurul gurii, pe unde-şi ştersese dîrele de sînge, avea pielea învineţită pe partea de sus a braţului de loviturile în plin ale mingii pe care încă o mai căutau băieţii de la Prinz Otto ; şedea acolo, tocmai îşi lăsa în jos mînecile suflecate ale cămăşii decolorate, îşi îmbrăcă haina, scoase o carte din servietă şi citi : *Seara, cînd clopote pace vestesc.* Îi era penibil să rămînă singur cu Schrella, să primească recunoştinţa din ochii aceia reci, care erau prea reci chiar şi pentru a urî ; doar o imperceptibilă mişcare a genelor, un zîmbet fugar, drept mulţumire adresată eliberatorului, care trăsese lovitura cu mingea ; iar el i-a întors zîmbetul, la fel de fugar, s-a îndreptat spre dulapul de tablă, şi-a scos hainele, a vrut s-o şteargă în grabă, fără să mai facă duş ; pe tencuiala peretelui, cineva zgîriase deasupra dulapului său : „Mingea lui Fähmel, 14 iulie 1935".

Mirosea a pielea din care erau făcute articolele de sport, a pămînt uscat, aşa cum se zbicise pe mingile de fotbal, de handbal, de *base-ball,* şi căzuse fărîme în crăpăturile pardoselii de beton ; în colţuri se aflau steguleţe alb-verzi murdare, plase de fotbal erau atîrnate la uscat, o vîslă plesnită, o diplomă îngălbenită sub un geam crăpat : „Pionierilor fotbalului, clasei a şaptea a liceului Ludwig 1903 — preşedintele Landu-

lui" ; încadrată de o cunună de lauri pleoştită, fotografia unui grup ; şi priveau spre el, băieţii aceia cu muşchii oţeliţi, născuţi în anul 1885, mustăcioşi, priveau cu optimism animalic spre un viitor pe care li-l pregătea destinul : să putrezească la Verdun, să-şi verse sîngele în mlaştinile de pe Somme, sau, îngropaţi într-un cimitir al eroilor de lîngă Château Thierry, să devină, cincizeci de ani mai tîrziu, pretext pentru lozinci de împăcare, pe care turiştii în drum spre Paris, copleşiţi de atmosfera locului, aveau să le scrie într-o carte a vizitatorilor, pătată de ploaie ; mirosea a oţel, mirosea a virilitate incipientă ; de afară venea ceaţa umedă, care plutea în nori molcomi peste luncile rîului ; din restaurantul de sus răzbătea mormăitul sonor al vocilor bărbăteşti care petreceau sfîrşitul de săptămînă, chicotele chelneriţelor, clinchetele halbelor de bere ; iar la capătul coridorului jucătorii de popice se şi puseseră pe treabă, aruncau bilele, răsturnau popicele, aa-uri triumfătoare, aa-uri decepţionate răsunau pe coridor pînă în cabinele vestiarului.

Clipind în lumina palidă, Schrella şedea ghemuit, cu umerii strînşi, tremurînd de frig ; şi el n-a mai putut amîna clipa ; a controlat încă o dată cum îi stă cravata, şi-a îndreptat ultimele cute ale gulerului cămăşii de sport — oo ! pus la punct, totdeauna pus la punct — şi-a mai vîrît o dată capetele şireturilor în pantofi şi a numărat în portmoneu banii pentru drumul îndărăt spre casă ; primii băieţi se şi întorceau de la duş,

vorbeau despre „mingea pe care a lovit-o Robert".

„Mergem împreună?"

„Da."

Urcară trepte de beton tocite, pe care zăcea încă gunoiul din primăvară, hîrtii în care fuseseră învelite bomboane, cutii de țigări; ajunseră sus pe digul unde niște vîslași asudați tocmai trăgeau o barcă afară din apă, pe drumul de ciment; merseră tăcuți, unul lîngă altul, pe digul care ducea pe deasupra unor straturi de ceață joase, ca peste un rîu; sirene de vapoare, lumini roșii, altele verzi la semnalizatoarele vaselor; la șantierul naval scînteile roșii zburau în sus, desenau figuri pe un fond cenușiu; merseră tăcuți pînă la pod, urcară treptele întunecoase unde, zgîriate în gresia roșie, erau eternizate dorințele adolescenților ce se întorceau de la scăldat; vuietul unui tren de marfă ce trecea pe pod îl scuti pentru alte cîteva minute de necesitatea de-a vorbi — se transportau deșeuri de zgură pe malul vestic; erau clătinate felinare de manevră, țignale dirijau trenul care intra de-a-ndăratele pe linia din dreapta, pe sub ceață lunecau vapoare spre nord, sirene plîngătoare semnalau primejdii mortale, boncăneau ca cerbii, nostalgic, peste ape; larmă care, din fericire, ne împiedica să vorbim.

— Și m-am oprit locului, Hugo, m-am aplecat peste parapet, cu fața spre rîu, am scos țigările din buzunar, i-am oferit una lui Schrella, el mi-a dat un foc, și am fumat amîndoi în tăcere,

în timp ce, îndărătul nostru, trenul părăsea podul huruind ; pe sub noi luneca încet spre nord un convoi de șlepuri, lunecarea lor lină se auzea de sub pătura de ceață ; de văzut nu se vedeau decît, din cînd în cînd, cîteva scîntei care se înălțau din coșul bucătăriei unui vas ; vreme de minute a domnit liniștea, pînă cînd șlepul următor s-a strecurat încetișor pe sub pod, spre nord, spre nord, către cețurile Mării Nordului — iar mie mi-era teamă, Hugo, pentru că acum trebuia să-l întreb și, dacă rosteam întrebarea, eram și eu amestecat, amestecat din plin și n-aveam cum să mai ies vreodată din asta ; trebuie să fi fost un secret îngrozitor acela pentru care Nettlinger pusese în joc victoria, iar băieții de la Prinz Otto îl acceptaseră pe Ben Wackes ca arbitru ; liniștea era acum aproape desăvîrșită, conferea întrebării iminente o mare greutate, o încredința veșniciei, iar eu, Hugo, deși nu știam spre ce și pentru ce, îmi luam rămas bun de la turnul întunecat al bisericii Sankt Severin care se înălța din pătura întinsă de ceață, de la casa părintească așezată nu departe de acest turn, casa unde mama tocmai făcea în clipa asta ultimele pregătiri pentru masa de seară, așeza tacîmurile de argint, rînduia cu mîini grijulii florile în vase, gusta vinul : era destul de rece cel alb, cel roșu nu prea rece ? Sîmbăta, petrecută cu solemnitate de sabat ; iat-o că deschidea catehismul, din care avea să ne explice liturghia de duminică, cu vocea ei blîndă, care suna a

veşnic advent[1]; voce de *Păstoreşte-mi mieii*; camera mea care da spre grădina din fund, unde copacii străvechi erau în plină verdeaţă; unde mă adînceam cu pasiune în formule matematice, în curbele stricte ale figurilor geometrice, în încrengăturile liniilor sferice născute — cu claritatea cu care se văd contururile iarna — din compasul meu, din trăgătorul meu cu tuş; acolo desenam biserici, pe care le-aş fi construit. Schrella zvîrli mucul ţigării cu un bobîrnac în pătura de ceaţă de sub noi, jeraticul roşu se înşuruba în spirale lente în jos; Schrella se întoarse spre mine zîmbind, aşteptă întrebarea pe care încă tot n-o pusesem, clătină din cap.

Şirul lămpilor de pe mal se contura precis pe deasupra păturii de ceaţă.

„Vino, spuse Schrella, sînt colo, nu-i auzi?"

Îi auzeam, trotuarul se şi cutremura sub paşii lor, vorbeau despre localităţile unde aveau să plece în vacanţă, curînd: Allgäu, Westerwald, Bad Gastein, Marea Nordului; vorbeau despre mingea pe care o lovise Robert. În mers, întrebarea mea era mai uşor de pus.

„De ce? am întrebat. De ce? Eşti evreu?"

„Nu."

„Dar atunci ce eşti?"

„Noi sîntem miei, spuse Schrella, am jurat să nu ne înfruptăm niciodată din *împărtăşania bivolului*.

„Miei. Mi-era frică de cuvîntul acesta. O sectă?" am întrebat.

---

[1] Ajunul Crăciunului.

„Poate."
„Nu un partid ?"
„Nu."
„Eu n-am să pot niciodată, am spus, nu pot să fiu miel."
„Vrei să te înfrupți din *împărtășania bivolului ?*"
„Nu."
„Sînt unii păstori, spuse el, care nu părăsesc turma."
„Repede, am șoptit, repede, au și ajuns aproape de tot."
Am coborît treptele întunecoase înspre partea de vest ; cînd am ajuns în stradă eu am șovăit o clipă, drumul meu spre casă ducea la dreapta, al lui Schrella la stînga, dar pînă la urmă l-am însoțit spre stînga, pe unde drumul șerpuia spre oraș printre depozite de lemne, magazii de cărbuni și grădini mici particulare. Ne-am oprit în loc după prima cotitură, învăluiți acum din plin de pătura întinsă de ceață, am observat umbrele colegilor de școală, care se mișcau pe deasupra parapetului podului ca niște siluete decupate, am auzit zgomotul pașilor lor, vocile lor, în timp ce coborau treptele, ecou răsunător de bocanci țintuiți zdravăn, și un glas a strigat :
„Nettlinger, Nettlinger, așteaptă-mă !"
Vocea sonoră a lui Nettlinger aruncă un ecou sălbatic peste rîu, se întoarse la noi răsfrîntă de picioarele podului și se pierdu înapoia noastră prin grădini și prin halele depozitelor, vocea lui Nettlinger, care striga :

„Da' pe unde o fi rămas mieluşelul nostru cu păstorul lui?"

Rîsete întrerupte de mai multe ori se rostogoliră peste noi ca nişte cioburi.

„Ai auzit?" întrebă Schrella.

„Da, am răspuns, miel şi păstor."

Ne uitarăm la umbrele întîrziaţilor, care veneau pe trotuar; vocile lor, sunînd înfundat în timp ce coborau treptele, deveniră mai limpezi de-ndată ce ajunseră pe stradă, se frînseră de arcadele podului.

„...mingea pe care a lovit-o Robert."

„Mai precis, m-am adresat lui Schrella, trebuie să ştiu mai precis."

„Am să-ţi arăt, spuse Schrella, vino."

Am mers prin ceaţă pe pipăite, de-a lungul unor garduri de sîrmă ghimpată, am ajuns la o împrejmuire de lemn, care mirosea încă a proaspăt şi licărea gălbui şi unde un bec electric, deasupra unei porţi încuiate, lumina o firmă de email: «Michaelis, cărbuni, cocs, brichete».

„Mai ţii minte drumul?" întrebă Schrella.

„Da, i-am răspuns, acum şapte ani mergeam adesea pe-aici şi ne jucam jos la familia Trischler. Ce-a devenit Alois?"

„E marinar, cum a fost şi taică-său."

„Şi taică-tău mai e chelner acolo jos, în cîrciuma marinarilor?"

„Nu, acum e în portul de sus."

„Ai vrut să-mi arăţi ceva precis!"

Schrella şi-a scos ţigara din gură, a dezbrăcat haina, a lăsat să-i alunece bretelele de pe umeri, şi-a ridicat cămaşa în sus, s-a întors cu

spatele spre lumina slabă a becului: spinarea lui era acoperită cu cicatrici minuscule, roşietic-vinete, mari cît bobul de fasole — mai curînd s-ar potrivi: presărată, am gîndit în sinea mea.
„Dumnezeule, am spus, ce-i asta?!"
„Asta-i Nettlinger, mi-a răspuns; se îndeletnicesc cu asta jos în cazarma veche de pe Wilhelmskuhle, Ben Wackes şi Nettlinger. O numesc poliţie auxiliară; m-au luat la o razie după cerşetori, pe care au făcut-o în cartierul portului: treizeci şi opt de cerşetori arestaţi într-o zi, unul dintre ei eram eu. Am fost supuşi unui interogatoriu; cu un bici de sîrmă ghimpată. Spuneau: «Hai, recunoaşte că eşti un cerşetor», iar eu am spus: «Da, sînt»."

Încă mai luau micul dejun cîţiva clienţi întîrziaţi, sorbeau cu paiul suc de portocale ca o băutură vicioasă; băiatul, livid, sta rezemat de uşă ca o statuie, catifeaua violetă a uniformei făcea ca pielea feţei să pară aproape verde.
— Hugo, Hugo, asculţi ce-ţi povestesc?
— Da, domnule doctor, ascult fiecare cuvînt.
— Te rog, adu-mi un coniac, unul mare.
— Da, domnule doctor.

Pe cînd cobora scara spre restaurant, timpul i se înfăţişa neîndurător lui Hugo: calendarul cel mare, pe care dimineaţa trebuia să-l potrivească la zi; întorsese cartonul indicînd cifra; dedesubt era cel arătînd luna, şi apoi cel cu anul: 6 septembrie 1958. Îl cuprindea ameţeala,

toate astea se petrecuseră cu mult înainte de-a se fi născut el, îl purtau îndărăt cu decenii, cu jumătăţi de secole : 1885, 1903 şi 1935 — erau ascunse departe îndărătul timpului şi totuşi prezente ; răsunau din glasul lui Fähmel, care sta rezemat de masa de biliard şi privea spre piaţa din faţa bisericii Sankt Severin. Hugo se prinse bine de balustradă, respiră adînc, ca unul care iese din adîncul apei, deschise ochii şi sări iute îndărătul coloanei celei mari.

Pe scară cobora ea, desculţă, îmbrăcată ca o păstoriţă, răspîndind miros de bălegar de oaie din veşmintele ponosite, care-i atîrnau ca o pelerină peste piept, pînă la şolduri. De îndată avea să mănînce fiertură de mei, cu pîine neagră, cîteva nuci, apoi avea să bea lapte de oaie, care era păstrat proaspăt pentru ea în frigider ; aducea cu ea laptele în termosuri, aducea în cutii mici bălegar de oaie, pe care-l folosea ca parfum pentru rufăria tricotată grosolan din lînă nevopsită ; după micul dejun, şedea ore întregi în hol, jos — tricota, tricota, se ducea din cînd în cînd la bar să ia un pahar cu apă, fuma din pipa ei cu coada scurtă, şedea acolo cu picioarele goale încrucişate pe canapea, aşa fel încît se vedeau bătăturile murdare, îşi primea discipolii şi discipolele care şedeau cinchiţi pe covor în juru-i, cu picioarele încrucişate şi strînse sub ei, îmbrăcaţi la fel ca ea, mirosind tot ca ea, tricotînd, deschizînd din cînd în cînd mici cutiuţe pe care li le dăduse maestra, adulmecînd bălegarul de oaie ca pe nişte arome delicioase ; apoi ea îşi dregea glasul, tuşind, la intervale

anumite, şi vocea ei de fetiţă întreba, de sus, de pe canapea: „Cum vom mîntui lumea?“ Iar discipolii şi discipolele răspundeau: „Prin lînă de oaie, piele de oaie, lapte de oaie — şi prin tricotat“. Ţăcănit de andrele, linişte, un discipol se repezea la tejgheaua barului, aducea maestrei apă proaspătă, şi din nou vocea blîndă de fetiţă arunca, de pe canapea, întrebarea: „Unde stă ascunsă fericirea lumii?“ şi toţi răspundeau: „În oaie“. Se deschideau cutii, toţi miroseau încîntaţi baliga, în timp ce bliţurile fotografilor pocneau, iar creioanele ziariştilor zburau pe notesurile de stenograme.

Hugo bătea încet în retragere, în timp ce ea ocolea coloana îndreptîndu-se spre sala pentru micul dejun; îi era frică de femeia aceasta, văzuse prea adesea cum ochii-i blînzi deveneau crunţi cînd erau numai ei doi, cînd îl prindea pe scară şi-l punea să-i aducă lapte în cameră, unde-l aştepta cu o ţigară în gură, îi smulgea paharul cu lapte din mînă, îl golea în chiuvetă rîzînd, îşi turna un coniac şi venea cu paharul în mînă spre el, care se trăgea încet către uşă. „Nu ţi-a spus încă nimeni că faţa ta valorează aur, aur pur, băieţaş prost ce eşti! De ce nu vrei să fii mielul Domnului în noua mea religie? Am să fac din tine un om mare, bogat, şi vor îngenunchea toţi înaintea ta în holuri de hotel şi mai elegante! Eşti de prea puţină vreme aici pentru a şti că plictiseala lor nu poate fi înlăturată decît cu o nouă religie, una care este cu atît mai bună cu cît e mai neroadă — du-te, hai, eşti prea prost.“

Privi în urma ei, în timp ce ea, cu fața imobilă, îl lăsa pe chelner să-i deschidă ușa spre sala pentru micul dejun ; încă îi mai bătea inima cînd ieși de după coloană și porni încet pe scară, în jos, spre restaurant.

— Un coniac pentru domnul doctor, sus, unul mare.

— Scandal în dugheană din cauza doctorului tău.

— Cum așa, scandal ?

— Nu știu. Cred că este căutat urgent, doctorul tău. Ține-ți coniacul și întinde-o repede. Cel puțin șaptesprezece femei bătrîne și tinere umblă să-ți dea de urmă ; iute, că uite, iar vine colo una pe scară, în jos.

Arăta la chip, de parcă ar fi băut la micul dejun numai fiere pură, era îmbrăcată cu rochie aurie, cu pantofi aurii, cu căciulă și manșon din blană de leu. De cum se ivea, stîrnea în jur numai scîrbă, și erau printre clienți unii superstițioși care își acopereau fața cînd își făcea apariția. Cameristele își dădeau demisia din cauza ei, chelnerii refuzau s-o servească, dar Hugo trebuia să joace ore întregi canasta cu ea, de îndată ce-l înhăța ; degetele îi erau ca ghearele de găină, omenească era doar țigara pe care o ținea în gură. „N-am știut niciodată ce-i dragostea, băiete ; nu există nimeni care să nu mă facă să-mi dau seama că îi e scîrbă de mine ; mama mă blestema de șapte ori pe zi, îmi striga în față tot dezgustul ei ; era frumoasă mama și tînără, și tata era tînăr și frumos, și frații și

surorile mele erau tot așa ; m-ar fi otrăvit, dacă ar fi avut curajul s-o facă ; îmi spuneau *«Așa ceva n-ar trebui să se nască»* — locuiam în vila galbenă de deasupra oțelăriei, seara mii de muncitori părăseau uzina, îi așteptau fete și femei care rîdeau ; mergeau rîzînd în josul străzii murdare ; pot să văd, să aud, să simt, să miros ca toți ceilalți, știu să scriu, să citesc, să socotesc și să gust — tu ești primul om, care rezistă mai mult de o jumătate de oră lîngă mine, auzi tu, primul !"

Tîra după ea groaza, răsuflarea nenorocirii ; aruncă pe tejghea cheia camerei, îi strigă în față *boy*-ului care-l înlocuia pe Jochen :

— Hugo, unde e, Hugo ?

Iar cînd *boy*-ul ridică din umeri, se îndreptă spre ușa turnantă, în timp ce chelnerul, care punea portiera în mișcare, își plecă ochii ; și, de-ndată ce ajunse afară, femeia își lăsă un văl pe față.

„Înăuntru nu-l port, băiete, să vadă și ăia ceva pentru banii lor, să mă privească în față pentru banii mei, dar cei de-afară nu merită."

— Iată coniacul, domnule doctor.

— Mulțumesc, Hugo.

Îi plăcea Fähmel ; venea în fiecare dimineață la nouă și jumătate, îl scăpa de toate pînă la unsprezece, îi insuflase de pe acum un sentiment al veșniciei ; nu fusese oare totdeauna așa, nu stătuse el cu veacuri în urmă aici, lipit de tăblia ușii lăcuite în alb, cu mîinile încrucișate la spate, nu privise la jocul tăcut, nu ascultase cu atenție

cuvintele care-l aruncau cu şaizeci de ani în urmă, cu douăzeci înainte, din nou cu zece în urmă şi deodată, pe neaşteptate, în realitatea foii calendarului de-afară ? Alb pe verde, roşu pe verde, roşu-alb pe verde, mereu înlăuntrul mandanalei care nu cuprindea decît doi metri pătraţi de pîslă verde ; era elegant, sec şi precis ; între nouă jumătate şi unsprezece ; se ducea de două ori, de trei ori pînă jos, pentru a aduce cîte un coniac mare ; timpul nu reprezenta aici nici o dimensiune din care să poată fi desluşit ceva, era absorbit de sugativa asta verde, dreptunghiulară ; zadarnic băteau ceasurile, limbile lor se mişcau zadarnic, goneau, cu o grabă fără sens, fugind de ele însele ; lăsa totul baltă cînd venea Fähmel, tocmai la ora cînd ar fi fost mai multe de făcut : plecau clienţii vechi, alţii noi soseau ; trebuia să stea aici pînă bătea unsprezece la Sankt Severin, totuşi cînd, cînd bătea unsprezece ? Încăperi golite de aer, ceasuri golite de timp ; aici se dădea afund, mergea pe sub oceane ; nimic real nu pătrundea înăuntru, totul se lipea pe dinafară, turtindu-se ca pe nişte geamuri de acvarii sau vitrine, îşi pierdea dimensiunile, nu mai avea decît una, era plat, ca tăiat din coalele de decupat ale copiilor ; toţi aveau hainele atîrnate doar provizoriu pe ei, ca păpuşile decupate din carton, dădeau din mîini şi din picioare, neajutoraţi, lovind în pereţii care erau mai groşi ca nişte veacuri de sticlă ; în depărtare umbra bisericii Sankt Severin, iar mai departe gara, şi trenurile, fireşte : rapide, accelerate şi personale, şi expresuri de mare dis-

tanță, și expresuri transeuropene, și autorapide, cărau geamantane spre stațiile de vamă ; reale erau doar cele trei bile de biliard, care se rostogoleau pe sugativa verde alcătuind necontenit figuri noi ; infinitate, cuprinsă în mii de formule, pe doi metri pătrați, el o crea lovind cu tacul, pe cînd glasul lui se pierdea în timp.

— Povestea asta mai continuă, domnule doctor ?

— Vrei s-o auzi ?

— Da.

Fähmel rîse, sorbi din paharul de coniac, își aprinse o nouă țigară, luă tacul în mînă și lovi bila roșie : roșu și alb se rostogoleau pe verde.

— O săptămînă după aceea, Hugo...

— După ce ?

Fähmel rîse din nou.

— După acea partidă de *base-ball*, după acel 14 iulie 1935, pe care-l zgîriaseră în tencuială, deasupra dulapului de tablă, o săptămînă după aceea am fost bucuros că Schrella îmi reamintise drumul ce ducea la casa lui Trischler. Stam pe balustrada vechii căsuțe a basculei, în portul de jos : de acolo puteam cuprinde bine cu privirea drumul ce ducea pe lîngă magaziile de lemne și depozitele de cărbuni, coborînd spre o întreprindere comercială de materiale de construcții și îndreptîndu-ne de-acolo spre portul care era îngrădit de o balustradă de fier ruginită și care nu mai slujea decît ca cimitir de vapoare. Șapte ani trecuseră de cînd fusesem ultima oară aici, dar ar fi putut fi și cincizeci ; cînd încă mai veneam pe la familia Trischler, împreună

cu Schrella, aveam treisprezece ani ; lungi convoaie de şlepuri ancorau seara lîngă taluz, neveste de marinari, cu coşuri pentru cumpărături, coborau pe uscat, pe pasarelele ce se clătinau ; femeile aveau chipuri proaspete şi încredere în ochi ; în urma femeilor veneau bărbaţi, care cereau bere şi ziare ; mama lui Trischler îşi privea agitată marfa ; varză şi roşii, cepe argintii atîrnate în snopi pe pereţi ; iar afară ciobanul îşi îmboldea cîinii, cu comenzi scurte, tăioase, ca să adune oile în ţarc ; dincolo — pe malul ăsta de-aici, Hugo — luminau felinarele cu gaz aerian, o lumină gălbuie umplea globurile albe, al căror şir se perpetua spre nord, la infinit ; tatăl lui Trischler aprindea luminile electrice în grădina cîrciumii sale, iar tatăl lui Schrella, cu un ştergar pe braţ, venea în fund, în cabana edecarilor, unde noi, băieţii, Trischler, Schrella şi cu mine, mărunţeam gheaţa şi o aruncam peste lăzile cu bere.

Acum, şapte ani mai tîrziu, în acea zi de 21 iulie 1935 — vopseaua de pe toate gardurile era scorojită şi am văzut că la depozitul de cărbuni Michaelis doar poarta fusese pusă din nou; îndărătul gardului se părăduia o grămadă mare de brichete ; cercetam necontenit toate cotiturile străzii, pentru a mă convinge că nu mă urmărea nimeni ; eram ostenit, simţeam rănile de pe spinare, durerea mă încingea ritmic, ca bătăile pulsului ; vreme de zece minute strada a rămas pustie ; am privit la fîşia îngustă de apă curată, agitată, care lega portul de jos cu cel de sus : nu se zărea nici o ambarcaţiune ; m-am

uitat pe cer: nici un avion; şi m-am gîndit: se pare că grozav te mai iei în serios, dacă-ţi închipui, că vor umbla să te caute cu avioanele.

O făcusem, Hugo, mă dusesem cu Schrella în micuţa cafenea „Zons“ de pe Boisseréestrasse, unde se adunau mieii, îi murmurasem cafegiului parola: *Păstoreşte-mi mieii*, şi jurasem, jurasem cu gura aproape de faţa unei tinere fete, pe care-o chema Edith, să nu mă înfrupt niciodată din *împărtăşania bivolului*; apoi ţinusem în odaia întunecoasă din fundul cafenelei o cuvîntare, cu multe cuvinte tenebroase în ea, care nu sunau a miel; aveau gust de sînge, de revoltă şi de răzbunare, răzbunare pentru Ferdi Progulske, pe care-l executaseră în dimineaţa aceea; cei ce şedeau în jurul mesei şi mă ascultau semănau cu nişte decapitaţi; le era teamă şi ştiau acum, că seriozitatea copilărească nu este mai puţin serioasă decît a celor mari; le era teamă şi aveau certitudinea că Ferdi era într-adevăr mort: avusese şaptesprezece ani, fusese sprinter pe suta de metri, ucenic tîmplar, îl văzusem doar de patru ori, dar nu l-aş fi uitat oricît aş fi trăit; de două ori în „Cafeneaua Zons“ şi de două ori la noi acasă; Ferdi se furişase în locuinţa lui Ben Wackes, îi aruncase o bombă la picioare pe cînd ieşea din dormitor; Ben Wackes se alesese doar cu arsuri la picioare, o oglindă de garderob se sfărîmase, mirosea a pulbere neagră arsă, Hugo. Prostie născută dintr-un nobil eroism copilăresc, auzi tu, auzi într-adevăr?...

— Aud.

— Eu îl citisem pe Hölderlin : *Compătimind, inima veşnică tot neclintită rămîne ;* iar Ferdi numai pe Karl May [1], care părea să propovăduiască acelaşi nobil eroism ; prostie, ispăşită sub secure, în zorii zilei, în timp ce clopotele bisericilor chemau la utrenie, în timp ce ucenicii brutari numărau chifle calde în sacoşe de pînză, în timp ce aici, la „Prinţul Heinrich", se servea micul dejun primilor clienţi, în timp ce păsărelele ciripeau, iar lăptăresele se furişau pe tălpi de cauciuc în gangurile liniştite ale caselor, pentru a pune sticlele de lapte pe rogojini curate din fibre de cocos ; curieri motorizaţi goneau prin oraş, de la o coloană de afişaj la alta, lipeau afişe cu chenar roşu : „Execuţie capitală ! Ucenicul Ferdinand Progulske" — pe care le citeau cei ce se sculau devreme şi tramvaiştii, profesorii şi elevii, toţi cei care se grăbeau dimineaţa, cu chiflele în servietă, spre tramvai, şi care nu deschiseseră încă ziarul, unde era anunţat cu litere de-o şchioapă : „Statuarea unui exemplu !" — afiş pe care l-am citit şi eu, Hugo, aici, în colţ, tocmai cînd voiam să mă sui în tramvaiul 7.

Oare ieri sau alaltăieri auzisem la telefon vocea lui Ferdi : „Vii, aşadar, cum ne-am înţeles, la «Cafeneaua Zons» ?" Pauză. „Vii, sau nu vii ?" „Viu."

---

[1] *Karl May* (1842—1912), scriitor german autor de romane de aventuri cu indieni.

Enders a mai încercat să mă tragă de mînecă sus în tramvai, dar m-am smuls, am aşteptat pînă a dispărut tramvaiul după colţ, am alergat la staţia de vizavi, de unde porneşte şi astăzi linia 16 ; am mers cu tramvaiul prin suburbii paşnice pînă la Rin, de la Rin mai departe, pînă unde a cotit, în sfîrşit, printre cariere de pietriş şi barăci, pe bucla de la capătul liniei. Ar fi trebuit să fie iarnă, gîndeam eu atunci, iarnă rece, ploioasă, cer acoperit, astfel tot ar mai fi fost de îndurat, dar acolo, pe unde am rătăcit ore în şir, printre mici grădini de zarzavat, unde vedeam caise şi mazăre, roşii şi varză, unde auzeam clinchetul sticlelor de bere, clopoţelul vînzătorului de îngheţată care adăsta la răscruce şi îndesa cu lopăţica îngheţată de vanilie în scoicile fărîmicioase... ; nu puteau să facă una ca asta, nu puteau să mănînce îngheţată, să bea bere, să pipăie caise, în timp ce Ferdi... Către amiază am aruncat chiflele mele unor găini închiondorate, care scurmau în curtea depozitului unui negustor de vechituri, desenînd în noroi figuri geometrice imprecise ; pe o fereastră deschisă, o voce de femeie spunea : „Pe băiatul ăsta, ai citit, l-au..." şi o voce de bărbat răspundea : „La dracu, ia taci, ştiu doară..." Am aruncat chiflele la găini, am mers mai departe, m-am pierdut printre terasamente de cale ferată şi găuri de apă freatică, am ajuns iar, undeva, la un capăt de linie, am mers cu tramvaiul prin suburbii necunoscute, am coborît, mi-am întors buzunarele pantalonilor pe dos : pulberea neagră de vînătoare s-a cernut pe drumul cenuşiu ;

am gonit mai departe, din nou terasamente, depozite, fabrici, grădini mici, case, un cinema, la a cărui casă de bilete o casieriță tocmai ridica ghișeul. Ora trei? Trei fix. Cincizeci de pfenigi. Eram singurul spectator la reprezentația aceea; căldura toridă clocea pe acoperișul de tablă; dragoste, sînge, un iubit înșelat ridica cuțitul să lovească; am adormit, m-am trezit abia cînd spectatorii reprezentației de la ora șase intrau în sală, gălăgioși, am ieșit clătinîndu-mă. Unde mi-era servieta? Rămăsese în cinematograf? Sau lîngă cariera de pietriș, unde șezusem multă vreme și privisem autocamioanele din care mustea apa, ori era acolo unde aruncasem chiflele găinilor închiondorate? Vocea lui Ferdi la telefon, o auzisem oare ieri sau alaltăieri: „Vii, așadar, cum ne-am înțeles, la «Cafeneaua Zons»?" Pauză. „Vii, sau nu vii?" „Viu."

Intîlnire cu decapitatul. Prostie, care-mi devenea acum neprețuită, pentru că o plătisem atît de scump; în fața „Cafenelei Zons" mă aștepta Nettlinger; m-au dus la Wilhelmskuhle, m-au bătut cu biciul de sîrmă ghimpată; pluguri minuscule îmi trăgeau brazde pe spinare; prin fereastra cu gratii ruginite puteam vedea taluzul, pe care mă jucam cînd eram copil; mereu ni se rostogolea mingea la poalele lui, mereu coboram taluzul de-a bușilea, ridicam mingea, aruncam o privire sperioasă spre gratiile ruginite și ne închipuiam că dăm de firul unor grozăvii îndărătul geamurilor murdare; Nettlinger lovea cu biciul.

În celulă am încercat să-mi scot cămaşa, dar cămaşa şi pielea erau deopotrivă de zdrenţuite, pătrunse una într-alta ; cînd trăgeam de guler, de mîneci, parcă-mi trăgeam pielea peste cap.

Grele au fost clipele ca aceea ; cînd m-am oprit lîngă balustrada căsuţei basculei, obosit, mîndria mea în privinţa stigmatelor era mai mică decît durerea ; capul mi-a căzut pe balustradă, gura mi s-a lipit de bara ruginită, iar gustul amar al fierului ros de vreme mi-a pătruns, binefăcător, în gură ; încă un minut, numai, pînă la casa lui Trischler, şi aveam să ştiu, dacă mă şi aşteptau acolo ; m-am speriat : un muncitor, cu sufertaşul sub braţ, venea în susul străzii, dar dispăru pe poarta unui depozit de materiale de construcţie. Cînd am coborît scările, am cuprins balustrada atît de strîns, încît împingeam rugina, ca nişte fulgi, înaintea mîinii. Ritmul vesel al ciocanelor de nituit, pe care-l auzisem cu şapte ani în urmă, nu mai răsuna decît ca un ecou ostenit, ca bocănitul unui ciocan pe un ponton, unde un om bătrîn desfăcea măruntaiele unui bac cu motor ; piuliţele se rostogoleau zdroncănind într-o cutie de carton, scîndurile cădeau cu un zgomot care trăda gradul lor de putrezire ; iar bătrînul ciocănea motorul, asculta sunetele ca bătăile inimii unei fiinţe dragi, se apleca adînc în pîntecele bacului, scotea la lumină piese izolate : şuruburi, capace, duze, cilindri, pe care le ridica la lumină, le cerceta, le mirosea, înainte de-a le arunca în

cutie, lîngă piuliţe ; în partea din urmă a bacului era un troliu vechi ; de el atîrnau resturi de sîrmă, măcinate ca un ciorap putrezit.

Amintirile mele despre oameni şi evenimente au fost totdeauna legate de amintirea mişcării, care mi-a rămas întipărită în memorie ca o figură. Cum m-am plecat peste parapetul balustradei, cum am ridicat capul, l-am lăsat în jos, l-am ridicat, l-am lăsat iar pentru a supraveghea şoseaua — amintirea acestei mişcări mi-a readus în conştiinţă cuvinte şi culori, imagini şi atmosferă. Nu cum arăta Ferdi, ci cum aprindea un chibrit, cum înălţa capul pentru a spune da, da — nu, nu, cutele de pe fruntea lui Schrella, mişcarea umerilor săi, mersul tatei, gesturile mamei, mişcarea mîinii bunicii, cînd îşi da părul la o parte de pe frunte — iar omul bătrîn de-acolo de jos, pe care-l vedeam de pe taluz şi care tocmai desprindea cu ciocănituri un rest de lemn putrezit de pe un şurub mare, era tatăl lui Trischler ; mîna aceea făcea mişcări pe care numai el le putea face — privisem această mînă cînd desfăcea lăzi, cînd le bătea la loc în cuie ; marfă de contrabandă, care trecuse graniţa, tăinuită în pîntecele întunecoase ale vaselor, rom şi stafide, ţigări şi ciocolată ; mîna aceea făcuse în cabana edecarilor mişcări, pe care numai ea le putea face ; bătrînul a ridicat ochii, a privit clipind în sus, spre mine, şi-a spus : „Ei, feciorașule, drumul de-acolo, de sus, nu duce nicăieri“.

„Duce la casa dumitale“, am răspuns.

„Cine mă vizitează, vine dinspre apă, chiar şi poliţia — şi fiul meu vine cu barca, vine rareori, foarte rar."

„Poliţia e acolo?"

„De ce întrebi, feciorașule?"

„Fiindcă mă caută."

„Ai şterpelit ceva?"

„Nu, am ripostat eu, am refuzat numai să mă înfrupt din *împărtăşania bivolului.*"

Vapoare, gîndeam eu, vapoare cu pîntece întunecoase şi căpitani, care au deprinderea de a-i înşela pe vameşi; nu-mi va trebui mult loc, doar atît cît un covor făcut sul; vreau să trec graniţa ascuns într-o velă înfăşurată sul.

„Vino jos, mi-a spus Trischler, acolo sus te pot vedea de pe malul celălalt."

M-am răsucit, m-am lăsat să alunec încet spre bătrîn, ţinîndu-mă bine de cotoarele de iarbă.

„Aa, a spus el, eşti... ştiu cine eşti, dar numele ţi-l-am uitat."

„Fähmel", am îngînat.

„Fireşte, sînt în căutarea ta, vestea a fost transmisă azi-dimineaţă la radio, o dată cu primele ştiri, şi ar fi trebuit să-mi închipui, cînd te-au descris: cicatrice roşie la rădăcina nasului; asta-i de-atunci, de cînd am vîslit încoace, pe apele umflate, şi ne-am izbit de piciorul podului, cînd am subestimat curentul apei; te-ai lovit cu capul de muchea de fier a bărcii."

„Da, şi n-am mai avut voie să vin aici."

„Dar ai mai venit."

„Nu multă vreme — pînă m-am certat cu Alois."

„Vino, dar apleacă-te, cînd trecem pe sub podul rotitor, altfel te-alegi cu-o crăpătură în cap — şi n-ai să mai poţi veni încoace. Dar cum ai scăpat din mîinile lor ?"

„Cînd se crăpa de ziuă, a intrat Nettlinger în celula mea, m-a condus la poarta din fund, unde galeriile subterane răzbat pînă lîngă terasamentul liniei ferate, la Wilhelmkuhle. A spus : «Ia-o din loc, fugi cît poţi — dar nu-ţi pot da decît un avans de o oră, peste un ceas trebuie să anunţ poliţia» — şi am venit pînă aici ocolind întreg oraşul."

„Aşa, aşa, a murmurat bătrînul, v-a trebuit, va să zică, să aruncaţi bombe ! V-a trebuit să complotaţi şi... nu mai departe decît ieri am împachetat pe unul din voi şi l-am trimis peste frontieră."

„Ieri, am întrebat, pe cine ?"

„Pe Schrella, mi-a răspuns el, s-a ascuns aici şi a trebuit să-l silesc să plece cu «Anna Katharina»."

„Pe «Anna Katharina» a vrut întotdeauna Alois să fie timonier !"

„E timonier pe «Anna Katharina», hai, vino acu !"

Mă împiedicam în timp ce mergeam de-a lungul zidurilor oblice ale cheiului, pe sub taluz, spre casa lui Trischler, mă ridicam, iar cădeam, şi mişcările smucite smulgeau cămaşa de pe piele, o lipeau la loc, o smulgeau din nou, iar durerea înteţită mereu mă făcea să plutesc într-o stare de inconştienţă, în care mişcările, culorile, mirosurile miilor de amintiri se întrepătrundeau, se

suprapuneau; arabescuri în culori schimbătoare, cu înclinări schimbătoare, cu direcţii schimbătoare, erau proiectate de durere în afara mea. Ape umflate, gîndeam eu, ape umflate, totdeauna simţisem dorinţa să mă arunc în ele şi să mă las purtat spre orizontul sur.

În vis, m-a preocupat multă vreme întrebarea dacă se poate ascunde un bici de sîrmă ghimpată într-un sufertaş; amintirile mişcărilor se transpuneau în linii, care se îmbinau în figuri; figurile verzi, negre, roşii erau ca nişte cardiograme, care reprezentau ritmurile unei anumite persoane; opintirea cu care Alois trăgea undiţa din apă, cînd pescuiam în portul vechi, felul cum repezea sfoara cu momeală în apă, braţul lui care se deplasa indicînd iuţeala apei: o figură desenată precis, verde pe gri; Nettlinger, cum ridica braţul pentru a-i arunca lui Schrella mingea în faţă, tremurul buzelor, freamătul nărilor, se aşterneau într-o figură cenuşie, care semăna cu pînza unui păianjen; indivizii îmi erau săpaţi în memorie ca un fel de stigmate, parcă de nişte teleimprimatoare a căror poziţie n-o puteam goniometra; Edith în seara de după meciul de *base-ball*, cînd am mers cu Schrella acasă; chipul lui Edith în parc, acolo, la Blessenfeld, cînd era sub mine; în timp ce şedeam lungiţi în iarbă, o ploaie de vară i-a udat chipul, stropii sclipeau pe păru-i blond, se rostogoleau de-a lungul genelor, o cunună de picături argintii, pe care faţa ei o sălta şi o lăsa în jos o dată cu respiraţia: cununa mi-a rămas în amintire ca scheletul unui animal marin, găsit pe ţărmul ruginiu şi multi-

plicat în nenumăraţi norişori de aceleaşi dimensiuni, linia gurii ei cînd mi-a spus: „Te vor ucide". Edith!

Pierderea servietei mă chinuia în vis — am fost totdeauna ordonat; smulgeam din ciocul unei găini volumul verde-cenuşiu cu operele lui Ovidiu; mă tîrguiam cu plasatoarea de la cinema pentru poezia lui Hölderlin, pe care o smulsese din crestomaţia mea, pentru că o găsise atît de frumoasă: *Compătimind, inima veşnică tot neclintită rămîne.*

Cina adusă de doamna Trischler: lapte, un ou, pîine, un măr; mîinile ei întineriră în timp ce îmi spălă cu vin spinarea sfîrtecată, durerea se aprindea ca o vîlvătaie cînd storcea buretele, şi vinul curgea în brazdele de pe spatele meu; turnă apoi ulei, iar eu am întrebat-o: „De unde aţi ştiut că aşa se face?"

„Poţi afla din *Biblie*, cum se face, mi-a spus ea, şi am mai procedat o dată aşa, cu prietenul tău Schrella! Alois are să vină poimîine, apoi duminică porneşte de la Ruhrort[1] la Rotterdam! Nu trebuie să-ţi fie teamă, mi-a spus ea, or s-o scoată ei la capăt; pe fluviu oamenii se cunosc, aşa cum se cunosc pe o stradă. Încă niţel lapte, băiete?"

„Nu, mulţumesc."

„Nici o grijă. Luni sau marţi eşti la Rotterdam. Dar ce e, dar ce ai?"

---

[1] Cartier din oraşul german Duisburg, unde se află portul de cărbuni.

Nimic. Nimic. Încă mai erau lansate mandatele de aducere: cicatrice roşie la rădăcina nasului. Tata, mama, Edith — nu voiam să calculez această diferenţială a duioşiei, nu voiam să mă rog rostind litania durerilor; fluviul era vesel, vapoare albe pentru excursii de vacanţă, cu steguleţe multicolore; vesele erau şi cargoboturile, vopsite în roşu, verde şi albastru, duceau cărbuni şi lemn de ici colo şi de colo dincoace; de partea cealaltă, pe mal, aleea verde, terasa albă ca zăpada de la „Café Bellevue", îndărătul ei turnul bisericii Sankt Severin, muchea de lumină roşie, precis desenată a „Hotelului Prinţul Heinrich", de la acesta doar o sută de paşi pînă la casa părintească; acolo tocmai stau la cină, o masă formidabilă, peste care tata domneşte ca un patriarh: sîmbăta, petrecută cu solemnitate de sabat; vinul roşu nu era prea rece, cel alb destul de rece?...

„Nu mai vrei lapte, băiete?"

„Nu, mulţumesc, doamnă Trischler, într-adevăr nu."

Curieri motorizaţi umblau prin oraş, cu afişe în chenar roşu, de la o coloană de afişaj la alta: „Execuţie capitală!", „Elevul Robert Fähmel..."; tata se ruga la cină: cel care a fost flagelat pentru noi; mama descria spre piept un gest de umilinţă, înainte de a spune: „Lumea e rea, sînt atît de puţine inimi curate", iar ghetele lui Otto încă mai băteau tactul „frate, frate", pe pavajul de dale, coborînd strada spre Modesttor. Vasul a cărui sirenă mugea afară era „Stilte",

sunetele sonore sfîşiau cerul amurgului, brăzdau, albe ca nişte fulgere, albastrul întunecat. Mă şi aflam întins pe foaia de cort, ca unul care a murit în larg şi trebuia să fie încredinţat mării ; Alois ţinea foaia de cort ridicată în sus, pentru a mă înfăşura în ea ; am citit desluşit, alb ţesut pe gri : „Morien. Ijmuiden". Doamna Trischler s-a aplecat deasupra mea, a plîns, m-a sărutat, iar Alois m-a înfăşurat încet, de parcă leşul meu ar fi fost deosebit de preţios, m-a luat pe braţ. „Feciorașule, a strigat bătrînul, feciorașule, nu ne uita."

Briza serii ; „Stilte" a mai sunat o dată din sirenă avertizînd prietenos, în ţarc oile behăiau, vînzătorul de îngheţată striga „îngheţata, îngheţata !", apoi tăcea şi îndesa cu lopăţica îngheţată de vanilie în scoici fărîmicioase. Scîndura, peste care mă purta Alois, sălta arcuind uşor, şi un glas a întrebat încet : „Ăsta e ?" Iar Alois a spus tot atît de încet : „Ăsta e". Iar mie mi-a murmurat ca rămas bun : „Adu-ţi aminte, marţi seara în portul Rotterdam". Alte braţe m-au purtat pe scări în jos ; mirosea a ulei, a cărbuni, apoi a lemn ; sirena a răsunat undeva departe, „Stilte" s-a cutremurat, un vuiet surd a crescut şi am simţit că mergem în josul Rinului, îndepărtîndu-ne tot mai mult de Sankt Severin.

Umbra turnului Sankt Severin se apropiase, umplea fereastra din stînga a sălii de biliard, o atingea pe cea din dreapta ; timpul, împins de soare înaintea lui, se apropia parcă ameninţînd, umplea ceasul cel mare, care în curînd avea să

vomeze şi să dea din el nişte bătăi înfricoşătoare; alb pe verde, roşu pe verde se rostogoleau bilele ; ani îmbucătăţiţi, decenii îngrămădite unele peste altele, iar secundele, secundele ca nişte veşnicii servite cu glas potolit ; numai de n-ar mai trebui să aducă acum coniac, să dea cu ochii foaia calendarului şi de ceas, de preoteasa oilor şi de *Aşa-ceva-n-ar-trebui-să-se-nască ;* să mai audă încă o dată doar sentenţa *Păstoreşte-mi mieii,* şi să audă despre femeia care stătuse lungită în iarbă, pe o ploaie de vară ; despre vapoare care ancorau, despre femei care treceau pe pasarele şi despre mingea pe care o lovise Robert, cel ce nu se-nfruptase niciodată din *împărtăşania bivolului,* şi care juca mai departe, mut, desenînd figuri mereu noi, cu loviturile tacului, pe doi metri pătraţi.

— Şi tu, Hugo, spuse el încetişor, nu vrei să-mi povesteşti nimic astăzi ?

— Nu ştiu de cîtă vreme dura asta, dar cred, că de o veşnicie : totdeauna, cînd se termina şcoala, mă băteau. Uneori aşteptam pînă cînd ştiam sigur că se duseseră la masă şi pînă cînd femeia, care făcea curăţenie în şcoală, ajungea jos, în coridorul unde aşteptam, şi mă întreba : „Ce mai cauţi aici, băiete ? Cu siguranţă că te aşteaptă maică-ta."

Dar mi-era frică, aşteptam pînă pleca şi femeia, şi lăsam să mă încuie în şcoală ; nu izbuteam totdeauna, pentru că de cele mai multe ori femeia care făcea curăţenie mă dădea afară înainte de-a încuia, dar, cînd izbuteam să fiu

închis acolo, eram bucuros ; de mîncare găseam prin pupitre și în gălețile de gunoi, pe care îngrijitoarea le punea la îndemînă pe coridor pentru a fi luate de gunoieri ; sandviciuri, mere și destule resturi de prăjituri. Astfel eram singur în școală și nu-mi puteau face nimic. Mă ghemuiam în vestiarul profesorilor, în spatele intrării la pivniță, pentru că mi-era teamă să nu cumva să se uite pe fereastră și să mă descopere; dar a trecut multă vreme pînă cînd au descoperit că mă ascundeam în școală. Uneori ședeam ghemuit acolo ceasuri întregi, așteptam pînă se lăsa întunericul, pînă cînd puteam deschide o fereastră și sări afară. Adesea priveam îndelung la curtea goală : există oare ceva mai pustiu pe lume decît o asemenea curte de școală după-amiaza, la ceasuri tîrzii ? Au fost vremuri minunate, pînă ce au descoperit că mă lăsam încuiat în școală. Ședeam acolo ghemuit, în vestiarul profesorilor sau sub glaful ferestrei și așteptam ceva ce nu știam decît după nume : ura. Tare mi-ar mai fi plăcut să-i urăsc, dar nu puteam, domnule doctor. Simțeam doar frică. În unele zile nu așteptam decît pînă la trei sau la patru și gîndeam că s-au dus cu toții și că n-aveam decît să trec repede strada, pe lîngă grajdul lui Meid, și să dau fuga pe după cimitir pînă acasă, ca să mă pot încuia acolo. Dar ei făceau de pază cu schimbul, se duceau pe rînd la masă — că de renunțat la mîncare nu puteau — și cînd se repezeau în goană la mine, simțeam de departe, după miros, ce mîncaseră :

cartofi cu sos, friptură sau slănină pe varză, şi, în timp ce mă băteau, mă gîndeam : de ce a murit Hristos, la ce-mi foloseşte mie moartea lui, la ce-mi foloseşte dacă ei se roagă în fiecare dimineaţă, dacă se împărtăşesc în fiece duminică şi atîrnă crucifixuri mari în bucătărie, deasupra meselor, pe care mănîncă cartofi cu sos, friptură sau slănină pe varză ? La nimic. Ce rost au toate astea, dacă mă pîndesc în fiecare zi şi mă snopesc în bătăi. Îşi aveau biserica lor, de cinci sute sau şase sute de ani — şi erau chiar mîndri de vechimea ei ; îşi îngropau strămoşii în cimitir poate de o mie de ani, se rugaseră vreme de o mie de ani şi mîncaseră sub crucifix cartofi cu sos şi slănină pe varză. La ce bun ? Şi ştiţi ce strigau, în timp ce mă băteau măr ? *Mielul lui Dumnezeu*. Asta era porecla mea.

Roşu pe verde, alb pe verde, figuri noi îşi făceau apariţia ca nişte semne ; piereau repede, nu rămînea nimic ; muzică fără melodie, pictură fără imagine ; doar dreptunghiuri, triunghiuri, romburi în număr multiplu ; bile care sunau izbindu-se de mandaneaua neagră.

— Iar mai tîrziu am încercat altfel, zăvoram uşa de-acasă, împingeam mobile în dreptul ei, grămădeam acolo tot ce găseam. Lăzi, vechituri şi saltele, pînă cînd alarmau poliţia, şi aceasta venea să-l caute pe cel ce chiulea de la şcoală ; înconjura casa, striga : „Ieşi afară, derbedeule!“ dar nu ieşeam, iar ei spărgeau uşa, împingeau mobilele deoparte şi puneau mîna pe mine, mă

duceau la şcoală, ca să fiu bătut mai departe, să fiu trîntit mai departe în şanţ, să fiu ocărît mai departe, strigîndu-mi-se : *mielul lui Dumnezeu* ; că el doară spuse : păstoreşte-mi mieii, dar ei nu-i păstoreau mieii, dacă erau totuşi cumva mieii *lui*. Totul în zadar, domnule doctor, degeaba suflă vîntul, degeaba cade zăpada, degeaba înfloresc pomii şi cad frunzele — ei mănîncă într-una cartofi cu sos şi slănină pe varză.

Uneori era şi maică-mea acasă, beată şi murdară, mirosind a moarte, duhnind a putreziciune, şi striga : *la ce la ce la ce*, striga de mai multe ori decît toate *Miluieşte-ne pre noi* din toate litaniile ; mă înnebunea, cînd striga aşa ore întregi *la ce la ce la ce*, şi fugeam de acasă, un miel al lui Dumnezeu ud leoarcă, fugeam prin ploaie, flămînd, glodul mi se lipea de ghete, de trup, eram împachetat tot în humă udă, şedeam ciucit acolo pe ogoarele lor de sfeclă ; dar mai bine zăceam lungit în făgaşurile gloduroase şi lăsam ploaia să curgă peste mine, decît să mai aud acel groaznic *la ce*, iar cîte cineva se milostivea de mine, cîndva, mă ducea acasă, îndărăt la şcoală, în acel colţişor uitat de lume care se chema Denklingen, şi iar mă băteau, mă strigau *mielul lui Dumnezeu*, şi maică-mea se ruga la nesfîrşit, rostind îngrozitoarea ei litanie : *la ce ?* şi eu am fugit iar de-acasă, şi din nou s-au milostivit de mine, şi de rîndul ăsta m-au dus la asistenţa socială. Acolo nu mă cunoştea nimeni, nici unul dintre copii, nici unul dintre cei mari, dar nici n-am împlinit bine două zile la azil, că mi-au spus şi acolo *mielul lui Dumnezeu*, şi mi s-a făcut

frică, deşi nu mă băteau: rîdeau, doar, de mine pentru că mi-erau necunoscute o mulţime de cuvinte; cuvîntul mic dejun; ştiam doar: a mînca, cîndva, cînd era ceva la-ndemînă sau cînd găseam ceva; dar cînd am citit pe tablă: micul dejun, 30 grame unt, 200 grame pîine, 50 grame marmeladă, cafea cu lapte, am întrebat pe unul: „Ce e aia, micul dejun?" Şi au făcut roată în jurul meu, au venit şi cei mari, au rîs şi au întrebat: „Micul dejun, nu ştii ce-i asta, n-ai mîncat niciodată micul dejun?" „Nu", am spus eu. „Da' în *Biblie,* a zis unul dintre cei mari, n-ai citit niciodată cuvîntul micul dejun?", iar altul dintre cei mari l-a întrebat pe primul: „Eşti atît de sigur la urma urmei, că apare în *Biblie* cuvîntul mic dejun?" „Nu, a întors vorba primul, dar undeva, în vreo bucată de citire, sau acasă, trebuie să fi auzit cuvîntul mic dejun, că doar împlineşte curînd treisprezece ani, e mai rău ca la sălbatici; acum poţi să-ţi faci o idee despre proporţiile decăderii limbii." Iar eu nu ştiam că fusese război, cu puţină vreme înainte, şi ei m-au întrebat dacă n-am fost, de fapt, niciodată într-un cimitir, unde pe lespezile mormintelor scrie: „căzut", şi eu am răspuns că da, asta văzusem, şi m-au întrebat ce-mi imaginasem că însemna cuvîntul „căzut", iar eu le-am spus că-mi imaginasem cum că toţi cei îngropaţi acolo căzuseră morţi de-a-n picioarele; atunci au rîs şi mai tare decît cînd fusese vorba de micul dejun, şi ne-au învăţat istoria, de la începutul începutului, dar în curînd am împlinit paisprezece

ani, domnule doctor, şi a venit directorul hotelului la cămin, iar noi, băieţii de paisprezece ani, a trebuit să ne înşirăm pe coridorul din faţa camerei directorului căminului, şi acesta a apărut cu directorul hotelului. Şi au trecut pe lîngă noi, ne-au privit în ochi şi au spus amîndoi, au spus într-un glas : „Să slujiţi, căutăm tineri care pot sluji" ; dar nu m-au ales decît pe mine. A trebuit să-mi împachetez numaidecît lucrurile într-o cutie de carton şi am venit cu directorul hotelului aici, iar în maşină mi-a spus : „Trag nădejde că n-ai să afli niciodată cît preţ are chipul tău. Eşti cel mai pur *miel al lui Dumnezeu*", şi mi-a fost frică, domnule doctor, şi încă îmi este, şi aştept să mă bată.

— Te bat ?

— Nu, niciodată. Numai că tare aş vrea să ştiu ce-a fost războiul, a trebuit să plec de la şcoală înainte de a fi apucat să mi se explice. Cunoaşteţi războiul ?

— Da.

— Aţi fost la război ?

— Da.

— Ce-aţi făcut acolo ?

— Am fost specialist în dinamitări, Hugo. Îţi spune ceva asta ?

— Da, am văzut cum dinamitau la cariera de piatră din Denklingen.

— Întocmai aşa am făcut şi eu, Hugo, numai că n-am aruncat în aer stînci, ci case şi biserici. Asta n-am povestit-o nimănui, niciodată pînă acum, numai soţiei mele i-am spus, dar ea a mu-

rit demult, așa că n-o să știe nimeni în afară de tine, nici măcar părinții și copiii mei n-o știu. Știi că sînt arhitect și că ar trebui, de fapt, să construiesc case, dar n-am construit niciodată vreuna, ci doar le-am aruncat în aer ; și tot astfel și bisericile, pe care le desenam ca tînăr pe hîrtie diafană de desen, pentru că visam să le zidesc cîndva ; pe acelea nu le-am zidit niciodată. Cînd am fost luat la armată, au găsit în actele mele o indicație, cum că scrisesem o lucrare de doctorat despre o problemă de statică. Statica, Hugo, este știința despre echilibrul forțelor, știința despre starea de tensiune și de deplasare a construcțiilor portante ; fără statică nu poți construi nici măcar o colibă de negri, iar contrariul staticii este dinamica, asta sună a dinamită, din cea de care ai nevoie ca să arunci ceva în aer, și chiar are legătură cu dinamita. Tot timpul războiului n-am avut de-a face decît cu dinamică, mă pricepeam foarte bine și la dinamică, am devorat toate cărțile care existau despre ea. Dacă vrei să arunci ceva în aer, e nevoie să știi doar unde trebuie plasată încărcătura și cît trebuie să fie de puternică. Asta o știam, băiete, și astfel am dinamitat, am aruncat în aer poduri și blocuri de locuințe, biserici și pasaje superioare de cale ferată, vile și încrucișări de șosele ; am căpătat decorații pentru asta, și am fost avansat ; de la sublocotenent la locotenent, de la locotenent la căpitan, și am primit permisii peste rînd, și laude, pentru că știam atît de bine cum trebuie dinamitat. La sfîrșitul războiului eram sub ordinele

unui general, care n-avea în cap decît o singură vorbă : cîmp de tragere. Ştii ce e asta cîmp de tragere ? Nu ?

Fähmel ridică tacul de biliard la umăr, ca pe o armă de tragere, ochi cu vîrful lui afară, spre turnul bisericii Sankt Severin.

— Vezi, spuse el, dacă aş vrea să trag acum asupra podului, care se află dincolo de Sankt Severin, atunci biserica s-ar afla în cîmpul de tragere, aşa că ar trebui să fie dinamitată, foarte repede, numaidecît şi iute, pentru ca să pot trage asupra podului ; şi-ţi spun, Hugo, aş fi aruncat în aer biserica Sankt Severin, deşi ştiam că generalul meu era nebun, şi că acest cîmp de tragere era o iluzie deşartă, căci de sus, mă-nţelegi, n-ai nevoie de cîmp de tragere, şi pînă la urmă nu putea rămîne o taină nici pentru cel mai redus la minte dintre generali că între timp se inventaseră avioanele ; dar generalul meu era dement şi-şi învăţase lecţia : cîmp de tragere ; iar eu i-l asiguram ; aveam adunată laolaltă o echipă bună : fizicieni şi arhitecţi şi dinamitam tot ce ne sta în cale ; ultimul lucru a fost ceva grandios, ceva colosal, un întreg complex de clădiri uriaşe, foarte solide : o biserică, grajduri, chiliile călugărilor, o clădire a administraţiei, o gospodărie ţărănească, o întreagă mănăstire. Şi astea, Hugo, se aflau tocmai între două armate, una germană şi una americană, iar eu am asigurat armatei germane cîmpul de tragere de care nu avea cîtuşi de puţin nevoie ; zidurile au îngenuncheat acolo, în faţa mea, în curţi răgeau

vitele din grajduri, iar călugării mă blestemau ; dar nimic nu m-a putut opri ; am aruncat în aer întreaga abaţie Sankt Anton din Kissatal, cu trei zile înainte de sfîrşitul războiului. Corect, băiete, totdeauna corect, aşa cum mă ştii.

Lăsă în jos tacul, pe care încă îl ţinea îndreptat spre obiectul său imaginar, îl aşeză din nou pe scobitura dintre degete şi lovi bila de biliard ; albul se rostogoli pe verde, izbindu-se, într-un zigzag sălbatic, dintr-o mandă neagră în cealaltă mandă neagră.

Clopotele de la Sankt-Severin vomară, cu sunet înfundat, timpul, dar cînd, *cînd* bătu unsprezece ?

— Ia vezi, băiete, ce-i cu gălăgia de la uşă !

Mai lovi încă o dată bila ; roşu pe verde ; lăsă bilele să se oprească, puse tacul deoparte.

— Domnul director vă roagă să primiţi pe un domn doctor Nettlinger.

— Tu l-ai primi pe unul care se numeşte Nettlinger ?

— Nu.

— Arată-mi cum ies de-aici, fără să folosesc uşa asta.

— Puteţi merge prin restaurant, domnule doctor, apoi ieşiţi afară în Modestgasse.

— La revedere, Hugo, pe mîine.

— La revedere, domnule doctor.

Balet de chelneri, balet de *boy :* aşezau mesele pentru prînz, împingeau căruciorul pentru ceai de la masă la masă, în ordinea precis indicată, puneau argintărie pe ele, schimbau vasele

de flori ; în locul garoafelor albe din vasele zvelte, violete modeste în vase rotunde ; luau borcanele de marmeladă de pe masă, puneau pahare de vin — rotunde pentru cel roşu, zvelte pentru cel alb — pe mese ; doar o singură excepţie : laptele pentru preoteasa oilor, părea cenuşiu în carafa de cristal.

Fähmel trecu, în pas uşor, printre mese, dădu draperia violetă într-o parte, coborî treptele şi se pomeni în faţa turnului bisericii Sankt Severin.

4

PAŞII Leonorei îl linişteau ; mergea grijuliu prin atelier de colo pînă colo, deschidea uşi de dulăpuri, sălta capace de lăzi, dezlega pachete, desfăşura suluri de desene ; rareori venea la fereastră ca să-l tulbure ; doar atunci cînd vreun document n-avea dată sau vreun desen era fără nume. Iubise totdeauna ordinea, dar n-o ţinuse niciodată. Avea s-o facă Leonore, care aşeza teancuri-teancuri, în podul mare al atelierului, documente şi desene, scrisori şi deconturi, rînduite cronologic ; după cincizeci de ani, podeaua încă mai trepida din cauza duduitului maşinilor din tipografie ; o mie nouă sute şapte, opt, nouă, zece ; se şi putea vedea că teancurile Leonorei creşteau pe măsură ce înainta veacul ; o mie nouă sute nouă era mai mare decît o mie nouă sute opt, zece mai mare decît nouă. Leonore avea să descopere curba activităţii lui, era dresată în spiritul preciziei.

— Da, spuse el, deranjează-mă fără grijă, copilă. Asta ? Asta e spitalul din Weidenhammer ; l-am construit în anul 1924, a fost inaugurat în septembrie.

Iar ea scria pe marginea desenului, cu caligrafia ei îngrijită : 1924/9.

Anii de război, din paisprezece pînă în optsprezece, rămaseră niște grămăjoare firave ; trei, patru desene : o casă la țară pentru general, o cabană de vînătoare pentru primar, o capelă închinată Sfîntului Sebastianus, pentru membrii asociației de tir. Comenzi din timpul permisiilor de pe front, onorate cu prețul unor zile prețioase ; pentru a-și vedea copiii, i-ar fi construit generalului chiar și castele pe gratis.

— Nu, Leonore, asta a fost în 1935. Mănăstirea călugărițelor franciscane. Modernă ? Firește, am construit și lucruri moderne.

Cadrul marii ferestre a atelierului îi păruse totdeauna un cadru schimbător : culorile cerului se schimbau, pomii în curțile din fund deveneau cenușii, deveneau negri, deveneau verzi ; florile din grădinile de pe terase înfloreau, se veștejeau. Copiii se jucau pe acoperișurile plumburii, creșteau, deveneau părinți, părinții lor bunici ; alți copii se jucau pe acoperișurile plumburii ; doar profilul liniei acoperișurilor rămînea neschimbat, rămînea podul de peste rîu, rămîneau dealurile, care se vedeau la orizont în zilele limpezi — pînă cînd al doilea război schimbă profilul liniei acoperișurilor, se căscară goluri prin care se zărea Rinul, argintiu în zilele însorite, cenușiu în cele posomorîte, și podul rotitor din portul vechi aflat de partea cealaltă ; golurile fuseseră umplute de mult la loc ; copiii se jucau iar pe terasele plumburii ; de partea cealaltă, pe terasa plumburie a familiei Kilb, nu mergea oare nepoțica lui în sus și în jos, cu cărți de școală în mînă, așa cum mersese, cu cincizeci de ani în

urmă, soţia lui — sau nu era totuşi Johanna, soţia lui, care citea acolo *Intrigă şi iubire*, în dupăamiezile însorite?

Sună telefonul; fu o senzaţie agreabilă, cînd Leonore ridică receptorul, iar vocea ei dădu răspuns interlocutorului necunoscut:

— „Café Kroner“? Am să-l întreb pe domnul consilier intim. Cîte persoane sînt aşteptate astă-seară? Sărbătorirea zilei de naştere?

— Ajung degetele de la o mînă pentru a le număra? Doi nepoţi, un fiu — dumneata, Leonore. Ai să-mi faci plăcerea? — Aşadar cinci. Degetele unei mîini sînt suficiente. — Nu, fără şampanie. Totul aşa cum am vorbit. Mulţumesc, Leonore.

Poate că ea mă consideră smintit, dar dacă sînt într-adevăr, atunci aşa am fost totdeauna; am prevăzut totul, am ştiut precis ce voiam, şi am ştiut că voi izbîndi; doar un lucru n-am ştiut niciodată, nu ştiu nici pînă astăzi: de ce am făcut toate astea? De dragul banilor, de dragul gloriei, sau numai pentru plăcerea mea? Ce-am vrut oare cînd, în acea dimineaţă de vineri, la 6 septembrie 1907, acum cincizeci şi unu de ani, am ieşit din gara de colo, din faţă? Din clipa în care păşisem în oraş, îmi fixasem acţiunile, mişcările, un program zilnic precis, schiţasem o figură de dans complicată, în care eu eram şi dansator solist şi maestru de balet, reuniţi în una şi aceeaşi persoană; figuranţii şi decorurile îmi stăteau la dispoziţie gratuit. Nu-mi mai rămîneau decît zece minute, pînă cînd trebuia făcut primul pas de dans: să ies în piaţa gării, să trec

pe lîngă „Hotelul Prinţul Heinrich", să traversez Modestgasse şi să intru la „Café Kroner". Am păşit în oraş în ziua cînd împlineam douăzeci şi nouă de ani. Dimineaţă de septembrie. Caii de birje îşi vegheau stăpînii ce picoteau de somn ; *boy* în uniforma violetă a „Hotelului Prinţul Heinrich" cărau geamantane la gară, în urma pasagerilor ; la intrările şi ferestrele băncilor se ridicau obloane venerabile, alunecau cu zgomot straşnic în cutiile lor ; porumbei ; vînzători de ziare ; ulani ; un escadron trecea prin faţa „Hotelului Prinţul Heinrich", un căpitan de cavalerie făcea cu mîna unei femei cu pălărie roz ; sta pe balcon, acoperită de văluri, şi-i răspundea cu o bezea ; bocănitul copitelor pe caldarîmul de pavele ; flamuri fluturînd în adierea dimineţii ; sunete de orgă din uşa deschisă a bisericii Sankt Severin.

Eram emoţionat, am scos planul oraşului din buzunarul hainei, l-am despăturit şi am contemplat semicercul roşu pe care-l trasasem în jurul gării ; cinci cruci negre marcau biserica principală şi cele patru biserici mai mici ; am ridicat ochii, am căutat prin negura dimineţii vîrfurile celor patru turnuri de biserică ; pe al cincilea, Sankt Severin, nu mai era nevoie să-l caut, se afla chiar în faţa mea ; umbra lui uriaşă mă făcea să simt o uşoară înfiorare de frig ; am coborît din nou ochii pe plan ; corespundea ; o cruce galbenă reprezenta casa în care închiriasem şi plătisem înainte pentru o jumătate de an o locuinţă şi un atelier : Modestgasse 7, între Sankt Severin şi Modesttor ; trebuia să fie acolo peste

drum, pe dreapta, unde tocmai traversa strada un grup de clerici. Raza semicercului pe care-l trasasem în jurul gării avea un kilometru; în interiorul acestei linii roșii locuia femeia pe care aveam s-o iau de soție; n-o cunoșteam, nu-i știam numele, știam doar că o voi alege dintr-una din familiile patriciene, despre care îmi povestise taică-meu; trei ani și jumătate făcuse stagiul militar aici la ulani, acumulase în el ură, o ură împotriva cailor și ofițerilor, pe care o respectam, fără să o împărtășesc; sînt bucuros că tata n-a mai trăit să vadă cum eu însumi am devenit ofițer: sublocotenent de rezervă la pionieri; am rîs, am rîs adesea în acea dimineață de acum cincizeci și unu de ani; știam că-mi voi lua soția dintr-una din casele acestea, că se va numi Brodem sau Cusenius, Kilb ori Ferve; trebuia să aibă nouăsprezece ani, tocmai venea, chiar atunci, în clipa aceea, de la slujba de dimineață, își lăsa cartea de rugăciuni în vestibul, venea tocmai la momentul potrivit pentru a mai fi sărutată pe frunte de tatăl ei, mai înainte ca vocea lui răsunătoare de bas să se depărteze prin coridor, îndreptîndu-se spre contoar; la micul dejun mînca o chiflă cu miere, bea o ceașcă de cafea; „Nu, nu, mamă, te rog, nu-mi da ou"; îi citea mamei datele balurilor. Îi dădea voie să se ducă la balul universitarilor? Da, avea voie.

Cel mai tîrziu la balul universitarilor, la 6 ianuarie, aveam să știu pe care o voi lua de soție, aveam să dansez cu ea; aveam să fiu bun cu ea, s-o iubesc, iar ea avea să-mi nască copii, cinci, șase, șapte; aceștia aveau să se căsăto-

rească și să-mi dăruiască nepoți, de cinci, șase, șapte ori cîte șapte ; și, în timp ce ascultam copitele cailor ce se îndepărtau, îmi vedeam ceata nepoților, mă vedeam patriarh octogenar peste această familie, pe care aveam de gînd s-o întemeiez : aniversări, înmormîntări, căsătorii și nunți de argint, botezuri, sugari vor fi depuși în mîinile mele de moșneag, strănepoți ; aveam să-i iubesc ca și pe tinerele și drăguțele mele nurori, pe care aveam să le invit la micul dejun și cărora aveam să le dăruiesc flori și dulciuri, apă de colonie și tablouri ; știam toate astea în timp ce adăstam acolo, gata să încep dansul.

Priveam în urma hamalului care-mi transporta bagajul, cu căruciorul său, la casa din Modestgasse 7 : cufărul de nuiele cu rufele și desenele mele, unica valiză de piele care conținea hîrtiile, documentele și banii ; patru sute de monezi de aur, agoniseala unei munci de doisprezece ani prin barăcile șantierelor de construcții de la țară, prin birourile unor arhitecți mediocri ; locuințe ieftine pentru muncitori, clădiri industriale, biserici, școli, sedii de asociații, concepute, desenate și construite de mine ; am cercetat în amănunt proiecte de devize, m-am luptat cu limba aridă a diferitelor poziții din devize — „și lambriurile din sacristie să fie executate din lemnul de nuc cel mai bun și fără noduri, aplicațiile să fie alese din cel mai bun material".

Știu că am rîs atunci, în timp ce stam acolo, și nu știu nici pînă azi de cine și de ce ; doar un lucru știu cu siguranță : rîsul meu nu izvora

din bucurie pură ; era în el ironie, batjocură, poate răutate, dar niciodată n-am știut cît din fiecare era cuprins în acel rîs ; mă gîndeam la băncile tari, pe care mă ghemuisem seara la cursurile profesionale ; învățasem să calculez ; matematică și desen ; deprinsesem meseria, dansul, înotul ; locotenent de pionieri în rezervă la batalionul 8 din Koblenz, unde, în serile de vară, ședeam la Deutsches Eck, părîndu-mi-se că apele Rinului sînt deopotrivă de stătute ca acelea ale Moselei ; am locuit în douăzeci și trei de camere mobilate ; fiice de gazde pe care le-am sedus și care m-au sedus ; mă strecuram desculț pe coridoare cu aer închis, pentru a schimba drăgălășenii, chiar și cea din urmă, care se dovedea tot mereu monedă falsă ; colonie de lavandă și cosițe despletite ; și, în odăi îngrozitoare, unde în fructiere de sticlă verzuie se învecheau poame ce nu era îngăduit să fie mîncate vreodată, răsunau cuvinte mari, ca ticălos, cinste, nevinovăție, și atunci nu mai plutea miros de lavandă ; cutremurîndu-mă, citeam viitorul, nu pe chipul dezonoratelor, ci pe fața mamei, unde sta scris ce mi se pregătea. Nu eram un ticălos, nu-i făgăduisem nici uneia să mă însor cu ea, și nu voiam să-mi petrec viața în niște odăi unde, în fructiere de sticlă verzuie, se învecheau poame ce nu era îngăduit să fie mîncate vreodată.

Am continuat să desenez, cînd mă întorceam de la cursurile serale, am calculat și am desenat de la nouă jumătate pînă la douăsprezece ; în-

geri și copaci, formații de nori și biserici, capele; gotice, romanice, baroc, rococo și biedermeier — și vezi bine, moderne; femei cu păr lung, ale căror chipuri, însuflețite, planau deasupra ușilor de intrare ale caselor, în timp ce cosițele lungi se derulau de-a dreapta și de-a stînga ușii, ca o draperie; exact la mijloc, deasupra ușii de intrare, cărarea precis trasată; și tocmai atunci, în orele de seară, rodnice pentru lucru, fetele languroase ale gazdelor îmi aduceau ceaiuri slabe sau limonade apoase, mă provocau la drăgălășenii, pe care apoi le considerau îndrăznețe; iar eu desenam mai departe, mai ales detalii, pentru că știam că acestea îi cîștigau mai curînd pe clienți — cine erau clienții, acei clienți? Desenam mînere de uși, grilaje ornamentale, miei ai Domnului, pelicani, ancore și cruci, pe care se încolăceau în sus șerpi care aveau limbi bifurcate, dar care nu-și atingeau ținta.

Mi-a rămas și amintirea trucului pe care-l folosise, prea adesea, ultimul meu șef, Domgreve: acela de-a lăsa să-i cadă pe jos, în clipa hotărîtoare, un șirag de mătănii; cînd, în cursul vizitelor la fața locului, țărani evlavioși arătau cu mîndrie ogorul destinat ca teren de construcție pentru noua biserică, cînd epitropii de biserici exprimau cu sfioasă cumsecădenie, în salonul rezervat al cîrciumilor provinciale, intenția de a zidi o nouă casă a Domnului, atunci el scotea șiragul de mătănii o dată cu mărunțișul, cu ceasul sau cu forfecuța pentru tăiat vîrful

trabucurilor, îl lăsa să cadă pe jos, îl ridica îndată, consternat ; niciodată n-am putut rîde de acest lucru.

— Nu, Leonora, *A*-ul de pe coperţile dosarelor şi de pe sulurile de desene, de pe proiectele de devize, nu înseamnează anteproiect, ci Sankt Anton ; abaţia Sankt Anton.

Cu mîini gingaşe şi paşi uşori, Leonore făcea acea ordine pe care el o iubise dintotdeauna, dar pe care n-o putuse păstra niciodată. Fusese prea mult, prea multe comenzi, prea mulţi bani.

Dacă sînt smintit, apăi eram încă de pe-atunci, cînd, în piaţa gării, mă asiguram că aveam în buzunarul hainei bani mărunţi, micul bloc de desen şi etuiul verde cu creioane, că lavaliera de catifea îmi sta cum trebuie ; atunci cînd îmi pipăiam cu mîinile marginea pălăriei negre de artist, pulpanele costumului de haine, singurul pe care-l aveam bun, moştenire de la unchiul Marsil, mort de oftică pe cînd era încă tînăr institutor ; crescuse muşchiul pe lespedea mormîntului din Mees, unde dascălul de douăzeci de ani bătuse tactul cu bagheta pe balconul orgei şi unde-i învăţase cu nuiaua pe copiii ţăranilor, la şcoală, regula de trei simplă ; unde se plimbase seara, pe întunecate, de-a lungul mlaştinii, visînd la buzele fetelor, la vinul, pîinea şi gloria pe care spera să le dobîndească prin versuri izbutite ; vis, visat pe drumuri, printre mlaştini, vreme de doi ani, pînă cînd hemoptizia l-a doborît şi l-a dus pe meleaguri întunecate ; a rămas un caiet

in quarto plin de versuri, un costum negru, lăsat moştenire finului său, două monede de aur şi o pată de sînge pe perdeaua verzuie a sălii de clasă, pată pe care soţia succesorului său n-a putut-o îndepărta ; un cîntec, cîntat de buzele copiilor la mormîntul învăţătorului flămînd : „Paznic al turnului, unde a zburat rîndunica ?"

Am mai privit o dată îndărăt spre gară, am mai contemplat o dată afişul atîrnat lîngă intrarea pe peron, foarte vizibil, pentru recruţii care mergeau la încorporare : „Tinerilor care-şi fac armata le recomand veritabila mea rufărie normală, sistem profesor Gustav Jäger, introdusă încă de ani de zile, veritabila mea rufărie Pallas, patentată în toate statele civilizate, veritabila mea rufărie igienică şi comodă, sistem dr. Lahmann" Era timpul să încep dansul !

Am traversat liniile de tramvai, am trecut pe lîngă „Hotelul Prinţul Heinrich", pe Modestgasse, am şovăit o clipă înainte de-a intra la „Café Kroner" uşa de sticlă, acoperită spre interior cu mătase verde, mi-a reflectat înfăţişarea : eram costeliv, aproape măruntel, semănam a ceva între un tînăr rabin şi boem, avem părul negru şi haine negre, cu un aer nedefinit de origine rurală ; am mai rîs o dată şi am deschis uşa ; chelnerii tocmai începeau să pună pe mese vase de flori cu garoafe albe, fixau listele de mîncare în mapele de piele verde, chelneri cu şorţuri verzi, veste negre, cămăşi albe şi cravate albe ; două tinere, una trandafirie şi blondă, alta palidă şi cu părul negru, înşirau fursecuri pe galantarul cu prăjituri din faţă, clădeau grămezi

de biscuiţi, reîmprospătau ornamentele de frişcă, lustruiau lopăţelele de argint pentru servit prăjituri. Nu se zărea nici un client şi era o curăţenie înăuntru, ca într-un spital înainte de vizita medicului-şef ; balet de chelneri, prin mijlocul căruia treceam acum ca solist, cu paşi uşori ; figuraţia şi decorurile aşteptau gata pregătite pentru mine ; era o adevărată dresură, era minunată şi-mi plăcea maniera în care cei trei chelneri mergeau de la masă la masă, cu mişcări parcă trase cu compasul : aşezau solniţe, vasul de flori, o mică deplasare a listei de mîncare care, după cît se părea, trebuia să formeze un anumit unghi cu solniţa ; scrumiera, din porţelan alb ca neaua, cu marginea aurită ; bine ; îmi plăcea ; eram agreabil surprins : ăsta, da, era oraş, cum nu mai văzusem în nici unul din colţişoarele de provincie, pe unde-mi făcusem veacul.

M-am îndreptat spre cel mai depărtat colţ din stînga, am aruncat pălăria pe scaun, am pus blocul de desen şi etuiul alături, am luat loc ; chelnerii se întorceau din direcţia bucătăriei, împingeau fără zgomot cărucioare pentru servit ceaiul, distribuiau sticluţe cu sosuri picante, atîrnau suporturile pentru ziare ; mi-am deschis blocul de desen, am citit — pentru a cîta oară ? — tăietura din ziar, pe care o lipisem pe faţa interioară a copertei : „Concurs public, pentru construirea unei abaţii de călugări benedictini, aşezată în valea Kissa, între cătunele Stehlingers Grotte şi Görlingers Stuhl, cam la doi kilometri depărtare de satul Kisslingen ; orice arhitect, care se consideră apt, are dreptul de a participa.

Documentaţia se poate obţine, contra unei taxe de 50 (cincizeci) de mărci, de la notariatul Dr. Kilb, Modestgasse 8. Ultimul termen pentru înaintarea proiectului: luni 30 septembrie 1907, ora 12."

Urcam pretutindeni printre grămezi de mortar, printre stive de cărămizi noi-nouţe, pe care le verificam dacă sînt bine arse, păşeam pe lîngă munţi întregi de piatră de bazalt spartă, pe care o prevăzusem pentru încadrarea uşilor şi ferestrelor; aveam urme de noroi pe marginea pantalonilor, stropi de var pe vestă; în barăcile şantierului scăpărau vorbe violente; tot nu fuseseră încă livrate pietrele de mozaic, de care aveam nevoie pentru a înfăţişa mielul lui Dumnezeu deasupra intrării principale? Izbucnire de mînie, scandal; creditele erau blocate, apoi din nou dezgheţate; meşterii făceau coadă joia după masa în faţa barăcii mele, vinerea era zi de plată a salariilor; iar seara mă urcam istovit, la Kisslingen, în personalul supraîncălzit, mă lăsam greu pe pernele banchetei unui compartiment de clasa a doua şi eram transportat pe întuneric, prin acele mizere sate de cultivatori de sfeclă, în timp ce vocea somnoroasă a conductorului striga: Denklingen, Dodrigen, Kohlbingen, Schaklingen; pe rampe zăceau, gata de expediat, munţi de sfeclă ce păreau, prin întuneric, cenuşii ca nişte capete de mort; mai departe prin sate cu sfecle, sate cu sfecle; la gară cădeam mort într-o birjă, acasă în braţele soţiei mele care mă săruta, mîngîindu-mi cu de-

licateţe ochii obosiţi, trecîndu-şi mîna cu mîndrie peste urmele de mortar ce-mi împodobeau mînecile ; la cafea, cu capul în poala ei, fumam multdoritul trabuc, unul de şaizeci de pfenigi, şi-i povesteam despre zidarii care înjurau ; trebuia să-i cunoşti, nu erau răi, poate puţin cam grosolani, puţin roşii, dar ştiam cum să mă port cu ei ; trebuia să-i tratezi din cînd în cînd cu o ladă de bere, să le povesteşti cîteva glume pe limba lor ; numai să nu faci gură ; altfel îţi răsturnau o întreagă varniţă de mortar la picioare, cum au procedat cu reprezentantul episcopului ; sau aruncau din vîrful schelei o grindă jos, cum îi făcuseră arhitectului-şef al comisiei guvernamentale ; uriaşa grindă s-a făcut ţăndări chiar la picioarele lui. „Crezi că nu ştiu, draga mea, că eu depind de ei, nu ei de mine, acum cînd se construieşte, se construieşte pretutindeni ? Şi bineînţeles că sînt roşii, de ce să nu fie ? Principalul este să-şi cunoască meseria, să mă ajute să-mi respect termenele ; cînd mă urc pe schele, cu comisiile oficiale, le fac cu ochiul şi asta are un efect miraculos."

„Bună dimineaţa, domnu. Micul dejun ?"

„Da, te rog, am spus eu, am dat din cap cînd chelnerul mi-a întins lista, am ridicat creionul în sus şi am scandat cu el în aer fiecare punct al micului meu dejun ; procedam, de parcă toată viaţa nu dejunasem altfel : o cafetieră, dar de trei ceşti de cafea, te rog, pîine albă prăjită, două felii de pîine neagră, unt, marmeladă de portocale, un ou fiert şi brînză cu boia de ardei."

„Brînză cu boia de ardei?"
„Da, brînză grasă frecată cu boia de ardei."
„Foarte bine."
Chelnerul — fantomă verde — a lunecat fără zgomot pe covorul verde, pe lîngă mesele acoperite cu fețe de masă verzi, spre ghișeul bucătăriei, și prima replică a urmat prompt; figuranții erau bine dresați, iar eu eram un bun regizor:
„Brînză cu boia de ardei?" a întrebat bucătarul din spatele ghișeului.
„Da, a spus chelnerul, brînză grasă cu boia de ardei."
„Întreabă-l pe domnul cîtă boia vrea să fie în brînză."
Eu începusem să desenez fațada clădirii gării, trăgeam cu mînă sigură cadrele ferestrelor pe o hîrtie imaculat de albă, cînd chelnerul a venit îndărăt; a rămas în așteptare, pînă cînd am ridicat capul luînd, mirat, creionul de pe hîrtie.
„Permiteți să întreb, cîtă boia de ardei dorește domnul și în cîtă brînză?"
„Patruzeci și cinci de grame de brînză, frămîntată bine cu un degetar plin de boia — și, ascultă, ober, voi servi micul dejun aici și mîine, poimîine, răspoimîine, peste trei săptămîni, trei luni și trei ani — auzi? Și totdeauna la aceeași oră, pe la nouă."
„Foarte bine."
Asta era ceea ce voiam și s-a împlinit: exact. Mai tîrziu m-am înspăimîntat adesea, pentru că planurile mele se îndeplineau cu atîta exactitate, nu intervenea niciodată neprevăzutul; după

două zile eram : „domnul cu brînza cu boia", o săptămînă mai tîrziu : „tînărul artist, care vine totdeauna la micul dejun pe la ora nouă" ; după trei săptămîni : „domnul Fähmel, tînărul arhitect, care lucrează la o comandă mare".

— Da, da, copilă, toate astea se referă la abaţia Sankt Anton, se continuă de-a lungul anilor, Leonore, de-a lungul deceniilor, pînă astăzi ; reparaţii, lucrări de extindere şi, după anul patruzeci şi cinci, reconstruirea după vechile planuri ; abaţia Sankt Anton, singură, va umple un raft întreg. Da, ai dreptate, ar fi binevenit, aici, un ventilator, e foarte cald azi ; nu, mulţumesc, nu vreau să şed.

În cadrul schimbător se vedea cerul albastru al după-amiezii din 6 septembrie 1958, profilul şirului de acoperişuri, acum din nou fără lacune ; ceainice pe mese colorate în grădinile de pe terase ; femei pe şezlonguri, întinse apatic la soare ; gara furnicînd de oameni care se întorceau din vacanţă — de aceea o aştepta zadarnic pe Ruth, nepoţica lui ? Plecase oare în călătorie, pusese deoparte *Intrigă şi iubire ?* Îşi tamponă precaut fruntea cu batista, arşiţa şi frigul nu-l supăraseră niciodată ; în colţul din dreapta al cadrului schimbător, regii Hohenzollerni încă mai călăreau spre vest pe cai de bronz, neschimbaţi de patruzeci şi opt de ani, chiar şi acel unul, comandantul său suprem din război ; încă se putea descifra din ţinuta capului funesta-i vanitate ; rîzînd am desenat atunci, în timpul micului dejun de la „Café Kroner", soclul care încă

nu purta nici o statuie, pe cînd chelnerul îmi aducea brînza cu boia ; am fost totdeauna atît de sigur de viitor, încît prezentul îmi apărea ca un trecut gata înfăptuit ; acela a fost oare primul meu dejun la „Café Kroner“, absolut primul — sau era al treimiilea ? Zilnic la „Café Kroner“, micul dejun la nouă, doar un singur lucru m-a putut împiedica, forța majoră, cînd m-a chemat sub drapel comandantul meu suprem, acel smintit, care tot mai călărește încă spre vest pe calul lui de bronz. Brînză cu boia ? Oare am mîncat această ciudată pastă alb-roșcată — care nici n-are gust prea rău — pentru prima oară atunci ? Am inventat-o oare cu o oră înainte, în rapidul ce gonea dinspre nord spre acest oraș, pentru a da micului meu dejun permanent o notă personală indispensabilă ? Sau ungeam atunci pentru a treizecea oară pîinea neagră cu acest amestec, în timp ce chelnerul lua ouarul și împingea marmelada spre capătul mesei ?

Atenție ! Am scos din buzunarul hainei instrumentul, care mi-a rămas singurul de nădejde în corectarea unor viziuni atît de rapide și de precise : agenda de buzunar ; ea trebuie să-mi aducă aminte, în grădina rătăcirilor fanteziei, de locul, ziua și ora respectivă ; era vineri, 6 septembrie 1907, și acela era primul meu mic dejun ; pînă în ziua aceea nu băusem niciodată dimineața, la micul dejun, cafea veritabilă, ci doar de cicoare, nu mîncasem niciodată ou, ci numai coleașă de

ovăz, pîine integrală cu unt şi o felie de castravete crud ; dar mitul, pe care voiam să-l întemeiez, era pe cale să se nască ; cu întrebarea bucătarului „brînză cu boia“ ? se îndrepta spre destinaţia pe care trebuia s-o aibă : spre public. Mie nu-mi rămînea altceva de făcut decît să aştept — să fiu prezent acolo pînă la ora zece, zece şi jumătate, în timp ce *café*-ul se umplea treptat, să beau o sticlă de apă minerală şi un coniac, cu blocul de desen pe genunchi, cu trabucul în gură, cu creionul în mînă ; să desenez, să desenez, în timp ce bancherii treceau pe lîngă mine cu clienţi onorabili spre sala de conferinţe, iar chelnerii duceau în urma lor sticle de vin pe tăvi verzi ; în timp ce clericii veneau împreună cu *confratres* străini după ce vizitaseră biserica Sankt-Severin şi lăudau, într-o latinească, englezească sau italienească stîlcită, frumuseţile oraşului ; în timp ce funcţionarii din cancelariile preşedinţiei consiliului de miniştri îşi afişau rangul lor înalt prin faptul că îşi puteau îngădui să bea aici, pe la zece jumătate, o cafea neagră şi un chirş ; în timp ce doamnele, care veneau din piaţă, cu varză şi morcovi, mazăre şi prune în sacoşe împletite din piele, îşi dovedeau buna lor educaţie de gospodine, întrucît tocmindu-se se pricepuseră să smulgă mai ieftin prada de la ţărancele ostenite, şi acum consumau aici, sub formă de cafea şi prăjituri, însutitul sumei economisite ; apoi, agitînd linguriţa ca pe-o sabie, se revoltau împotriva unui căpitan de cavalerie care, „în timpul serviciului, în timpul serviciului“, făcuse bezele unei anumite cocote, sus la

balcon, uneia pe care, „după cum se putea dovedi, după cum se putea dovedi", o părăsise abia la cinci și jumătate în zori, folosind intrarea de serviciu a furnizorilor hotelului. Căpitan de cavalerie prin intrarea de serviciu a furnizorilor. Rușine !

Îi cercetam pe toți și-i ascultam, pe acei figuranți ai mei ; am desenat șiruri de scaune, șiruri de mese cu balet de chelneri ; la ora unsprezece fără douăzeci am cerut nota de plată : era mai mică decît mă așteptam ; mă hotărîsem să intru în scenă „generos, dar nu risipitor" ; citisem asta undeva și găsisem că era o formulă bună. Eram obosit cînd am părăsit *café*-ul, urmărit de temenelele chelnerului, după ce-i onorasem gura făuritoare de mituri cu un bacșiș suplimentar de cincizeci de pfenigi ; și toți m-au studiat în amănunt, cînd am părăsit *café*-ul ; nu bănuiau că eu eram solistul ; cu mers drept, elastic, am trecut prin spalierul format de ei, i-am făcut să vadă ceea ce trebuiau să vadă : un artist, cu pălăria mare, neagră, mărunțel, costeliv, părînd de douăzeci și cinci de ani, cu un aer nedefinit de origine rurală, dar sigur în felul de-a se prezenta. Încă o băncuță pentru băiatul care-mi ținu ușa deschisă. Pînă aici, la casa din Modestgasse 7, era doar un minut și jumătate. Ucenici, camioane, călugărițe ; animație pe stradă ; oare mirosea într-adevăr a cerneală de tipar în gangul casei cu numărul 7 ? Mașini asemeni unor mașini de vapor își mișcau bielele înainte și înapoi, înapoi și înainte ; lucruri instructive erau tipărite pe hîrtie albă ; portarul

şi-a scos şapca: „Domnul arhitect? Bagajele sînt sus." Bacşiş în mîini roşcovane. „Totdeauna gata pentru orice serviciu, domnule sublocotenent." Rînjet. „Da, au şi fost pe-aici doi domni, care voiau să-l înscrie pe domnul sublocotenent în clubul local al ofiţerilor de rezervă."

Din nou am privit mai limpede în viitor decît în prezentul care se cufunda în zone întunecate, din clipa în care se înfăptuia; l-am văzut pe portarul soios asediat de ziarişti, am văzut titlurile de-o şchioapă: „Tînăr arhitect cîştigă concursul, împotriva corifeilor de specialitate". Portarul, binevoitor, dădea informaţii ziariştilor: „El? Nimic altceva decît muncă, domnilor. Dimineaţa, la opt, se duce la slujba tăcută de la Sankt Severin; micul dejun la «Café Kroner», de la nouă pînă la zece şi jumătate; de la zece şi jumătate pînă la cinci rămîne invizibil sus, în atelierul lui; nu primeşte pe nimeni; trăieşte acolo sus — da, n-aveţi decît să rîdeţi — cu supă de mazăre, pe care şi-o găteşte singur; bătrîna lui mamă îi trimite mazăre şi slănină, ba chiar şi ceapă. De la cinci pînă la şase se plimbă prin oraş; de la şase şi jumătate pînă la opt joacă biliard la «Hotelul Prinţul Heinrich», face parte din clubul ofiţerilor de rezervă. Fete? Din cîte ştiu eu, nu. Vinerea seara, domnilor, de la opt la zece are repetiţie la asociaţia corală «Gîtlejuri germane»." Şi chelnerii de la „Café Kroner" umflau bacşişuri pentru informaţii: „Brînză cu boia de ardei? Foarte interesant! Desenează chiar şi în timpul micului dejun, ca un posedat?"

Mai tîrziu, m-am gîndit adesea la ora sosirii mele, auzeam copitele tropotind pe pavelele caldarîmului, vedeam *boy* de hotel cărînd geamantane, vedeam femeia înfăşurată în văluri, cu pălăria roşie-trandafirie, citeam afişul „Tinerilor care-şi fac armata le recomand...“, îmi ascultam propriul rîs; pe seama cui rîdeam, din ce era alcătuit? Îi vedeam în fiecare dimineaţă, cînd veneam încoace după slujba de la biserică, pentru a-mi lua corespondenţa şi ziarul; ulani, mergînd călare spre terenul de instrucţie de la nord de oraş; mă gîndeam în fiecare dimineaţă la ura tatălui meu împotriva cailor şi a ofiţerilor, atunci cînd tropotul copitelor se depărta, pentru a da atacuri călare şi a stîrni praful în misiuni de recunoaştere; semnalele din trompetă storceau lacrimi din ochii foştilor militari, care se opreau locului pe stradă, dar eu mă gîndeam la taică-meu; inimile cavaleriştilor, chiar şi aceea a portarului, băteau mai grăbit; fete, cu cîrpe de praf în mînă, încremeneau ca nişte tablouri vii, îşi răcoreau în adierea dimineţii sînul gata să primească mîngîieri, în timp ce portarul îmi înmîna pachetul de la mama: mazăre, slănină, ceapă şi binecuvîntări; inima mea nu bătea mai grăbit la priveliştea escadronului care se îndepărta călare.

I-am trimis mamei scrisori în care o conjuram să nu vină; nu voiam să facă parte dintre figuranţi; mai tîrziu, cînd jocul era în plină desfăşurare, i-am îngăduit să vină; era mărunţică, delicată şi brunetă ca mine, îşi trăia viaţa între cimitir şi biserică, iar chipul, înfăţişarea ei s-ar

fi potrivit de minune în acest joc ; nu voia niciodată bani, o monedă de aur pe lună îi ajungea pentru supă şi pîine, pentru groşenul pe care-l arunca duminica în punga ofrandelor de la biserică şi pentru pfenigul din zilele de lucru ; vino mai tîrziu, i-am scris — dar a fost prea tîrziu : mormîntul ei e lîngă tata, lîngă Charlotte, lîngă Mauritius — nu l-a mai văzut nicicînd pe cel a cărui adresă o scria în fiece săptămînă : Modestgasse 7, Heinrich Fähmel ; mi-era teamă de înţelepciunea privirii ei, de neprevăzutul pe care avea să-l rostească gura ei : *la ce bun?* Bani sau onoare, pentru a sluji lui Dumnezeu sau oamenilor ? Mi-era teamă de catehismul întrebărilor ei, cerînd drept răspuns numai forma de propoziţiune afirmativă a întrebării transformate, la al cărei capăt trebuia să stea un punct şi nu un semn de întrebare. Nu ştiam la ce bun. Nu era făţărnicie faptul că mă duceam la biserică ; nu făcea parte din intrarea mea în scenă, deşi mama aşa ar fi socotit ; intrarea mea în scenă începea abia la „Café Kroner", se termina la unsprezece, reîncepea la ora cinci după-masă şi sfîrşea la zece ; era mai uşor să mă gîndesc la tata, în timp ce ulanii dispăreau în cele din urmă dincolo de Modesttor, iar flaşnetarii se îndreptau şchiopătînd spre mahalale, vrînd să ajungă acolo destul de devreme pentru a cînta spre mîngîierea gospodinelor şi inimilor de slujnice singuratice : *Zori de zi, zori de zi ;* apoi, după amiaza, tîrziu, urmau să se întoarcă şchiopătînd în oraş, pentru a trage folos din melancolia sfîrşitului zilei : *Annemarie, Rosemarie ;*

iar de partea cealaltă, Gretz tocmai atîrna mistreţul la uşă, pe asfalt picura, roşu-închis, sînge proaspăt de vînat ; în jurul mistreţului erau atîrnaţi fazani, potîrnichi, iepuri ; penaje delicate, blană modestă de iepure împodobeau de jur împrejur mistreţul imens ; în fiecare dimineaţă Gretz atîrna acolo animalele sale moarte, totdeauna în aşa fel încît rănile să fie vizibile pentru public ; burţi de iepuri, piepţi de porumbei, flancul spintecat al mistreţului ; trebuia să se vadă sînge ; mîinile roze ale doamnei Gretz rînduiau lobi de ficaţi printre grămezi de ciuperci ; icre negre, grămădite pe cuburi de gheaţă, sclipeau în faţa uriaşelor şunci ; languste, violete ca o cărămidă puternic arsă, se mişcau orbeşte, pipăind neajutorate prin acvariile plate, aşteptau mîini pricepute de gospodine ; au aşteptat în ziua de 7, de 9, 10, 11 septembrie 1907 ; numai la 8, 15 şi 22 septembrie, duminicile, faţada lui Gretz n-a fost pătată de sînge ; şi am văzut animale moarte, în anii 1908, 1909 — doar în anii cînd a domnit forţa majoră nu le-am văzut ; le-am văzut mereu, vreme de cincizeci şi unu de ani — le văd şi acum, cînd mîini pricepute de gospodine caută, sîmbăta după-amiază, delicatese pentru masa duminicală.

— Da, Leonore, ai citit bine : primul onorariu încasat a fost de o sută cincizeci de mii de mărci. N-are dată ? Trebuie să fi fost prin august 1908. Da, sînt sigur. August 1908. N-ai mîncat încă niciodată pînă acum mistreţ ? N-ai

pierdut nimic, dacă vrei să te încrezi în gustul meu. Nu mi-a plăcut niciodată. Fă-ne, la urma urmei, puţină cafea, spală-ţi praful din gît, şi cumpără şi prăjituri, dacă doreşti. Prostii, dar asta nici nu îngraşă, nu mai crede toate balivernele astea. Da, asta a fost în 1913, o căsuţă pentru domnul Kolger, chelner la „Café Kroner". Nu : nici un onorariu.

Cîte mic dejunuri luate la „Café Kroner" ? Zece mii, douăzeci de mii ? N-am ţinut niciodată socoteală, m-am dus acolo în fiecare zi, scăzînd de la numărătoare zilele în care m-au împiedicat motive de forţă majoră.

Am văzut cum se isca forţa majoră ; stam vizavi, pe terasa de pe acoperişul casei de la numărul 8, ascuns îndărătul pergolei şi priveam în stradă ; i-am văzut îndreptîndu-se spre gară ; nenumăraţi oameni cîntau *De veghe la Rin*[1], strigau numele smintitului, care încă mai călăreşte spre vest, colo, pe calul lui de bronz ; aveau flori la şepcile lor de muncitori, la jobenuri, la pălăriile de bancheri, flori la butoniere, aveau sub braţ, în pachete mici, rufăria normală, sistem Gustav Jäger ; larma lor se tălăzuie pînă sus la mine, şi chiar şi tîrfele de jos, din uliţa mămularilor, îşi trimiseseră ţiitorii la oficiul de înrolare, cu rufărie călduroasă, deosebit de bună, sub braţ — iar eu aşteptam zadarnic să fiu cuprins de sentimente, pe care să le fi putut împărtăşi cu cei de-acolo, de jos ;

---

[1] Poezie patriotardă scrisă, în 1840, de Max Schneckenburger.

mă simţeam pustiu şi singur, ignobil, incapabil de orice însufleţire şi nu-mi dădeam seama cîtuşi de puţin din ce pricină eram incapabil ; nu mă gîndisem niciodată la asta ; mă gîndeam la uniforma mea de pionieri, care mirosea a naftalină, dar care încă mai îmi venea bine, cu toate că mi-o făcusem la douăzeci de ani şi între timp împlinisem treizeci şi şase ; speram însă că nu voi avea nevoie s-o îmbrac ; voiam să rămîn solist, să nu ajung figurant ; erau ţicniţi toţi cei de acolo de jos, care se îndreptau spre gară cîntînd ; cei ce n-aveau voie să se înroleze erau priviţi cu compătimire, se simţeau ca nişte victime, pentru că nu puteau să participe şi ei ; eram dispus să mă simt victimă, şi n-aş fi regretat acest lucru. Jos, în casă, plîngea soacră-mea, pentru că amîndoi fiii ei plecaseră călare, încă de la primul apel, spre gara de mărfuri unde se îmbarcau caii în vagoane ; ulani mîndri, pentru care soacră-mea vărsa lacrimi mîndre ; eu stam îndărătul pergolei — încă mai înfloreau glicinele — şi auzeam de jos, din gura fiului meu de patru ani... *trebuie să am o puşcă, trebuie să am o puşcă...* şi ar fi trebuit să cobor la el şi să-i trag o sfîntă de bătaie în prezenţa mîndrei mele soacre ; l-am lăsat să cînte, l-am lăsat să tîrască sabia după el, l-am lăsat să strige : *Moarte franţujilor ! Moarte englezilor ! Moarte ruşilor !* Şi am îndurat să-mi spună comandantul pieţii cu voce delicată, aproape frîntă : „Îmi pare atît de rău, Fähmel, că încă nu ne putem dispensa de dumneata, că încă nu poţi lua parte şi dumneata, dar şi aici, în ţară,

avem nevoie de oameni, avem nevoie tocmai de oameni ca dumneata“.

Construcţii de cazărmi, construcţii de fortificaţii, spitale militare ; noaptea, în uniforma mea de sublocotenent, controlam garda podului ; negustori mai vîrstnici cu grad de fruntaş, bancheri ce erau soldaţi de rînd, mă salutau cu zel cînd urcam pe scara podului şi priveam, la lumina lanternei, desenele obscene săpate în gresia roşie de acolescenţi pe cînd se întorceau de la baie ; pe scara podului mirosea a virilitate incipientă. Undeva atîrna o firmă : „Michaelis, cărbuni, cocs, brichete“, o mînă desenată pe ea indica direcţia unde puteau fi achiziţionate bunurile lui Michaelis ; şi îmi savuram ironia, superioritatea, cînd subofiţerul Gretz îmi raporta : „Garda podului, un subofiţer şi şase oameni, nimic deosebit de semnalat“, iar eu îi făceam semn din mînă să ia pe loc repaus, aşa cum îmi închipuiam că învăţasem din comedii ; spuneam „repaus“, îmi scriam numele în condica gărzii, mă întorceam acasă, îmi atîrnam casca şi sabia în cuier, mă duceam în salon la Johanna, îmi rezemam capul în poala ei, îmi fumam trabucul şi nu spuneam nimic, şi nici ea nu spunea nimic ; doar îi înapoia lui Gretz pateurile de ficat de gîscă, iar cînd abatele de la Sankt Anton ne trimitea pîine, miere şi unt, le împărţea la lume; eu nu spuneam nimic la toate astea, încă îmi mai căpătam micul dejun la „Café Kroner“ : pentru a doua mie patru suta oară brînză cu boia ; încă mai dădeam chelnerului cincizeci de

pfenigi bacşiş, cu toate că nu voia să primească nimic, insistînd să-mi plătească onorariu pentru casa pe care i-o schiţasem.

Johanna a exprimat ceea ce gîndeam eu ; n-a băut şampanie, cînd am fost invitaţi la comandantul pieţei, n-a gustat din tocăna de iepure şi i-a refuzat pe toţi dansatorii ; a spus cu glas tare : „Smintitul imperial“ [1]..., şi în clipa aceea parcă a năvălit epoca glaciară în cazinoul ofiţeresc de pe Wilhelmskuhle ; ea a repetat în liniştetea ce se lăsase : „Smintitul imperial“. Erau acolo de faţă generalul, colonelul, maiori, toţi cu soţiile, şi eu, proaspăt avansat la gradul de locotenent, cel care trebuia să construiască fortificaţii ; epocă glaciară la cazinoul de pe Wilhelmskuhle ; un stegar mărunţel a avut buna inspiraţie să îndemne orchestra să cînte un vals ; am luat braţul Johannei şi am condus-o la trăsură ; minunată noapte de toamnă ; coloane cenuşii mărşăluiau spre gările din suburbii ; nimic special de semnalat.

Consiliu de onoare. Nimeni nu îndrăznea să repete ce spusese Johanna ; asemenea insulte nici măcar nu se menţionau în acte : maiestatea-sa — smintit imperial ! Nimeni n-ar fi îndrăznit să scrie una ca asta ; repetau mereu doar : „Ceea ce a spus soţia dumneavoastră“, iar eu ziceam : „Ceea ce a spus soţia mea“, şi nu mărturiseam

---

[1] Se referă la *Wilhelm al II-lea* (1859—1941), ultimul împărat al Germaniei ; a fost silit să abdice datorită revoluţiei care a izbucnit în noiembrie 1918.

ceea ce ar fi trebuit, anume că eram de acord cu ea, spuneam doar: „E însărcinată, domnilor, două luni pînă la naştere; a pierdut doi fraţi, căpitanul de cavalerie Kilb, stegarul Kilb, ambii căzuţi în aceeaşi zi; a pierdut o fiică mică în anul 1909" — şi cu toate astea ştiam că ar fi trebuit să spun: sînt de acord cu soţia mea; ştiam că ironia nu era de ajuns şi că nu va fi niciodată de ajuns.

— Nu, Leonore, nu desface pacheţelul ăsta; conţinutul lui n-are decît valoare sentimentală, este uşor şi totuşi preţios: un dop de plută. Mulţumesc pentru cafea, te rog pune ceaşca pe prichiciul ferestrei; aştept zadarnic, o aştept pe nepoţica mea care, la ora asta, îşi face lecţiile, sus, în grădina de pe terasă; am uitat că încă nu s-a sfîrşit vacanţa; uite, de-aici de sus se poate vedea drept în mijlocul biroului dumitale, şi pe dumneata te pot vedea, de-aici de sus, la măsuţa dumitale de scris, cu părul dumitale frumos..

De ce s-a cutremurat ceaşca, de ce a zăngănit ca şi cum ar fi trepidat maşinile din tipografie; se terminase pauza de prînz, se făceau ore suplimentare, se tipăreau, chiar şi sîmbăta dupămasă, lucruri instructive pe hîrtie albă?

Am simţit trepidatul acela în nenumărate dimineţi cînd, sprijinit în coate, priveam de-aici, jos, în stradă, la părul blond al cărui miros îl cunoaştem de la slujba de dimineaţă; săpunurile prea aspre i-ar fi omorît frumosul păr; aici se folosea, ca parfum, virtutea. Mergeam în urma

ei cînd, la nouă fără un sfert, după slujbă, trecea pe lîngă magazinul lui Gretz îndreptîndu-se spre casa cu numărul 8. Aceea galbenă, unde scria pe lemn negru cu litere albe, uşor şterse de vreme: „Dr. Kilb. Notar". O studiam cînd aşteptam în cuşca portarului să-mi sosească ziarul; lumina se revărsa asupra ei; cădea pe faţa ei delicată, boţită în slujba dreptăţii, atunci cînd deschidea uşa biroului, cînd ridica obloanele, apoi cînd potrivea combinaţia seifului şi deschidea uşile de oţel, care păreau s-o zdrobească; verifica conţinutul seifului, iar eu puteam privi, peste îngusta Modestgasse, tocmai în casa de bani, puteam să citesc cartonaşul ce atîrna la raftul de sus, pe care scria îngrijit: „Proiectul Sankt Anton". Se aflau acolo trei pachete mari, acoperite de peceţi asemenea unor răni. Nu erau decît trei, şi orice copil cunoştea numele trimiţătorului: Brehmockel, Grumpeter şi Wollersein. Brehmockel, constructorul a treizeci şi şapte de biserici neogotice, a şaptesprezece capele şi a douăzeci şi unu de mănăstiri şi spitale; Grumpeter, constructorul a numai treizeci şi trei de biserici neoromanice, a numai douăsprezece capele şi optsprezece spitale; al treilea pachet venea de la Wollersein, care ridicase doar nouăsprezece biserici, doar două capele, doar patru spitale, în schimb se putea lăuda cu un dom autentic.. „Aţi citit, domnule sublocotenent, ce scrie în «Die Wacht»?" m-a întrebat portarul, iar eu am citit, pe deasupra degetului mare, cu unghie cornoasă, al portarului, rîndul pe care mi-l indica: „Astăzi ultimul termen pentru proiectul Sankt

Anton. Oare tinerii noştri arhitecţi n-au curaj?"
Am rîs, am strîns ziarul, m-am dus să iau micul dejun la „Café Kroner"; începuse să sune ca o liturghie străveche, intonată de veacuri, atunci cînd chelnerul striga prin ferestruică, la bucătărie : „Micul dejun pentru domnul arhitect Fähmel, ca de obicei". Gospodine, clerici, bancheri — vălmăşagul de glasuri din jurul orei zece şi jumătate. Blocul de desen cu miei, şerpi, pelicani; cincizeci de pfenigi bacşiş chelnerului, zece pentru *boy*, rînjetul portarului cînd îi puneam în mînă trabucul lui de dimineaţă şi-mi luam în primire corespondenţa. Stam aici, simţeam în coate trepidaţia maşinilor tipografice, vedeam jos, în biroul lui Kilb, pe practicantul care mînuia, în apropierea ferestrei, osul alb de fălţuit. Am deschis scrisoarea, pe care mi-o dăduse portarul : „...sîntem în situaţia de a vă oferi postul de desenator-şef, cu angajare imediată ; dacă doriţi, vă introducem în familii ; garantăm o primire prietenoasă în cercurile locale. Nu lipsesc reuniunile de societate..." Astfel te momeau ei cu drăgălaşele fiice de arhitecţi, ofereau picnicuri intime, la care bărbaţi tineri, cu pălării rotunde, desfundau butoaie de bere la marginea pădurii, iar tinere doamne despachetau şi ofereau sandviciuri ; şi acolo se puteau aventura la un mic dans pe pajiştile proaspăt cosite, în timp ce mamele, care numărau cu teamă anii fiicelor, băteau din palme, încîntate de atîta graţie ; iar cînd porneau cu toţii la o plimbare prin pădure, braţ la braţ, întrucît doamnele se cam împiedicau de rădăcini, se ivea cîte o ocazie — căci

distanțele se măreau pe nesimțite, prin întunecimea pădurii — să riști un sărut pe braț, pe obraz, pe umăr ; apoi, cînd trăsurile îi duceau îndărăt spre casă, în amurg, prin poiene încîntătoare, pe la marginile cărora scoteau capul din pădure chiar și căprioare, de parcă ar fi fost comandate într-adins, și cînd răsunau cîntece, care se transmiteau de la o trăsură la alta, atunci, își puteau șopti că Amor a nimerit cu săgeata în plin. Trăsurile duceau îndărăt, spre casă, inimi cuprinse de dor, suflete rănite.

Iar eu am scris amabilul răspuns : „... sînt dispus, cu plăcere, să revin la binevoitoarea dumneavoastră ofertă, de îndată ce voi fi terminat studiile particulare, care mă mai leagă o vreme de oraș..."; am lipit plicul, am pus marca pe el, m-am așezat iar la prichiciul ferestrei și am privit jos, pe Modestgasse : ca un pumnal străfulgera osul de fălțuit, cînd băiatul îl agita prin aer ; doi servitori de la hotel încărcau mistrețul într-un cărucior de mînă ; seara aveam să gust din acel mistreț, la dineul asociației corale „Gîtlejuri germane", unde trebuia să le ascult glumele, dar cei prezenți nu aveau să remarce în rîsul meu, că nu rîdeam de glume, ci de ei ; glumele lor mi-erau la fel de nesuferite ca și sosurile, și îmi rîdeam rîsul aici sus, la fereastră, și încă tot nu știam : era ură sau dispreț ? Doar un singur lucru știam : nu era numai bucurie.

Ucenicele de la Gretz puneau lîngă mistreț coșuri albe cu ciuperci ; la „Hotelul Prințul Heinrich", bucătarul începuse a cîntări mirodeniile, ajutoarele de bucătar ascuțeau cuțitele ;

ajutoarele de chelner își îndreptau emoționați, acasă, în fața oglinzii, cravatele, pe care și le puseseră de probă la gît și-și întrebau nevestele care călcau — mirosul acela de stofă călcată al pantalonilor întorși pe dos umplea bucătăria —: „Trebuie să sărut inelul episcopului, dacă voi avea ghinionul să-l servesc?" Practicantul încă mai agita osul alb de fălțuit.

Ora unsprezece și cincisprezece minute; mi-am periat costumul negru, am controlat cum îmi stă lavaliera de catifea, mi-am pus pălăria în cap, am scos la iveală agenda de buzunar, era mare doar cît o cutie de chibrituri plată, am deschis-o și m-am uitat în ea: 30 septembrie 1907. La 11^{30} de depus proiectul la Kilb. De cerut chitanță.

Atenție! De prea multe ori îndeplinisem această acțiune în cursul planurilor ce le făceam în gînd: coborîsem scara, traversasem strada, intrasem prin coridor, în vestibul:

„Doresc să vorbesc cu domnul notar personal."

„În ce privință?"

„Aș vrea să-i predau domnului notar un proiect. *Concursul Sankt Anton.*"

Doar practicantul avea să manifeste surprindere, să rămînă cu osul de fălțuit nemișcat, să privească peste umăr, apoi, să-și întoarcă din nou, rușinat, fața spre fereastră, spre formularele lui, amintindu-și de recomandația: Discreție! Discreție! În această încăpere, unde meschinăria aspectului făcea parte din șicul ei, unde pe pereți atîrnau portretele unor strămoși ce studia-

seră dreptul, unde călimările erau vechi de optzeci de ani, iar oasele de fălțuit de o sută cincizeci — aici se încheiau pe tăcute tranzacții colosale ; aici își schimbau cartiere întregi proprietarul, se semnau contracte matrimoniale în care se prevedeau cifre anuale pentru bani de buzunar, ce întreceau suma cîștigată de un conțopist în cinci ani ; aici se păstra însă și ipoteca de două mii de mărci a modestului cizmar, autentificată notarial, testamentul persionarului tremurînd din toate mădularele, prin care testament lăsa moștenire nepotului preferat măsuța sa de noapte ; chestiunile juridice ale văduvelor și orfanilor, ale muncitorilor și milionarilor erau rezolvate aici cu discreție, sub străjuirea maximei din perete : *Plină-i dreapta ei de daruri.* Nu era deci motiv ca practicantul să ridice ochii, atunci cînd un tînăr artist, îmbrăcat cu costumul negru întors pe dos, moștenit de la unchiu-său, preda un pachet învelit în hîrtie oficială — suluri de desene — și-și închipuia că trebuie să-l deranjeze pentru asta pe domnul notar personal. Șeful de birou a sigilat pachetul, cu sulurile de desen, a imprimat în ceara roșie fierbinte emblema Kilbilor, un miel din al cărui piept țîșnea o vînă de sînge, în timp ce fata blondă, cumsecade, scria chitanța : „Luni, 30 septembrie 1907, dimineața la ora 11,35, domnul arhitect Fähmel a predat..." Cînd mi-a întins chitanța, n-a mijit oare pe chipul palid, prietenos al fetei o scăpărare ca și cum m-ar fi recunoscut ? Am fost fericit de acest neprevăzut, întrucît mi-a dovedit că timpul era ceva real ; exista așadar această

zi, acest minut; dovedit nu de mine, cel care coborîsem într-adevăr scara, traversasem strada și pășisem pe coridor și în vestibul: dovedit nu de practicantul, care ridicase privirea și, rușinat mai apoi, o întorsese din nou, amintindu-și de discreție; dovedit nu de rănile sîngerii ale pecetilor; era dovedit de zîmbetul prietenos, neprevăzut, al funcționarei, care mi-a cercetat costumul întors pe dos și care, apoi, mi-a șoptit, cînd am luat chitanța din mîna ei: „Mult noroc, domnule Fähmel". Acele cuvinte au fost, în decurs de patru săptămîni și jumătate, primele ce au făcut o rană timpului, amintindu-mi că existau urme de realitate în acest joc, pe care îl făceam să se desfășoare; așadar timpul nu era reglementat doar în cabinetele visului, unde viitorul mi se părea prezent, prezentul trecut împlinit de veacuri, iar trecutul devenea viitor, asemenea unei copilării, către care mă îndreptam în fugă, cum alergam, copil încă, spre tatăl meu. Taică-meu fusese tăcut, în jurul lui se îngrămădiseră anii ca niște straturi de plumb alcătuite din tăcere; manevrase registrele orgii, cîntase la liturghie, cîntase mult la înmormîntările de clasa întîi, puțin la cele de clasa a doua, de loc la cele de clasa a treia; atît de tăcut încît în clipa aceea, cînd mă gîndeam la el, mi se strîngea inima; mulsese vacile, cosise fînul, îmblătise grînele, pînă cînd fața lui, lipicioasă de sudoare, se acoperea de pleavă ca de niște insecte; mînuise bagheta de dirijor pentru Asociația tineretului, Asociația calfelor, Asociația țintașilor și Asociația Sfintei Cecilia; nu vorbea niciodată,

nu ocăra niciodată, cînta numai, mărunţea sfeclă şi fierbea cartofi pentru porc ; cînta la orgă, îmbrăca surtucul negru de paracliser şi peste el rocheta rituală albă ; nimeni din sat nu şi-a dat seama că nu vorbea niciodată, întrucît toţi îl cunoşteau doar în plină activitate ; din patru copii i-au murit doi şi i-au rămas doar doi: Charlotte şi eu. Maică-mea, delicată, o femeie dintr-acelea care iubesc florile, perdeluţele frumoase, care cîntă cînd calca rufele şi istorisesc seara poveşti în jurul focului din vatră ; tata robotea, meşterea paturi, umplea sacii cu paie, tăia găinile, pînă cînd a murit Charlotte : slujba îngerilor, biserica drapată în alb ; preotul cînta, dar paracliserul nu răspundea ; nu manevra registrele, orga nu scotea nici un sunet, de sus, din balconul bisericii, nu se auzea nici un *respons* ; preotul însă cînta. Cînd s-a format în faţa bisericii cortegiul în direcţia cimitirului domnea tăcere ; preotul, răvăşit, a întrebat : „Dar bine Fähmel, dragul, bunul meu Fähmel, de ce n-ai cîntat ?" Şi atunci am auzit pentru prima oară glasul tatii rostind ceva, şi am fost uimit cît de aspru suna glasul aceluia care putea să cînte atît de duios de sus, din balconul unde era orga ; a spus încetişor, cu o vibraţie posacă în glas : „La înmormîntările de clasa a treia nu se cîntă". Negură pe deasupra Rinului inferior, vălătuci de ceaţă tîrau după ei nişte trene jucăuşe peste ogoarele de sfeclă, prin sălcii cîrîiau corbii aproape ca nişte uruitori de Crăciun, în timp ce preotul, tulburat, citea liturghia ; tata n-a mai mînuit bagheta de dirijor la Asociaţia tinerilor,

la Asociația calfelor, la Asociația țintașilor, la Asociația Sfintei Cecilia; și se părea că această primă frază pe care l-am auzit rostind-o — aveam șaisprezece ani cînd Charlotte a murit în vîrstă de doisprezece —, această primă frază îl făcuse să-și descopere glasul; vorbea mai mult acum, vorbea despre caii și ofițerii pe care îi ura, spunea, cu glas tunător: „Vai de voi, dacă veți pune să mă înmormînteze clasa întîi".

„Da, a repetat blonda, vă urez mult noroc."

Poate că ar fi trebuit să restitui atunci chitanța, să cer îndărăt pachetul sigilat, sulurile de desene, să mă întorc acasă; să mă însor cu fata primarului și antreprenorului de construcții, să clădesc cazărmi de pompieri, mici școli, biserici, capele; să dansez cu stăpîna casei la ospețele date în aer liber cu prilejul sfeștaniei clădirilor, în timp ce soția mea ar fi dansat cu stăpînul casei; de ce să-i provoc pe Brehmockel, Grumpeter și Wollersein, marii corifei ai construcției de biserici, de ce? Mă simțeam lipsit de orice orgoliu, banii nu mă atrăgeau; n-aș fi fost silit niciodată să rabd de foame; aș fi jucat *scat*[1] cu preotul, farmacistul, gazda și primarul, aș fi luat parte la vînători cu hăitași, aș fi construit țăranilor închiaburiți „ceva modern" — dar practicantul de la fereastră se și repezise la ușă, mi-o ținea deschisă, i-am spus „mulțumesc", am ieșit prin coridor, am traversat strada, am urcat scara spre atelier, mi-am sprijinit brațele de prichiciul

[1] Joc de cărți, răspîndit îndeosebi în Germania.

ferestrei, care vibra de trepidatul maşinilor din tipografie; era la 30 septembrie 1907, pe la ora 11^{45}...

— Da, Leonore, mare pacoste mai e şi cu maşinile astea tipografice. Cîte ceşti nu mi s-au spart, cînd n-am luat seama! Nu te grăbi, nu da atîta zor, copilă. Dacă ai să lucrezi aşa mai departe, ai să termini de rînduit, într-o săptămînă, ceea ce n-am putut rîndui eu în cincizeci şi unu de ani. Nu, mulţumesc, pentru mine nici o prăjitură. Îmi dai voie să-ţi spun copilă? Nu trebuie să roşeşti din pricina complimentelor unui om bătrîn. Eu sînt un monument, Leonore, şi monumentele nu pot face nimănui nimic; eu, bătrîn smintit, încă mă mai duc în fiecare dimineaţă la „Café Kroner", îmi mănînc acolo brînza cu boia, cu toate că nu-mi mai place de mult; sînt dator faţă de contemporanii mei să nu-mi distrug legenda; am să înfiinţez un orfelinat, poate chiar o şcoală, am să institui burse şi, cîndva, undeva, mă vor turna în bronz şi mă vor inaugura; să fii de faţă şi să rîzi, Leonore; poţi să rîzi atît de drăgălaş, ştii asta? Eu nu mai pot, m-am dezvăţat, şi, cu toate astea, am crezut că rîsul poate fi o armă; dar n-a fost, a fost doar o biată iluzie. Dacă ai chef, am să te iau cu mine la balul universitarilor, am să te prezint ca nepoată a mea, să bei acolo şampanie, să dansezi şi să faci cunoştinţă cu un tînăr, care să fie bun cu dumneata şi să te iubească; am să-ţi dau o zestre frumuşică — da, uită-te la asta pe îndelete: trei metri pe doi, perspectiva de ansamblu

a abației Sankt Anton ; atîrnă de cincizeci și unu de ani aici în atelier, atîrna chiar și atunci cînd s-a prăbușit tavanul ; de-acolo provin cele cîteva pete de umezeală, pe care le vezi ; a fost prima mea mare comandă, o comandă uriașă și, la abia treizeci de ani împliniți, am fost un om făcut.

Iar, în 1917, n-am avut curajul să fac ceea ce Johanna a făcut în locul meu ; i-a smuls poezia din mîna lui Heinrich, care sta sus pe terasă lîngă pergolă, poezia pe care trebuia s-o învețe pe dinafară ; băiatul o spunea cu glas serios de copil :

Sîn-Petru vorbi, la a cerului poartă prepus :
„Problema voi trece-o la foruri mai sus".
Și iată, curînd, se întoarse la loc :
„Aveți, excelență Blücher[1]*, noroc !*
Concediu pe timp infinit vi s-a dat !"
(Vorbi și a cerului porți le-a căscat.)
„Mergi, cap luminat de bătrîn, și lovește
Căci zeul cel vechi nu te părăsește."

Robert încă nu avea doi ani, iar Otto nu se născuse ; eram în concediu, mi se clarificase demult ceea ce simțisem înainte vreme neclar ; că ironia nu era suficientă și nu va fi niciodată suficientă, că era doar un narcotic pentru privilegiați, și că eu ar fi trebuit să fac ceea ce a făcut apoi Johanna ; ar fi trebuit să stau de

[1] *Gebhardt Leberecht von Blücher* (1742—1819), feldmareșal prusac, comandant în Războaiele de eliberare din 1813.

vorbă, îmbrăcat în uniforma mea de căpitan, cu băiatul, dar n-am făcut decît să ascult cum recita mai departe:

Şi Blücher coboară să ne poarte cu glorie
Din primă victorie în altă victorie,
Nainte cu uraaa şi cu Hindenburg[1]*,*
Al Prusiei Mesia şi neînvins burg.
Cît încă pădurea germană e vie,
Cît flamuri germane încă adie
Şi-o vorbă germană tot mai răsună,
Nici numele-i, veşnic, n-o să apună.
În piatră săpat, în bronz turnat,
Erou, ţie inima noastră ţi-am dat!
Hindenburg! Înainte!

Johanna i-a smuls băiatului foaia din mînă, a rupt-o, şi a aruncat bucăţelele jos în stradă; cădeau ca nişte fulgi de zăpadă în faţa magazinului lui Gretzen, unde nu atîrna nici un mistreţ în zilele acelea; domnea forţa majoră.

Nu va fi destul numai să rîzi, Leonore, cînd îmi vor dezveli monumentul; scuipă-l, copilă — în numele fiului meu Heinrich, în numele lui Otto, care era un băiat atît de drăguţ şi cuminte, şi tocmai pentru că era atît de drăguţ şi de cuminte, atît de ascultător — mi-a devenit atît de străin, ca nici un alt om pe acest pămînt; şi în numele lui Edith, singura mieluşea pe care

---

[1] *Paul von Hindenburg* (1847—1934), feldmareşal german, apoi preşedinte al Germaniei, în care calitate a înlesnit venirea la putere a hitleriştilor.

am văzut-o vreodată ; o iubeam, pe mama nepoților mei; și n-am putut-o ajuta, nu l-am putut ajuța nici pe ucenicul tîmplar, pe care l-am văzut doar de două ori, și nici pe băiatul pe care nu l-am văzut niciodată, băiatul care ne arunca în cutia de scrisori vești de la Robert, niște bilețele mici cît o foiță de învelit bomboanele, și care a pierit într-un lagăr din cauza acestei crime: Robert a fost înțelept și rece, niciodată ironic ; Otto era altfel; părea să aibă inimă și, cu toate astea, s-a-nfruptat pe neașteptate din *împărtășania bivolului* și ne-a devenit străin ; scuipă-mi monumentul, Lonore, spune-le că eu te-am rugat s-o faci ; pot să-ți dau și în scris și să pun să-mi autentifice iscălitura la notariat ; ar fi trebuit să-l vezi pe băiatul datorită căruia am înțeles fraza : *au coborît îngeri din cer și i-au slujit lui ;* era ucenic tîmplar ; i-au tăiat capul ; ar fi trebuit s-o vezi pe Edith, și pe fratele ei, pe care l-am zărit doar o singură dată; cînd a trecut prin curtea noastră și s-a dus sus la Robert ; eram la fereastra dormitorului și l-am văzut vreme de-o jumătate de minut, și mi-a fost frică ; purta mîntuire pe umeri, și pieire ; Schrella, prenumele nu i l-am aflat niciodată, era ca un executor al justiției divine, care aplica pe case peceți invizibile de sechestru pentru datorii neplătite ; știam că-l va cere pe fiul meu, și l-am lăsat să treacă prin curte cu umerii lui atîrnînd în jos ; pe cel mai mare dintre fiii rămași în viață, un băiat talentat ; l-a luat amanet fratele lui Edith ; Edith era altfel, seriozitatea ei biblică era atît de copleșitoare, încît își

putea permite un umor biblic ; rîdea împreună cu copiii ei în mijlocul bombardamentelor ; le-a dat nume biblice : Joseph și Ruth ; iar moartea nu cuprindea, pentru ea, nici urmă de groază ; n-a înțeles niciodată de ce-i plîngeam atît de mult pe copiii mei răposați, pe Johanna și pe Heinrich — n-a mai apucat să afle că a murit și Otto, străinul, care-mi fusese cel mai apropiat ; lui Otto îi plăcea atelierul meu, desenele mele, mergea cu mine pe șantiere, bea bere la sfeștanii, era favoritul muncitorilor constructori ; nu va lua parte la aniversarea mea de astă-seară ; cîți oaspeți sînt invitați ? Pot număra pe degetele unei mîini neamul pe care l-am întemeiat : Robert, Joseph, Ruth, Johanna și cu mine ; pe locul Johannei va ședea Leonore ; și ce-i voi spune lui Joseph, cînd îmi va relata, cu însuflețire tinerească, despre programul lucrărilor de reconstrucție ale abației Sankt Anton ; sfeștania la sfîrșitul lui octombrie ; călugării vor să cînte liturghia de advent în biserica nouă. *Tremură oasele putrede*, Leonore, și n-au păstorit mieii mei.

Ar fi trebuit să restitui chitanța, să rup și să distrug sigiliul roșu, atunci n-aș mai fi fost nevoit să stau aici și s-o aștept pe nepoată-mea cea drăguță, cu părul negru, în vîrstă de nouăsprezece ani — aceeași vîrstă pe care o avea Johanna cînd stăteam aici, acum cincizeci și unu de ani, și o vedeam de partea cealaltă, în grădina de pe terasă ; puteam să deslușesc titlul cărții : *Intrigă și iubire* — sau este cumva tot

Johanna cea care citeşte acum, de partea cealaltă, *Intrigă şi iubire?* Cu adevărat încă nu este acolo, ci tot la dejun, cu Robert, la „Leul" ? Oare eu am fost cel care am depus în cuşca portarului trabucul obligatoriu şi am fugit de discuţia „între noi bărbaţii fie vorba, domnu' locotenent", ca să stau aici sus, de la zece şi jumătate pînă la cinci, numai pentru a fi în acest loc? Eu am trecut pe lîngă teancuri de cărţi, pe lîngă stive de „Bistumsblättchen" [1], urcînd încoace? Oare ce se mai tipăreşte sîmbătă după masa pe hîrtie albă, lucruri instructive sau, poate, afişe electorale pentru toţi cei care s-au înfruptat din *împărtăşania bivolului?* Pereţii se cutremură, treptele trepidează, muncitoarele aduc noi teancuri şi le grămădesc pînă lîngă uşa atelierului. Şedeam aici, sus, şi mă exersam în arta de-a fi numai în acest loc ; pluteam la voia întîmplării, ca în sorbul unui tunel aerodinamic, negru, care avea să mă azvîrle afară ; unde? Eram purtat de vîrtejul străvechii amărăciuni, îmbibat de zădărnicie străveche, vedeam aievea copiii pe care urma să-i am, vinurile pe care aveam să le beau, spitalele şi bisericile pe care aveam să le construiesc — şi auzeam mereu bulgării de pămînt căzînd pe sicriul meu, răpăieli înfundate de tobe, care mă urmăreau ; auzeam cîntecul femeilor care îndoiau şi fălţuiau şi împachetau, unele cîntau sonor, altele înfundat, dulce şi fără mlădiere ; cîntau bucuriile simple ale sfîrşitului zilei de muncă ; totul răz-

---

[1] Foaia episcopală (germ.).

bătea pînă la mine ca un cîntec al înmormîntării mele: dragostea din localul de dans, fericirea dureroasă de lîngă zidul cimitirului, din iarba cu mireasmă de toamnă; lacrimile mamelor bătrîne vestind bucuriile mamelor tinere; melancolia orfelinatului, unde o fată tînără și vitează hotăra să rămînă pură; dar îi venea rîndul și ei, îi venea rîndul în localul de dans; fericire dureroasă lîngă zidul cimitirului, în iarba cu mireasmă de toamnă — vocile muncitoarelor se afundau tot mereu în aceeași veșnică apă, ca o roată cu cupe, îmi cîntau ca pentru înmormîntare, în timp ce bulgării de pămînt bubuiau pe sicriul meu. Priveam printre pleoape la pereții atelierului pe care-i tapetasem cu desene; la mijloc, maiestuoasă, copia heliografică 1 : 200 a abației Sankt Anton; în prim-plan cătunul Stehlingers Grotte, vaci la pășune, un ogor de pe care se culeseseră cartofii și unde se înălța în văzduh fumul unui foc; apoi abația, impunătoare, în stil de bazilică, pe care o copiasem fără scrupule după catedralele romanice, cu peristilul în cruce, sobru, scund și întunecos; chiliile, refectoriul, biblioteca; în mijlocul peristilului statuia Sfîntului Antonius; careul mare al clădirilor agricole; magazii, grajduri, remize pentru căruțe, moară proprie cu brutărie, o locuință drăguță pentru părintele econom care avea să îngrijească și de pelerini; se aflau acolo, sub copaci înalți, mese și scaune simple, pe care puteau fi consumate merindele de drum, la un pahar de vin acru, de must sau de bere; la orizont, abia schițat, al doilea cătun: Görlingers Stuhl; capela, cimiti-

rul, patru curţi ţărăneşti, vaci la păscut ; şiruri de plopi hotărnicind, în dreapta, terenurile defrişate, unde călugării slujitori plantau vie, unde cultivau cartofi şi varză, zarzavaturi şi grîne, de unde avea să fie adunată mierea delicioasă a stupilor.

Predat acum douăzeci de minute, contra chitanţă ; proiect cu desene de detalii şi cu o calculaţie completă ; scrisesem pe ea, cu o peniţă ascuţită, cifre şi poziţii ; mijindu-mi ochii, de parcă aş fi văzut clădirile aievea, priveam proiectul ca printr-o fereastră ; călugări se aplecau, pelerini beau must, în timp ce muncitoarele, care cîntau jos cu voci ce tînjeau după *sfîrşitul lucrului*, îmi trimiteau sus cîntecul lor, sonor sau înfundat, de înmormîntare ; am închis ochii, am simţit frigul, pe care aveam să-l pot simţi abia cincizeci de ani mai tîrziu, ca om făcut, împresurat de vălmăşagul vieţii.

Acele patru săptămîni şi jumătate fuseseră nesfîrşit de lungi, tot ceea ce făceam fusese rînduit de mine mai dinainte în cabinetele visurilor; rămîneau doar slujba de dimineaţă, rămîneau ceasurile dintre zece şi jumătate şi cinci ; doream neprevăzutul, pe care nu mi l-a dăruit decît un rîs imperceptibil şi, de două ori, un „mult noroc, domnule Fähmel". Cînd am închis ochii din nou, timpul s-a divizat ca un spectru : trecut, prezent, viitor ; peste cincizeci de ani nepotul meu cel mai mare urma să aibă douăzeci şi cinci de ani, iar fiii mei tocmai vîrsta respectabililor domni în ale căror mîini mă încredinţasem, cînd predasem proiectul. Am pipăit dacă aveam chi-

tanța : era acolo : într-adevăr : a doua zi urma să se reunească juriul și să ia act de situația modificată : un al patrulea proiect ; taberele erau gata formate, doi pentru Grumpeter, doi pentru Brehmockel și unul, cel mai important, mai tînăr și mai scund, abatele, pentru Wollersein ; abatele iubea romantismul ; urma să se încingă o luptă aprigă, întrucît cei doi membri coruptibili ai juriului aveau să argumenteze artistic cu cea mai mare vehemență ; amînare ; neisprăvitul ăsta tînăr, ivit de cine știe unde, ne-a stricat socotelile ; constataseră cu neliniște că abatelui îi plăcea vizibil proiectul meu ; se oprea tot mereu în fața desenului, sorbea din vin ; totul se integra organic în peisaj, utilitatea careului clădirilor agricole se evidenția față de careul sobru al peristilului și al chiliilor; fîntîna, arhondaricul pentru pelerini, totul îi plăcea ; zîmbea : acolo va fi *primus inter pares*[1]; se și transpunea în proiect ca în proprietatea sa, domnea în refectoriu, ședea în corul bisericii, vizita frații bolnavi, se ducea vizavi, la econom, să controleze vinul, să lase să-i curgă printre degete grîul ; pîine pentru frații săi și pentru săraci, grîu recoltat de pe ogoarele sale ; da, tînărul arhitect prevăzuse acolo, chiar lîngă poartă, o încăpere micuță cu pridvor, pentru cerșetori, afară bănci pentru vară, înăuntru scaune, o masă, o sobă pentru iarnă. „Domnilor, nu mai există dubiu pentru mine, votez fără rezerve pentru proiectul lui — da' cum îi spune — lui Fähmel ; și uitați-vă

[1] Primul între egali (lat.).

la cheltuieli: cu trei sute de mii de mărci sub cea mai ieftină dintre celelalte trei oferte"; ceara roşie scorojită a rănilor deschise acoperea masa în care specialiştii băteau acum cu pumnii, pentru a începe interminabila dezbatere: „Credeţi-ne, totuşi, venerabile părinte, de cîte ori nu s-a întîmplat să apară unul cu o ofertă mai ieftină, dar ce-o să vă faceţi cînd are să vină la noi, cu patru săptămîni înainte de sfeştanie, să ne declare că e la capătul resurselor; depăşiri ale devizului cu o jumătate de milion de mărci nu sînt o raritate la asemenea proiecte. Credeţi-i pe oamenii cu experienţă. Ce bancă va pune la dispoziţie suma necesară garanţiei pentru un tînăr fără experienţă, cu totul necunoscut? Are avere?" Un hohot de rîs îl scutură pe tînărul abate: „Averea, după propria-i declaraţie, opt mii de mărci". Discuţii aprige. Domnii s-au despărţit enervaţi. Nici unul nu trecuse de partea abatelui. Amînare de patru săptămîni. Cine-i dăduse acelui fecior de ţăran, tuns chilug, care abia împlinise treizeci de ani, dreptul statutar de vot decisiv, astfel încît să se poată lua de îndată o hotărîre *de acord* cu el, dar nu *împotriva* părerii lui?

Atunci au început să zbîrnîie telefoanele, curieri asudaţi alergau cu depeşe urgente de la preşedintele de consiliu la arhiepiscop, de la arhiepiscop la seminarul teologic, unde omul de încredere al scaunului arhiepiscopal tocmai proslăvea avantajele neogoticului; a alergat apoi cu faţa congestionată ca racul la birja ce aştepta, zgomotul de copite s-a îndepărtat tropotind pe

caldarîmul de pavele, roţile au luat curbele scîrţind ; grabă, grabă ; raport ! Raport ! Fähmel ? N-am auzit niciodată de el. Proiectul ? Din punct de vedere tehnic — strălucit ; calculaţia — trebuie să recunoaştem, excelentă — convingătoare, din cîte îţi poţi da seama la prima vedere ; dar stilul ? Îngrozitor ! Doar peste cadavrul meu ! Cadavru ? Arhiepiscopul s-a hlizit ; fire de artist, profesorul, înflăcărat, prea mult sentiment, prea multe bucle de păr alb ce fluturau ; cadavru, ei, ei ! Atunci au pornit întrebări cifrate de la Grumpeter la Brehmockel, de la Brehmockel la Wollersein, atunci s-au împăcat pentru cîteva zile corifeii învrăjbiţi de moarte, s-au întrebat reciproc în scrisori şi convorbiri telefonice cifrate : „Conopida e alterabilă ?" ceea ce voia să însemne : „Abaţii pot fi demişi ?" ; răspunsul a venit zdrobitor : „Conopida nu e alterabilă".

Patru săptămîni şi jumătate m-am dat la fund; ce paşnic era mormîntul meu ; pămîntul se lăsa încet, se tasa cu blîndeţe pe lîngă mine şi deasupra mea ; în timp ce cîntecele alternate ale muncitoarelor mă asurzeau, era mai bine să nu fac nimic; dar acum urma să acţionez, trebuia să acţionez, cînd aveau să-mi deschidă mormîntul, să-mi ridice capacul ; aveau să mă arunce îndărăt în timpul, în care fiece zi avea un nume, fiecare ceas cuprindea o obligaţie ; jocul avea să devină serios ; nu-mi mai luam pe la ora două supă de mazăre în mica bucătărie ; nici n-o mai încălzeam, o mîncam rece ; nu puneam preţ nici pe mîncare, nici pe bani şi nici pe glorie ; îmi plăcea jocul, mă atrăgea întrucîtva ţigara

mea de foi și doream o femeie, o soție. Oare avea să fie aceea pe care o vedeam vizavi, în grădina de pe terasă, cu părul negru, subțirică și drăguță : Johanna Kilb ? A doua zi avea să-mi știe numele ; doream orice altă femeie, sau pe ea ? Nu mai puteam suporta să fiu mereu doar printre bărbați, îmi păreau ridicoli cu toții, și cei evlavioși și cei neevlavioși, și cei care povesteau măscări și cei cărora le plăcea să li se povestească, jucătorii de biliard, sublocotenenții de rezervă, cîntăreții, portarul și chelnerii ; eram sătul de ei pînă-n gît, mă bucuram de orele de seară dintre cinci și șase, de chipurile muncitoarelor, în șuvoiul cărora treceam prin gangul de intrare ; iubeam senzualitatea de pe fețele lor, senzualitate care-și plătea necontenit vama efemerității, și tare m-aș mai fi dus să dansez cu una din ele, aș fi stat lungit cu ea lîngă zidul cimitirului, în iarba cu mireasmă de toamnă — aș fi rupt chitanța, aș fi pus capăt jocului celui mare ; fetele acelea rîdeau, cîntau, le plăcea să mănînce și să bea, plîngeau și nu erau ca acele capre fățarnice care mă provocau pe mine, chiriașul cu cameră mobilată, la giugiuleli pe care le găseau apoi îndrăznețe. Încă îmi mai aparțineau figurile și recuzita, încă mai ascultau de mine figuranții în acea ultimă zi, în care nu mi-era poftă de supă de mazăre rece, dar eram prea leneș ca s-o încălzesc : voiam să duc pînă la capăt jocul născocit în plictiseala după-amiezelor mic-provinciale, cînd, după ce verificasem destul mortar, dădusem avizul asupra cărămizilor și stabilisem verticalitatea zidurilor ; preferam

plictiseala din cîrciumile întunecoase plictiselii de la birou și porneam să schițez abația pe hîrtiuțe mărunte.

Jocul nu-mi mai dădea pace ; desenele deveniseră mai mari, reprezentările mai precise și, pe nesimțite, mă pomenisem deodată în plină calculație ; învățasem să calculez, învățasem să desenez ; mă rog. fie ; i-am trimis cincizeci de mărci aur lui Kilb și am primit de la el documentația ; am vizitat Kisslingen într-o după amiază de duminică ; ogoare de grîu înfloritoare, ogoare de sfeclă verde-închis, pădure, acolo unde urma să se ridice odată și odată mănăstirea ; am continuat jocul, am studiat adversarii, ale căror nume erau rostite cu ură și venerație de către colegi : Brehmockel, Grumpeter, Wollersein ; le-am cercetat construcțiile, bisericile, spitalele, capelele, domul lui Wollersein ; cînd am privit acele construcții dezolante am simțit, am mirosit că viitorul adăsta la îndemînă, ca o țară ce așteaptă să fie cucerită, teren necunoscut în care erau îngropate monezi de aur putînd fi scoase de oricine s-ar fi îndeletnicit doar un pic cu strategia ; am luat viitorul în mîini : nu trebuia decît să-l apuc ; timpul devenea deodată o forță, dar era desconsiderat și se scurgea nefolosit, în timp ce eu cedam îndemînarea mîinilor și matematica minții mele, pentru cîteva piese de aur, unor cîrpaci și mistificatori ; am cumpărat hîrtie, tabele, creioane și manuale ; un joc care nu mă costa decît un singur lucru : timp, dar timpul îl aveam, mi-era dăruit ; duminicile erau zile de informare : am

vizitat, am colindat pe străzi: pe Modestgasse, în casa cu numărul 7 era de închiriat un atelier; în casa de vizavi, la numărul 8, locuia notarul, care ţinea proiectele sigilate; graniţele erau deschise, trebuia doar să pătrund în interior; şi abia cînd m-am aflat în inima ţării ce trebuia cucerită, pe jumătate fiind a mea, abia atunci am declarat războiul, în timp ce duşmanul încă mai dormea; am mai căutat o dată chitanţa; era la mine.

A treia zi avea să-mi păşească pragul atelierului primul vizitator; abatele, tînăr, cu ochi căprui, lucid; cu toate că încă nu-şi impusese părerea, era totuşi obişnuit să şi-o impună. „De unde aţi ştiut că separarea fraţilor de călugări în refectoriu n-a fost prevăzută de sfîntul nostru părinte Benedict [1]?“ S-a învîrtit de colo-colo, s-a uitat într-una la proiect, m-a întrebat: „Vei rezista pînă la sfîrşit, nu te vei prăbuşi, nu vei fi silit să le dai dreptate acestor profeţi pesimişti?“ Şi mi s-a făcut frică de jocul cel mare care avea să iasă din hîrtii, să mă copleşească; făcusem jocul, dar nu mă lămurisem niciodată, dacă puteam să-l şi cîştig; doar faima de-a nu ieşi victorios împotriva lui Brehmockel, Grumpeter şi Wollersein mi-ar fi fost de-ajuns, darmite să-i şi înving? Mi-a fost frică şi totuşi am spus: „Da, voi rezista pînă la sfîrşit, venerabile părinte“. A dat din cap, a zîmbit şi s-a dus.

---

[1] Se referă la Benedict al XV-lea, papă între 1914 şi 1922.

La ora cinci am ieşit pe poartă, în şuvoiul muncitoarelor, mi-am făcut plimbarea de seară conform planului ; am văzut femei frumoase înfăşurate în văluri, care se duceau în birji la *rendez-vous*-uri, sublocotenenţi care beau la „Café Fuhl" băuturi tari, ascultînd muzică molcomă ; mergeam în fiecare zi patru kilometri, vreme de un ceas, totdeauna pe acelaşi drum, la aceeaşi oră ; trebuiau să mă vadă, la aceeaşi oră, în aceleaşi locuri : vînzătoarele de magazin, bancherii şi bijutierii ; cocotele şi vatmanii, băieţii de prăvălie, chelnerii şi gospodinele ; trebuiau să mă vadă şi mă vedeau ; de la cinci pînă la şase, cu trabucul în gură ; nu se cădea, ştiu, dar sînt artist şi sînt obligat la neconformism ; mi-e îngăduit să mă opresc şi lîngă flaşnetarii care trag folos din melancolia orelor cînd încetează lucrul ; cale de vis, care trecea prin cabinetul visului : figuranţii mei aveau articulaţii bine unse, erau acţionaţi de fire invizibile, gurile se deschideau pentru replicile pe care li le acordam ; melodia rece a bilelor de biliard de la „Hotel Prinţul Heinrich" ; alb pe verde, roşu pe verde ; manechinele îşi îndoiau braţele în unghi, pentru a lovi cu tacul, pentru a duce halbele de bere la gură, acumulau puncte, jucau serii, mă băteau pe umăr, colegial : oo da, oo nu, oo splendid, aţi avut ghinion ; totul în timp ce auzeam bulgării de pămînt căzînd pe sicriul meu, în timp ce strigătul de moarte al lui Edith aştepta de pe atunci, iar ultima privire pe care uceni-

cul acela tîmplar blond urma s-o arunce, în zorii cenușii, asupra zidurilor închisorii era de pe atunci pregătită.

Mă duceam cu soția și cu copiii în valea Kissa, le arătam cu mîndrie lucrarea mea de tinerețe, îl vizitam pe abatele îmbătrînit și citeam pe fața lui anii pe care nu-i puteam descoperi pe a mea ; cafea servită în sala de oaspeți, prăjitură din făină proprie, cu prune culese de el însuși și cu frișcă de la propriile vaci ; fiilor mei li se îngăduia să intre în careul chiliilor, soția mea și cu fetele, care chicoteau, erau nevoite să aștepte afară : patru fii, trei fiice, șapte, care m-ar fi putut dărui cu de șapte ori șapte nepoți ; iar abatele îmi zîmbea ; „Acum am devenit chiar vecini“ Da, cumpărasem cele două cătune, Stehlingers Grotte și Görlingers Stuhl.

— Of, Leonore, din nou „Café Kroner“ la telefon ? Nu, doar am spus textual : fără șampanie. Urăsc șampania. Și acum, gata cu lucrul, copilă, te rog. Și, ai mai vrea să-mi comanzi un taxi, pentru ora două ? Să aștepte la intrare, poate că-mi îngădui să te iau o bucată de drum cu mine. Nu, nu trec prin Blessenfeld. Te rog, dacă vrei, putem lămuri și chestiunea asta.

Se întoarse cu spatele spre cadrul schimbător, se uită în atelier acolo unde încă mai era fixat pe perete marele proiect Sankt Anton, unde aerul era plin de praful pe care mîinile harnice de fată îl răscoliseră, cu toate că fusese prevăzătoare ; neobosită, Leonore făcea ordine

acum în casa de bani ; îi întinse o grămadă de bancnote care-şi pierduseră valabilitatea cu treizeci şi cinci de ani în urmă, apoi scoase la iveală, clătinînd din cap, un alt teanc de bani, care rămăseseră fără valoare cu zece ani în urmă, şi numără corect, pe masa de desen, bancnotele devenite străine : zece, douăzeci, optzeci, o sută — o mie două sute şi douăzeci de mărci.

— Pe foc cu ele, Leonore, sau poate le dărui copiilor de pe stradă, chitanţele astea ale unei eschrocherii de mari proporţii, care a început acum treizeci şi cinci de ani, iar acum zece ani a fost legalizată. N-am ţinut niciodată la bani şi cu toate astea toţi m-au considerat lacom de bani ; s-au înşelat, nu bani am vrut cînd am început jocul cel mare ; iar cînd am cîştigat şi am devenit popular, abia atunci mi-am dat seama că în mine se întruniseră toate premisele popularităţii : eram capabil, amabil, simplu, eram artist, ofiţer de rezervă, ajunsesem la oarecare situaţie, devenisem bogat şi eram totuşi, eram totuşi „băiatul din popor“ şi nu negam niciodată acest lucru ; nu de dragul banilor, al gloriei, şi nici de dragul femeilor transpuneam algebra viitorului în formule, transformasem x, y şi z în mărimi ce deveneau concrete, în ferme ţărăneşti, în bancnote, în forţă, pe care le dăruiam necontenit şi-mi erau restituite îndoit ; ca un David zîmbitor, delicat, nu mă îngrăşam niciodată cu un kilogram, nici nu slăbeam cu un kilogram ; şi astăzi încă mi-ar veni bine uniforma mea de sublocotenent din anul '97 ; greu m-a lovit nepre-

văzutul pe care-l dorisem cu atîta ardoare: iubirea soției mele și moartea fiicei mele Johanna; o Kilb autentică, avea un an și jumătate — dar vedeam în ochii aceia de copil ca în ochii taciturnului meu tată, vedeam înțelepciunea străveche pe fondul întunecat al acelor ochi ce păreau să cunoască moartea; scarlatina a înflorit ca o buruiană îngrozitoare pe trupul ei micuț, s-a ridicat de la șolduri în sus, s-a lăsat în jos pînă la tălpile picioarelor, febra clocotea, și moartea a crescut albă ca zăpada, a crescut mucegaiul de sub roșul înfloritor, a ros totul, totul, și a răbufnit neagră pe nările nasului; neprevăzutul, pe care îl dorisem, a venit ca un blestem, pîndea în casa asta îngrozitoare; au avut loc discuții, schimburi violente de cuvinte cu preotul de la Sankt Severin, cu socrii, cumnații, pentru că am interzis să se cînte la prohod; dar am stăruit și mi-am impus voința; m-am înspăimîntat cînd am auzit-o pe Johanna șoptind în timpul slujbei de înmormîntare: „Hristos".

N-am rostit niciodată cuvîntul ăsta, abia dacă am îndrăznit să-l gîndesc, și știam totuși: mă stăpînea; nici mătăniile lui Domgreve, nici virtuțile acrișoare ale fetelor gazdelor, dornice de măritiș, nici afacerile cu confesionalurile din secolul al XVI-lea, care erau vîndute la licitații secrete pe aur greu, aur pe care Domgreve îl transforma pe loc în păcate ieftine, la Locarno, nici sumbrele călcări pe-alături ale preoților fățarnici, la care am fost martor ocular — jalnice seduceri de fete căzute —, nici măcar strășnicia nerostită a tatii, n-au putut omorî în sufletul

meu cuvîntul pe care-l rostea Johanna alături de mine: „Hristos"; şi nici nesfîrşitele călătorii prin tunelurile aerodinamice ale străvechii amărăciuni şi zădărnicii, atunci cînd, pe oceanele îngheţate ale viitorului, cu singurătatea încinsă în juru-mi ca un uriaş colac de salvare, mă îmbărbătam singur cu rîsul meu; cuvîntul nu fusese omorît; eram micul David cu praştia şi micul Daniel din groapa leilor, şi eram gata să accept neprevăzutul pe care-l dorisem: moartea Johannei, la 3 septembrie 1909. Şi în dimineaţa aceea treceau ulanii călare pe caldarîmul de pavele: lăptărese, băieţi de brutărie, clerici cu pulpanele sutanelor fluturînd: dimineaţă: mistreţul la uşa prăvăliei lui Gretz, melancolia murdară a medicului de casă al Kilbilor care, de patruzeci de ani, certifica naşterile şi decesurile din familia aceasta; instrumentarul inutil din geanta lui de piele burduşită, cu care se pricepea necontenit să înşele lumea ca să nu observe zădărnicia strădaniilor sale; a acoperit trupul desfigurat, dar eu l-am descoperit din nou; voiam să văd trupul lui Lazăr, ochii tatălui meu pe care copila aceea n-a vrut să-i ţină deschişi mai mult de un an şi jumătate; iar în dormitorul de-alături ţipa Heinrich; clopotele de la Sankt Severin făceau timpul zob, sunau pentru slujba de la ora nouă; acum Johanna ar fi avut cincizeci de ani.

— Împrumuturi de război, Leonore? Nu le-am subscris eu; provin din moştenirea socrului meu. Pe foc cu ele, ca şi cu bancnotele; două decoraţii? Fireşte, că doar am construit tranşee, am

forat galerii pînă sub liniile duşmane, am consolidat poziţii de artilerie, am ţinut piept focului rulant, am cărat răniţi ; clasa a doua, clasa întîi, dă-le încoace, Leonore, hai, dă-le odată încoace : le aruncăm în jgheabul acoperişului ; să rămînă îngropate în mîlul de-acolo. Otto a dat cîndva de ele, scotocind prin dulap în timp ce eu lucram la masa de desen ; am zărit, prea tîrziu, strălucirea nefastă din ochii lui : le văzuse, şi admiraţia lui pentru mine crescuse în dimensiuni ; prea tîrziu. Dar aruncă-le măcar acum, ca să nu le descopere cumva şi Joseph, într-o zi, în moştenirea ce-i va rămîne de la mine.

Se auzi doar un zuruit încetişor, cînd lăsă decoraţiile să alunece pe acoperişul înclinat pînă la jgheab ; cînd căzură de pe acoperiş în jgheab, se răsturnară şi rămaseră cu partea mată în sus.

— De ce eşti atît de consternată, copilă ? Sînt ale mele şi pot face cu ele ce vreau ; prea tîrziu, dar poate că încă la timp. Să avem încredere că va ploua curînd şi că murdăria de pe acoperiş va fi spălată şi duşă la canal ; le jertfesc, tîrziu, amintirii tatii. Jos cu onoarea taţilor, bunicilor şi străbunicilor.

Mă simţeam destul de puternic şi totuşi nu eram, citeam algebra viitorului din formulele mele, care se descompuneau în figuri ; abaţii şi episcopii, generalii şi chelnerii, făceau parte cu toţii dintre figuranţii mei ; eu singur eram solist, chiar şi atunci cînd, vinerea seara, deschideam gura la asociaţia „Gîtlejuri germane“ şi cîntam

în cor: *Ce strălucește lîngă pădure în raze de soare?* Il cîntam bine, îl învățasem cu tata, îmi exersam cu un rîs reținut onomatopeile baritonale; dirijorul care mînuia bagheta nu bănuia că asculta în fond de bagheta mea; și mă invitau la reuniunile obligatorii, îmi făceau oferte, mă băteau pe umăr rîzînd: „Sociabilitatea, tinere prieten, este ingredientul propriu-zis al vieții". Colegi cu părul cărunt mă întrebau de unde veneam și încotro mă-ndreptam, dar eu nu făceam altceva decît să cînt *Tom stihuitorul*, de la opt pînă la zece, nici un minut mai mult. Mitul trebuia să fie gata încheiat, mai înainte de-a începe scandalul. „Conopida nu e alterabilă."

Colindam cu soția și copiii mei pe valea Kissa în sus; băieții încercau să prindă păstrăvi; hoinăream la întîmplare printre vii și lanuri de grîu, printre ogoare de sfeclă și petice de pădure, beam bere și limonadă la gara din Denklingen — și, totuși, știam că abia de o oră predasem desenul și primisem adeverința; încă nu mă înconjura singurătatea ca un colac de salvare, încă pluteam pe undele timpului la voia întîmplării, mă scufundam în văile dintre talazuri, traversam oceanele trecutului și prezentului și, singurătatea fiindu-mi scut împotriva ducerii la fund, pătrundeam adînc în frigul înghețat al viitorului; aveam rîsul cu mine, ca o rație de fier, rîsul din care gustam cu economie; îmi frecam ochii cînd ieșeam la suprafață, beam un pahar de apă, mîncam o bucată de pîine și mă duceam cu trabucul la fereastră; acolo, vizavi, se

plimba ea prin grădina de pe terasă, uneori se zărea printr-un gol al pergolei, privea peste balustradă jos, unde vedea ceea ce vedeam şi eu: ucenici, camioane, călugăriţe, animaţie pe stradă; avea nouăsprezece ani, o chema Johanna, citea *Intrigă şi iubire*; îl cunoşteam pe taică-său, basul cu voce tunătoare din asociaţia corală, al cărui timbru nu mi se părea că se potriveşte cu onestitatea biroului; n-avea nimic din discreţia pe care le-o vîra în cap practicanţilor; vocea era mai curînd făcută să înfioare, suna a păcat tainic. Oare ştia, de pe atunci, că aveam să mă însor cu unica lui fiică? Că în după-amiezele paşnice schimbam, uneori, cîte un surîs cu ea? Că mă şi gîndeam la ea cu intensitatea logodnicului oficial? Avea părul negru, era palidă, iar eu aveam să-i interzic să poarte rochii de culoarea rezedei; verdele i-ar fi stat mai bine; în cursul plimbărilor de după-masă, alesesem de atunci pentru ea rochii şi pălării din vitrina Herminei Horuschka, prin faţa căreia treceam în fiecare seară, pe vînt şi ploaie sau pe soare, la cinci fără douăzeci; aveam s-o eliberez de modestia onestă, ce nu se potrivea cu vocea tatălui ei, şi să-i cumpăr pălării superbe, mari cît roata carului, din pai brut vopsit verde; nu vream să fiu stăpînul ei, voiam s-o iubesc şi nu mai aveam mult de aşteptat. Într-o duminică dimineaţă aveam să mă opresc cu trăsura în faţa casei, înarmat cu flori, pe la unsprezece şi jumătate, cînd ei vor fi terminat gustarea de după liturghie şi cînd tocmai se vor afla la un rachiu, în salon: „Vă rog să-mi acordaţi mîna fiicei dumneavoastră". În fiecare după-

amiază, cînd ieşeam la suprafaţă din oceanele mele, mă arătam aici, la fereastra atelierului, mă înclinam, schimbam un surîs, apoi mă retrăgeam din nou în întuneric; apăream poate şi pentru a-i spulbera credinţa că nu e observată; nu izbuteam să stau ascuns ca un păianjen în pînza sa; nu suportam s-o văd, fără să fiu văzut de ea; existau lucruri, care *nu se făceau*.
A doua zi avea să ştie cine eram. Scandal. Avea să rîdă, să-mi perie, un an mai tîrziu, urmele de tencuială de pe pantaloni; avea s-o facă şi cînd împlineam patruzeci, cincizeci, şaizeci de ani; şi avea să fie o soţie bătrînă încîntătoare alături de mine; m-am hotărît definitiv la 30 septembrie 1907, după-amiază, către ora trei şi jumătate.

— Da, Leonore, plăteşte dumneata pentru mine; ia bani din caseta mea de dincolo şi dă-i fetei două mărci bacşiş, da, două mărci; un pulover şi o rochie de la Hermine Horuschka pentru nepoată-mea Ruth, pe care am aşteptat-o azi să se reîntoarcă; verdele îi stă bine; păcat că tinerele fete nu mai poartă azi pălării; mi-a plăcut totdeauna atît de mult să cumpăr pălării. Ai comandat taxiul? Mulţumesc, Leonore. Încă nu vrei să termini cu lucrul? Cum vrei; fireşte că e şi un pic de curiozitate, nu-i aşa? Nu trebuie să roşeşti. Da, încă o cafea, cu plăcere. Ar fi trebuit să mă informez cînd se termină vacanţa; oare Ruth s-a întors? Fiul meu nu ţi-a spus nimic? Doar n-o fi uitat invitaţia la sărbătorirea zilei mele de naştere? Am dispus ca

portarul să primească jos florile şi telegramele, cadourile şi cărţile de vizită, să dea fiecărui comisionar două mărci bacşiş şi să spună că sînt plecat în călătorie ; alege-ţi cel mai frumos buchet, sau două, dacă doreşti, şi ia-le acasă, iar dacă-ţi face plăcere, poţi să-ţi petreci liniştită după-amiaza aici.

Ceaşca, umplută din nou cu cafea, nu mai tremura ; probabil că încetaseră să mai tipărească lucruri instructive sau afişe electorale pe hîrtie albă ; în cadrul schimbător, imaginea era aceeaşi: vizavi grădina de pe terasa casei Kilb, pustie ; lîngă pergolă călţunaşi ofiliţi ; profilul liniilor acoperişurilor, în fund munţii sub un cer strălucitor ; în acest cadru schimbător mi-am văzut soţia ; mi-am văzut mai tîrziu copiii, i-am văzut pe socrii mei, cînd mă urcam uneori în atelier pentru a arunca, din timp în timp, o privire peste umărul tinerilor arhitecţi harnici care mă ajutau la controlatul calculaţiilor, la fixatul termenelor ; munca mi-era la fel de indiferentă ca şi cuvîntul artă ; puteau s-o facă alţii cu aceeaşi pricepere ca şi mine, iar eu îi plăteam bine ; nu i-am înţeles niciodată pe fanaticii care se jertfeau pentru cuvîntul artă ; i-am ajutat, am zîmbit pe seama lor, le-am dat de lucru, dar de înţeles — niciodată ! Asta n-am înţeles-o, am înţeles doar ce era meşteşugul, cu toate că treceam drept artist şi eram admirat ca atare ; nu era într-adevăr îndrăzneaţă, modernă, vila construită pentru Gralduke ? Era, a fost chiar admirată şi lăudată de colegii artişti, iar eu am proiectat-o, am con-

struit-o şi n-am ştiut niciodată ce e arta ; ei luau totul prea în serios, poate pentru că se pricepeau atît de bine, şi totuşi au construit nişte cutii oribile, despre care ştiam, încă de pe-atunci, că vor trezi dezgust zece ani mai tîrziu ; şi, cu toate astea, am putut uneori să-mi suflec mînecile, să mă aşez aici, la masa de desen, şi să proiectez : clădirea administraţiei pentru „Societas, cea mai utilitară dintre cele de utilitate publică" ; şi atunci au rămas uimiţi toţi nerozii aceia care mă considerau un ţărănoi necioplit, lacom de bani, avid de succese ; şi nici astăzi, încă, nu mi-e ruşine cu hardughia construită acum patruzeci şi şase de ani ; nu-i asta artă ? Admit că n-am ştiut niciodată ce-i arta, că am făcut-o, poate, fără să ştiu ; n-am putut să iau cuvîntul acesta niciodată în serios, tot aşa cum n-am înţeles furia celor trei corifei împotriva mea ; Doamne, nu era îngăduit nici un joc ? Trebuia ca Goliaţii să fie atît de lipsiţi de umor ? Ei credeau în artă, eu unul nu ; un pripăşit oarecare îi jignise în prestigiul lor. Dar cine nu era pripăşit undeva ? Mi-am arătat rîsul făţiş, îi manevrasem într-o situaţie în care chiar şi înfrîngerea mea ar fi devenit o victorie, dar o victorie a mea ar fi însemnat un triumf.

Aproape că îi compătimeam, în timp ce urcam scara muzeului ; îmi venea greu să imprim pasului meu acel ritm de solemnitate, cu care cei ofensaţi erau obişnuiţi de mult ; pas cu care oamenii urcă treptele catedralei, în urma regilor şi a episcopilor ; pas de inaugurare a unui mo-

nument, emoţie ponderată, nici prea încet, nici prea repede ; să ştii ce înseamnă demnitatea ; eu nu ştiam, şi tare aş mai fi urcat ca un cîine tînăr, în goană, scara, treptele de piatră, trecînd pe lîngă statuile de legionari romani, ale căror săbii, lănci sau fascii rupte le-ai fi putut lua drept făclii, pe lîngă busturile cezarilor, pe lîngă reproducerile mormintelor de copii, pînă la etajul întîi, unde se afla sala de şedinţe, între pictorii olandezi şi nazareni [1]; gravitate burgheză ; undeva, în fund, ar fi trebuit să răpăie acum tobele; aşa urcau oamenii pe treptele altarelor, pe treptele eşafodului, la tribune, pentru a primi decoraţii şi ordine sau pentru a lua cunoştinţă de sentinţa de moarte ; aşa se reprezentau şi solemnităţile pe scenele de amatori, dar cei ce mergeau alături de mine nu erau nicidecum amatori : Brehmockel, Grumpeter şi Wollersein.

Paznicii muzeului, îmbrăcaţi festiv, stăteau stingheriţi în faţa pînzelor de Rembrandt, van Dyck şi Overbeck [2]; lîngă balustrada de marmură, în întunericul din faţa sălii de şedinţe, se afla Meeser, care ţinea pregătită tava de argint cu paharele de coniac, pentru a ne oferi o băutură înainte de anunţarea verdictului ; Meeser rînjea la mine ; nu ne înţelesesem dinainte în privinţa vreunui semn, totuşi oare n-ar fi putut

---

[1] Gruparea de pictori romantici germani (de pe la 1810) care reflectau în pictură reacţia europeană catolică şi feudală împotriva Revoluţiei Franceze.

[2] *Johann Friedrich Overbeck* (1789—1869), pictor şi gravor german, şeful grupării nazarenilor.

să-mi facă acum unul? O înclinare din cap, o clătinare a capului: da sau nu? Nimic. Brehm-ockel vorbea în şoaptă cu Wollersein, Grumpeter începu o convorbire cu Meeser, strecură o monedă de argint în mîinile boante ale lui Meeser, pe care le urîsem încă de copil; un an întreg slujisem împreună cu el la liturghia de dimineaţă; mormăitul ţărancelor bătrîne din fund care, depănîndu-şi boabele mătăniilor, se rugau cu îndîrjire, deşi se citea liturghia. Miros de fîn, miros de lapte, căldură de grajd, în timp ce eu şi cu Meeser ne aplecam înainte pentru ca, la *mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa*[1], să exprimăm prin bătăi în piept vina unor păcate nerostite; iar cînd preotul urca treptele altarului, mîinile lui Meeser, aceste mîini care strîngeau acum bănuţul de argint al lui Grumpeter, făceau gesturi obscene; mîini cărora le erau încredinţate acum cheile muzeului municipal, cheile de acces la Holbein[2] şi Hals[3], la Lochner[4] şi Leibl[5].

Cu mine nu vorbea nici unul dintre ei; îmi rămînea balustrada de marmură rece, de care mă rezemam; priveam jos în curtea interioară,

---

[1] Păcatul meu, păcatul meu, păcatul meu cel mai mare (lat.).
[2] *Hans Holbein cel Tînăr* (1497—1543), unul dintre cei mai de seamă pictori germani.
[3] *Frans Hals* (1580—1666), pictor din Ţările-de-Jos.
[4] *Stephen Lochner* (aprox. 1410—1451), principalul reprezentant al şcolii germane de pictură din Köln.
[5] *Wilhelm Leibl* (1844—1900), pictor realist german.

unde un primar de bronz prezenta veacurilor, cu o seriozitate neînduplecată, burduhanul său acoperit de osînză ; unde un mecena de marmură își pleca pleoapele peste ochii de broască, într-o încercare vană de-a exprima profunzimea spiritului său ; ochii monumentelor erau găunoși ca ochii matroanelor romane de marmură, și porțiunea aceasta a chipului lor aducea mărturie despre suferințele unei culturi tîrzii. Meeser se îndrepta, tîrșîind picioarele, spre colegii săi de dincolo, Brehmockel, Grumpeter și Wollersein stăteau strîns grupați ; rece și senin era cerul de decembrie de deasupra curții interioare ; afară grohăiau bețivii care se porniseră cam devreme, birjele zdroncăneau îndreptîndu-se spre teatru, chipuri delicate de femei sub voalete de culoarea rezedei se bucurau că vor asculta *Traviata* ; între Meeser și cei trei ofensați mă aflam eu, ca un lepros, a cărui atingere aducea moarte ; mi-era dor de liturghia strictă conform căreia se desfășurau zilele pe vremea cînd încă mai țineam, singur, în mînă firele jocului, cînd încă mai puteam reglementa existența și non-existența sau doza mitul ; scandal ; zvonuri ; pașii abatelui în atelierul meu ; antreprenorii îmi trimiteau la atelier coșuri cu de-ale mîncării, ceasuri de buzunar, de aur, în cutiuțe de pluș roșu, iar unul mi-a scris : „...și desigur că nu v-aș refuza mîna fiicei mele..." *Plină e dreapta ei de daruri.*

N-aș fi primit nici un dar, nici măcar o cărămidă ; îmi era drag abatele. Mă gîndisem oare cu adevărat, vreme de o infimă clipă, să folosesc față de el trucul lui Domgreve ? Mă făceam

roşu ca racul de ruşine cînd mă gîndeam că aş fi putut să mă gîndesc, măcar şi o frîntură de clipă, la una ca asta ; dar intervenise neprevăzutul : o iubeam pe Johanna, fata lui Kilb, şi-l iubeam şi pe abate ; putusem să mă duc la ei cu trăsura, la unsprezece şi jumătate, să prezint buchetul de flori şi să spun : „Vă rog să-mi acordaţi mîna fiicei dumneavoastră“ — iar Johanna venise ceva mai tîrziu făcîndu-mi cu ochiul şi nu îngînase un *da* abia auzit, ci îl rostise limpede. Tot îmi mai făceam plimbarea între cinci şi şase, tot mai jucam biliard la clubul ofiţerilor de rezervă, iar rîsul meu, din care mă înfruptam acum în porţii mai generoase, fusese întărit de Johanna cînd îmi făcuse cu ochiul ; tot mai cîntam încă vinerea la asociaţia corală : *Tom stihuitorul.*

Am evoluat încet, de-a lungul balustradei de marmură rece, spre cei trei ofensaţi, am pus paharul de coniac, gol, la loc pe tavă ; se vor da oare îndărăt din faţa leprosului ? Nu s-au ferit ; aşteptau să mă apropii cu umilinţă ? „Permiteţi să mă prezint : Fähmel.“ Doamne, oare nu era fiecare dintre noi un pripăşit undeva, oare Grumpeter nu mulsese în copilărie, ca elveţian, vacile contelui von Telm, nu cărase bălegarul pe ogorul mirositor, înainte de a-şi descoperi vocaţia de arhitect ? Lepra e curabilă, curabilă pe ţărmurile Lacului Maggiore, în grădinile de la Minusio [1]; oare chiar şi lepra oneştilor antreprenori

[1] Localitate în Elveţia, renumită pentru vinurile ei.

de construcții, care cumpărau pentru demolare biserici romanice, inclusiv respectivul inventar, cu madone vechi, cu strane cu tot, și care împodobeau cu respectivul inventar saloanele noilor și vechilor bogătași ? Și care vindeau pentru saloanele cocotelor confesionaluri în care, vreme de trei sute de ani, țăranii umili își mărturisiseră în șoaptă păcatele ? Lepra este vindecabilă în cabanele de vînătoare și la băile Ems [1].

Chipurile de-o gravitate sumbră ale ofensaților au devenit rigide, cînd s-a deschis ușa sălii de ședințe ; un contur negru a devenit vizibil, a căpătat relief, culoare ; pe coridor a ieșit primul membru al juriului : Hubrich, profesor de istoria artei la Facultatea de teologie : „doar peste cadavrul meu“ ; surtucul lui de postav negru făcea, în acea lumină, impresia surtucului de postav al unui consilier municipal pictat de Rembrandt ; Hubrich s-a îndreptat spre tavă și a luat un pahar de coniac ; am auzit un oftat adînc ieșindu-i din piept ; s-a îndepărtat spre capătul coridorului, trecînd pe lîngă cei trei ofensați, care încercau să-l abordeze în grabă ; severitatea veșmîntului său preoțesc era îndulcită de un fular alb, iar buclele luminoase, atîrnînd ca la copii pînă peste guler, sporeau impresia pe care Hubrich se străduia s-o producă ; semăna a artist. Ți l-ai fi putut închipui aplecat deasupra unui bloc de lemn cu dalta de sculptor în mînă, sau pictînd umil, cu penelul delicat muiat în aur, părul unei madone, bărbile profeților, ori răsucind în

[1] Localitate balneară din Germania (Renania-Palatinat).

formă de covrig caraghios coada căţeluşului lui Tobias. Picioarele lui Hubrich lunecau uşor pe linoleum; obosit, le făcu ofensaţilor un semn de lehamite din mînă şi se pierdu în întunecimea coridorului, în direcţia lui Rembrandt şi Van Dyck: aşadar pe umerii aceştia înguşti se sprijinea răspunderea pentru bisericile, spitalele, căminele în care, chiar şi peste o sută de ani, călugăriţele şi văduvele, orfanii şi bolnavii îngrijiţi prin asigurările sociale, greu-educabilii şi fetele căzute vor trebui să îndure mirosurile de bucătărie ale generaţiilor răposate; coridoare întunecoase, faţade spre curţi interioare dezolante, care, din cauza mozaicurilor mucede, deveneau şi mai dezolante decît fusese prevăzut în planul arhitectului; într-acolo mergea el, *praeceptor*[1] şi *arbiter arhitecturae ecclesiasticae*[2], care, de patruzeci de ani, pleda pentru neogotic, cu zelul patetic şi afectarea oarbă a omului convins; cu siguranţă că încă de mic copil, cînd gonea în trap prin mahalalele pustii ale oraşului industrial de baştină şi ducea triumfător acasă notele maxime pe care le obţinuse, se hotărîse, privind la coşurile de fabrică fumegînde şi la faţadele înnegrite ale caselor, să fericească omenirea şi să lase o urmă după sine, pe acest pămînt; şi avea să lase una: faţade roşcate de cărămidă aparentă, care deveneau tot mai întunecate în decursul anilor şi din ale căror nişe priveau spre

---

[1] Dascăl (lat.).
[2] Arbitru în arhitectura ecleziastică (lat.).

viitor nişte sfinţi posomorîţi, stăpîniţi de o melancolie indestructibilă.

Meeser prezenta tava, candid, celui de-al doilea membru al juriului: coniac pentru Krohl; jovial, fumător de trabucuri, cu chip de băutor de vin roşu, carnivor; rămăsese zvelt: arhitectul inamovibil al bisericii Sankt Severin; murdăria porumbeilor şi fumul trenurilor, norii infectaţi chimic venind din estul oraşului, vînturile umede şi tăioase suflînd dinspre cartierele vestice, soarele sudului, frigul nordic, toate intemperiile naturale şi industriale îi garantau, lui şi succesorilor lui, slujbă pe viaţă; avea patruzeci şi cinci de ani, aşa că-i mai rămîneau încă douăzeci pentru lucrurile pe care le iubea cu adevărat: mîncarea, băutura, ţigările de foi, caii şi fetele de o anumită speţă, din cele pe care le întîlneşti în preajma grajdurilor de cai, la vînătoarea de vulpi; amazoane cu mădulare vîrtoase, cu miros viril. Îmi studiasem adversarii; Krohl îşi ascundea totala indiferenţă faţă de problemele arhitectonice sub o politeţe afectată, aproape chinezească, îndărătul unei comportări evlavioase, pe care-o copiase de la episcopi; mişcările lui Krohl erau veritabile mişcări de sfinţire a unui monument; ştia şi cîteva glume foarte bune, pe care le depăna totdeauna într-o anumită ordine; şi, cum la vîrsta de douăzeci şi doi de ani învăţase pe de rost *Manualul de arhitectură* al lui Handke, hotărîndu-se încă de pe-atunci să tragă toată viaţa foloase de pe urma acestui efort, îl cita pe „nemuritorul Handke“ ori de cîte ori avea nevoie de termeni tehnici de arhitectură; la şe-

dinţele juriului pleda cu neruşinare pentru proiectul al cărui autor îi asigurase mita cea mai mare, dar trecea de partea favoritului, cînd vedea că proiectul respectiv n-avea şanse; asta, pentru că prefera să spună „da“ în loc de „contra“, deoarece un „da“ avea numai două litere, pe cînd un „contra“ avea şase şi, pe deasupra, groaznicul dezavantaj că nu se putea pronunţa doar cu ajutorul limbii şi al cerului gurii, ci pretindea o deplasare a energiei articulatorii aproape pînă în interiorul cavităţii de la rădăcina nasului; în afară de asta mai cerea şi o mutră hotărîtă, pe cînd „da“ nu impunea asemenea efort; Krohl oftă şi el, clătină şi el din cap, îi evită pe cei trei ofensaţi şi se îndreptă spre celălalt capăt al coridorului, în direcţia nazarenilor.

În dreptunghiul de lumină al uşii rămaseră vizibile, vreme de cîteva secunde, doar masa acoperită cu pîslă verde, carafa de apă, scrumiera, norii albaştri lăsaţi de trabucul lui Krohl; era linişte acolo înăuntru, nu se auzea nici măcar o şoaptă; în atmosferă pluteau sentinţe de moarte, se năşteau duşmănii eterne; în clipa aceea, pentru Hubrich, era în joc gloria sau ruşinea despre care jurase, încă de pe cînd era un elev îndîrjit în clasa a doua de gimnaziu, s-o ţină pentru totdeauna departe de fruntea sa; era vorba de groaznica umilinţă de a trebui să-i mărturisească episcopului că a fost învins. „Ei, şi cadavrul dumitale, Hubrich?“ avea să spună prinţul bisericesc, plin de umor; iar pentru Krohl era în joc vila de pe Lacul Como, pe care i-o făgăduise Brehmockel.

Printre paznicii muzeului se iscă un murmur: printr-un sîsîit, Meeser le impuse tăcere. Pe ușă ieși Schwebringer, mic și puțintel la trup ca și mine; nu numai că trecea drept incoruptibil, dar chiar și era; purta niște pantaloni bufanți tociți, ciorapi cîrpiți; tigva, tunsă chilug, era negricioasă, iar în ochii ca stafida avea un zîmbet; Schwebringer reprezenta banii, administra fondul pe care-l constituise națiunea; îi reprezenta pe rege și pe industriași, dar și pe băiatul de prăvălie care subscrisese o monedă de zece mărci, pe bătrîna măicuță care dăduse treizeci de pfenigi; Schwebringer avea să deschidă conturile, să emită cecuri, să controleze facturile, să aprobe, cu o mutră acră, avansuri; era un convertit, pasiunea sa secretă în materie de arhitectură era barocul, îi plăceau îngerii plutind prin aer, stranele vopsite cu aur, jețurile arcuite ale predicatorilor, amvoanele lăcuite în alb, îi plăcea tămîia și corurile de copii. Schwebringer reprezenta puterea; de el ascultau consorțiile bancare, cum ascultă de cantonier barierele de cale ferată; reglementa cursurile acțiunilor, dirija oțelăriile; cu ochii lui ca stafida, aspri și întunecați, făcea impresia că încercase zadarnic toate laxativele existente în lume și aștepta acum inventarea remediului veritabil, care să-i ajute cu adevărat; a luat coniac fără să pună vreun bacșiș pe tavă; se afla doar la doi pași depărtare de mine; cu pantalonii lui bufanți, cu ciorapii cîrpiți, semăna a biciclist profesionist ratat; m-a privit pe neașteptate, a zîmbit, a pus paharul de coniac, gol,

jos și s-a dus în colțul olandezilor, unde dispăruse și Hubrich ; nici Schwebringer nu i-a învrednicit pe cei trei ofensați cu vreun cuvînt.

În sala de sedințe se auzeau șoapte, pare-se că abatele îl dăscălea pe Gralduke ; de văzut nu se vedeau decît masa verde, scrumiere, carafa de apă ; execuția se amînase ; în aer plutea disputa ; juriul încă mai era dezbinat.

Gralduke a venit afară, a luat două pahare de pe tava lui Meeser, s-a oprit o clipă locului, șovăind, a privit în direcția lui Krohl ; era înalt, de proporții imense, mai corect decît ai fi putut bănui după pungile lacrimale de sub ochi ; Gralduke reprezenta dreptul, se îngrijea de corectitudinea juridică a procesului de votare ; redacta procesul-verbal. Gralduke fusese pe punctul de-a deveni el însuși călugăr ; vreme de doi ani cîntase liturghia gregoriană, care încă îi mai era dragă ; se reîntorsese apoi la viața lumească pentru a se însura cu o fată frumoasă ca o cadră, cu care făcuse cinci fete frumoase ca niște cadre ; trona acum ca prim-președinte deasupra landurilor ; determinase danii de moșii, desprinsese cu trudă anevoioasă ogoare și pășuni și păduri din încîlciturile cadastrului ; prelucrase primari încăpățînați, trebuise să răscumpere drepturi de pescuit în heleșteie infecte, să transforme în bani peșin ipoteci, să liniștească băncile și societățile de asigurare.

S-a întors încet înapoi, în sala de ședințe ; mîna îngustă a abatelui i-a făcut semn lui Meeser, care a dispărut înăuntru o jumătate de minut, apoi s-a ivit din nou pentru a striga pe co-

rîdor: „Sînt însărcinat să comunic domnilor din juriu că pauza s-a terminat". Primul care a revenit din colțul nazarenilor a fost Krohl, pe fața lui se și putea citi că va spune da; Schwebringer a apărut primul din colțul flămînzilor și a intrat repede în sală; ultimul, Hubrich, era palid, părea afectat de moarte, a trecut clătinînd din cap pe lîngă cei trei ofensați; Meeser a închis ușa în urma lui, a privit la tava sa, la cele nouă pahare de coniac goale, a zornăit cu dispreț meschina recoltă de bacșișuri; m-am îndreptat spre el și i-am aruncat un taler pe tavă; a sunat tare și dur, cei trei ofensați au ridicat, speriați, privirile; Meeser a rînjit, a dus mîna la șapcă, mulțumind, și a murmurat: „Și cînd mă gîndesc că nu ești, totuși, decît feciorul unui paracliser țicnit".

De mult nu se mai auzeau birjele pe-afară; începuse *La Traviata*; paznicii stăteau înșirați țepeni printre legionari romani și matroane, printre coloane de templu ciuntite; în înserarea rece a răzbătut larmă, ca un val de căldură; ziariștii trecuseră cu asalt de primul paznic, al doilea a ridicat neputincios brațele, al treilea a privit spre Meeser care a impus tăcere sîsîind; un gazetar tînăr, care se strecurase pe lîngă Meeser, a venit spre mine, ștergîndu-și nasul cu mîneca hainei, și mi-a spus încetișor: „Victorie clară pentru dumneavoastră". În fund așteptau doi redactori de foiletoane, plini de demnitate, cu pălării negre, bărboși, vlăguiți de patosul versurilor înflăcărate; opreau înaintarea masei celor mai puțin demni: o fată cu ochelari, un socialist co-

steliv ; toate acestea pînă cînd abatele a deschis uşa, a venit spre mine repede, cu răsuflarea tăiată, m-a îmbrăţişat, în timp ce o voce striga : „Fähmel, Fähmel".

Gălăgia răzbătea pînă sus ; la zece minute după ce glaful ferestrei încetase să mai trepideze, muncitoarele ieşeau rîzînd pe poartă, ducînd cu ele, pentru timpul lor liber, o senzualitate mîndră ; zi caldă de toamnă, iarba de pe lîngă zidul cimitirului trebuie să fi mirosit frumos ; Gretz nu-şi vînduse azi mistreţul, rîtul lui acoperit cu sînge era negricios şi uscat ; în cadrul mişcător se vedea grădina terasei de vizavi ; masa albă, banca de lemn verde, pergola cu călţunaşi ofiliţi ; oare copiii lui Joseph, copiii lui Ruth se vor plimba cîndva acolo, în sus şi în jos, vor citi *Intrigă şi iubire?* Dar pe Robert îl văzuse oare vreodată acolo, peste drum ? Niciodată, el se înfunda în camera lui, exerciţiile fizice le făcea în parc, grădinile de pe terase erau prea mici pentru sportul pe care-l practica : *base-ball,* alergarea pe suta de metri plat.

Totdeauna mi-a fost oarecum frică de el, aşteptam ceva neobişnuit ; nici măcar nu m-am mirat, cînd băiatul acela cu umerii lăsaţi l-a luat zălog ; dacă aş şti măcar cum îl chema pe băieţaşul care arunca în cutia noastră de scrisori bileţelele minuscule cu veşti de la Robert ; n-am aflat niciodată şi nici Johanna n-a putut scoate nimic de la Dröscher ; băiatul acela merită monumentul pe care mi-l vor ridica mie ; n-am

avut niciodată curajul să-i arăt uşa lui Nettlinger şi să-i interzic acelui Wakiera să mai calce în camera lui Otto ; ei au adus *împărtăşania bivolului* în casa mea, şi l-au schimbat într-un străin pe băiatul care-mi era drag, pe micuţul pe care-l luam cu mine pe şantiere, sus pe schele. Taxi ? Taxi ? A fost oare taxiul din anul 1936, cînd am fost cu Johanna la „Ancora", în portul de sus ? Taxiul din anul 1942, cu care am dus-o la sanatoriul din Denklingen ? Sau acela din anul 1956, cînd am fost la Kisslingen cu Joseph, pentru a-i arăta şantierul unde va trebui să lucreze pentru mine, el, nepotul meu, fiul lui Robert şi al lui Edith ; distrusă abaţia, un morman dezolant de pietre, şi praf, şi moloz ; sînt sigur că Brehmockel, Grumpeter şi Wollersein ar fi triumfat în faţa acestei privelişti ; eu n-am triumfat cînd, în 1945, am văzut, pentru prima oară, mormanul de ruine ; i-am dat ocol mai liniştit decît se aşteptau, pare-se, de la mine; se aşteptau la lacrimi, la revoltă ? „Îl vom găsi pe vinovat." „De ce ? am întrebat, lăsaţi-l în pace !" Aş fi dat două sute de abaţii, dacă i-aş fi putut căpăta îndărăt pe Edith, pe Otto, sau pe băiatul necunoscut, care arunca bileţelele în cutia noastră de scrisori şi care a trebuit să plătească atît de scump pentru acest lucru ; şi chiar dacă schimbul acesta nu era acceptat, eram bucuros, totuşi, că plătisem măcar atît ; o grămadă de ruine, „opera mea de tinereţe". Le-am oferit lui Otto şi lui Edith, băiatului aceluia şi ucenicului tîmplar, deşi ştiam că n-avea să le folosească la nimic ; erau morţi ; făcea parte oare, acest

morman de ruine, din *neprevăzutul* pe care-l dorisem atît de intens? Călugării au fost mirați de zîmbetul meu, iar pe mine m-a uimit revolta lor.

— Taxiul? Iată-mă că vin, Leonore. Gîndește-te la invitația mea: la ora nouă la „Café Kroner", sărbătorirea zilei de naștere. Nu se va servi șampanie. Urăsc șampania. Ia de jos, din cușca portarului, florile, cutiile de trabucuri și telegramele de felicitare, și nu uita, copilă: scuipă-mi monumentul.

Ceea ce se tipărise pe hîrtia albă, în ore suplimentare, erau afișe electorale; teancurile umpleau coridoarele, scara, erau depozitate pînă lîngă ușa lui; pe fiecare pachet era lipit cîte un afiș de model; îi zîmbeau cu toții, toate modelele bine îmbrăcate — firele de camgarn ale costumelor lor se recunoșteau chiar și pe afișe; gravitatea burgheză și zîmbetul burghez reclamau convingere și încredere; tineri și bătrîni; dar tinerii îi păreau și mai îngrozitori decît bătrînii; îi făcu un semn de refuz portarului, care voia să-l atragă în cușca lui să vadă splendoarea florilor, să deschidă telegramele, să-și spună părerea asupra cadourilor; se urcă în taxiul a cărui portieră i-o ținea deschisă șoferul, spuse încetișor:

— La Denklingen, te rog, la sanatoriu.

5

CERUL albastru, zidul văruit, de-a lungul căruia plopii duceau la deal, ca fuşteii unei scări, şi la vale spre piaţeta din faţă, unde un îngrijitor arunca frunzişul cu lopata, într-un bazin pentru îngrăşăminte vegetale ; zidul era prea înalt, spaţiul dintre fuştei prea mare ; avea nevoie de patru, cinci paşi, pentru a acoperi distanţa dintre ei. Atenţie ! De ce trebuia autobuzul galben să meargă azi la asemenea înălţime, de-a lungul zidului, să se tîrască asemenea unui gîndac, că doar nu adusese decît un singur om : pe el. Era oare el ? Cine ? Dacă ar putea, totuşi, să se caţăre, agăţîndu-se din fuştei în fuştei ! Dar nu ; trebuie să fie totdeauna drept şi ţanţoş ; să nu se înjosească ; numai cînd îngenunchea pe băncile bisericilor sau în găurile de start, renunţa să stea drept. Era oare el ? Cine ?

Pe copacii din grădină, în parcul Blessenfeld, erau agăţate tăbliţe corect zugrăvite : 25, 50, 75, 100 ; el îngenunchea în gaura de start, îşi murmura singur : „Pe locuri, fiţi gata, start !“ Pornea să alerge, încetinea ritmul, se întorcea la loc ; citea timpul înregistrat de cronometru, îl nota în caietul cu scoarţe marmorate, care se afla pe masa de piatră din grădină ; îngenunchea iarăşi

în gaura de start, își murmura singur comanda, pornea să alerge, mărea doar cu foarte puțin distanța pe care se antrenase; adeseori trecea multă vreme pînă ce depășea 25 de metri, și mai mult pînă atingea 50, apoi la sfîrșit alerga o singură dată întreaga distanță pînă la tăblița cu 100 și nota în caiet timpul realizat: 11,2. Era ca o fugă muzicală, precisă, excitantă, și cu toate acestea existau în ea porțiuni de mare plictiseală, o veșnicie ce se căsca în după-amiezele de vară, în grădină sau în parcul Blessenfeld; start, revenire la loc, start, sporire infimă a distanței, revenire la loc; chiar și explicațiile lui, cînd se așeza lîngă ea, punînd în valoare și comentînd cifrele din caiet sau lăudîndu-și sistemul, erau deopotrivă: excitante și plictisitoare; exercițiile lui miroseau a fanatism; trupul lui tineresc, puternic și zvelt, avea mirosul sudorii serioase a celor ce nu cunosc încă dragostea; frații ei, Bruno și Friedrich miroseau la fel cînd coborau de pe bicicletele lor, cu capul plin de cifrele kilometrilor parcurși și ale timpilor realizați, și cînd încercau apoi, în grădină, să-și izbăvească mușchii fanatici de la picioare prin exerciții compensatoare, tot fanatice; și tata mirosea așa cînd își umfla serios pieptul în timp ce făcea exerciții de cînt, cînd respiratul devenea sport, iar cîntatul nu mai era o plăcere, ci seriozitate burgheză încadrată de mustăți; cîntau de-a seriosul, mergeau cu bicicleta de-a seriosul, mușchi serioși la picioare, la piept, la gură; spasmele desenau în pielea piciorului sau în pielea obrazului fulgere violete, dezgustătoare; în nopțile reci de toamnă,

stăteau ore întregi în picioare ca să împuşte iepurii care se ascundeau îndărătul cotoarelor de varză, şi care, cînd se crăpa de ziuă, manifestau îndurare faţă de muşchii încordaţi, hotărîndu-se să-i izbăvească şi să fugă în zigzag prin ploaia de alice : *la ce la ce la ce ?* Unde era el, cel care purta în sine rîsul tăinuit, resortul ascuns dintr-un mecanism de orlogerie ascuns, ce atenua încordarea insuportabilă şi aducea destinderea ; el, singurul care nu se-nfruptase din *împărtăşania bivolului ?* Rîsete îndărătul pergolei, *Intrigă şi iubire ;* fata se apleca peste balustradă, îl vedea ieşind pe poarta tipografiei, îndreptîndu-se cu pas uşor spre „Café Kroner" ; purta în sine, ca un resort, rîsul tăinuit ; oare el era prada ei, sau ea a lui ?

Atenţie ! Atenţie ! De ce întotdeauna atît de drept, atît de ţanţoş ? Doar un pas greşit şi cazi în infinitul albastru, te zdrobeşti de zidul de beton al bazinului unde-i îngrăşămîntul vegetal ; frunzele veştede nu vor atenua izbitura, bordura treptelor de granit nu-i de ajuns pentru o pernă ; era oare el ? Cine ? Paznicul Huperts stă umil în uşă ; ceai, cafea, bere, vin sau coniac pentru vizitator ? O clipă, vă rog ; Friedrich ar fi venit călare, nu s-ar fi urcat niciodată în autobuzul galben, care se tîra acum îndărăt, ca un gîndac, sus, de-a lungul zidului ; iar Bruno n-ar fi venit niciodată fără bastonul cu care omora timpul, tocindu-l ; îl făcea fărîme cu bastonul sau îl tăia mărunt cu cărţile de joc, pe care le arunca împotriva timpului, ca nişte lame de cuţit, nopţi

de-a rîndul, zile de-a rîndul ; Friedrich ar fi venit călare, iar Bruno niciodată fără baston ; nu, nici coniac pentru Friedrich, nici vin pentru Bruno ; erau morți, ulani nerozi care intraseră călare în focul mitralierelor de la Erby le Huette ; crezuseră că se puteau descotorosi de virtuțile burgheze prin vicii burgheze, că puteau șterge practicile evlaviei prin măscări ; baletistele dansînd goale pe mesele cluburilor nu-i jigneau pe domnii strămoși, întrucît aceștia nu fuseseră atît de demni, cum îi prezenta galeria de tablouri ; șterge coniacul și vinul pentru totdeauna de pe lista de băuturi, dragă Huperts. Poate bere cumva ? Pasul lui Otto nu era chiar elastic, era prea de marș, un pas care răpăia a dușmănie, a dușmănie pe dalele coridorului, a dușmănie pe pavajul străzii, cînd cobora pe Modestgasse ; se înfruptase încă de timpuriu din *împărtășania bivolului ;* sau poate, cumva, fratele pe patul morții îi transmisese lui Otto numele : Hindenburg ? La paisprezece zile după moartea lui Heinrich s-a născut Otto ; a căzut la Kiev ; nu mai vreau să-mi fac nici un fel de iluzii, Huperts ; Bruno și Friedrich, Otto și Edith, Johanna și Heinrich : sînt morți cu toții.

Și nici cafea ; el nu este cel al cărui rîs tăinuit îl deslușeam din fiecare pas al său ; e mai în vîrstă ; acestuia adu-i ceai, Huperts, proaspăt, tare, cu lapte, dar fără zahăr, pentru fiul meu Robert, neîncovoiatul, cel țanțoș, care s-a hrănit totdeauna cu secrete ; care poartă și acum unul în suflet : l-au bătut, i-au sfîrtecat spinarea, dar nu s-a plecat, nu și-a dat în vileag secretul, nu l-a

trădat pe vărul meu Georg, care i-a făcut amestecul de pulbere neagră la „Farmacia hunilor" ; coboară printre cele două scări de gimnastică făcînd balansul, plutește spre intrare cu brațele desfăcute în lături ca Icar, dar nu va ateriza în bazinul cu îngrășămînt vegetal și nici nu se va zdrobi de zidul de granit. Ceai, dragă Huperts, proaspăt și tare, cu lapte, dar fără zahăr ; și țigări, te rog, pentru arhanghelul meu, care îmi aduce vești sumbre, cu gust de sînge, de revoltă și răzbunare ; l-au ucis pe băiatul blond ; pe acela care alerga suta de metri în 10,9 ; care rîdea ori de cîte ori îl vedeam, și nu l-am văzut decît de trei ori ; care mi-a reparat cu mîinile lui îndemînatice broasca minusculă a casetei de bijuterii, după ce tîmplarii și lăcătușii se munciseră zadarnic cu ea vreme de patruzeci de ani ; a pus doar mîna și broasca a funcționat din nou ; nu era un arhanghel, era doar un înger, se numea Ferdi, și era blond, un zălud care credea că le poate veni de hac cu pocnitori celor ce se-nfruptaseră din *împărtășania bivolului* ; nu bea nici ceai. nici vin și nici bere, nici cafea sau coniac, punea pur și simplu gura la robinetul de apă și rîdea ; dacă ar mai trăi, mi-ar face rost de o pușcă ; sau celălalt, oacheșul, un înger căruia îi era interzis să rîdă, fratele lui Edith, îi spuneau Schrella ; era unul dintre cei cărora nu le spui niciodată pe numele mic ; Ferdi ar face-o, ar plăti răscumpărarea, m-ar scoate, cu o pușcă, din castelul ăsta în care sînt blestemată să stau ; la lume poți ajunge doar pe scări uriașe ; fiu-meu coboară pînă jos, la mine.

— Bună ziua, Robert, mai vrei ceai? Nu te scutura cînd te sărut pe obraz; arăţi ca un bărbat, ca unul de patruzeci de ani, ai păr cărunt la tîmple, pantaloni strîmţi şi o vestă azurie; nu e prea bătător la ochi? Poate că e bine să te camuflezi aşa, ca un domn în floarea vîrstei; arăţi ca un şef, pe care tare ai mai vrea să-l auzi tuşind, dar care e prea delicat pentru a-şi îngădui ceva în genul tusei; iartă-mă dacă rîd; ce abili sînt frizerii în ziua de azi; părul cărunt pare veritabil, tuleiele bărbii par ca ale unui bărbat, care ar trebui să se bărbierească de două ori pe zi, dar n-o face decît odată; tare dibaci; doar cicatricea roşie e neschimbată; după ea te vor recunoaşte cu siguranţă; nu există oare vreun mijloc s-o camuflezi şi pe ea?

Nu, nu trebuie să-ţi fie teamă; nu s-au atins de mine, au lăsat biciul atîrnat pe perete, m-au întrebat doar:

„Cînd l-aţi văzut ultima oară?"

Iar eu am spus adevărul.

„De dimineaţă, cînd a pornit spre tramvai, ca să se ducă la şcoală."

„Dar la şcoală n-a mai ajuns."

Am tăcut.

„N-a luat în nici un fel legătura cu dumneavoastră?"

Din nou adevărul: „Nu".

Lăsaseşi urme prea izbitoare pe unde trecuseşi, Robert; o femeie din colonia de barăci de la Baggerloch mi-a adus o carte în care era trecut numele tău şi adresa noastră: *Ovidiu*, legat în

carton gri-verde ; murdară de găinaţ — la cinci kilometri de-acolo — s-a găsit crestomaţia ta, din care lipsea o foaie ; mi-a adus-o o casieriţă de la un cinematograf ; a venit la birou, s-a dat drept clientă şi Joseph a adus-o sus la mine.

O săptămînă mai tîrziu m-au întrebat din nou : „A luat legătura cu dumneavoastră ? Iar eu am răspuns : „Nu". Mai tîrziu a mai venit unul, Nettlinger, care se bucurase de-atîtea ori de ospitalitatea mea ; a spus : „În propriul dumneavoastră interes, mărturisiţi adevărul". Dar îl spusesem doară ; acum ştiam, însă, că le scăpaseşi printre degete.

Luni de-a rîndul nimic, băiete ; apoi a venit Edith şi mi-a spus : „Aştept un copil". M-am speriat cînd a adăugat : „Domnul m-a binecuvîntat". Vocea ei mi-a insuflat teamă ; iartă-mă, dar niciodată nu i-am avut la inimă pe sectanţi ; fata era grea şi singură ; tatăl ei arestat, fratele dispărut, tu de asemenea — şi o reţinuseră paisprezece zile şi-i luaseră interogatoriu ; nu, nu s-au atins de ea ; cît de uşor au fost împrăştiaţi cei cîţiva miei, doar unul singur mai rămăsese : Edith ; am luat-o la mine. Copii, nebunia voastră este cu siguranţă plăcută lui Dumnezeu, dar cel puţin ar fi trebuit să-i faceţi de petrecanie ; acum a ajuns prefectul poliţiei ; să ne ferească Dumnezeu de martirii supravieţuitori ; profesor de gimnastică, prefect de poliţie, umblă călare prin oraş, pe calul său alb, conduce el însuşi raziile împotriva cerşetorilor ; măcar să-i fi făcut de petrecanie ; dar numai cu carton şi cu praf de puşcă ? Pocnitorile nu omoară, băiete ; ar fi tre-

buit să mă întrebați *pe mine*; moartea e de metal; un tub de aramă, plumbul, fonta, schijele de metal aduc moartea, șuieră și țiuie, cad noaptea pe acoperiș ca ploaia, trosnesc, lovindu-se de pergolă; flutură ca niște păsări sălbatice: *gîștele sălbatice fîlfîie prin noapte*, se aruncă asupra mieilor; Edith e moartă; pusesem s-o declare nebună; trei somități au confirmat acest lucru, cu un scris elegant, necitet, pe coale albe cu anteturi impresionante; asta a salvat-o pe Edith. Iartă-mă dacă rîd: ce mai miel! La șaptesprezece ani primul copil, la nouăsprezece al doilea, și tot mereu cu asemenea cugetări pe buze: Domnul a dat una, Domnul a dat alta, Domnul a dat, Domnul a luat: *Domnul, Domnul!* Ea nu știa că Domnul este fratele nostru: cu frații poți rîde uneori în voie, cu domnii arareori. Nu știam cîtuși de puțin că gîștele sălbatice sfîșie mieii, le-am considerat totdeauna ca niște pașnice păsări vegetariene; Edith zăcea acolo, de parcă blazonul familiei noastre prinsese viață; un miel, din al cărui piept țîșnește o vînă de sînge — dar în jurul ei nu se aflau nici martiri și nici cardinali, nici eremiți și nici cavaleri, sfinți care s-o adore; numai eu; moartă. Băiete, încearcă să zîmbești; și eu am încercat, dar n-am izbutit, nici măcar atunci cînd era vorba de Heinrich; se juca mereu cu tine, te încingea cu săbii, îți punea căști în cap, te transforma în franțuz și în rus și în englez, băiatul acela potolit; și cînta: *trebuie să am o pușcă, trebuie să am o pușcă*, iar cînd a murit mi-a șoptit parola aceea îngrozitoare, numele bivolului sfințit: „Hindenburg“. Voia să în-

veţe poezia pe dinafară, era atît de corect şi de conştiincios! Dar eu am rupt hîrtiuţa, am împrăştiat bucăţelele ca nişte fulgi de zăpadă, jos, pe Modestgasse.

Hai bea, Robert, se răceşte ceaiul, aici ai ţigări, şi vino mai aproape, trebuie să-ţi vorbesc încetişor de tot ; nu trebuie să ne audă nimeni ; cu atît mai puţin tata ; e un copil, nu ştie ce rea e lumea, cît de puţine inimi curate există ; el are o asemenea inimă ; liniştită, fără nici o pată pe ea ; ascultă, tu mă poţi scăpa : *trebuie să am o puşcă, trebuie să am o puşcă*, şi tu trebuie să mi-o procuri ; din grădina de pe terasă l-aş putea împuşca foarte bine ; pergola are trei sute cincizeci de găuri ; cînd trece pe aici şi coteşte de după colţ, pe lîngă „Prinţul Heinrich", pot să ochesc îndelung şi în linişte ; trebuie să inspiri atunci adînc ; am citit că trebuie să ocheşti, să apeşi uşor pe trăgaci pînă la prima piedică ; am făcut exerciţii cu bastonul lui Bruno : din clipa cînd apare de după colţ, am timp două minute şi jumătate, dar nu ştiu dacă am să-l pot împuşca şi pe celălalt ; o să se producă panică în momentul cînd va cădea de pe cal şi n-am să mai pot inspira, ochi şi apăsa pe trăgaci a doua oară ; trebuie să mă decid : pe profesorul de gimnastică sau pe acest Nettlinger ; a mîncat din pîinea mea, a băut din ceaiul meu şi tata îl numea totdeauna „un băiat dezgheţat". Ia te uită cît de dezgheţat e băiatul ăsta ! A sfîşiat mieii, pe tine şi pe Schrella v-a bătut cu biciul de sîrmă ghimpată ; Ferdi a plătit un preţ prea mare pentru acel infim rezultat : picioarele profesorului

de gimnastică pîrlite, oglinda garderobului spartă ; nu praf de pușcă și carton, băiete ; praf de pușcă și metal...

Hai, băiete, bea-ți odată ceaiul ; nu-ți place? Sînt prea uscate țigările ? Iartă-mă, niciodată nu m-am priceput la asta ; drăguț mai arăți, așa ca un bărbat de patruzeci de ani, cu tîmplele cărunte, născut parcă să fie notar ; mă umflă rîsul cînd mă gîndesc că ai putea fi cîndva într-adevăr așa ; ce dibaci sînt frizerii în ziua de azi.

Nu fi atît de grav ; o să treacă și asta, vom face din nou excursii la Kisslingen ; bunicii, copiii, nepoții, tot neamul ; fiu-tău va încerca să prindă păstrăvi doar cu mîinile ; vom mînca din pîinea minunată a călugărilor, vom bea din vinul lor, vom asculta vecernia : *Rorate coeli desuper et nubes plurant justum* [1] ; ziua de advent ; zăpadă în munți, gheață pe rîuri — alege-ți anotimpul, băiete — cel mai mult o să-i placă adventul lui Edith ; ea miroase a advent, încă n-a priceput că Domnul a sosit, între timp, ca frate ; cîntecul călugărilor va bucura sufletul ei adventist, ca și biserica întunecoasă pe care a zidit-o tatăl tău : Sankt Anton din Kissatal, între cătunele Stehlingers Grottes și Görlingers Stuhl.

Încă nu împlinisem douăzeci și doi de ani cînd a fost sfințită abația, nu terminasem cu mult înainte de citit *Intrigă și iubire*, mai aveam pe buze o urmă de rîs de fetișcană ; cu rochia mea

[1] Înrourați-vă ceruri deasupra celui drept și jeluiască-l norii (lat.).

de catifea verde, cumpărată de la Hermine Horuschka, păream o fată care abia a terminat cursul de dans ; nu mai eram fată, dar încă nici pe deplin femeie, nu arătam ca una care s-a măritat, ci ca una care a fost sedusă ; cu guler alb, cu pălărie neagră, eram însărcinată şi totdeauna gata să-mi dea lacrimile ; cardinalul mi-a şoptit : „Ar fi trebuit să rămîneţi acasă, doamnă, sper că o să rezistaţi". Am rezistat, voiam să fiu de faţă ; cînd au deschis uşa bisericii, cînd a început slujba tîrnosirii, mi s-a făcut frică ; a pălit de tot micul meu David, şi m-am gîndit : acum s-a terminat cu rîsul lui ; o să i-l omoare cu solemnitatea lor ; prea e măruntel şi prea tînăr pentru asta, are prea puţină seriozitate virilă în muşchii lui ; ştiam că eram drăgălaşă în rochia mea verde, cu ochii negri şi cu gulerul alb ca neaua ; îmi propusesem să nu uit niciodată că totul nu era decît un joc. Îmi venea totdeauna să rîd, cînd mă gîndeam cum îmi spusese profesorul de germană : „Te ascult ca să-ţi dau un zece", dar n-am răspuns de zece, tot timpul m-am gîndit numai la el, îi spuneam David, mititelul cu praştia, cu ochii trişti şi cu rîsul ascuns în adîncul lor ; îl iubeam, aşteptam în fiecare zi clipa cînd apărea la fereastra aceea a atelierului, priveam după el cînd ieşea pe poarta tipografiei ; mă duceam pe furiş la repetiţiile asociaţiei corale, îl studiam să văd dacă şi pieptul lui saltă şi coboară în timpul acestui serios sport bărbătesc ; şi vedeam pe chipul lui că nu făcea parte dintre ei ; l-am îndemnat pe Bruno să mă introducă clandestin cînd se întruneau membrii clu-

bului ofiţerilor de rezervă să joace biliard la „Prinţul Heinrich“ ; l-am privit cum îşi îndoia braţele în unghi, cum le dezdoia, rostogolind alb pe verde, roşu pe verde, şi am descoperit că rîsul era ascuns adînc în el ; nu, el nu se-nfruptase niciodată din *împărtăşania bivolului* ; şi mi-era frică, neştiind dacă va trece cu succes şi ultima probă, cea mai dificilă : proba uniformei, la ziua de naştere a smintitului, în ianuarie, marşul spre monumentul de lîngă pod, parada din faţa hotelului, unde stătea generalul în balcon ; cum ar fi arătat, dacă ar fi defilat şi el acolo pe jos, bucşit pînă la refuz de istorie şi de destin în gestaţie, în timp ce tobele şi darabanele ar fi răpăit puternic, iar trompetele ar fi sunat atacul. Mi-era frică şi mă temeam să nu fie caraghios : nu voiam să fie caraghios ; să nu rîdă ei de el, ci el de ei ; şi l-am văzut în pas de paradă ; Doamne-Dumnezeule, atunci să-l fi văzut : părea că trece, cu fiecare pas, peste capul unui împărat.

Mai tîrziu l-am văzut adesea în uniformă ; timpul se socotea după înaintările în grad ; doi ani — locotenent, doi ani — căpitan ; puneam mîna pe sabia lui şi-o înjoseam, rîcîiam cu ea murdăria din spatele lambriurilor, rugina de pe băncile de fier din grădină, săpam cu ea găuri pentru micile mele plante ; pentru curăţatul cartofilor era incomodă.

Săbiile trebuie să le descingi şi să le calci în picioare, băiete, ca toate privilegiile ; doar pentru asta există, sînt năluciri : *plină este dreaptă ei de daruri.* Mănîncă ceea ce mănîncă toţi, citeşte ceea ce citesc toţi, poartă haine cum poartă toţi ;

atunci vei ajunge cel mai aproape de adevăr; noblețea obligă, te obligă să mănînci rumeguș, cînd mănîncă toți ceilalți, te obligă să citești gunoiul patriotic din gazeta locală, nu din foile pentru oameni culți: Dehmel[1] și alții ca el; nu, nu accepta, Robert, pateurile lui Gretz, untul abatelui, mierea, monedele de aur și iepurele împănat: *la ce la ce la ce* cînd n-au și ceilalți la fel; neprivilegiații pot să mănînce în voie miere și unt, că nu le strică nici stomacul, nici mintea, dar tu nu, Robert, tu trebuie să mănînci porcăria asta de pîine: adevărul te va face să-ți dea lacrimile, și trebuie să porți stofele astea infecte, pentru că atunci vei fi liber.

O singură dată, doar, m-am folosit de un privilegiu, o singură dată, trebuie să mă ierți; n-am mai putut îndura; a trebuit să mă duc la Dröscher, pentru a obține amnistierea ta; n-am mai putut suporta: tata, eu, Edith, se născuse și fiul tău; găseam misivele tale în cutia de scrisori, erau minuscule, cît bucățelele de hîrtie în care se împachetau bomboanele de tuse; prima a sosit la patru luni după ce dispăruseși: „Nu fiți îngrijorați, studiez serios la Amsterdam. O sărut pe mama, Robert." Șapte zile mai tîrziu a venit a doua: „Am nevoie de bani, dați-i împachetați în hîrtie de ziar unui om, care se numește Groll, chelner la «Ancora» în portul de sus. O sărut pe mama, Robert."

---

[1] Se referă la *Richard Dehmel* (1863—1920), scriitor german naționalist.

Am dus banii acolo ; chelnerul, pe care-l chema Groll, ne-a servit tăcut bere şi limonadă, a luat tăcut pachetul, a refuzat tăcut bacşişul, părea că nu ne vede, că nici nu aude întrebările noastre.

Am lipit într-un carneţel minusculele tale misive ; multă vreme n-a mai sosit nici una, apoi tot mai des : „Primit banii totdeauna : la 2, la 4 şi la 6. O sărut pe mama, Robert." Iar Otto, deodată n-a mai fost Otto, i-a adus cu el acasă pe Nettlinger şi pe profesorul de gimnastică ; Otto — am înţeles ce însemna, cînd se spunea că dintr-un om n-a mai rămas decît învelişul ; Otto nu mai era decît învelişul lui Otto, care a căpătat repede alt conţinut ; nu numai că se-nfruptase din *împărtăşania bivolului*, dar fusese şi inoculat cu ea ; îi supseseră vechiul lui sînge şi-i injectaseră altul nou : în privirea lui sticlea crima, iar eu am ascuns cu frică bileţelele.

Luni de-a rîndul n-a mai venit nici un bileţel, mă tîram de-a buşilea pe dalele din coridor, cercetam fiecare crăpătură, fiecare palmă de podea rece, dădeam lambriurile la o parte, rîcîiam murdăria de acolo, mă temeam că poate cocoloaşele de hîrtie s-ar fi putut strecura îndărătul lambriurilor, le-ar fi putut lua curentul ; deşurubam cutia de scrisori, o demontam, noaptea, şi venea Otto, mă strivea cu uşa de perete, mă călca pe degete, rîdea ; luni în şir n-am mai găsit nimic ; şedeam toată noaptea îndărătul draperiei din dormitor, aşteptam să mijească zorile, supravegheam strada şi uşa casei, alergam în goană jos, cînd vedeam venind jurnalistul : nimic ; scotoceam în

pungile de chifle, turnam cu grijă laptele în castron, dezlipeam eticheta : nimic. Iar seara ne duceam la „Ancora", ne furişam pe lîngă uniforme, în colţul cel mai din fund, unde servea Groll ; dar el rămînea mut, părea că nu ne cunoaşte ; abia după săptămîni, în care şezusem seară de seară la masă şi aşteptasem, a scris pe marginea capacului halbei : „Fiţi prudenţi ! Nu ştiu nimic !", apoi a vărsat berea, transformînd totul într-o pată mare de creion chimic, a adus altă bere, pe care n-a vrut să i-o plătim ; Groll, chelnerul de la „Ancora" ; era tînăr, avea un chip prelung.

Iar noi nu ştiam, fireşte, că băiatul care ne arunca bileţelele în cutia de scrisori fusese arestat de mult ; că eram filaţi şi că Groll nu fusese încă arestat pentru că sperau că va începe să stea de vorbă cu noi ; cine mai cunoaşte şi matematica asta înaltă a ucigaşilor : Groll, băiatul cu bileţelele, dispăruţi amîndoi, Robert — şi tu nu-mi dai o puşcă, nu mă scapi din acest castel blestemat.

Am renunţat la vizitele de la „Ancora", cinci luni n-am mai auzit nimic ; eram la capătul puterilor, am acceptat pentru prima oară privilegii, m-am dus la Dröscher, Dr. Emil, preşedintele guvernului ; fusesem colegă cu sora lui la şcoală, iar cu el la orele de dans ; făcusem împreună excursii la ţară, încărcasem butoaie de bere în trăsuri, despachetasem la marginea pădurii sandvişuri cu şuncă, dansasem *ländler* pe pajişti proaspăt cosite, iar tatăl meu s-a străduit să obţină ca tatăl lui să fie primit în asociaţia

universitarilor, cu toate că nu era universitar; prostii, Robert — să nu crezi în de-alde astea cînd e vorba de lucruri serioase; îi spusesem lui Dröscher „Em“, o prescurtare de la Emil, care era considerată șic pe vremea aceea, iar acum, după treizeci de ani, m-am anunțat la el; îmi pusesem taiorul meu gri, voaleta violetă la pălăria gri, botinele negre cu șireturi; a venit personal să mă ia din anticameră, mi-a sărutat mîna, a spus: „Ah, Johanna, mai zi-mi o dată Em“, iar eu i-am spus: „Em, trebuie să aflu unde e băiatul. Voi știți desigur!“ Parcă a năvălit epoca glaciară în cameră, Robert. Am citit numaidecît pe fața lui că știa totul, am simțit de asemenea cum a devenit oficial de tot, înțepat; buzele lui cărnoase de băutor de vin roșu s-au subțiat de tot de frică; și a privit în jur, a clătinat din cap, mi-a spus: „N-a fost numai reprobabil ceea ce a făcut băiatul tău, dar și politicește a fost lipsit de rațiune“. Iar eu i-am ripostat: „Unde duce rațiunea politică, îmi dau seama judecînd după tine“. Am vrut să plec, dar m-a reținut și mi-a spus: „Doamne, dar ce vrei, să ne spînzurăm cu toții?“ iar eu i-am răspuns: „Da, *voi* da“. „Fii înțelegătoare, a spus el, asemenea chestiuni sînt de resortul prefectului poliției și doar știi ce i-a făcut băiatul tău.“ „Da, am răspuns, știu ce i-a făcut: nimic. Din păcate nimic. N-a făcut altceva decît să-i cîștige toate partidele de *base-ball*, vreme de cinci ani.“ Atunci lașul și-a mușcat buzele și a îngînat: „Sport — cu sportul se poate obține oricînd ceva“.

Pe vremea aceea încă n-aveam habar, Robert, că o mișcare a mîinii poate costa viața unui om ; Wąkiera a pus să fie condamnat la moarte un prizonier de război polonez pentru că ridicase mîna împotriva lui ; doar ridicase mîna, prizonierul, nici măcar nu-l lovise.

Apoi într-o dimineață, la micul dejun, am găsit pe farfuria mea un bilet de la Otto : „Și eu am nevoie de bani — 12. — mi-i puteți remite neîmpachetați". Și m-am dus în atelier, vizavi, am luat douăsprezece mii de mărci din casa de bani — îi țineam la îndemînă pentru cazul cînd am mai fi primit și alte bilețele de la tine — și i-am aruncat banii pe masă, lui Otto ; atunci am vrut să viu la Amsterdam ca să-ți spun, să nu mai trimiți bilețele : primejduiesc viața cuiva. Dar acum ești aici ; aș fi înnebunit dacă nu te-ar fi amnistiat ; rămîi aici ; nu e oare totuna unde trăiești, într-o lume în care orice mișcare a mîinii te poate costa viața ? Cunoști condițiile pe care le-a obținut Dröscher, prin tratative, pentru tine ; nici o activitate politică, iar după examen, numaidecît armată ; am și aranjat să-ți dai bacalaureatul, iar Klähm, specialistul în statică, e de acord să te examineze și să-ți reducă atîtea semestre cîte s-o putea ; trebuie să studiezi neapărat ? Bine, dacă ții — și statică ? De ce ? Bine, dacă vrei tu ; Edith se bucură. Du-te acum sus la ea ! Hai, du-te ! Repede, nu vrei să-ți vezi fiul ? I-am dat lui Edith o cameră ; așteaptă sus ; hai, du-te acum !

Urcă pe scară, pe lîngă dulapuri cafenii, trecu pe coridoare tăcute, merse pînă la mansardă, unde o tindă slujea de anticameră a podului ; aici mirosea a țigări fumate pe ascuns în timpul veghei, mirosea a rufărie de pat udă, care era întinsă la uscat ; era apăsătoare liniștea ce urca în sus, prin casa scării, ca printr-un coș de sobă. Se uită pe lucarnă spre aleea cu plopi, care ducea la stația de autobuz ; straturi de flori dichisite, sera, havuzul de marmură, în dreapta, lîngă zid, capela ; semăna cu o idilă, chiar era și mirosea ca atare ; îndărătul gardurilor de sîrmă încărcate cu electricitate pășteau vacile, prin gunoaie rîmau porcii, care aveau să devină ei înșiși gunoaie ; hîrdaiele cu lături grase erau golite, bolborosind, în troacele porcilor, de către un paznic ; șoseaua de afară, de dincolo de gardul ospiciului, părea să ducă într-un infinit al tăcerii.

De cîte ori nu stătuse aici, la această stație, la care îl trimitea tot mereu, pentru a-și redepăna, cu precizie, amintirea ei ? Stătea aici ca Robert cel de douăzeci și doi de ani, întors acasă, decis să tacă ; trebuia să se ducă și să-i vadă pe Edith și pe fiul său Joseph ; Edith și Joseph erau cuvintele care declanșau amintirea stației ; îi erau străini amîndoi, și mama și copilul, și erau amîndoi stingheriți cînd a intrat în cameră, Edith chiar mai mult decît el ; oare se tutuiseră cîndva?

Cînd au venit atunci, după partida de *base-ball* la Schrella, Edith a fost cea care a servit la masă : cartofi cu un sos greu de definit și salată verde ; mai tîrziu le-a turnat ceai slab și el ura pe-atunci ceaiul slab, își avea concepțiile lui :

femeia cu care avea să se căsătorească trebuia să ştie să pregătească ceaiul ; iar Edith evident nu se pricepea, dar el a ştiut totuşi, atunci, cînd le-a servit cartofii la masă, că avea s-o tragă într-un boschet, în timp ce se vor întoarce de la „Café Zons" şi vor trece prin parcul Blessenfeld ; era blondă, părea de şaisprezece ani şi nu mai avea în gîtlej rîs de fetişcană ; nu-i mijea nici o falsă aşteptare a fericirii în ochii care m-au înregistrat numaidecît ; ar fi trebuit să mîncăm cu degetele, furculiţa din mîna lui îi părea caraghioasă, lingura — străină, şi a înţeles atunci, pentru prima oară, ce înseamnă a mînca : binecuvîntarea de a-şi potoli foamea, încolo nimic altceva ; doar regii şi săracii mănîncă cu degetele. Şi n-au vorbit unul cu altul, cînd au mers pe Gruffelstrasse, prin Blessenfeld, prin parc, spre „Café Zons", iar lui i-a fost teamă cînd a jurat, cu mîna în mîna ei, să nu se-nfrupte niciodată din *împărtăşania bivolului* ; prostie ; îi era teamă ca la o iniţiere ; iar cînd s-au întors îndărăt tot prin parc, a apucat-o pe Edith de mînă, a rămas cu ea în urmă, l-a lăsat pe Schrella s-o ia înainte ; i-a văzut silueta de un cenuşiu-închis dispărînd pe cerul amurgului, cînd a tras-o pe Edith într-un boschet ; ea nu s-a împotrivit şi nici n-a rîs, şi în mîinile lui a prins viaţă o pricepere străveche, spunîndu-i cum trebuie să procedeze, i-a năpădit gura şi braţele : a păstrat în amintire doar părul blond al lui Edith care sclipea de ploaia văratică, cununa stropilor argintii de pe sprîncenele ei, ca scheletul unui firav animal marin găsit pe plaja ruginie, liniile gurii

multiplicate în nenumăraţi norişori de aceleaşi dimensiuni, în timp ce ea murmura la pieptul lui : „Te vor ucide!“ Aşadar s-au tutuit totuşi, în boschet, acolo în parc, şi în după-amiaza următoare petrecută într-o cameră ieftină, de ocazie : a tras-o pe Edith după el, ţinînd-o de încheietura mîinii, a trecut prin oraş ca un orb, urmînd o baghetă magică, a găsit instinctiv casa potrivită ; avea la el într-un pachet, sub braţ, praful de puşcă pentru Ferdi, cu care voia să se întîlnească seara. A descoperit că Edith putea să şi surîdă, în oglinda aceea — cea mai ieftină pe care codoaşa o putuse găsi la un magazin cu preţ unic —, să surîdă cînd şi-a descoperit şi ea străvechea pricepere ; şi el ştia de atunci că pacheţelul cu praf de puşcă ce se afla pe glaful ferestrei conţinea o nebunie, care trebuia săvîrşită ; cuminţenia nu ducea la nimic în lumea asta, în care o simplă mişcare a mîinii te putea costa viaţa ; surîsul lui Edith a avut un efect miraculos asupra acestui chip neobişnuit să surîdă, şi cînd au coborît scara în camera gazdei, Robert s-a mirat cît de puţin i-a cerut pentru odaie ; a plătit o marcă şi cincizeci, iar gazda a refuzat cei cincizeci de pfenigi, pe care a vrut să-i dea pe deasupra : „Nu, domnul meu, nu iau bacşiş, sînt o femeie independentă“.

Aşadar o tutuise totuşi, pe cea care şedea acum în odaie, cu copilul în poală ; Joseph ; Robert l-a luat din poală, l-a ţinut neîndemînatic în braţe vreme de un minut, l-a pus apoi pe pat, şi străvechea pricepere l-a cuprins din nou, i-a năpădit mîinile, gura, braţele. Ea n-a învăţat

niciodată să facă ceaiul, nici mai tîrziu, cînd au locuit în propriul lor apartament ; mobile de păpuşi, cînd venea de la universitate sau în permisie : subofiţer de pionieri ; a cerut să fie instruit ca specialist în dinamitări, mai tîrziu a instruit el însuşi trupe de dinamitare, a semănat formule care cuprindeau exact ceea ce dorea el : pulbere şi ruine, răzbunare pentru Ferdi Progulske, pentru chelnerul care se numea Groll, pentru băiatul care aruncase bileţelele în cutia de scrisori. Edith cu plasa pentru cumpărături, Edith cu carnetul cu bonuri pentru rabat, Edith răsfoind cartea de bucate ; îi dădea copilului biberonul, o punea pe Ruth la sîn ; tată tînăr, mamă tînără ; venea cu căruciorul copilului la poarta cazărmii pentru a-l lua acasă, se plimbau pe malul fluviului, pe pajiştile de *base-ball*, pe pajiştile de fotbal, cînd apele erau crescute sau scăzute, şedeau pe taluzul îndiguirilor, în timp ce Joseph se juca în nisipul fluviului, iar Ruth făcea primele încercări de-a merge ; vreme de doi ani au jucat jocul : căsătoria ; nu se putea imagina ca soţ, chiar dacă de mai bine de şapte sute de ori îşi scosese chipiul, îşi atîrnase mantaua în cuier, se dezbrăcase de tunică şi se aşezase la masă ; Joseph era în poală, în timp ce Edith rostea rugăciunea : Domnul, Domnul ! ; numai fără privilegii, fără extravaganţe : plutonier de pionieri, doctor Robert Fähmel, înzestrat pentru matematici ; să mănînci supă de mazăre, în timp ce vecinii primeau *împărtăşania bivolului* prin aparatul de radio : învoit în oraş pînă la ora cînd suna deşteptarea ; cu primul tramvai îndărăt la cazarmă, sărutul

dat de Edith în pragul uşii, şi sentimentul ciudat că a necinstit-o încă o dată pe micuţa blondă în capot roşu ; Joseph de mînă, Ruth în cărucior ; nici o activitate politică ; oare activase vreodată politic ? Nebunia de tinereţe era amnistiată, iertată ; unul dintre cei mai dotaţi elevi-ofiţeri ; îl fascina tîmpenia, pentru că cuprindea în ea ceva care aducea a formulă ; semăna pulbere şi ruine, vîra altora în cap formule de dinamitare. „Nici o scrisoare de la Alfred ?" — Robert nu ştia niciodată la cine se referea Edith, uita că şi ea se numise Schrella. Timpul socotit după înaintările în grad : o jumătate de an : fruntaş ; o jumătate de an : subofiţer ; o jumătate de an : plutonier, şi încă o jumătate de an : sublocotenent ; apoi gloata de oameni apatică şi cenuşie, complet lipsită de elan, a pornit-o spre gară : nici o floare, nici un rîs pe marginea drumului, nici un zîmbet imperial pe deasupra lor, nici exuberanţa izvorînd dintr-o pace care durase prea multă vreme : gloată de oameni întărîtată. şi totuşi supusă apatic ; a părăsit odaia de păpuşi în care se jucaseră de-a căsătoria, iar la gară a reînnoit jurămîntul că nu se va-nfrupta niciodată din *împărtăşania bivolului*.

Oare rufăria de pat umedă sau umezeala pereţilor l-au făcut să se înfioare de frig ? Acum putea să părăsească staţia unde îl postase. Cuvintele ce declanşau amintirile : Edith, Joseph. Strivi ţigara cu talpa pe podea, coborî din nou pe scară, apăsă şovăind pe clanţa uşii, o văzu pe maică-sa stînd la telefon ; îi făcu, zîmbind, semn

să tacă, în timp ce ea vorbea în receptor : „Sînt atît de bucuroasă, domnule pastor, că puteți să-i cununați duminică ; avem toate actele gata, căsătoria civilă are loc mîine". A auzit într-adevăr vocea pastorului răspunzînd, sau a fost numai în vis : „Da, dragă doamnă Fähmel, sînt atît de bucuros că se termină în sfîrșit și cu supărarea asta !"

Edith n-a pus rochie albă, a refuzat să-l lase pe Joseph acasă, l-a ținut în brațe, în timp ce pastorul rostea întrebarea pentru cele două da-uri, iar orga cînta ; el nu s-a îmbrăcat în negru ; inutil să-și schimbe hainele ; au plecat ; fără șampanie ; tata ura șampania, iar tatăl miresei, pe care-l văzuse numai o singură dată, era dispărut fără urme ; de la cumnat încă nici un semn de viață ; căutat pentru tentativă de omor, cu toate că privise cu dispreț pachetul cu praf de pușcă și voise să împiedice atentatul.

Mama a așezat receptorul îndărăt în furcă, a venit spre el, i-a pus mîinile pe umeri, l-a întrebat : „Nu-i așa că e dulce micuțul tău ? Trebuie să-l adopți numaidecît după nuntă, iar eu mi-am făcut testamentul în favoarea lui. Uite, mai ia puțin ceai ; în Olanda măcar se bea ceai bun ; să nu-ți fie teamă : Edith va fi o soție bună, tu îți vei da curînd examenul ; am să vă aranjez un apartament și nu uita să zîmbești într-ascuns, cînd trebuie să te duci la armată ; să fii liniștit și să te gîndești că, într-o lume în care mișcările mîinii te pot costa viața, nu mai contează asemenea sentimente ; am să vă aranjez un apartament ; tata se va bucura ; s-a dus pînă la Sankt Anton,

la ţară — ca şi cum ar găsi acolo mîngîiere. *Tremură oasele putrede*, băiatul meu — au omorît în tata rîsul lui tăinuit, s-a rupt arcul : nu era făcut pentru asemenea apăsare ; în cazuri de-astea nu mai foloseşte la nimic drăguţul cuvînt *tirani* ; tata nu mai suportă să clocească vizavi, în atelier, iar învelişul lui Otto îi insuflă teamă ; ar trebui să încerci să te împaci cu Otto ; te rog, încearcă totuşi ; te rog, du-te."

Încercări de împăcare cu Otto ; întreprinsese mai multe pînă atunci, se urcase pe scară, sus, bătuse la uşile camerelor ; tînărul acela îndesat nu-i era nici măcar străin, ochii lui nu-l priveau nici măcar ca pe un străin ; îndărătul acelei frunţi late, palide, forţa se manifesta în formula ei cea mai simplă, era forţa exercitată asupra colegilor de şcoală fricoşi, asupra trecătorilor care nu salutau drapelul ; forţa care ar fi putut să fie emoţionantă, dacă s-ar fi manifestat doar în halele de sport din suburbii, sau la colţurile de stradă, dacă ar fi fost vorba de trei mărci pentru un meci de box cîştigat sau de o fată îmbrăcată pestriţ, pe care învingătorul să fi avut voie s-o ducă la cinema, s-o sărute în gangurile caselor ; dar la Otto forţa nu avea acea notă emoţionantă, pe care o descoperea uneori la Nettlinger ; această forţă nu urmărea să cîştige meciuri de box sau fete îmbrăcate pestriţ ; chiar şi în acest creier forţa se transformase în formulă, dezbrăcată de utilitarism, eliberată de instincte, aproape fără ură, se împlinea automat : lovitură după lovitură.

Frate, o vorbă mare, vorba lui Hölderlin, copleşitoare, pe care însă nici moartea n-a părut s-o poată umple, cînd a fost vorba de moartea lui Otto ; nici măcar vestea morţii n-a adus împăcarea ; căzut la Kiev ! Asta ar fi putut să aibă o rezonanţă de tragic, de măreţie, de frăţie ; ţinînd seamă de vîrstă, ar fi putut să fie emoţionantă ca inscripţiile de pe pietrele funerare ; dar n-avea rezonanţa asta şi s-a străduit zadarnic să împlinească postum încercările de împăcare ; doar sînteţi fraţi ; erau într-adevăr, conform registrului de stare civilă, conform declaraţiei moaşei ; poate că ar fi putut să simtă emoţie şi măreţie, dacă ar fi fost cu adevărat străini unul faţă de celălalt, dar nu erau ; îl vedea mîncînd, bînd : ceai, cafea, bere ; dar Otto nu mînca pîinea pe care o mînca el, nu bea laptele şi cafeaua pe care le bea el ; şi era şi mai rău cu cuvintele pe care le schimbau : cînd Otto spunea pîine, îi suna la ureche mai puţin familiar decît cuvîntul *pain*, atunci cînd îl auzise pentru prima oară şi încă nu ştia că înseamnă pîine ; fii ai aceleiaşi mame şi ai aceluiaşi tată, născuţi şi crescuţi într-o casă, mîncaseră, băuseră, plînseseră împreună, respiraseră acelaşi aer, merseseră pe acelaşi drum la şcoală ; şi rîseseră, se jucaseră împreună, şi îi spusese lui Otto „frăţioare" şi simţise braţul fratelui pe după gît, înţelesese frica lui de matematică, îl ajutase, tocise zile întregi împreună cu el, pentru a-i spulbera frica, şi izbutise într-adevăr să-i alunge frăţiorului frica — şi acum, deodată, după cei doi ani cît lipsise de acasă : nu mai rămăsese decît învelişul lui

Otto ; nici măcar nu-i mai era străin ; nu mai simțea nici măcar patosul acestui cuvînt ; cînd se gîndea la Otto, cuvîntul acesta nu-i mai producea nici o impresie, nu mai corespundea și nu mai avea nici o rezonanță ; și înțelegea, pentru prima oară, ce însemna cu adevărat vorba rostită de Edith : „să te-nfrupți din *împărtășania bivolului*" ; Otto ar fi dat-o și pe mama lui pe mîinile călăului, dacă acesta ar fi vrut-o.

Și cînd s-a dus într-adevăr sus pentru una din încercările de împăcare și a deschis ușa lui Otto și a intrat înăuntru, Otto s-a răsucit și a întrebat : „Ce înseamnă asta ?" Otto avea dreptate : ce să însemne. Nici măcar nu eram străini unul față de altul, ne cunoșteam bine, știam despre noi că unuia nu-i plăceau portocalele, că celălalt prefera berea laptelui, că fuma țigarete în loc de țigări de foi, știam și cum își potrivea semnul în cartea de rugăciuni.

Nu se mira cînd îi vedea pe Ben Wackes și Nettlinger urcînd în camera lui Otto, și cînd îi întîlnea pe coridor, dar se înspăimînta cînd își dădea seama că amîndoi îi erau mai puțin de neînțeles decît fratele său ; nici măcar ucigașii nu erau totdeauna ucigași, la orice oră din zi sau din noapte ; la ucigași exista o oră a încetării lucrului, așa cum exista o oră a încetării lucrului la feroviari ; cei doi erau joviali, îl băteau pe umăr ; Nettlinger spunea : „Ei, nu eu am fost cel care te-a lăsat s-o ștergi ?" Ei doi îi aruncaseră în brațele morții pe Ferdi, pe Groll și pe tatăl lui Schrella, iar pe băiatul care aducea biletele îl trimiseseră acolo unde se dispărea fără

urme, dar acum : să ştergem cu buretele. Doar nu eşti unul din ăia care strică plăcerea jocului. Să avem iertare. Plutonier la pionieri ; specialist în dinamitări, căsătorit, cu locuinţă proprie, cu carnet de bonuri pentru rabat la cumpărături şi cu doi copii. „De soţia ta să n-ai grijă, n-o să i se întîmple nimic, cîtă vreme voi mai fi eu aici."

„Ei ? Ai vorbit cu Otto ? Fără succes ? Am ştiut eu, dar trebuie să încerci mereu din nou, tot mereu ; vino mai aproape, încetişor, trebuie să-ţi spun ceva ! Cred că este blestemat, vrăjit — dacă-ţi place mai bine cuvîntul ăsta —, şi nu există decît o singură cale pentru a-l elibera : *trebuie să am o puşcă, trebuie să am o puşcă ;* Domnul spune : «A mea este răzbunarea» ; dar de ce să nu fiu eu instrumentul Domnului ?"

S-a dus la fereastră, a luat din ungherul dintre fereastră şi draperie bastonul fratelui ei, care murise cu patruzeci şi trei de ani în urmă, a apucat bastonul ca pe o puşcă şi l-a dus la ochi, i-a luat ca ţintă pe Ben Wackes şi pe Nettlinger ; treceau călare pe stradă, unul pe un cal bălan, celălalt pe un murg — deplasarea bastonului arăta iuţeala mişcării calului de afară cu atîta exactitate, de parcă ar fi fost măsurată cu un cronometru ; apărură de după colţ, pe lîngă hotel, intrară în Modestgasse pe care merseră pînă la Modesttor, care oprea vizibilitatea — apoi a lăsat bastonul în jos : „Am timp două minute şi jumătate", să trag aer în piept, să ochesc, să apăs uşor pe trăgaci pînă la prima piedică ; cusăturile visului ei erau

foarte solide, nu puteai destrăma nicăieri minciuna atît de fin țesută ; puse bastonul din nou în colțul lui.

— Am s-o fac, Robert, am să fiu instrumentul Domnului ; am răbdare, n-au intrat zilele în sac pentru mine ; dar îmi trebuie nu praf de pușcă și carton, ci pulbere și plumb ; răzbunare pentru cuvîntul care a ieșit ultimul de pe buzele nevinovate ale fiului meu : *Hindenburg*, cuvîntul care a rămas de la el pe acest pămînt ; trebuie să-l sting ; aducem copii pe lume pentru ca să moară la șapte ani și ultima răsuflare să le fie *Hindenburg ?* Am risipit pe stradă bucățelele poeziei rupte, iar el nu era decît un mic ștrengar, atît de corect, încît m-a implorat să-i fac rost de o copie, dar am refuzat, nu voiam ca buzele lui să rostească prostia asta ; în aiureala febrei căuta să regăsească versurile, în timp ce eu îmi țineam urechile astupate, dar auzeam printre degete : *„Căci zeul bătrîn nu te părăsește“*, am încercat să-l smulg din febră, să-l trezesc scuturîndu-l, să-l fac să se uite în ochii mei, să-mi simtă mîinile, să-mi audă glasul, dar el continua să spună : *„Cît încă pădurea germană e vie, / Cît flamuri germane încă adie, / Și-o vorbă germană tot mai răsună, / Nici numele-acesta n-o să apună“*, aproape mă ucidea felul cum accentua, în timpul aiurării, cuvîntul *acesta* ; am adunat toate jucăriile laolaltă, ți-am luat-o și pe a ta și te-am lăsat să urli după ea, am îngrămădit totul pe plapumă în fața lui, dar el nu s-a mai reîntors, n-a mai privit spre mine, Heinrich, Heinrich. Am strigat, m-am rugat și am șoptit, el însă privea

cu ochii ficşi pe meleagurile febrei, care nu aveau pregătit pentru el decît un singur rînd: „*'Nainte cu uraa şi cu Hindenburg*" ; doar acest rînd, singurul, mai trăia în el şi am auzit ca ultim cuvînt din gura lui : „*Hindenburg*".

Trebuie să răzbun gura fiului meu de şapte ani, Robert, nu poţi înţelege asta ? Să-l răzbun împotriva celor care trec călare pe-aici, pe lîngă casa noastră, îndreptîndu-se spre monumentul lui Hindenburg ; coroane lucitoare sînt purtate în urma lor, cu panglici aurii, negre şi violete ; întotdeauna m-am gîndit : Oare el nu moare niciodată ? O să ne fie servit pînă în vecii vecilor ca marcă poştală, bivolul acela străvechi, al cărui nume mi-l va striga fiul meu, ca parolă de recunoaştere, cînd ne vom reîntîlni. Acum ai de gînd să-mi faci rost de o puşcă ?

Te cred pe cuvînt : nu trebuie să fie neapărat azi, nici mîine, dar cît de curînd ; am adunat răbdare ; îţi mai aduci aminte de fratele tău Heinrich ? Aproape împlinise doi ani cînd a murit. Aveam pe-atunci un cîine pe care-l chema Brom, nu mai ţii minte, era atît de bătrîn şi de înţelept, încît nu vă lua în nume de rău durerile pe care i le pricinuiaţi, ci le transpunea în tristeţe: vă ţineaţi încleştaţi de coada lui şi vă lăsaţi tîrîţi prin cameră ; nu mai ţii minte : ai aruncat pe fereastra cupeului florile pe care trebuia să le pui pe mormîntul lui Heinrich ; te-am lăsat la poarta cimitirului, ţi s-a îngăduit să stai sus pe capra cupeului şi să ţii hăţurile : erau din piele neagră crăpată. Vezi tu, Robert, îţi aminteşti : cîine, hăţuri, frate — şi soldaţi, soldaţi, intermi-

nabil de mulți, nu mai ții minte, veneau în sus pe Modestgasse, coteau la dreapta prin fața hotelului, spre gară, trăgeau tunurile după ei ; tata te ținea în brațe și-ți spunea : „S-a terminat războiul".

Un milion de milioane de mărci pentru o tabletă de ciocolată, apoi două milioane de milioane pentru o bomboană, un tun pentru o jumătate de pîine, un cal pentru un măr ; tot mai scump ; și mai apoi nici măcar o jumătate de groșen pentru cea mai ieftină bucată de săpun ; nu putea să meargă bine, Robert, iar ei nici nu voiau să meargă bine ; și tot mereu veneau pe Modesttor, coteau osteniți spre gară : în perfectă ordine, în perfectă ordine, purtau înaintea lor numele marelui bivol : *Hindenburg* : acesta s-a îngrijit de ordine pînă la ultima lui răsuflare ; oare a murit cu adevărat, Robert ? Nu pot să cred : *„În piatră cioplit, în bronz turnat. Hindenburg ! Înainte !* ; grozav mai întruchipa unirea, cu obrajii lui de bivol, pe mărcile poștale, ascultă ce-ți spun, o să ne mai dea încă mult de furcă, o să ne arate el unde duce rațiunea politică și rațiunea banului : un cal pentru un măr și un milion de milioane pentru o bomboană, și apoi nici măcar o jumătate de groșen pentru o bucată de săpun, și totul mereu în perfectă ordine ; am văzut și am auzit cum îi purtau numele înaintea lor ; prost ca pămîntul, surd ca un pom, și avea grijă de ordine : cumsecade, cumsecade, cinste și credință, fier și oțel, bani și agricultură în suferință ; atenție, băiete, acolo unde aburesc ogoarele și foșnesc pă-

durile, atenție: acolo se sfințește *împărtășania bivolului.*

Să nu crezi că sînt nebună, știu foarte bine unde sîntem : la Denklingen, uite, colo, vezi drumul care duce printre copaci, de-a lungul zidului albastru, în sus pînă la locul pe unde trec autobuzele galbene, tîrîndu-se ca niște gîndaci ; m-au adus aici pentru că ți-am lăsat copiii să moară de foame, după ce ultimul miel fusese omorît de păsările care fluturau prin văzduh, este război, timpul se socotește după avansările în grad ; erai sublocotenent cînd ai plecat ; după doi ani : locotenent. Încă nu ești căpitan ? De rîndul ăsta nu te vor avansa înainte de patru ani, s-ar putea să dureze chiar șase și vei deveni apoi maior ; iartă-mă dacă rîd ; nu exagera prea mult cu formulele din creier și nu-ți pierde răbdarea și nu accepta privilegii ; nu mîncăm nici măcar o coajă de pîine mai mult decît se dă pe cartelă ; Edith e de acord cu asta ; mănîncă ceea ce mănîncă toți, îmbracă-te cum se îmbracă toți, citește ce citesc toți ; nu lua untul suplimentar, îmbrăcămintea suplimentară, poezia suplimentară, care — toate — îți oferă bivolul într-o manieră mai elegantă. *Plină este dreapta ei de daruri,* sperțuri în diferite monede. N-am vrut să-i las nici pe copiii tăi să se bucure de privilegii, trebuiau să guste adevărul cu buzele lor, dar m-au luat de lîngă copii ; ăsta se cheamă sanatoriu, aici ai voie să fii nebun fără să te bată, aici nu-ți toarnă pe corp apă rece ca gheața și, fără asentimentul rudelor, nu-ți pune cămașa de forță ; sper că n-o să vă dați asentimentul să mi-o pună ; pot chiar

să ies la plimbare cînd vreau, pentru că sînt inofensivă, băiete, cu totul inofensivă ; totuşi nu vreau să ies la plimbare, nu vreau să văd timpul şi nu vreau să fiu silită să simt zilnic, că rîsul tainic a fost ucis, că arcul ascuns din mecanismul de orlogerie tăinuit s-a rupt ; el a început deodată să se ia în serios ; cu gravitate, îţi spun ; atunci au fost zidiţi munţi întregi de cărămizi, au fost tăiate păduri întregi de lemn de construcţie şi s-a turnat la beton, beton, să umpli cu el întreg Lacul Constanţa ; îşi caută uitarea construind, asta e ca opiul ; nici nu-ţi vine să crezi cît construieşte un arhitect, una peste alta, în patruzeci de ani — îi periam urmele de tencuială de pe marginea pantalonului, petele de ghips de pe pălărie, îşi fuma trabucul cu capul în poala mea şi depănam ca o rugă litania *Mai-ţii-tu-minte* : mai ţii tu minte anul 1907, 1914, 1921, 1928, 1935 — iar răspunsul era totdeauna o construcţie — sau un deces ; mai ţii tu minte cum a murit mama, mai ţii tu minte cum a murit tata, Johanna şi Heinrich ? Mai ţii tu minte cum am construit Sankt Anton, Sankt Servatius şi Bonifatius şi Modestus, digul dintre Heiligenfeld şi Blessenfeld, mănăstirea pentru părinţii cu rantii albe şi pentru cei cu rantii cafenii, căminele de odihnă pentru surorile samaritene, şi fiecare răspuns îmi suna în urechi cu un : *Îndură-te de noi !* S-au îngrămădit construcţii peste construcţii, decese peste decese ; a început să alerge după propria lui legendă, liturghia îl făcea captivul ei ; în fiecare dimineaţă micul dejun la „Café Kroner", cu toate că ar fi preferat să-l ia cu noi,

să-şi bea cafeaua cu lapte, şi să-şi mănînce pîinea o dată cu ea, căci puţin îi păsa de oul cleios, de pîinea prăjită şi de acea oribilă brînză cu boia ; dar a început să creadă că ţinea la toate astea ; mi-era teamă ; a început să devină nervos cînd *nu* obţinea o mare comandă, el care pînă atunci era bucuros dacă primea vreuna ; mă înţelegi ? Asta e o matematică complicată, cînd te apropii de cincizeci, de şaizeci de ani şi poţi alege între a-ţi uşura băşica pe propriul tău monument sau a privi cu veneraţie la el ; nu mai făcea cu ochiul ; tu aveai pe atunci optsprezece ani, Otto şaisprezece — şi mie mi-era teamă ; ca o pasăre ce veghează cu ochi ageri am stat sus pe pergolă, v-am purtat ca sugari, sau v-am dus în braţe cînd eraţi copii mici, v-am ţinut de mînă sau aţi stat lîngă mine cînd v-aţi făcut mai mari, iar eu observam cum defila timpul acolo jos, sub noi ; clocotea, se zbătea, plătea un milion de milioane pentru o bomboană şi apoi n-avea nici măcar trei pfenigi pentru o pîinişoară ; nu vream să aud numele salvatorului, dar ei tot au urcat bivolul pe umerii lor, l-au lipit pe scrisori, ca marcă poştală, şi au depănat ca o rugăciune litania : cumsecade, cumsecade, onoare, credinţă, învins şi totuşi neînvins ; ordine ; prost ca pămîntul şi surd ca un pom ; jos, în biroul tatii, Josephine îl umezea pe dos cu buretele ud, şi-l lipea în toate culorile pe scrisori ; iar el, micul meu David, dormea ; s-a trezit abia cînd ai dispărut tu ; cînd a văzut cum simplul fapt că treci dintr-o mînă în alta un pacheţel cu bani, propriii tăi bani, înfăşuraţi în

hîrtie de ziar, poate costa viața unui om, cînd fiul său n-a mai fost, deodată, decît învelișul fiului său : lealitate, onoare, cumsecade — atunci a luat seama la toate ; l-am avertizat să fie atent în ce-l privește pe Gretz, dar mi-a spus : „Ăla e inofensiv". „Firește, am spus eu, dar o să vezi tu ce sînt capabili inofensivii ăștia ; Gretz e în stare să-și denunțe propria mamă", și mi s-a făcut frică de propria mea clarviziune cînd Gretz și-a denunțat într-adevăr mama ; a făcut-o, Robert, și-a dat propria mamă pe mîna poliției ; numai pentru că bătrîna spunea mereu : „E un păcat și o rușine". Mai mult nu spunea, doar cuvintele astea, într-una, pînă cînd fiul ei a declarat într-o zi : „Nu mai pot tolera asta, e împotriva onoarei mele !" Au cărat-o de-acolo, au băgat-o într-un azil de bătrîni, au declarat-o nebună pentru a-i salva viața, dar tocmai asta i-a adus moartea : i-au făcut o injecție. N-ai cunoscut-o ? Vă arunca totdeauna peste zid coșurile de ciuperci, goale, iar voi le desfăceați și vă construiați din ele colibe de stuf ; cînd ploua mai multă vreme deveneau cafenii și murdare, și atunci le lăsați să se usuce, iar eu vă dădeam voie să le ardeți ; nu mai ții minte ; bătrîna, pe care a denunțat-o Gretz, propria lui mamă — firește el continua să stea la tejghea și să mîngîie lobii de ficat. Au venit s-o ia și pe Edith, dar nu le-am dat-o, mi-am arătat colții, am țipat la ei, și au bătut în retragere ; am păstrat-o pe Edith pînă cînd a omorît-o pasărea care fîlfîia prin văzduh ; am încercat s-o împiedic, am auzit-o

vuind, repezindu-se în jos, şi am ştiut că aducea moartea ; a răzbit triumfătoare prin fereastra vestibulului, am ridicat mîinile în sus ca s-o prind, dar a fîlfîit printre braţele mele ; iartă-mă că n-am putut salva mielul ; şi adu-ţi aminte Robert : mi-ai făgăduit să-mi procuri o puşcă. Nu uita. Fii atent, băiete, cînd trebuie să te caţeri pe scări ; vino, hai, să te sărut şi iartă-mă dacă rîd : ce dibaci sînt frizerii în ziua de azi.

Urca pe scară ţinîndu-se drept, păşea în infinitul dintre fuşceii scării, în timp ce David venea spre el din sus ; măruntel ; ar fi putut să poarte toată viaţa costumele pe care şi le cumpărase cînd era încă tînăr ; atenţie ! de ce trebuie să vă opriţi între treptele scării, de ce nu puteţi măcar să vă aşezaţi pe un fuşcel, atunci cînd trebuie să staţi de vorbă unul cu altul, amîndoi în picioare ; s-au îmbrăţişat cu adevărat, a pus fiul braţul pe umărul tatălui, iar tatăl pe acela al fiului ?

Cafea, Huperts, tare, fierbinte, cu zahăr mult ; stăpînului meu îi place după-amiaza cafea tare şi dulce, iar dimineaţa, slabă ; vine din infinitul cenuşiu, spre care se îndreaptă cu paşi mari dreptul, neîncovoiatul ; sînt curajoşi, bărbatul meu şi fiul meu, coboară la mine, în castelul blestemat ; fiul meu de două ori pe săptămînă, soţul meu numai o dată ; aduce cu el ziua de sîmbătă, poartă calendarul în ochi şi nu-mi lasă speranţa că înfăţişarea lui trebuie atribuită îndemînării frizerilor ; are optzeci de ani, azi e ziua lui de naştere, care va fi sărbătorită solemn

la „Café Kroner" ; fără şampanie ; totdeauna a urît-o şi n-am aflat niciodată de ce.

Visai cîndva să pui la cale în ziua asta o sărbătorire uriaşă ; de şapte ori cîte şapte nepoţi, plus strănepoţi, nurori, nepoţi prin alianţă şi nepoate ; te-ai simţit totdeauna ca un fel de Avram, întemeietor al unei seminţii imense, te-ai întrezărit pe tine însuţi în cabinetele de vis ale viitorului cu al douăzeci şi nouălea strănepot în braţe. Să ne înmulţim, să ne înmulţim ; o să fie o sărbătorire tristă ; doar un fiu, nepotul blond şi nepoata cu părul negru pe care ţi i-a dăruit Edith, iar mama întregii seminţii în castelul blestemat, la care nu se poate ajunge decît pe scări infinit de lungi, cu fuşcei uriaşi.

— Intră, adu înăuntru fericirea, bătrîne David, cel încă tot cu talia din tinereţe ; scuteşte-mă de calendarul din ochii tăi ; plutesc în depărtare pe minuscula filă de calendar care poartă numele 31 mai 1942 ; nu-mi distruge barca ; fie-ţi milă de mine, iubitule, nu-mi distruge corăbioara de hîrtie făcută din foaia de calendar şi nu mă arunca în oceanul vîrstei de şaisprezece ani. Mai ţii minte : *victoria se cucereşte, nu se dăruieşte ;* vai de cei care nu vor mînca din *împărtăşania bivolului ;* ştii de asemenea, că împărtăşaniile au îngrozitoarea calitate de-a nu fi supuse finitului ; şi le-a fost foame, şi n-a avut loc nici o înmulţire a pîinilor pentru ei, nici o înmulţire a peştilor, *împărtăşania mielului* nu le-a alinat foamea, aceea a *bivolului*, însă, oferea hrană din belşug ; nu învăţaseră să socotească :

un milion de milioane pentru o bomboană, un cal pentru un măr, şi mai apoi nici măcar trei pfenigi pentru o pîinişoară ; şi tot mereu cumsecade, în perfectă ordine, onoare, credinţă ; inoculaţi cu *împărtăşania bivolului* sînt nemuritori ; renunţă, David, de ce să tîrăşti timpul cu tine pretutindeni ; fii milostiv, stinge calendarul din ochii tăi : istoria o fac alţii ; „Café Kroner" al tău ţi-e asigurat ; cîndva un monument, unul mic de bronz, te va înfăţişa cu un sul de desen în mînă ; mărunt, firav, zîmbitor, semănînd a ceva între un tînăr rabin şi un boem, cu un aer nedefinit ; de origine rurală ; ai văzut doară unde duce raţiunea politică — vrei să-mi răpeşti lipsa de raţiune politică ?

Mi-ai strigat de la fereastra atelierului „Nu te necăji, am să te iubesc şi am să te scutesc de îngrozitoarele lucruri pe care ţi le povestesc colegele tale de şcoală ; lucruri ce se petrec, pare-se, în nopţile de nuntă ; nu da crezare sporovăielilor acelor neroade : vom rîde cînd vom ajunge atît de departe, cu siguranţă, ţi-o făgăduiesc, dar trebuie să mai aştepţi cîteva săptămîni, cel mult o lună, pînă voi putea să cumpăr buchetul de flori, să tocmesc o birjă, să mă opresc cu ea în faţa casei voastre. Vom călători, vom vedea lumea, tu îmi vei dărui copii, cinci, şase, şapte ; copiii îmi vor dărui nepoţi, de cinci ori, de şase ori, de şapte ori cîte şapte ; nici nu vei băga de seamă că muncesc ; te voi scuti de sudoarea bărbaţilor, de gravitatea muşchilor şi de cea a uniformei ; totul iese uşor din mîna mea, am învăţat cum se face, am studiat un pic, am plătit sudoa-

rea cu anticipaţie ; nu sînt un artist ; să nu-ţi faci iluzii ; n-am să-ţi pot oferi demonism, nici fals, nici autentic ; iar lucrul, despre care prietenele îţi istorisesc poveşti de groază, nu-l vom face în dormitor, ci în aer liber ; să vezi cerul deasupra ta. Să-ţi cadă pe faţă frunze sau ierburi, să guşti mireasma unei seri de toamnă şi să nu ai senzaţia că participi la un exerciţiu de gimnastică respingător, pe care eşti obligat să-l suporţi ; ai să miroşi iarba de toamnă, vom sta lungiţi pe nisip, jos pe malul fluviului, între tufe de sălcii, puţin mai sus de urma pe care au lăsat-o apele umflate ; trestii, dopuri, cutii de cremă de ghete, o boabă dintr-un şirag de mătănii care i-au căzut peste bord unei neveste de marinar, iar într-o sticlă de limonadă o scrisoare ; în aer fumul amărui al coşurilor de vapoare ; zornăit de lanţuri de ancoră ; nu vom face din asta un lucru serios şi sîngeros, deşi în mod firesc este serios şi sîngeros."

Dar dopul, pe care l-am cules de pe jos cu degetele de la piciorul desculţ şi ţi l-am oferit ca amintire ? L-am ridicat, ţi l-am dăruit pentru că m-ai scutit de dormitor, de sumbra cameră de tortură din romane, din şopotelile prietenelor şi din avertismentele călugăriţelor ; crengi de salcie îmi atîrnau pînă pe frunte, frunze verzi-argintii îmi atîrnau peste ochii care erau negri şi străluceau ; vapoarele sunau din sirene, pentru sărbătoarea mea, îmi strigau că nu mai eram fecioară ; amurg, seară de toamnă, lanţurile ancorelor lunecaseră de mult în adînc, marinarii şi

femeile lor coborau la țărm pe pasarele ce se clătinau, și doream din nou ceea ce mă înspăimîntase cu cîteva ore înainte ; și, cu toate acestea, mi-au dat cîteva lacrimi, pentru că nu mă simțeam demnă de străbunele mele, care s-ar fi rușinat să transforme datoria în plăcere ; mi-ai lipit frunze de salcie pe frunte și pe dîrele lacrimilor, jos pe malul fluviului, unde picioarele mele atingeau trestiile, atingeau sticlele cu mesaje din partea vilegiaturiștilor adresate localnicilor ; de unde proveneau toate cutiile acelea de cremă de ghete ? Fuseseră destinate oare pentru cizmele lustruite ale marinarilor gata să iasă în oraș, pentru sacoșele negre ale nevestelor de marinari, pentru cozoroacele lucitoare pe care le-am văzut sticlind prin întuneric, cînd ne-am așezat mai tîrziu pe scaunele roșii de la „Café Trischler" ? Am admirat mîinile splendide ale acelei femei tinere, care ne-a adus pește prăjit și salată atît de verde, de-mi lua ochii ; vin ; mîinile acelei femei tinere, care douăzeci și opt de ani mai tîrziu a spălat cu vin spatele sfîrtecat al băiatului meu ; n-ar fi trebuit să strigi la Trischler, cînd a sunat la telefon și ne-a relatat accidentul lui Robert ; ape umflate, ape umflate, totdeauna am simțit tentația să mă arunc în ele și să mă las purtată spre orizontul sur. Intră, adu înăuntru fericire, dar nu mă săruta ; nu-mi distruge corăbioara ; ai aici cafea, dulce și fierbinte, cafea de după-amiază, tare și fără lapte ; aici sînt țigările de foi, de șaizeci de pfenigi, mi le-a procurat Huperts. Schimbă-ți optica ochilor, bătrîne, că doar nu sînt oarbă, ci doar nebună,

şi pot citi ce dată arată calendarul de jos din hol : 6 septembrie 1958 ; oarbă nu sînt şi ştiu că nu pot atribui înfăţişarea ta exterioară îndemînării frizerilor ; intră şi tu în joc, fixează-ţi optica ochilor în urmă şi nu-mi povesti iarăşi despre strălucitorul tău nepot blond, care are inima mamei lui şi mintea tatălui şi care lucrează la reconstruirea abaţiei ca reprezentant al tău ; şi-a trecut bacalaureatul ? Va studia statica ? Îşi face acum practica ? Iartă-mă dacă rîd, dar eu n-am putut să iau niciodată în serios construcţiile ; praf, copt laolaltă, aglomerat, praf transformat în structură ; iluzie optică, fata morgana, totul destinat să se prefacă în ruine : *victoria se cucereşte, nu se dăruieşte ;* asta am citit azi-dimineaţă în ziar, înainte ca ei să mă fi luat de acolo : „Valurile de aclamaţii s-au tălăzuit în înălţimi — ascultau cuvintele lui plini de încredere fanatică —, necontenit se înălţau valurile de aclamaţii şi entuziasm". Vrei să-ţi citesc asta din gazeta locală ?

Ceata nepoţilor tăi, nu de şapte ori cîte şapte, ci de două ori unu, nu se va folosi de privilegii, i-am făgăduit lui Edith, mielului : să nu se-nfrupte din *împărtăşania bivolului,* iar băiatul n-o să înveţe poezia asta pentru şcoală :

Slăveşte tot ce soarta îţi dă ca lovituri,
Căci ea la fel marchează-nruditele naturi...

Citeşti prea multe ziare supraregionale, laşi să ţi se servească *bivolul* dulce şi acru, pané sau Dumnezeu mai ştie cu ce sosuri ; citeşti prea

multe ziare distinse — aici, în foiletonul fiţuicii locale, poţi înghiţi în fiecare zi adevărata şi autentica murdărie, neamestecată cu nimic şi nefalsificată, atît de bine intenţionată, cît îţi doreşte inima ; ceilalţi nu sînt bine intenţionaţi, sînt doar laşi, gazetarii tăi supraregionali, dar aici, totul este bine intenţionat ; fără privilegii, te rog, fără menajamente ; uite, asta mi-e adresată mie : *„Mame ale celor căzuţi... Şi chiar de sînteţi ale neamului sfinte, Sufletele voastre strigă, asemeni fiilor voştri, fierbinte..."* ; eu sînt sfînta neamului şi sufletul meu strigă : a căzut fiul meu : Otto Fähmel ; cumsecade, cumsecade, onoare, credinţă ; el ne-a denunţat la poliţie, a devenit deodată doar învelişul fiului nostru ; nici un menajament, nici un privilegiu ; pe abate l-au menajat, fireşte, că doar s-a-nfruptat şi el din asta, cumsecade, în perfectă ordine, onoare ; au sărbătorit-o, împreună cu călugării care purtau făclii, sus pe deal, cu perspectivă asupra încîntătoarei văi Kissa, vremea nouă a răsărit, vremea jertfelor, vremea durerilor, iar ei şi-au avut din nou bănuţii pentru pîinişoare, jumătatea lor de groşen pentru o bucată de săpun ; abatele s-a mirat că Robert a refuzat să participe la sărbătoare ; au urcat dealul pe cai din care ieşeau aburi, au aprins focuri : solstiţiul ; lui Otto i s-a îngăduit să aprindă rugul, a înfipt făclia aprinsă în vreascuri, aceleaşi buze care puteau să cînte atît de minunat *rorate coeli* au cîntat ceea ce eu vreau să ţin departe de buzele nepotului meu : *Tremură oasele putrede* — ale tale încă nu tremură, bătrîne ?

Vino, pune-ţi capul în poala mea, aprinde-ţi un trabuc, uite aici ceaşca de cafea, poţi s-o ajungi cu mîna ; închide ochii ; clapa jos, gata, calendarul e stins, vrei să depănăm ca în rugăciune litania *Mai-ţii-tu-minte ?* Să ne amintim de anii cînd locuiam la Blessenfeld, unde mirosea în fiecare seară a încetarea lucrului, a gloată care se sătura în barăcile unde se vindea peşte prăjit, la chioşcurile unde se puteau cumpăra chiftele de cartofi şi la cărucioarele cu îngheţată ; fericiţi cei ce pot să mănînce cu degetele ; cîtă vreme am trăit acasă, n-am avut voie niciodată s-o fac ; tu mi-ai îngăduit ; acolo cîntau flaşnetele, scîrţîiau căluşeii, iar eu miroseam, auzeam, simţeam că doar ce-i efemer durează ; tu mă eliberaseşi de casa aceea îngrozitoare, unde mucegăiau cu toţii de patru sute de ani încercînd zadarnic să se elibereze ; în serile de vară şedeam sus, în grădina de pe terasă, în timp ce ei şedeau jos, în grădină, şi beau vin ; reuniuni de bărbaţi, sindrofii de doamne, şi desluşeam din rîsul strident al femeilor, ceea ce auzeam în răcnetele bărbaţilor : disperarea ; cînd vinul dezlega limbile şi scotea de sub interdicţie lucrurile tabu, cînd mirosul serilor de vară îi elibera din închisoarea prefăcătoriei, se vădea că nu erau nici destul de bogaţi, nici destul de săraci pentru a descoperi singurul lucru durabil : efemerul ; aveam nostalgia efemerului, în timp ce mi se făcea educaţia în spiritul durabilului : căsătorie, credinţă, onoare, dormitor, unde nu exista decît datorie, nu şi posibilitatea de alegere ; seriozitate, construcţii, praf transformat în structuri,

iar în urechi îmi răsuna ca o chemare a fluviului care murmura pe vremea apelor umflate: *la ce la ce la ce?* N-am vrut să fiu părtaşă la disperarea lor, nici să gust din moştenirea sumbră pe care şi-o treceau din generaţie în generaţie; mă cuprindea dorul de împărtăşania albă, uşoară a mielului şi, cînd rosteam *Mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa,* încercam să-mi scutur din piept străvechea moştenire a întunericului şi forţei; iar cînd mă întorceam de la slujbă, lăsam cartea de rugăciuni în vestiar; soseam tocmai la timp pentru a primi sărutul de dimineaţă al tatii; vocea lui tunătoare de bas se îndepărta prin curte spre contoar: aveam cincisprezece ani, şaisprezece, şaptesprezece, optsprezece şi vedeam în ochii mamei cum pîndea cu asprime: ea fusese aruncată lupilor, oare eu aveam să fiu cruţată de asta? Creşteau, se făceau mari, lupii, băutorii de bere, cei care purtau şepci, unii drăguţi, alţii mai puţin drăguţi; le vedeam mîinile, ochii, şi eram împovărată cu groaznicul blestem de-a şti cum aveau să arate la patruzeci de ani, la şaizeci; vinişoare violete în piele, şi n-aveau să miroasă niciodată a ora încetării lucrului; serioşi, bărbaţi, răspundere; să apere legile, să-i înveţe pe copii istoria: să numere monede, decişi să urmeze raţiunea politică; erau blestemaţi cu toţii să se-nfrupte din *împărtăşania bivolului,* ca şi fraţii mei; erau tineri doar ca vîrstă, şi pentru ei toţi nu exista decît un singur lucru, care le făgăduia strălucire, care le dădea măreţie, care avea să-i învăluie într-o negură mitică: moartea; timpul nu era decît un

mijloc de a-i mîna întru întîmpinarea ei ; adulmecau urmele morţii şi tot ceea ce mirosea a moarte le era binevenit ; ei înşişi răspîndeau mirosul acesta : putreziciunea ; putreziciunea adăsta în casă, în ochii celor cărora urma să le fiu aruncată pradă : purtători de şepci, apărători ai legii ; doar un singur lucru era interzis : să vrei să trăieşti şi să te joci. Mă înţelegi, bătrîne ? Joaca era privită ca un păcat mortal ; nu sportul, ăsta tot l-ar mai fi tolerat ; el te menţine vie, te face graţioasă, drăguţă, sporeşte pofta lupilor ; odăile de păpuşi : bune ; dezvoltă instinctele gospodăreşti şi materne ; dansul : bun şi el ; face parte din tîrg ; dar cînd dansam numai pentru mine singură, în cămaşă, sus în camera mea : era păcat, pentru că nu reprezenta o datorie ; puteam să mă las pipăită fără grijă de către purtătorii de şepci la baluri, în întunericul coridoarelor, aveam voie să îngădui chiar unele drăgălăşenii nu prea îndrăzneţe, în întunericul pădurilor, după excursiile la ţară ; doar nu eram mironosiţe ; mă rugam pentru cel care avea să mă salveze, să mă scape de moartea în cuşca lupilor, mă rugam şi luam apoi *împărtăşania* albă şi te vedeam vizavi, în fereastra atelierului ; dacă ai şti cît te iubeam, dacă ţi-ai putea da seama, atunci n-ai mai deschide ochii, nu mi-ai mai pune în faţă calendarul şi n-ai mai vrea să-mi povesteşti cît de mari s-au făcut între timp nepoţii mei, cum întreabă de mine şi nu m-au uitat. Nu, nu vreau să-i văd ; mă iubesc, o ştiu, şi ştiu că a existat o singură posibilitate ca să

scap de ucigași: să fiu declarată nebună; dar dacă mi s-ar fi întîmplat și mie ca mamei lui Gretz, atunci? Am avut noroc, pur și simplu noroc, în lumea asta în care o mișcare a mîinii te costă viața, în care faptul de-a fi declarată nebună te poate salva sau ucide; anii pe care i-am înghițit nu vreau să-i dau îndărăt, nu vreau să-l văd pe Joseph în vîrstă de douăzeci de ani, cu urme de tencuială pe pantaloni, cu pete de ghips pe haină, un bărbat tînăr, strălucitor, care mînuiește metrul și poartă suluri de desene sub braț, nu vreau s-o văd pe Ruth cea de nouăsprezece ani citind *Intrigă și iubire*: închide ochii, bătrîne David, lasă pleoapele peste calendar, uite, aici e cafeaua ta.

Mi-e frică într-adevăr, crede-mă; nu mint; lasă-mi corăbioara să plutească, nu fi băiatul răutăcios care o distruge; lumea e rea, există atît de puține inimi curate; iar Robert participă și el la joc, se duce ascultător acolo unde-l trimit eu; din 1917 pînă în 1942 — nici un pas mai departe; o face cu capul sus, neîncovoiat, ca un german; știu că îi era dor de acasă, că jocul de biliard și tocitul formulelor printre străini nu-l făceau fericit; că nu s-a întors numai de dragul lui Edith; el e german, îl citește pe Hölderlin, nu s-a-nfruptat niciodată din *împărtășania bivolului*, se numără printre cei aleși, nu e miel, ci păstor. Numai că tare aș fi vrut să știu ce-a făcut în război, dar nu vorbește niciodată de asta; un arhitect care n-a construit niciodată o casă, care n-are niciodată urme de tencuială pe pantaloni, nu, impecabil, corect, un arhitect de

birou, pe care nu-l tentează festivitățile de inaugurare. Dar unde e fiul celălalt : Otto ; căzut la Kiev, cel din carnea și sîngele nostru ; de unde a venit, unde s-a dus ? A semănat el într-adevăr cu tatăl tău ? Nu l-ai văzut oare niciodată pe Otto cu vreo fată ? Tare aș vrea să știu ceva despre el ; știu că era amator de bere, că nu-i plăceau cartofii, și cunosc mișcările mîinilor sale, cînd se pieptăna, cînd se îmbrăca cu mantaua ; ne-a denunțat la poliție, s-a dus la armată — încă înainte de a fi terminat școala, ne-a scris cărți poștale de-o ironie ucigătoare : „Mie îmi merge bine, ceea ce sper și despre voi : am nevoie de 3". Otto nici măcar n-a venit în permisii acasă ; unde le-a petrecut ? Ce detectiv ne-ar putea da relații despre asta ? Știu numerele regimentelor, numerele poștei militare, gradele în armată : locotenent, maior, locotenent-colonel Fähmel și, ca ultimă lovitură, din nou cifre, o dată, căzut la 12.I.42. Am văzut cu ochii mei cum a doborît oamenii pe stradă, bătîndu-i pentru că nu salutau drapelele ; ridica mîinile și lovea, m-ar fi lovit și pe mine, dacă n-aș fi cotit repede pe Krämerzeile ; cum a ajuns el în casa noastră ? Nu-mi mai rămîne nici măcar speranța neroadă că s-ar fi putut să-l fi schimbat din greșeală la naștere ; că doar s-a născut acasă, la două săptămîni după moartea lui Heinrich, în dormitorul de sus, într-o zi întunecoasă din octombrie 1917 ; semăna cu tatăl tău.

Taci, bătrîne, nu vorbi, nu deschide ochii, nu-mi arăta cei optzeci de ani ai tăi. *Memento*

quia pulvis es et in pulverem reverteris.[1] Ne-o spun destul de lămurit : ţărînă, care lasă în urmă mortar, ipoteci, case, moşii, un monument într-o suburbie paşnică, unde copiii, care se joacă, vor întreba cîndva : Dar cine a mai fost şi ăsta ?

Ca mamă tînără, înfloritoare şi bucuroasă, treceam prin parcul din Blessenfeld şi ştiam doară că pensionarii aceia ursuzi de acolo, care-i ocărau pe copiii gălăgioşi, nu-i ocărau decît pe cei care vor sta şi ei cîndva acolo, ca pensionari ursuzi, şi vor ocărî nişte copii gălăgioşi, care vor fi şi ei odată şi odată pensionari ursuzi ; doi copii am avut, de fiecare mînă cîte unul : aveau patru şi şase ani, apoi şase şi opt, opt şi zece, iar în grădină erau atîrnate tăbliţe zugrăvite corect : 25, 50, 75, 100, cifre negre pe tablă vopsită cu lac alb ; îmi aminteau totdeauna de numerele de la staţiile de tramvaie ; seara, capul tău în poala mea, ceaşca de cafea la îndemînă ; am aşteptat zadarnic fericirea, n-am găsit-o nici în compartimentele de tren, nici în hoteluri ; un străin a trecut prin casa noastră, a purtat numele nostru, a băut laptele nostru, a mîncat pîinea noastră, şi-a cumpărat cu banii noştri cacao la grădiniţa de copii, apoi caiete de şcoală. Du-mă îndărăt pe malul fluviului, unde picioarele mele desculţe ating urma lăsată de apele umflate, unde vapoarele sună din sirenă, unde miroase a fum, du-mă în cafeneaua unde serveşte femeia cu mîinile minunate ; tăcere, bătrîne, hai nu mai

---

[1] Aminteşte-ţi că din ţărnă te-ai născut şi în ţărnă te vei întoarce (lat.).

plînge ; eu am trăit în emigraţia internă, iar tu ai un fiu, doi nepoţi, poate că-ţi vor dărui în curînd strănepoţi ; nu depinde de mine să mă reîntorc la tine, să-mi fac în fiecare zi o nouă corăbioară de hîrtie dintr-o foaie de calendar şi să navighez veselă pînă la miezul nopţii : 6 septembrie 1958 ; ăsta e viitorul, viitorul german, am citit-o eu însămi într-o fiţuică locală.

„Un tablou înfăţişînd viitorul german ; în anul 1958 ; subofiţerul Morgner de douăzeci şi unu de ani a devenit ţăranul Morgner de treizeci şi şase de ani ; se află pe malurile Volgăi ; a încetat lucrul, îşi fumează binemeritata lulea, ţine în braţe pe unul dintre copiii săi blonzi şi priveşte dus pe gînduri la soţia lui care tocmai mulge ultima vacă ; lapte german pe malul Volgăi..."

Nu vrei să asculţi mai departe ! Bine, dar lasă-mă-n pace cu viitorul ; nu vreau să ştiu cum o să arate ca prezent ; nu se află pe malul Volgăi ? Nu plînge, bătrîne ; plăteşte banii pentru răscumpărare şi mă reîntorc din castelul blestemat : *trebuie să am o puşcă, trebuie să am o puşcă.*

Fii atent cînd te caţări pe scară ; scoate trabucul din gură ; nu mai ai treizeci de ani şi ai putea să ameţeşti ; astă-seară la „Café Kroner" sărbătoarea familială ? Poate că vin şi eu, mult noroc de ziua naşterii tale ; iartă-mă că rîd ; Johanna ar fi avut patruzeci şi opt de ani, Heinrich patruzeci şi şapte ; şi-au luat viitorul cu ei ; nu plînge, bătrîne, ai acceptat jocul. Fii atent, cînd te urci pe scară !

6

AUTOBUZUL galben-negru opri la intrarea în sat, coti spre Dodringen, părăsind șoseaua, și Robert îl văzu pe tatăl său apărînd din norul de praf, lăsat de autobuz în urma lui ; bătrînul se ivi ca din niște vălătuci de ceață, încă tot sprinten, abia părînd să simtă zăpușeala după-amiezii ; coti pe ulița principală, trecu pe lîngă „Lebăda" ; cîțiva băieți din sat, de cincisprezece-șaisprezece ani, plictisiți, îl măsurau cu privirea de pe terasa scării ; probabil că ei fuseseră aceia care-l pîndeau pe Hugo, cînd venea de la școală, care îl băteau pe dezolantele ulițe lăturalnice sau prin grajdurile întunecoase, și-i strigau *mielul Domnului*.

Bătrînul trecu pe lîngă primărie, pe lîngă monumentul luptătorilor unde un cimișir obosit, crescînd pe un teren mlăștinos, își oferea frunzele spre amintirea morților căzuți în trei războaie ; lîngă zidul cimitirului, bătrînul se opri locului, scoase batista, își șterse fruntea, împături batista la loc, își netezi haina, porni mai departe și, la fiecare pas, Robert vedea curba cochetă pe care o descria cracul drept al pantalonului ; doar pentru o secundă se zărea banda albastră-închis de sub talpă, mai înainte ca piciorul să atingă pămîntul și să se ridice din nou

pentru o altă curbă cochetă ; Robert se uită la ceasul gării ; patru fără douăzeci, trenul avea să vină abia la patru şi zece ; o jumătate de oră ; din cîte îşi aducea aminte, niciodată nu petrecuse atîta timp singur cu tatăl său ; sperase că vizita avea să dureze mai mult şi că avea să fie scutit de obligaţia unei convorbiri tată—fiu. Restaurantul gării din Denklingen era locul cel mai puţin potrivit pentru această întîlnire, pe care tatăl o spera poate de douăzeci sau treizeci de ani ; discuţie cu fiul maturizat, care nu mai era copil, nu mai era la vîrsta cînd îl lua de mînă şi îl ducea cu sine în vilegiatură la mare, sau îl invita la o prăjitură şi la o îngheţată : sărutul dat în chip de noapte bună, sărutul dat în chip de bună dimineaţa, întrebarea dacă şi-a făcut lecţiile, cîteva sfaturi pentru viaţă ; cu cinstea ajungi departe ; Dumnezeu nu înşală ; momentul cînd îşi primea banii de buzunar ; mîndria însoţită de zîmbet cînd aducea diplomele de învingător şi notele bune de la şcoală ; discuţia despre arhitectură, purtată cu jenă ; excursiile la Sankt Anton ; nici un cuvînt cînd a dispărut, nici unul cînd a revenit ; mesele apăsătoare în prezenţa lui Otto, care făcea imposibilă chiar şi o discuţie despre vreme ; carnea tăiată cu cuţitele de argint, sosul luat cu linguri de argint ; mama încremenită ca un iepuraş în faţa unui şarpe, bătrînul privind pe fereastră afară, în timp ce fărîmiţa pîinea, ducînd lingura la gură fără să se gîndească la nimic ; mîinile lui Edith care tremurau, în timp ce Otto lua, dispreţuitor, bucăţile de carne cele mai mari şi era singurul care onora

ingredientele mesei ; favoritul tatii, care fusese totdeauna gata la excursii şi călătorii, la extravaganţe, un băiat vesel cu un viitor vesel, foarte potrivit pentru a-i da tatii, la tîrnosirea bisericilor, sentimentul unei vieţi realizate ; din cînd în cînd spunea senin : „N-aveţi decît să mă izgoniţi" ; nimeni nu-i răspundea. Robert se ducea totdeauna după-masă vizavi, în atelier, cu tata, şedea acolo, desena, se juca cu formule în încăperea mare şi pustie, unde se mai aflau încă planşetele a cinci arhitecţi ; goale ; în timp ce bătrînul îşi îmbrăca, obosit, halatul, apoi răscolea printre sulurile de desene, se oprea tot mereu în faţa planului abaţiei Sankt Anton, iar mai tîrziu pleca să se plimbe, să bea cafea, să facă vizite unor vechi colegi, unor vechi duşmani ; epoca glaciară se instaura în casele în care vreme de patruzeci de ani fusese un oaspete primit cu plăcere ; într-unele case din cauza unuia dintre fiii săi, în altele din cauza celuilalt ; şi doar era voios din fire, bătrînul, făcut să ducă o viaţă veselă, să bea vin şi cafea, să călătorească şi să privească în chip de nurori posibile pe toate fetele drăguţe pe care le vedea pe stradă, în trenuri ; adesea se plimba ore întregi cu Edith, care împingea căruciorul ; avea puţin de lucru, era fericit cînd putea să proiecteze şi să supravegheze mici transformări la spitalele pe care le construise, cînd putea să se ducă la Sankt Anton ca să hotărască repararea unui zid ; credea că Robert îi poartă pică, iar Robert credea că bătrînul îi poartă pică. Dar acum se maturizase, era el însuşi tată al unor copii mari, bărbat lovit de

soartă prin moartea soției sale ; emigrase, se întorsese acasă ; apoi în război ; denunțat și schingiuit ; independent, cu o situație bine definită : „Dr. Robert Fähmel, Birou pentru calcule statice. Închis după-amiaza“ ; în sfîrșit, iată-l ajuns acum și partener de discuție.

— Încă o bere, domnu' ? întrebă cîrciumarul de la tejghea, apoi șterse spuma de bere de pe tabla de nichel, luă din vitrina-frigider două pîrjoale prăjite și muștar, le aduse perechii de îndrăgostiți care ședea într-un ungher, înfierbîntată de plimbarea la țară, cuprinsă de oboseală și fericire.

— Da, te rog, spuse Robert, încă o bere, și împinse perdeaua într-o parte ; tata coti la dreapta, trecu pe lîngă zidul cimitirului, traversă șoseaua, se opri lîngă mica grădină a șefului gării, privind la tufele violete de ochiul-boului, care tocmai înfloriseră ; părea că șovăie.

— Nu, strigă Robert în direcția tejghelei, te rog *două* halbe și zece țigări „Virginia“.

Unde ședea acum perechea de îndrăgostiți, șezuse la masă ofițerul american ; părul blond, tăiat scurt, sporea impresia juvenilă ; ochii albaștri radiau încredere, încredere în viitorul în care totul va putea fi explicat ; viitorul era împărțit în careuri de plan ; doar problema scării topografice mai trebuia încă lămurită : 1 : 1 sau 1 : 3.000.000 ? Pe masa unde degetele ofițerului se jucau cu un creion subțire, se afla harta topografică 1 : 25.000 a teritoriului comunei Kisslingen.

Masa nu se schimbase în cei treisprezece ani; în dreapta, pe piciorul mesei, acolo unde sandalele prăfuite ale tînărului își căutau acum un sprijin, se mai vedeau încă inițialele săpate de un școlar hoinar care se plictisea: J. D.; probabil că-l chemase Joseph Dodringer.; și fețele de mese erau tot neschimbate: în carouri roșii-albe; scaunele supraviețuiseră la două războaie, lemn de fag fără noduri, prelucrat în niște obiecte solide pentru șezut pe ele; de șaptezeci de ani slujeau fundurilor de țărani care așteptau; nou era doar galantarul-frigider unde chiftelele bine prăjite, cotletele reci și ouăle *à la russe* stăteau în așteptarea unor clienți înfometați sau plictisiți.

— Poftiți, domnu', două halbe și zece țigări.

— Mulțumesc!

Nici măcar tablourile de pe pereți nu fuseseră schimbate; vederea din avion a abației Sankt Anton, fotografiată cu modeste plăci fotografice și cu cîrpa neagră, probabil de sus de pe Kosakenhügel; peristilul și refectoriul, impunătoarea biserică, clădirile administrative; alături atîrna o reproducere în culori, îngălbenită de vreme: o pereche de îndrăgostiți pe hatul ogorului; spice, albăstrele, un drum galben ca huma, uscat de soare; frumoasa țărăncuță își tachina iubitul gîdilîndu-l cu un spic după ureche, în timp ce capul lui odihnea în poala fetei.

„Mă înțelegeți greșit, domnule căpitan; am dori să știm, *de ce* ați făcut asta; auziți? Cunoaștem și noi, firește, ordinul pămîntului pîrjolit — lăsați dușmanului doar ruine și cadavre în

urmă, nu-i așa? Dar eu unul nu cred că ați făcut-o pentru a da ascultare acestui ordin; sînteți — iertați-mă — prea inteligent, pentru a face una ca asta. Atunci de ce ați aruncat în aer abația? Era, în felul ei, un monument istoric-cultural de prim-rang; acum, cînd acțiunile frontului sînt departe de-aici și cînd dumneavoastră sînteți prizonierul nostru, un prizonier care nu prea cred că va avea prilejul să povestească dincolo ceva despre considerentele noastre — acum pot să vă mărturisesc: comandantul nostru ar fi fost în stare să riște mai curînd o întîrziere de două-trei zile a înaintării, decît să se atingă, măcar, de abație. De ce ați aruncat abația în aer, cu toate că din punct de vedere tactic și strategic era cît se poate de evident că n-avea nici un sens? Nu numai că nu ne-ați împiedicat înaintarea, ci, dimpotrivă, ați grăbit-o. Fumați?"

„Da, mulțumesc."

Țigara avea gust bun, Virginia, aromată, tare.

„Sper că înțelegeți ce vreau să spun. Vă rog, spuneți ceva; văd că sîntem cam de aceeași vîrstă; dumneavoastră aveți douăzeci și nouă de ani, eu douăzeci și șapte. Nu puteți pricepe că aș vrea să vă înțeleg? Sau vă este teamă de consecințele unei declarații — consecințe din partea noastră sau a compatrioților dumneavoastră?"

Dar, dacă ar rosti acest lucru, n-ar mai corespunde adevărului; declarat în acte, motivul ar fi cît se poate de neveridic; faptul că vreme de cinci ani și jumătate de război a așteptat clipa asta, clipa în care abația avea să stea pradă în fața lui, ca un dar ceresc; voia să le ridice un

monument de pulbere şi ruine acelora care nu fuseseră nici un fel de monumente istoric-culturale şi care nu trebuiau să fie cruţaţi ; Edith, ucisă de schija unei bombe de avion ; Ferdi, un atentator, condamnat în baza legii ; băiatul care aruncase în cutia de scrisori minusculele hîrtiuţe cu mesajele lui ; tatăl lui Schrella care dispăruse ; Schrella însuşi, care trebuia să-şi ducă viaţa atît de departe de ţara în care trăise Hölderlin ; Groll, chelnerul de la „Ancora“, şi cei mulţi care porniseră spre front cîntînd : *Tremură oasele putrede ;* nimeni nu va fi tras la răspundere pentru ei, nimeni nu-i învăţase ceva mai bun de făcut ; dinamită, cîteva formule, asta era posibilitatea lui de a înălţa monumente ; şi avea o subunitate de dinamitare celebră pentru precizia cu care lucra ; Schrit, Hochbret, Kanders. „Ştim precis că nu puteaţi să-l luaţi în serios pe superiorul dumneavoastră, generalul Otto Kösters ; psihiatrii armatei noastre l-au declarat în unanimitate — şi dacă aţi şti cît de greu este să realizezi unanimitate printre psihiatrii armatei americane — l-au declarat în unanimitate nebun, iresponsabil de faptele sale, şi astfel răspunderea cade asupra dumneavoastră, domnule căpitan, întrucît este indiscutabil faptul că nu sînteţi nebun şi că — vă dezvălui acest lucru — sînteţi serios împovărat prin declaraţiile camarazilor dumneavoastră. Nu vreau să vă întreb despre concepţia dumneavoastră politică ; asigurările de nevinovăţie îmi sînt prea cunoscute şi, sincer vorbind, prea plictisitoare. Le-am şi spus camarazilor mei, că nu vom găsi în această frumoasă ţară decît cinci sau

şase, în cel mai bun caz nouă vinovaţi şi că va trebui să ne întrebăm împotriva cui am dus războiul ăsta: împotriva unor oameni — fără excepţie — cu judecată, drăguţi, inteligenţi, chiar culţi — vă rog, răspundeţi-mi odată la întrebare! De ce, de ce aţi făcut asta?"

Pe locul ofiţerului american şedea acum tînăra fată care îşi mînca încet chifteluţa, sorbea din bere, chicotea; la orizont se putea vedea, intact, turnul zvelt, cenuşiu-închis, al bisericii Sankt Severin.

Oare să spună că găsea respectul pentru monumentele istoric-culturale la fel de mişcător ca şi greşeala de-a se aştepta să întîlnească bestii în loc de oameni drăguţi, cu judecată? Un monument pentru Edith şi Ferdi, pentru Schrella şi tatăl acestuia, pentru Groll şi băiatul care aruncase biletele în cutia de scrisori, pentru polonezul Anton, care ridicase mîna împotriva lui Wakiera şi fusese asasinat pentru asta, şi pentru cei mulţi care cîntaseră *Tremură oasele putrede* şi pe care nimeni nu-i învăţase ceva mai bun de făcut: un monument pentru mieii pe care nu-i păstorise nimeni.

Dacă voia să mai prindă trenul, fiica sa Ruth ar fi trebuit să alerge acum pe lîngă portalul bisericii Sankt Severin spre gară; cu căciuliţa verde pe părul castaniu-închis, cu puloverul rozroşu, înfierbîntată, fericită de a-i întîlni pe tata, pe fratele şi pe bunicul ei; după-amiază cafea

la Sankt Anton, înainte de marea sărbătorire de seara.

Bătrînul Fähmel sta afară, la umbră, în fața tabelei, și studia mersul trenurilor ; cu chipul lui prelung, înroșit, bătrînul era amabil, generos și plin de prietenie, nu se-nfruptase niciodată din *împărtășania bivolului,* nu devenise mai acru o dată cu vîrsta ; oare știa el totul ? Sau abia urma s-o afle ? Și fiului său Joseph, lui cum îi va putea explica asta cîndva ? Era mai bine să tacă, decît să încredințeze unor acte gîndurile și sentimentele sale sau să le dea pe mîna psihologilor.

Nu putuse să-i explice nici tînărului atît de prietenos, care îl privea și clătina din cap, împingîndu-i peste masă cutia de țigări abia începută ; luă pachetul, mulțumi, îl vîrî în buzunar, luă „Crucea de fier“ de la piept, i-o întinse tînărului, împingînd-o peste masă ; fața de masă cu carouri roșii și albe se încreți, el o întinse la loc, în timp ce tînărul american se împurpură.

„Nu, nu, spuse Robert, iertați-mi neîndemînarea ; n-am vrut să vă ofensez, dar simt nevoia să vi-o ofer ca amintire, amintire de la cel care a aruncat în aer abația Sankt Anton și a primit decorația asta pentru asemenea faptă ; de la cel care a aruncat-o în aer, deși știa că generalul era nebun, deși știa că dinamitarea n-avea nici un sens, nici tactic, nici strategic. Eu păstrez cu plăcere țigările dumneavoastră — pot să vă rog să presupuneți că am făcut un schimb de cadouri, ca niște oameni de aceeași vîrstă ?“

Poate dinamitase mănăstirea pentru că o jumătate de duzină de călugări se urcaseră atunci, la sărbătorirea solstiţiului, pe Kosakenhügel şi, în timp ce focul se învolbura, intonaseră: *Tremură oasele putrede;* focul l-a aprins Otto, şi a fost de faţă el însuşi cu micul său fiu Joseph, în braţe, cel cu bucle blonde, care bătea din palme de bucurie la vederea vîlvătăii ; Edith, lîngă el, i-a strîns mîna dreaptă ; o făcuse poate şi pentru că Otto nu-i fusese nici măcar străin într-o lume în care un gest din mînă te poate costa viaţa ; de jur împrejurul focului aprins al solstiţiului, se afla tineretul sătesc din Dodringen, Schaklingen, Kisslingen şi Denklingen ; chipurile înfierbîntate ale flăcăilor şi fetelor străluceau sălbatic la focul solstiţiului, pe care Otto primise încuviinţarea să-l aprindă ; şi toţi cîntau cîntecul la care dăduse tonul călugărul cel cumsecade care înfigea pintenii în coapsele calului de plug cel cumsecade: *Tremură oasele putrede.* Urlînd, cu făcliile în mîini, au coborît dealul ; oare să-i spună tînărului ofiţer că a făcut-o pentru că ei — călugării — nu urmaseră îndemnul *Păstoreşte-mi mieii;* şi că nu simte nici urmă de remuşcare ; rosti tare :

„Poate că n-a fost decît o glumă, un joc."

„Ciudate glume, ciudate jocuri mai aveţi peaici. Sînteţi, doară, arhitect."

„Nu, specialist în statică."

„Fie şi-aşa, despre partea mea, aproape că nu e nici o diferenţă."

„Dinamitarea, spuse Robert, este întoarcerea staticii pe faţa cealaltă. Cum s-ar spune, reversul ei."

„Iertaţi-mă, interveni tînărul, la matematică am fost slab totdeauna."

„Iar pentru mine a fost o plăcere pură."

„Cazul dumneavoastră începe să mă intereseze în mod particular. Oare referirea la predilecţia dumneavoastră pentru matematică vrea să însemne că în cazul dinamitării a existat un anumit interes profesional?"

„Poate. Pentru un specialist în statică prezintă, fireşte, un foarte mare interes faptul de-a şti ce forţe sînt necesare pentru a anula legile statice. Veţi admite, că a fost o dinamitare perfectă."

„Oare vreţi să afirmaţi serios că acest interes, să-i spunem abstract, ar fi putut juca vreun rol?"

„Da."

„Cred că acum nu mai pot renunţa, totuşi, la interogatoriul politic. Vă fac atent asupra faptului că n-au nici un rost declaraţiile false; sîntem în posesia tuturor documentelor necesare, pentru a putea verifica declaraţia dumneavoastră."

Abia în clipa aceea i-a trecut prin minte că tatăl lui fusese cel care construise abaţia cu treizeci şi cinci de ani în urmă: li se repetase şi li se confirmase de atîtea ori acest lucru, încît nici măcar nu mai părea adevărat; şi i-a fost frică să nu descopere asta şi ofiţerul şi să-şi închipuie că a găsit explicaţia: *complex faţă de tată;* poate că ar fi fost totuşi mai bine să-i spună tînărului: pentru că ei n-au păstorit mieii, şi în felul acesta să-i dea o bază temeinică pentru a-l considera nebun; dar n-a făcut altceva decît să privească pe fereastră la turnul zvelt al bisericii Sankt Se-

verin ca la o pradă care-i scăpase, în timp ce tînărul din fața lui îi punea întrebări, la care putea răspunde printr-un *nu*, fără să se gîndească.

Fata dădu la o parte din fața ei farfuria golită, o luă pe aceea a tînărului, ținînd ambele furculițe o clipă în mîna dreaptă, în timp ce cu stînga puse farfuria bărbatului peste a ei, apoi așeză amîndouă furculițele în farfuria de deasupra, iar mîna dreaptă, eliberată acum, o sprijini pe antebrațul tînărului și-l privi în ochi, surîzînd.

„Așadar n-ați aparținut nici unei organizații? Citiți pe Hölderlin? Bine. Poate că voi fi nevoit să pun să vă mai aducă și mîine o dată."
Compătimind, inima veșnică tot neclintită rămîne.

Cînd tatăl său intră în sala restaurantului, Robert roși, se îndreptă spre bătrîn, îi luă pălăria grea din mînă și spuse:

— Am uitat să te felicit de ziua ta, tată. Iartă-mă. Am comandat bere și pentru dumneata, sper că mai e destul de rece, altfel...?

— Mulțumesc, spuse tatăl, mulțumiri pentru felicitări, și lasă berea așa, nu-mi place cîtuși de puțin să fie rece.

Bătrînul îi puse mîna pe braț, Robert roși și se gîndi la gesturile intime, cu care se întîmpinaseră reciproc pe alee, în fața sanatoriului; acolo simțise nevoia subită să-i pună tatălui său mîna pe

umăr, iar acesta repetase gestul, în timp ce stabileau să se întîlnească la gara din Denklingen.

— Vino, spuse Robert, hai să ne așezăm, mai avem încă douăzeci și cinci de minute.

Ridicară halbele, dădură amîndoi din cap și băură.

— O țigară de foi, tată ?

— Nu, mulțumesc. Știi, de fapt, că mersul trenurilor abia dacă s-a modificat în decurs de cincizeci de ani ? Pînă și tăblițele de email pe care sînt indicate orele au rămas tot aceleași ; doar a mai plesnit emailul pe alocuri.

— Scaunele, mesele, tablourile de pe perete, spuse Robert, sînt tot ca pe vremea cînd veneam pe jos de la Kisslingen încoace, în zilele frumoase, și așteptam trenul aici.

— Da, spuse tata, nimic nu s-a schimbat. Ai vorbit la telefon cu Ruth, o să vină ? N-am văzut-o de atîta vreme !

— Da, vine ; presupun că acum se și află în tren.

— Putem fi la Kisslingen puțin după ora cinci și avem timp să bem cafeaua în tihnă acolo și să ne întoarcem fără grabă acasă pînă la șapte. Veniți la sărbătorire ?

— Bineînțeles, tată, te-ai îndoit cumva de asta ?

— Nu, dar mă gîndeam să renunț, s-o decomand — poate că e mai bine să n-o fac, din cauza copiilor, am pregătit atîtea lucruri pentru ziua asta.

Bătrînul coborî privirea pe fața de masă cu carouri albe și roșii, desenă pe ea cercuri cu

halba ; Robert îi admiră pielea netedă de pe mîini ; mîini de copil, care-și păstraseră nevinovăția ; tatăl ridică ochii, îl privi pe Robert în față.

— Mă gîndeam la Ruth și la Joseph ; știi, desigur, că Joseph are o prietenă.

— Nu.

Bătrînul lăsă ochii din nou în jos, desenă din nou cercuri cu halba.

— Totdeauna am sperat că cele două moșii de aici de la țară vor deveni pentru voi ca un al doilea cămin, dar vouă v-a plăcut mai mult să locuiți la oraș, chiar și lui Edith — abia cu Joseph pare să se împlinească visul meu ; e ciudat că voi toți credeți mereu că Joseph seamănă cu Edith și că n-are nimic din noi — și, cu toate acestea, seamănă atît de mult cu Heinrich, încît uneori mă sperii cînd îl văd pe băiatul tău ; Heinrich, ce-ar fi devenit — îți mai amintești de el ? *Pe cîinele nostru îl chema Brom ; iar eu țineam hățurile trăsurii, erau din piele neagră ; erau crăpate ; trebuie să am o pușcă, trebuie să am o pușcă ; Hindenburg.*

— Da, mi-amintesc de el.

— Mi-a dat îndărăt ferma pe care i-am dăruit-o ; cui să i-o dăruiesc acum ? Lui Joseph sau lui Ruth ? Ție ? Ai vrea s-o iei ? Să fii proprietar de vaci și pășuni, de centrifuge și mașini de tocat sfeclă ? Tractoare și mașini de întors fînul ? S-o fac danie mănăstirii ? Amîndouă fermele le-am cumpărat din primul meu onorariu. Aveam douăzeci și nouă de ani cînd am construit abația, și nici nu vă puteți imagina ce în-

semnează pentru un arhitect tînăr să obţină o asemenea comandă. Scandal. Senzaţie. Nu mă duc acolo atît de des numai pentru asta, pentru a nu-mi aminti de viitorul care a devenit între timp, demult, trecut. Totdeauna mă gîndisem să devin un fel de ţăran la bătrîneţe. Dar n-am devenit, sînt doar un bătrîn smintit, care se joacă de-a baba-oarba cu nevasta lui; ne astupăm ochii pe rînd, alternăm momentele în timp, ca dispozitivele în aparatele de proiectat imagini pe perete: poftim : anul 1928 — doi băieţi drăguţi, de mîna mamei lor ; unul de treisprezece ani, celălalt de unsprezece ; tata, cu trabucul în gură, alături de ei, zîmbind ; în fund turnul Eiffel — sau este cumva Engelsburg, ori poate e Brandenburger Tor — alege-ţi singur decorul ; sau poate chiar talazurile de la Ostende sau turnul bisericii Sankt Severin, ori chioşcul de limonadă din parcul Blessenfeld ? Nu, fireşte că este abaţia Sankt Anton: o găseşti în albumul de fotografii, în toate anotimpurile ; doar moda, după care sîntem îmbrăcaţi, se schimbă : mama ta cu o pălărie mare, cu una mică, cu părul lung, scurt, cu fusta largă, strîmtă, iar copiii ei de trei şi cinci ani, de cinci şi şapte ani; apoi apare o străină : blondă, tînără, poartă un copil în braţe, pe celălalt îl ţine de mînă ; copiii au un an şi trei ani ; ştii că am iubit-o pe Edith cum n-aş fi iubit-o nici pe fiica mea ; n-am putut crede niciodată că avusese într-adevăr un tată, o mamă — un frate. Era o trimisă a Domnului ; cînd trăia la noi, am putut să mă gîndesc din nou la numele lui, am putut să mă rog — ce solie ţi-a adus, ce solie ţi-a

remis ? Răzbunare pentru miei ? Sper că ai îndeplinit cu fidelitate misiunea, că n-ai ținut seama de scrupule false, cum am ținut eu întotdeauna, că nu ți-ai păstrat proaspăt sentimentul superiorității, în frigiderele ironiei, cum am făcut eu întotdeauna. A avut ea oare într-adevăr un frate ? Trăiește ? Există ?

Trasă cercuri cu halba, privi țintă la fața de masă cu carouri albe și roșii, apoi ridică doar puțin capul.

— Spune-mi : există fratele ăsta într-adevăr ? Doară a fost prietenul tău ; l-am văzut o dată ; stam la fereastra dormitorului și l-am zărit trecînd prin curte spre camera ta ; nu l-am mai uitat niciodată, m-am gîndit adesea la el, cu toate că abia dacă l-am văzut vreme de zece sau douăzeci de secunde ; mi-era teamă de el, ca de un înger întunecat. Există într-adevăr ?

— Da.

— Trăiește ?

— Da. Ți-a fost teamă de el ?

— Da. Și de tine. N-ai știut asta ? Nu vreau să aflu ce solie ți-a dat Edith ; doar un singur lucru : ai îndeplinit-o ?

— Da.

— Bine. Te miri că mi-era teamă de tine — și încă mi-este puțin. Am rîs de conspirațiile voastre copilărești, dar rîsul mi s-a oprit pe buze, cînd am citit că l-au omorît pe băiatul acela; ar fi putut să fie fratele lui Edith; dar mai tîrziu mi-am dat seama că părea încă aproape uman faptul de-a omorî un băiat care, în orice caz, aruncase o bombă și pîrlise picioarele

profesorului de gimnastică; apoi, însă, băiatul care arunca bilețelele tale în cutia noastră de scrisori, polonezul care a ridicat mîna împotriva profesorului de gimnastică — o tresărire nepotrivită a genelor, felul părului și forma nasului erau motive suficiente, și nici măcar de atîta lucru nu mai aveau nevoie: doar de actul de naștere al tatălui sau al bunicului; ani de-a rîndul mă hrănisem din rîsul meu, dar hrana asta a încetat să mai existe, nu mai era reîmprospătată, Robert, și am deschis frigiderul, am lăsat ironia să se acrească și am aruncat-o, ca pe un rest dezgustător al unui lucru care fusese cîndva de preț; crezusem că o iubeam și o înțelegeam pe mama ta — dar abia în clipele acelea am înțeles-o și am iubit-o, v-am înțeles și v-am iubit și pe voi; abia mai tîrziu am înțeles lucrul acesta pe deplin; cînd s-a terminat războiul, m-am pomenit în fruntea bucatelor, am fost numit delegat cu construcțiile pentru întreaga regiune; pace, mi-am zis, a trecut totul, o viață nouă — cînd, într-o bună zi, comandantul englez, s-a scuzat, cum s-ar spune, față de mine, că bombardaseră biserica Sfîntul Honorius și că distruseseră grupul răstignirii ce data din secolul al doisprezecelea; nu s-a scuzat pentru Edith, ci doar pentru un grup al răstignirii din secolul doisprezece; *sorry*[1]; am rîs din nou, pentru prima oară după zece ani, dar n-a fost un rîs vesel, Robert — și am demisionat din funcție; delegat cu construc-

[1] Regret (engl.).

ţiile ? La ce ? cînd aş fi dat, în definitiv, toate statuile cu crucificări din toate secolele, numai pentru a mai vedea o dată surîsul Edithei, pentru a mai simţi mîna ei pe braţul meu ; ce contează pentru mine reprezentările Domnului faţă de surîsul adevărat al unei trimise a lui ? Iar pentru băiatul care aducea bileţelele tale — n-am dat niciodată ochii cu el, n-am aflat niciodată numele lui — aş fi dat biserica Sankt Severin şi aş fi ştiut că era un preţ ridicol de mic, ca şi cum ai da unuia care a salvat viaţa cuiva o medalie ; ai mai întîlnit vreodată la cineva surîsul lui Edith, sau zîmbetul ucenicului tîmplar ? Ori măcar o palidă imitaţie ? Robert ! Robert ! Lăsă halba din mînă, îşi sprijini braţele pe masă. L-ai mai întîlnit vreodată ? întrebă el, murmurînd, pe sub braţe.

— L-am văzut, spuse Robert, pe chipul unui *boy* de hotel, care se numeşte Hugo — am să ţi-l arăt.

— Îi voi dărui băiatului ăstuia moşia pe care n-a vrut-o Heinrich ; scrie-mi numele lui pe capacul halbei ; pe capacele halbelor se transmit veştile cele mai importante ; şi spune-mi şi mie dacă ai să afli ceva despre fratele Edithei. Trăieşte ?

— Da. Tot mai ţi-e teamă de el ?

— Da. Cel mai înspăimîntător lucru la băiatul ăsta era faptul că nu avea nimic care să te mişte ; cînd l-am văzut trecînd prin curte, am ştiut că era puternic şi că tot ceea ce făcea nu făcea din motive ce pot părea întemeiate

altor oameni ; pentru faptul că era sărac sau bogat, urît sau frumos ; pentru că mama lui îl bătuse sau nu-l bătuse ; simple motive pentru care un ins oarecare face cine știe ce lucru ; fie că zidește biserici sau asasinează femei, fie că devine un bun profesor ori un organist prost ; în cazul lui știam bine : nici unul din motivele acestea n-ar fi putut explica nimic din ce-a fost ; pe atunci era o vreme în care încă mai puteai rîde, dar la el nu găseam nici o fisură, împotriva căreia să-mi îndrept rîsul ; asta m-a determinat să-mi fie teamă, de parcă ar fi trecut prin curtea noastră un înger întunecat, un executor al justiției divine, care te lua zălog ; și a făcut-o, te-a luat zălog ; nu avea nimic care să mă miște ; chiar cînd am auzit că l-au bătut și că au vrut să-l omoare, n-am fost mișcat...

— Domnule consilier, abia acum v-am recunoscut ; mă bucur să vă văd sănătos ; cred că au trecut ani destui de cînd n-ați mai fost pe aici.

— Aa, Mull, dumneata ești ? Mai trăiește mama dumitale ?

— Nu, domnule consilier, am îngropat-o. A fost o înmormîntare uriașă. A avut o viață plină: șapte copii și treizeci și șase de nepoți, unsprezece strănepoți ; o viață plină. Ați vrea domniile-voastre să-mi faceți cinstea de-a bea un pahar întru fericirea răposatei mele mame ?

— Cu plăcere, dragă Mull — a fost o femeie minunată.

Bătrînul se sculă, se ridică și Robert, în timp ce birtașul se ducea la tejghea și umplea halbele; ceasul era abia patru și zece; la tejghea așteptau doi țărani, care-și vîrau, plictisiți, în gură pîrjoale unse cu muștar și își beau berea icnind de plăcere; cu fața roșie, cu ochii umezi, birtașul se întoarse la masă, puse halbele de pe tavă pe masă, o luă pe a sa în mînă.

— Întru fericirea mamei dumitale, Mull, spuse bătrînul Fähmel.

Ridicară halbele, închinară reciproc, băură, puseră halbele jos.

— Știi, de fapt, începu bătrînul, că mama dumitale îmi făcea credit, acum cincizeci de ani, cînd veneam însetat și înfometat de la Kisslingen; pe vremea aceea se repara linia ferată pe porțiunea asta și încă nu contau pentru mine patru kilometri pe care-i străbăteam pe jos; în sănătatea dumitale, Mull, și întru fericirea mamei dumitale. Acesta este fiul meu, încă nu-l cunoști?

— Fähmel — îmi pare bine.

— Mull — mă bucur.

— Pe *dumneavoastră* vă cunoaște aici orice copil, domnule consilier, oricine știe că ați construit abația noastră și cîte o bunică mai știe să istorisească încă povești despre dumneavoastră; cum comandați căruțe întregi de bere pentru zidari și cum ați dansat de unul singur la sfeștanie. Înghițitura asta în sănătatea dumneavoastră, domnule consilier.

Băură berea stînd în picioare; Robert, cu halba goală în mînă, privi țintă în urma birtașului; care

se întoarse la tejghea, luă în trecere farfuriile goale ale perechii de îndrăgostiţi, le împinse pe ferestruica bucătăriei, apoi făcu socoteala tînărului. Fähmel îl trase pe Robert de haină.

— Hai, spuse el, hai, aşază-te, că doar mai avem zece minute. Ăştia sînt oameni minunaţi, au mult suflet.

— Iar ţie nu ţi-e teamă de ei, nu-i aşa, tată ? Bătrînul privi stăruitor la fiul său ; pe chipul lui prelung şi neted nu miji nici un zîmbet.

— Oamenii ăştia, spuse Robert, sînt cei care l-au chinuit pe Hugo — poate că unul dintre ei a fost şi călăul lui Ferdi !

— În timp ce tu erai departe şi aşteptam veşti de la tine, mi-era frică de orice om — dar să-mi fie frică de Mull ? *Ţie* ţi-e frică de el ?

— În faţa fiecărui om mă întreb dacă mi-ar conveni să fiu în mîna lui şi nu sînt mulţi cei pentru care aş spune : da.

— Şi în mîna fratelui lui Edith ai fost ?

— Nu. Locuiam împreună în aceeaşi cameră, în Olanda, împărţeam tot ce aveam, jucam biliard o jumătate de zi, cealaltă studiam : el germana, eu matematica ; n-am fost în mîna lui, dar m-aş da oricînd pe mîna lui — şi pe a ta, tată. Robert scoase ţigara din gură. Tare aş vrea să-ţi dăruiesc ceva pentru cea de-a optzecea aniversare — să-ţi dovedesc, ei, poate că ştii ce aş vrea să-ţi dovedesc ?

— Ştiu, zise bătrînul, punînd mîna pe braţul fiului, nu e nevoie s-o mărturiseşti.

Ți-aş dărui cu plăcere cîteva lacrimi de remuşcare, dar nu mi le pot stoarce, încă mă uit la turnul bisericii Sankt Severin ca la o pradă care mi-a scăpat : păcat că a trebuit să fie chiar opera ta de tinerețe, lozul cel mare, primul joc mare ; şi bine construită, zidărie solidă, excepțională din punct de vedere static ; a trebuit să cer două camioane cu explozibil şi am dat ocol întregii construcții, am notat cu cretă formulele şi semnele mele pe pereți, pe coloane, pe pilaştri, le-am scris pe marele tablou al *Cinei cea de taină,* între piciorul Sfîntului Ioan şi al Sfîntului Petru ; cunoşteam atît de bine abația ; îmi explicaseşi de atîtea ori construcția pe cînd eram copil, băiat, adolescent — eu notam semnele pe perete, în timp ce abatele, singurul care rămăsese acolo, alerga pe lîngă mine, făcea apel la rațiunea mea, la religia mea ; din fericire era un abate nou, care nu mă cunoştea. A făcut apel la conştiința mea, dar zadarnic ; nu mă cunoştea nici ca vizitator de duminică venit să mănînce păstrăvi, nici ca fiu al arhitectului, fiu care mînca miere curată de albine, care ungea unt pe pîine țărănească, şi, în timp ce mă privea de parcă aş fi fost dement, i-am şoptit : *Tremură oasele putrede ;* aveam douăzeci şi nouă de ani, exact atît cît aveai tu cînd ai construit abația, şi pîndeam prada următoare care se contura, cenuşie şi zveltă, în fund, la orizont : Sankt Severin ; dar am fost luat prizonier şi tînărul acela m-a interogat aici, în clădirea gării din Denklingen, la masa de colo, care e acum goală.

— La ce te gîndeşti ? întrebă bătrînul.

— La Sankt Anton, n-am fost de-atîta vreme acolo.

— Te bucuri ?

— Mă bucură să-l întîlnesc pe Joseph, nu l-am văzut de atîta vreme.

— Sînt oarecum mîndru de el, spuse bătrînul, este atît de degajat şi are atîta prospeţime, şi va fi cîndva un arhitect capabil ; puţin prea repezit cu meseriaşii, prea nerăbdător ; dar nu mă aştept la răbdare din partea unui tînăr de douăzeci şi doi de ani — iar acum se mai află şi sub presiunea termenului de predare ; călugării ar vrea nespus de mult să cînte liturghia adventului în noua biserică ; fireşte că vom fi invitaţi cu toţii la tîrnosire.

— Mai este acolo vechiul abate ?

— Care ?

— Gregor.

— Nu, a murit în '47 ; n-a putut să-şi revină de pe urma faptului că a fost distrusă abaţia.

— Dar tu, ţi-ai revenit ?

— Cînd am primit vestea că au distrus abaţia am fost foarte afectat, dar, după aceea, cînd m-am întărîtaţi şi voiau să înfiinţeze o comisie pentru dus acolo şi am văzut ruinele, iar călugării erau a descoperi pe făptaş, i-am sfătuit să renunţe ; nu voiam răzbunare pentru o clădire şi mi-era teamă că-l vor găsi pe vinovat şi că acesta va veni la mine să se scuze ; acel *sorry* al englezului încă îmi mai răsuna tot atît de groaznic în urechi; şi, la urma urmei, o clădire o poţi reconstrui. Da,

Robert, mi-am revenit. N-ai să mă crezi, dar niciodată nu m-am simțit legat de clădirile pe care le-am proiectat, a căror construcție am condus-o ; pe hîrtie îmi plăceau, mă apucam de lucru cu o anumită pasiune, dar niciodată n-am fost un artist, mă-nțelegi, și, pe deasupra, eram conștient că nu sînt ; mai aveam încă planurile abației, cînd m-au însărcinat cu reconstruirea ei; pentru băiat este un prilej minunat să facă practică, să învețe cum se coordonează munca și să-și mai domolească puțin nerăbdarea — nu trebuie să mergem acum la tren ?

— Mai sînt doar patru minute, tată. Am cam putea să ne ducem pe peron.

Robert se ridică, făcu un semn cu mîna înspre birtaș, scoase portvizitul, dar acesta veni de după tejghea, trecu pe lîngă Robert, îi puse bătrînului mîna pe umăr, zîmbind, și spuse :

— Nu, domnule consilier — ați fost oaspeții mei și, în memoria mamei mele, n-am să renunț la plăcerea asta.

Afară era încă destul de cald ; dîra albă de fum a trenului se și zărea peste Dodringen.

— Ai luat bilete ? întrebă bătrînul.

— Da, răspunse Robert, privind în direcția trenului care venea spre ei pe panta de dincolo de Dodringen, de parcă ar fi coborît din cerul siniliu-deschis ; negru, bătrîn și emoționant era trenul ; șeful gării ieși din biroul său, cu un zîmbet de sfîrșit de săptămînă pe față.

— Aici, tată, aici, strigă Ruth ; căciulița ei, verde, brațele care se agitau făcînd semne, puful

roşietic-roz al puloverului ei ; întinse mîinile spre bunic, îl ajută să urce pe platforma vagonului, îl îmbrăţişă, îl împinse cu grijă pe uşa deschisă a compartimentului, apoi îl trase sus pe tatăl ei şi-l sărută pe obraz.

— Mă bucur grozav, spuse ea, într-adevăr grozav pentru Sankt Anton şi pentru astă-seară.

Şeful gării fluieră şi dădu semnalul de plecare a trenului.

7

CÎND se prezentară la ghişeu, Nettlinger scoase trabucul din gură şi-l încurajă pe Schrella cu un gest din cap : geamul ghişeului fu ridicat pe dinăuntru, un paznic cu o listă se aplecă înainte şi întrebă :

— Dumneata eşti arestatul Schrella ?

— Da, răspunse Schrella.

Paznicul enumeră cu glas tare obiectele, aşa cum le lua dintr-o cutie de carton şi le punea pe marginea ghişeului.

— Un ceas de buzunar, de nichel, fără lanţ. Un portmoneu, piele neagră, conţinînd : cinci şilingi englezeşti, treizeci de franci belgieni, zece mărci germane şi optzeci de pfenigi. O cravată, culoarea : verde. Un stilou cu pastă, fără marcă, de culoare gri. Două batiste : albe. Un pardesiu, *trenchcoat*. O pălărie, culoarea : neagră. Un aparat de ras, marca: Gilette. Şase ţigări, marca: Belga. Cămaşa, rufăria de corp, săpunul şi peria de dinţi le-ai păstrat la dumneata, nu-i aşa ? Te rog iscăleşte aici şi confirmă sub semnătură proprie că nu lipseşte nimic din obiectele ce-ţi aparţin.

Schrella îşi puse pardesiul pe el, vîrî lucruşoarele în buzunare, iscăli lista : 6 septembrie 1958, ora 15,30.

— Bine, spuse paznicul şi lăsă fereastra ghişeului în jos.

Nettlinger puse din nou trabucul în gură, îl atinse pe Schrella pe umăr.

— Vino, zise el, ieşirea e pe aici, sau ai vrea să te duci îndărăt la pîrnaie ? N-ar strica, poate, să-ţi şi legi cravata la gît.

Schrella îşi puse o ţigară în gură, îşi îndreptă ochelarii, ridică gulerul cămăşii şi îşi petrecu cravata pe după gît ; se sperie cînd Nettlinger îi duse pe neaşteptate bricheta aprinsă la nas.

— Da, spuse Nettlinger, aşa procedează toţi deţinuţii, indiferent dacă fac parte din înalta societate sau din păturile de jos, vinovaţi sau nevinovaţi, săraci sau bogaţi, politici sau de drept comun : în primul rînd ţigara.

Schrella aspiră adînc fumul de ţigară, îl privi pe Nettlinger pe deasupra ochelarilor, în timp ce-şi lega cravata şi-şi lăsa gulerul din nou în jos.

— Ai experienţă în chestiunile astea, nu-i aşa?

— Tu nu ? întrebă Nettlinger. Vino, din păcate nu te pot scuti de a-ţi lua rămas bun de la director.

Schrella îşi puse pălăria în cap, scoase ţigara din gură şi-l urmă pe Nettlinger, care îi ţinu deschisă uşa spre curte : directorul se afla în faţa cozii de oameni de la ghişeul unde se eliberau autorizaţiile pentru vizite duminicale ; era voinic, nu prea elegant, dar îmbrăcat sobru ; felul cum îşi mişca braţele şi picioarele în timp ce se îndrepta spre Nettlinger şi Schrella, îţi dădea impresia netă că-i civil.

— Sper, se adresă el lui Nettlinger, că eşti mulţumit de modul cum s-a desfăşurat totul, repede şi corect.

— Mulţumesc, spuse Nettlinger, a mers într-adevăr repede.

— Bun, zise directorul, apoi se adresă lui Schrella : Ai să mă ierţi dacă de rămas bun îţi voi spune cîteva cuvinte, cu toate că n-ai făcut parte decît o zi dintre — rîse — pensionarii mei şi cu toate că ai nimerit la secţia executări de pedepse şi nu la cea de cercetări. Vezi, spuse el şi arătă spre poarta interioară a închisorii, dincolo de această poartă te aşteaptă o a doua poartă, iar dincolo de acea a doua poartă te aşteaptă ceva măreţ, care este bunul nostru suprem : libertatea. Indiferent dacă bănuiala care cădea asupra dumitale era întemeiată sau neîntemeiată, ai cunoscut, şi directorul rîse din nou, aici, între zidurile mele ospitaliere, contrariul libertăţii. Foloseşte-ţi libertatea. De fapt sîntem cu toţii doar nişte prizonieri, prizonierii propriului nostru trup, pînă în ziua în care sufletul nostru devine liber şi se înalţă la creatorul lui, dar prizonieratul între zidurile mele ospitaliere nu este numai simbolic. Îţi dau drumul spre libertate, domnule Schrella...

Schrella întinse jenat mîna, dar o trase repede îndărăt, întrucît observă pe faţa directorului că gestul acesta nu făcea parte, pare-se, dintre formalităţile de aici; Schrella tăcu încurcat, îşi trecu ţigara din mîna dreaptă în cea stîngă şi privi clipind spre Nettlinger.

Zidurile acestei curţi, cu cerul de deasupra, fuseseră ultimul lucru pe care ochii lui Ferdi îl văzuseră pe acest pămînt, poate că glasul directorului fusese ultimul pe care-l auzise în curtea aceasta, care era destul de îngustă, pentru a se umple toată de aroma trabucului lui Nettlinger ; nasul adulmecînd al directorului spunea : Dumnezeule, totdeauna te-ai priceput la ţigări de foi, ce-i al tău e al tău.

Nettlinger scoase trabucul din gură.

— Ai fi putut să ne scuteşti cu discursul de rămas bun. Aşadar, mulţumesc şi la revedere.

Îl cuprinse pe Schrella de umeri, îl împinse spre poarta interioară, care se deschise înaintea lor ; Schrella se opri, întinse funcţionarului hîrtiile sale ; acesta le compară cu atenţie, dădu din cap şi deschise poarta.

— Asta este aşadar libertatea, zise Nettlinger rîzînd. Colo se află maşina mea, spune-mi doar unde vrei să te duc.

Schrella traversă strada, alături de Nettlinger, şovăi cînd şoferul îi deschise portiera.

— Hai, îl îndemnă Nettlinger, urcă-te odată.

Schrella îşi scoase pălăria, se urcă în maşină, se aşeză, se lăsă pe spate pe banchetă şi privi spre Nettlinger, care se urcă în urma lui şi se trase aproape de el.

— Unde vrei să te ducem ?

— La gară, răspunse Schrella.

— Ai bagaje acolo ?

— Nu.

— Vrei cumva să şi părăseşti din nou acest oraş ospitalier ? întrebă Nettlinger. Se plecă înainte şi strigă şoferului : La gara principală.

— Nu, răspunse Schrella, încă nu vreau să părăsesc acest oraş ospitalier. N-ai dat de Robert ?

— Nu, zise Nettlinger, e scump la vedere. Am încercat toată ziua să-l găsesc, dar s-a ascuns şi, cînd era cît pe-aci să dau de el la „Hotelul Prinţul Heinrich“, a dispărut pe o uşă laterală ; din cauza lui a trebuit să trec prin nişte situaţii penibile.

— Nu l-ai întîlnit nici înainte ?

— Nu, răspunse Nettlinger, nici o singură dată măcar ; trăieşte foarte retras.

Maşina opri la un semnalizator de circulaţie. Schrella îşi scoase ochelarii, îi şterse cu batista şi se trase aproape de geamul portierei.

— Trebuie să ţi se pară totuşi ciudat, vorbi Nettlinger, să fii din nou în Germania, după atîta vreme, şi în asemenea împrejurări ; n-ai s-o mai recunoşti.

— Ba totuşi o recunosc, spuse Schrella, cam aşa cum recunoşti o femeie pe care ai iubit-o ca fată şi pe care o revezi după douăzeci de ani ; ei, s-a mai îngrăşat puţintel ; glandele cam acoperite de osînză ; se pare că s-a măritat cu un bărbat nu numai bogat, dar şi harnic ; vilă la marginea oraşului, maşină, inele pe degete, în asemenea împrejurări vechea iubire devine, inevitabil, ironie.

— Fireşte că asemenea imagini sînt puţintel cam şui, spuse Nettlinger.

— Sînt imagini, ripostă Schrella, şi dacă ai avea vreo trei mii din astea, poate că ai zări un colţişor din adevăr.

— Mă îndoiesc că optica ta este cea justă: abia de douăzeci şi patru de ore în ţară, dintre care douăzeci şi trei în închisoare.

— Nici nu-ţi închipui cît de multe afli în închisoare despre o ţară; delictul cel mai frecvent din închisorile voastre este înşelăciunea ; din păcate, autoînşelarea nu este urmărită penal ; poate nu ştii încă : din ultimii douăzeci şi doi de ani, patru i-am petrecut în închisoare ?

Maşina se urni încet într-o coloană lungă, ce se formase în faţa semnalizatorului de circulaţie.

— Nu, zise Nettlinger, asta n-am ştiut-o. În Olanda ?

— Da, răspunse Schrella, şi în Anglia.

— Pentru ce infracţiuni ?

— Acţiuni afective din dragoste nefericită, dar cîtuşi de puţin din idealism, ci doar pentru că mă străduiam să combat ceva real.

— Aş putea să ştiu mai precis ? întrebă Nettlinger.

— Nu, spuse Schrella, n-ai înţelege şi ai lua-o drept un compliment. Am ameninţat un politician olandez pentru că spusese că ar trebui să fie omorîţi toţi germanii, un politician foarte popular ; apoi m-au eliberat germanii cînd au ocupat Olanda şi au crezut că eram un fel de martir pentru Germania, dar au găsit numele meu pe lista celor urmăriţi şi am fugit de dragostea lor tocmai în Anglia ; acolo am ameninţat un om politic englez pentru că a spus că ar trebui omo-

rîţi toţi germanii, doar capodoperele lor ar trebui salvate, un politician foarte popular ; dar m-au amnistiat curînd, pentru că au socotit că trebuie să-mi respecte sentimentele, sentimente pe care nici măcar nu le avusesem, cînd îl ameninţasem pe politician — în felul acesta te arestează dintr-o neînţelegere şi-ţi dă drumul dintr-o neînţelegere.

Nettlinger rîse :

— Dacă totuşi colecţionezi imagini, dă-mi voie să adaug şi eu una la colecţia ta. Cum vine asta: ură politică, fără scrupule, între colegi de şcoală; urmărire, anchetă, fugă, ură pînă la sînge — dar douăzeci de ani mai tîrziu tocmai urmăritorul, cel care stîrneşte groaza, îl eliberează din închisoare pe fugarul întors în patrie ? Nu este şi asta o imagine demnă de-a fi inclusă în colecţia ta ?

— Nu e o imagine, vorbi Schrella, ci o istorie, care are şi dezavantajul că este adevărată — dar dacă transpun istoria în abstracţiune imaginativă şi apoi o interpretez, va rezulta ceva foarte puţin măgulitor pentru tine.

— Este fără îndoială ciudat, spuse Nettlinger încetişor, şi-şi scoase trabucul din gură, că te rog să mă înţelegi în privinţa asta, dar crede-mă : cînd am citit numele tău pe lista celor urmăriţi şi am controlat informaţia că te-au arestat cu adevărat la graniţă, n-am şovăit nici o clipă să pun totul în mişcare pentru eliberarea ta.

— Mi-ar părea rău, ripostă Schrella, dacă ai crede că mă îndoiesc de autenticitatea motive-

lor şi sentimentelor tale. Nici măcar regretul tău nu-l pun la îndoială, dar imaginile — şi tu m-ai rugat să includ imaginea asta în colecţia mea — imaginile înseamnează o abstractizare, şi acesta este rolul pe care l-ai jucat atunci şi pe care-l joci astăzi ; rolurile sînt — iartă-mă — identice, căci a mă face inofensiv pe atunci însemna să mă închizi, iar astăzi a mă face inofensiv înseamnează să-mi redai libertatea ; mi-e teamă că Robert, care gîndeşte mult mai abstract decît mine, de aceea n-a ţinut cîtuşi de puţin să te întîlnească. Sper că mă înţelegi — nici atunci nu m-am îndoit niciodată de autenticitatea motivelor şi sentimentelor tale ; nu mă poţi înţelege, nici nu încerca măcar, pentru că n-ai jucat conştient rolurile, altfel ai fi un cinic sau un criminal, şi nu eşti nici una, nici alta.

— Acum într-adevăr nu mai ştiu dacă toate astea sînt complimente sau dimpotrivă.

— Cîte ceva din amîndouă, spuse Schrella rîzînd.

— Poate că nu ştii, ce am făcut pentru sora ta.

— Ai ocrotit-o pe Edith ?

— Da. Wakiera voia s-o aresteze ; tot mereu trecea numele ei pe listă, iar eu l-am şters de fiecare dată.

— Faptele voastre bune, vorbi Schrella încetişor, sînt aproape mai îngrozitoare decît cele rele.

— Iar voi sînteţi mai neîndurători decît însuşi Dumnezeu, care totuşi iartă păcatele de care te căieşti.

— Noi nu sîntem Dumnezeu şi nu ne putem aroga atotştiinţa lui, şi cu atît mai puţin îndurarea lui.

Nettlinger se lasă pe spate pe banchetă, clătinînd din cap ; Schrella scoase o ţigară din buzunar, o puse în gură şi se sperie din nou, cînd bricheta lui Nettlinger ţăcăni atît de aproape de nasul său, iar flacăra albăstrie, curată, aproape că-i pîrli genele. „Iar politeţea ta, gîndi el, este mai cumplită decît impoliteţea ta. Zelul tău a rămas acelaşi, este tot cel cu care îmi aruncai mingea în faţă şi cu care îmi oferi acum foc pentru ţigară, într-un mod supărător."

— Cînd va putea fi găsit Robert ? îl întrebă el pe Nettlinger.

— Probabil abia luni, n-am putut afla unde s-a dus să-şi petreacă sfîrşitul săptămînii; şi taică-său, şi fiică-sa, toţi au plecat ; poate că încerci astă-seară la locuinţa lui, sau mîine, dimineaţă la nouă şi jumătate la „Hotelul Prinţul Heinrich" ; acolo joacă totdeauna biliard între nouă jumătate şi unsprezece. Sper că n-au fost brutali cu tine în închisoare ?

— Nu, spuse Schrella, corecţi.

— Spune-mi dacă ai nevoie de bani. Cu ceea ce ai la tine nu ajungi departe.

— Cred că pînă luni o să-mi ajungă ; cu începere de luni voi avea bani.

Cu cît se apropiau de gară, coloana de maşini devenea tot mai lungă şi mai lată. Schrella încercă să deschidă geamul, dar nu se descurcă cu manivelele, aşa că Nettlinger se aplecă peste el şi învîrti mînerul pentru a lăsa geamul în jos.

— Mi-e teamă, spuse el, că aerul care vine de-afară nu este mult mai bun decît cel pe care-l avem aici înăuntru.

— Mulțumesc, zise Schrella ; îl privi pe Nettlinger, trecu țigara din mîna stîngă în cea dreaptă, din cea dreaptă în stînga. Ascultă, întrebă el, mingea pe care a bătut-o Robert atunci a mai fost găsită vreodată — îți aduci aminte ?

— Da, zise Nettlinger, firește, îmi amintesc bine, că doar s-a vorbit atît de mult după aceea de ea; mingea n-au mai găsit-o de loc ; au căutat-o în seara aceea pînă noaptea tîrziu, chiar și a doua zi, cu toate că era într-o duminică ; cineva a pretins mai tîrziu că nu fusese decît o șmecherie a lui Robert, că nici nu lovise mingea, ci doar imitase zgomotul loviturii și că apoi făcuse să dispară mingea.

— Dar au văzut, totuși, mingea cu toții, ori nu — cum zbura ?

— Bine-nțeles, nimeni n-a crezut versiunea asta ; alții au pretins că a căzut în curtea fabricii de bere, într-un camion cu bere, care aștepta acolo ; poate îți mai amintești că, puțin după aceea, a ieșit o căruță pe poarta fabricii.

— A fost cu mult înainte de-a bate Robert mingea, spuse Schrella.

— Cred că te înșeli, zise Nettlinger.

— Nu, nu, ripostă Schrella, stăteam acolo, și așteptam, și observam totul cu precizie ; căruța a ieșit înainte de-a lovi Robert.

— Ei, fie și-așa, spuse Nettlinger ; în orice caz mingea nu s-a mai găsit niciodată. Am sosit la gară — într-adevăr nu vrei să te ajut ?

— Nu, mulţumesc, nu-mi trebuie nimic.

— Pot cel puţin să te invit la masă?

— Bine, spuse Schrella, să mergem să mîncăm.

Şoferul ţinu portiera deschisă, Schrella coborî primul, îl aşteptă cu mîinile în buzunar pe Nettlinger, care-şi luă servieta de pe banchetă, îşi încheie nasturii pardesiului şi spuse şoferului:

— Te rog să mă aştepţi pe la cinci şi jumătate la „Hotelul Prinţul Heinrich".

Şoferul duse mîna la şapcă, se urcă în maşină şi se aşeză la volan.

Ochelarii lui Schrella, umerii căzuţi, gura zîmbind ciudat, părul blond, nerărit, doar cu o uşoară sclipire argintie, pieptănat tot peste cap; mişcarea cu care-şi şterse sudoarea şi cu care vîrî, apoi, batista la loc în buzunar: părea neschimbat, doar mai îmbătrînit cu cîţiva ani.

— De ce te-ai întors? întrebă Nettlinger în surdină.

Schrella îl privi, clipind, cum făcuse totdeauna, muşcîndu-şi buza de jos; în mîna dreaptă ţigara, în stînga pălăria; cătă lung la Nettlinger şi aşteptă, aşteptă zadarnic ceea ce dorea de mai bine de douăzeci de ani: ura; gesturile violente, pe care şi le dorise totdeauna; să lovească pe cineva în faţă sau să-i tragă un picior în fund, strigînd între timp: „Porcule, porc de cîine nenorocit!" Totdeauna îi invidiase pe oamenii care erau capabili de asemenea sentimente primare, dar nu putea să lovească în chipul rotofei, care zîmbea jenat, şi nu putea trage un picior în acest fund; i-a pus piedică pe scara şcolii, aşa fel încît s-a rostogolit şi huluba ochelarilor i s-a

înfipt în lobul urechii ; l-a atacat prin surprindere la întoarcerea acasă, l-a tîrît în gangurile caselor şi l-a snopit în bătaie ; l-a biciuit cu gîrbaciul de sîrmă ghimpată, pe Robert şi pe el ; i-a luat interogatoriu ; vinovat de moartea lui Ferdi — şi a cruţat-o pe Edith, l-a lăsat să plece pe Robert. Îşi întoarse privirile de la Nettlinger spre piaţa din faţa gării, unde mişunau oamenii ; soare, sfîrşit de săptămînă, taxiuri aşteptînd şi vînzători de îngheţată, *boy* de hotel în uniforme violete cărau geamantane în urma pasagerilor ; faţada plină de măreţie a bisericii Sankt Severin, „Hotelul Prinţul Heinrich“, „Café Kroner“ ; se sperie cînd Nettlinger fugi brusc de lîngă el, repezindu-se în furnicarul de oameni, agitînd mîinile, strigînd :

— Alo, domnişoară Ruth... apoi se întoarse, clătinînd din cap. Ai văzut-o pe fata aceea ? întrebă el, cea cu căciuliţa verde şi cu puloverul roz-roşu ; e suprinzător de frumoasă — era fiica lui Robert. N-am mai izbutit s-o ajung ; ar fi putut să ne spună unde-l găsim. Păcat — ai văzut-o ?

— Nu, răspunse Schrella încetişor, fata lui Edith.

— Fireşte, spuse Nettlinger, nepoata ta. La naiba — acum hai să mîncăm.

Traversă piaţa gării, trecu strada ; Schrella îl urmă la „Hotelul Prinţul Heinrich“ ; un *boy* în uniformă violetă le deschise uşa, care reveni la loc în urma lor, balansîndu-se în cadrul căptuşit cu pîslă.

— O masă la fereastră? întrebă Jochen. Cu plăcere. Fără prea mult soare? Atunci pe partea dinspre răsărit. Hugo, ai grijă ca domnii să capete o masă la fereastră, pe partea dinspre răsărit. Pentru puţin. Bacşişurile sînt primite aici cu plăcere. O marcă este o monedă rotundă, cinstită; iar bacşişul este sufletul meseriei, şi *totuşi am învins*, iubitule, n-ai dat ochii cu el. Cum spuneţi, vă rog, dacă domnul doctor Fähmel joacă biliard aici şi duminica? Schrella? Pentru Dumnezeu! Nici n-am nevoie să mă mai uit pe cartonaşul roz. — Doamne sfinte, îi veţi îngădui desigur unui om bătrîn, la această oră liniştită, o remarcă în afara serviciului, domnule Schrella! L-am cunoscut bine pe tatăl dumneavoastră, bine; doar a lucrat un an la noi — în anul cînd a avut loc festivalul german de gimnastică şi sport; chiar vă aduceţi aminte? Fireşte, trebuie să fi avut pe atunci vreo zece-unsprezece ani; iată mîna mea, m-aş bucura dacă mi-aţi strînge-o; Doamne, îmi veţi ierta acum că-mi exprim cîteva sentimente care, cum s-ar spune, nu fac parte din serviciul meu; sînt destul de bătrîn, să-mi pot îngădui asta; tatăl dumneavoastră era un om serios, şi demn! Nu îngăduia nici un fel de obrăznicii şi făcea parte dintre cei care nu erau obraznici, era ca un miel; m-am gîndit de multe ori la tatăl dumneavoastră — iertaţi-mă, dacă răscolesc răni vechi; pentru Dumnezeu — am uitat cu totul. Doamne, ce fericire că porcii ăia nu mai au cuvînt acum; dar atenţie, domnule Schrella, atenţie; cîteodată îmi vine să zic: ăia

au învins totuşi. Atenţie. Nu vă încredeţi în pace — şi iertaţi unui om bătrîn cele cîteva sentimente şi remarci în afara serviciului. Hugo, cel mai bun loc de pe latura de răsărit pentru domnii, cel mai bun. Nu, domnule Schrella, duminica nu vine domnul doctor Fähmel să joace biliard, nu, duminica nu : o să se bucure, că doar aţi fost prieteni din copilărie şi tovarăşi de idei, nu-i aşa ? Să nu credeţi că toţi oamenii sînt uituci. Dacă-şi va face cumva apariţia aici, din cine ştie ce motiv, am să vă dau de veste, dar să-mi lăsaţi adresa ; am să trimit un curier, o telegramă, am să vă telefonez, dacă vreţi. Pentru clienţii noştri facem orice.

Hugo nici nu clipi măcar ; recunoaşterea se face numai cînd o doresc clienţii ; a răcnit oare în sala de biliard ? Discreţie ; biciul de sîrmă ghimpată ? Nu ; intimităţile şi asociaţiile nelalocul lor trebuie evitate ; discreţia este stindardul profesiunii. Lista ? Poftiţi, domnilor. Le place locul domnilor ? Latura de răsărit, masă la fereastră, nu e prea mult soare ? Perspectivă asupra altarului principal, dinspre răsărit, al bisericii Sankt Severin : romanic timpuriu, secolul al unsprezecelea sau al doisprezecelea ; ctitor : sfîntul duce Heinrich, Sălbaticul. Da, domnul meu, bucătărie caldă tot timpul zilei ; toate mîncărurile care le găsiţi pe listă se servesc de la ora douăsprezece pînă la douăzeci şi patru. Cel mai bun meniu ? Aveţi de sărbătorit o revedere ? Zîmbet de uşoară intimitate, cum este indicat faţă de o comunicare intimă ca aceasta ; numai să nu mă gîndesc : Schrella, Nettlinger, Fähmel ;

nici un fel de asociații ; cicatrici pe spinare? Da, oberul va veni numaidecît și vă va lua comanda.

— Bei și tu un Martini? întrebă Nettlinger.

— Da, te rog, spuse Schrella.

Dădu băiatului pardesiul, pălăria, își trecu mîna prin păr și se așeză ; în sală se aflau doar puțini clienți, în colțul din fund : murmurau încetișor între ei ; un rîs molcom fu subliniat de un zăngănit ușor de pahare ; șampanie.

Schrella luă coniacul de pe tava pe care i-o prezenta chelnerul, așteptă pînă și-l luă și Nettlinger pe al său, ridică paharul, închină spre Nettlinger cu o înclinare din cap, și bău ; Nettlinger părea că a îmbătrînit într-un mod cu totul nepotrivit ; Schrella avea în minte imaginea băiatului blond, strălucitor, a cărui gură brutală păstra totdeauna o trăsătură de bunătate ; băiatul care sărea cu ușurință un metru șaizeci și șapte, alerga suta de metri în 11,5 secunde ; învingător, brutal, bun la inimă, dar se pare — gîndi Schrella — că oamenii ăștia nu s-au bucurat nici măcar de victoriile lor ; educație proastă, alimentație proastă și lipsă de stil : se îndoapă probabil cu mult prea mult : pe jumătate a și chelit, în ochii umezi se și citește sentimentalismul vîrstei. Nettlinger se aplecă asupra listei, cu gura țuguiată a cunoscător, manșeta albă a cămășii se ridică în sus descoperind un ceas-brățară de aur, pe degetul inelar se vedea verigheta ; Doamne, gîndi Schrella, chiar dacă n-ar fi făcut toate astea, Robert tot n-ar avea poftă să bea o bere cu el sau să-și ducă poate copiii

în vila lui Nettlinger de la marginea oraşului pentru o partidă de *badminton*[1] care leagă relaţiile între familii.

— Pot să-ţi propun ceva? întrebă Nettlinger.

— Poftim, spuse Schrella, propune-mi.

— Atunci uite, reluă Nettlinger, ca antreu ar fi un somon afumat excelent, apoi pui cu *pommes-frites*[2] şi salată, şi aş fi de părere să ne decidem abia după aceea ce desert să luăm; ştii, pentru mine, pofta de desert se trezeşte abia în timpul mesei, mă încred în instinct — dacă e cazul să iau după aceea brînză, prăjitură, îngheţată sau clătite; doar de un singur lucru sînt sigur încă dinainte: de cafea. Glasul lui Nettlinger răsuna de parcă ar fi luat parte la un curs *Cum devin gourmet?*; încă nu voia să-şi întrerupă litania, de care părea să fie mîndru, şi-i murmură lui Schrella: *Entrecôte à deux*[3] — păstrăv albastru — medalion de viţel.

Schrella studie degetele lui Nettlinger, care se plimbau, cu evlavie, pe listă în jos, oprindu-se la anumite mîncăruri — plescăia din limbă, clătina din cap, era nehotărît.

— Cînd citesc pe listă *poularde*[4], simt totdeauna că mă înmoi.

Schrella îşi aprinse o ţigară, era fericit că scăpase de rîndul acesta de bricheta lui Nettlinger;

---

[1] Joc asemănător cu tenisul şi care se practică folosindu-se o minge cu pene; e denumit astfel după localitatea engleză Badminton.

[2] Cartofi prăjiţi (franc.).

[3] Antricot (franc.).

[4] Pui (franc.).

sorbi din Martini, urmări cu privirea arătătorul comeseanului său, care ajunsese acum la deserturi. „Blestemata lor conştiinciozitate, gîndi el, îţi strică pînă şi pofta de ceva rezonabil şi bun, cum ar fi, de pildă, un pui fript ; trebuie pur şi simplu să facă totul mai bine şi sînt, pare-se, pe calea cea bună, ajungînd a-i supralicita pe italieni şi pe francezi chiar şi în modul de a celebra înfulecarea mîncărurilor.

— Te rog, zise el, eu rămîn la pui.

— Şi somonul afumat ?

— Nu, mulţumesc.

— Laşi să-ţi scape ceva delicios ; trebuie să-ţi fie o foame de lup.

— Mi-este, spuse Schrella, dar mă rezerv pentru desert.

— Cum vrei.

Oberul aduse încă două Martini, pe o tavă, care costase cu siguranţă mai mult decît un dormitor ; Nettlinger luă un pahar de pe tavă, i-l întinse lui Schrella, îl luă şi pe al său, se înclină şi spuse :

— Asta în sănătatea ta, în mod special.

— Mulţumesc, zise Schrella, dădu din cap şi bău. Un lucru însă nu mi-e limpede, adăugă el, cum de m-au arestat chiar de la frontieră.

— O întîmplare afurisită, faptul că numele tău încă mai figura pe lista celor urmăriţi ; tentativă de crimă prescrisă după douăzeci de ani, şi ar fi trebuit să fii şters de pe listă încă de acum doi ani.

— Tentativă de crimă ? zise Schrella.

— Da, ceea ce i-ați făcut atunci lui Wakiera, se încadra în denumirea asta.

— Probabil că nu știi că nici n-am luat parte la ea ; nici măcar n-am fost de acord cu treaba asta.

— Ei, spuse Nettlinger, cu atît mai bine ; atunci n-o să se ivească dificultăți pentru a radia definitiv numele tău de pe lista celor urmăriți ; n-am putut decît să garantez personal pentru tine și să obțin eliberarea ta provizorie ; menționarea pe listă n-am putut s-o anulez ; acum, ceea ce va urma nu va mai fi decît o simplă formalitate. Îmi dai voie să-mi încep supa.

— Te rog, spuse Schrella.

Își întoarse fața spre gară, în timp ce Nettlinger mînca supa, cu lingura, dintr-o ceașcă de argint ; cu siguranță că găluștele galben-pal din supă erau făcute din măduva vitelor de rasa cea mai bună care a păscut vreodată pe suhaturile germane ; pe tavă, somonul afumat strălucea ca aurul, în mijlocul verdelui proaspăt al foilor de salată ; pîinea prăjită era rumenită ușor, picături de apă argintii acopereau rondelele de unt ; privindu-l pe Nettlinger cum mînca, Schrella trebui să lupte cu un infam sentiment de înduioșare ; totdeauna resimțise mîncarea ca un înalt act de frăție ; masa iubirii în hoteluri mizerabile și în hoteluri bune ; a trebui să mănînci singur îi păruse totdeauna ca un blestem, iar aspectul oamenilor mîncînd singuri în sălile de așteptare sau în saloanele pentru micul dejun din nenumăratele pensiuni, în care locuise, constituise pentru el totdeauna priveliștea unor dam-

naţi ; întotdeauna căutase companie în timpul mesei, de preferinţă se aşeza lîngă o femeie ; schimba cîteva cuvinte în timp ce-şi fărîmiţa pîinea ; un zîmbet aruncat pe deasupra farfuriei, cîteva gesturi de a-şi oferi reciproc ceva făceau suportabil actul pur biologic şi-l transformau într-o plăcere ; oamenii ca Nettlinger, din speţa căruia văzuse destui, îi aminteau de condamnaţi ; mesele lor îi apăreau ca nişte ultime mese înaintea execuţiei ; cu toate că stăpîneau şi respectau bunele maniere la masă, mîncau fără nici o solemnitate, cu o seriozitate gravă, care ucidea şi supa de mazăre şi puiul ; în afară de asta, se simţeau obligaţi să aprecieze cum se cuvine preţul cu fiecare îmbucătură pe care o înghiţeau. Işi întoarse din nou privirea de la Nettlinger spre gară, citi pancarta mare atîrnată deasupra intrării : *Bun sosit din inimă repatriaţilor noştri.*

— Ia ascultă, spuse el, pe mine m-ai numi repatriat ?

Ridicînd pleoapele, de parcă ar fi ieşit la suprafaţă din abisurile tristeţii, Nettlinger înălţă privirea de pe felia de pîine prăjită, pe care tocmai o ungea cu unt.

— Depinde, spuse el, de fapt mai eşti cetăţean german ?

— Nu, răspunse Schrella, sînt apatrid.

— Păcat, zise Nettlinger, aplecîndu-se din nou asupra feliei de pîine prăjită, luînd în vîrful furculiţei o bucată de somon afumat de pe tavă şi tăind-o, dacă ai izbuti să dovedeşti că n-a trebuit să fugi din motive penale, ci politice, ai

putea obține o despăgubire frumușică de tot. Ții neapărat să-ți clarific situația juridică?

— Nu, răspunse Schrella. Cînd Nettlinger împinse într-o parte tava cu somon, el se aplecă înainte: Vrei cumva să lași să ia îndărăt somonul ăsta minunat?

— Firește, spuse Nettlinger, doar n-o să te-apuci să... Privi speriat în jur cînd Schrella luă o o felie de pîine prăjită de pe farfurie, apucă cu degetele o felie de somon de pe tava de argint și o puse pe pîine — doar nu poți să...

— Nici nu-ți închipui tot ce-ți poți permite într-un hotel atît de distins; tatăl meu a fost chelner, chiar în această sală sacră; nici n-ar clipi măcar dacă ai mînca supa de mazăre cu degetele, deși este nefiresc și nepractic; dar tocmai nefirescul și nepracticul ar face aici cea mai puțină senzație, de aceea sînt și prețurile mari; acesta e prețul pe care-l plătește pentru chelneri ce nici nu clipesc măcar; dar să mănînci pîinea cu mîna și să pui pește pe ea cu mîna — asta nu e nici nefiresc, nici nepractic. Luă zîmbind ultima felie de somon de pe tavă, desfăcu feliile de pîine prăjită încă o dată și prinse peștele între ele. Nettlinger îl privi enervat.

— Probabil, începu Schrella, că acum ai prefera să mă ucizi, din alte motive decît atunci, trebuie s-o recunosc, dar obiectul ar fi același; ascultă ce-ți spune fiul unui chelner; un om cu adevărat distins nu se supune niciodată tiraniei chelnerilor, printre care există, firește, unii care gîndesc ca oamenii distinși.

Își mîncă somonul în timp ce chelnerul, asistat de un *boy*, schimba tacîmurile pentru felul următor ; pe masă fură instalate dispozitive complicate de păstrat mîncarea caldă, se distribuiră tacîmuri și farfurii, cele folosite fură îndepărtate, se aduse vin pentru Nettlinger, bere pentru Schrella. Nettlinger gustă din vin.

— Puțin cam cald, spuse el.

Schrella lăsă chelnerul să-l servească cu pui, cartofi și salată, închină paharul de bere pentru Nettlinger și observă cum chelnerul îi turna lui Nettlinger un sos gros, cafeniu-închis, peste bucata de mușchi.

— Ia spune-mi, mai trăiește Wakiera ?

— Desigur, spuse Nettlinger, are cincizeci și opt de ani, și — cuvîntul are să-ți pară cu siguranță caraghios în gura mea — este unul dintre cei care nu pot fi schimbați.

— Aha, zise Schrella, cum să interpretez asta ; oare e posibil să existe într-adevăr germani care nu pot fi schimbați ?

— Ei, păstrează aceleași tradiții, pe care se complăcea să le practice în anul 1935.

— Hindenburg și așa mai departe ? Cumsecade, cumsecade, credință, onoare — nu-i așa ?

— Exact, Hindenburg ar fi cuvîntul cheie pentru el.

— Și cuvîntul cheie pentru tine ?

Nettlinger privi în farfuria din fața lui, ținu furculița înfiptă bine într-o bucată de carne, pe care tocmai o tăiase.

— Dacă ai putea totuși să mă înțelegi, spuse el, eu sînt democrat, sînt din convingere.

Își aplecă din nou capul peste farfurie, ridică furculița cu bucata de carne înfiptă în ea, o vîrî în gură, se șterse apoi cu șervețelul, întinse mîna spre paharul de vin, clătinînd din cap.

— Ce s-a întîmplat cu Trischler? întrebă Schrella.

— Trischler? Nu-mi aduc aminte.

— Bătrînul Trischler, care locuia lîngă portul de jos, unde s-a făcut mai tîrziu cimitirul de vapoare! Nu-ți amintești de Alois, care fusese în clasa noastră?

— Aa, se dumiri Nettlinger, în timp ce-și lua salată de țelină în farfurie, acum mi-aduc aminte; pe Alois l-am căutat săptămîni de-a rîndul și nu l-am găsit, iar pe bătrînul Trischler l-a anchetat Wakiera personal, dar n-a scos nimic, absolut nimic de la el, și nici de la nevasta lui.

— Nu știi dacă mai trăiesc?

— Nu. Dar zona aceea a fost bombardată adeseori. Dacă vrei, pun să te ducă pînă acolo. Dumnezeule, spuse el încetișor, ce s-a întîmplat, ce ai de gînd să faci?

— Aș vrea să plec, spuse Schrella, iartă-mă, dar acum trebuie să ies la aer.

Se ridică, își bău berea în picioare, făcu semn cu mîna chelnerului, și cînd acesta se apropie abia auzit, Schrella arătă spre tava de argint, unde trei bucăți de pui fript se prăjeau în grăsimea ce sfîrîia încetișor pe suportul de păstrat mîncarea caldă.

— Te rog, spuse el, ai vrea să pui să-mi împacheteze asta, aşa fel încît să nu răzbească grăsimea în exterior ?

— Cu plăcere, răspunse chelnerul, luă tava de pe suport, se înclină, gata să plece, apoi mai reveni o dată şi întrebă : Şi cartofii, domnu' — poate şi ceva salată ?

— Nu, mulţumesc, zise Schrella zîmbind, *pommes-frites* se înmoaie, iar salata nu mai are gust mai tîrziu.

Căută zadarnic să desluşească pe chipul îngrijit al chelnerului încărunţit vreo urmă de ironie.

Nettlinger îşi ridică furios privirea din farfurie.

— Bine, spuse el, vrei să te răzbuni pe mine, pot să te înţeleg, dar s-o faci în modul ăsta...

— Ai prefera să te omor ?

Nettlinger tăcu.

— De fapt, nu e nici o răzbunare, spuse Schrella, pur şi simplu trebuie să plec de aici, nu mai pot suporta, şi mi-aş fi reproşat toată viaţa dacă aş fi lăsat aici puişorul ăsta ; poate că te decizi să atribui acest act într-adevăr predispoziţiei mele economice ; dacă aş fi sigur că li se permite chelnerilor şi picolilor să mănînce resturile, l-aş lăsa în farfurie — dar ştiu bine că lucrul ăsta nu e îngăduit aici.

Mulţumi *boy*-ului, care-i aduse pardesiul şi i-l ţinu să-l îmbrace, îşi luă pălăria, se mai aşeză o dată pe scaun şi întrebă :

— Îl cunoşti pe domnul Fähmel ?

— Da, spuse Hugo.

— Cunoşti şi numărul lui de telefon?

— Da.

— Ai vrea să-mi faci serviciul şi să telefonezi la el din jumătate în jumătate de oră; dacă răspunde, vrei să-i spui că un anume domn Schrella doreşte să-l vadă?

— Da.

— Nu sînt sigur că acolo, unde trebuie să mă duc, există cabine de telefon, altfel aş face-o eu însumi. Ai înţeles numele meu?

— Schrella, răspunse Hugo.

— Da.

— Am să telefonez pe la şapte şi jumătate şi am să întreb de tine. Cum te cheamă?

— Hugo.

— Îţi mulţumesc mult, Hugo.

Se ridică de pe scaun, privi de sus la Nettlinger, care se mai servea cu o bucată de muşchi de pe tavă.

— Îmi pare rău, spuse Schrella, că poţi interpreta o acţiune atît de nevinovată, drept un act de răzbunare. Nu m-am gîndit nici o clipă la răzbunare, dar poate pricepi că acum trebuie să plec; n-aş vrea să rămîn prea multă vreme în acest oraş ospitalier şi mai am de rezolvat cîteva lucruri. Poate că-mi dai voie să-ţi mai amintesc o dată de lista celor urmăriţi?

— Bineînţeles că sînt oricînd la dispoziţia ta, în particular sau în interes de serviciu, cum vrei tu.

Schrella luă din mîinile chelnerului cartonul alb, împachetat frumos, şi îi dădu omului un bacşiş.

— N-o să răzbată în afară nici un pic de grăsime, domnule, spuse chelnerul, totul e împachetat cu celofan, în cartoanele noastre speciale pentru picnic.

— La revedere, spuse Schrella.

Nettlinger ridică puţin capul şi răspunse :

— La revedere.

Jochen tocmai spunea :

— Da, cu plăcere, şi apoi veţi da numaidecît cu ochii de tăbliţa : *Spre mormintele copiilor romani*, e deschis pînă la ora opt, iar după ce se lasă întunericul e iluminaţie acolo, doamnă. Pentru puţin, vă mulţumesc.

Ieşi şchiopătînd de după tejghea şi se îndreptă spre Schrella, căruia *boy-ul* îi ţinea uşa deschisă.

— Domnule Schrella, spuse el încetişor, voi face tot posibilul să aflu unde poate fi găsit domnul doctor Fähmel, între timp am şi aflat de la „Café Kroner" că la şapte are loc acolo o sărbătorire de familie, în cinstea bătrînului domn Fähmel ; acolo îl veţi găsi aşadar cu siguranţă.

— Mulţumesc, zise Schrella, îţi mulţumesc din inimă, şi îşi dădu seama că în cazul de faţă bacşişul nu era nimerit ; îi zîmbi bătrînului, ieşi pe uşa care reveni, balansîndu-se fără zgomot, în cadrul ei căptuşit cu pîslă.

8

AUTOSTRADA era barată pe toată lățimea ei de pancarte indicatoare masive ; podul, care ducea cîndva peste rîu, fusese distrus, dinamitat frumos de lîngă culee ; de piloni atîrnau, zdrențuite, cabluri de oțel, acoperite de rugină ; pancarte înalte de trei metri anunțau ceea ce îi pîndea : MOARTEA ; oase încrucișate, capete de mort mărite amenințător de zece ori, pictate cu alb țipător și negru întunecat, vesteau acest lucru prin imagini, pentru cei cărora cuvîntul nu le-ar fi fost de-ajuns.

Pe acest braț mort al autostradei, elevii zeloși ai școlilor de conducere auto se exercitau în schimbarea vitezelor, se obișnuiau cu iuțeala, chinuiau schimbătorul de viteze pentru a merge înapoi spre stînga sau înapoi spre dreapta și pentru a se obișnui cu întorsul în loc ; pe această porțiune de șosea, care trecea pe lîngă terenul de golf și înainta printre mici grădini particulare, se plimbau femei și bărbați îmbrăcați îngrijit, care se îndreptau, cu mutrele lor de după încetarea lucrului, spre rampă, spre pancartele amenințătoare, îndărătul cărora se aflau ascunse cîteva modeste barăci ce păreau să sfideze moartea ; în spatele inscripțiilor MOARTE, un fum

albăstrui se înălţa din sobele pe care paznicii de noapte îşi încălzeau sufertaşele, îşi prăjeau pîinea aprinzîndu-şi pipele cu nişte hîrtiuţe răsucite sul. Scări bombastice, care nu căzuseră pradă distrugerii, slujeau acum în căldura amurgului de vară, ca loc de odihnă pentru pietonii obosiţi de plimbare ; de la o înălţime de douăzeci de metri puteau observa cum progresau lucrările ; scafandri, în costume galbene, dispăreau în adîncul valurilor, duceau ochiurile cablurilor de la macarale spre elementele metalice, ori spre blocurile de beton, iar macaralele scoteau afară prada şiroind de apă, o încărcau pe şlepuri. Pe schele înalte şi pe pasarele oscilante, în coşuri ridicate în vîrful unor stîlpi, alături de pilonii podului, muncitorii retezau cu aparate de sudură, ce fulgerau albăstriu, părţi de metal rupte, nituri îndoite, resturi zdrenţuite ale cablurilor metalice ; picioarele podului, cu sprijinele transversale, rămăseseră în mijlocul fluviului ca nişte porţi uriaşe goale, care încadrau un hectar de neant albastru ; sirenele semnalizau : canalul de navigaţie liber, canalul de navigaţie ocupat ; lumini roşii, verzi ; convoaie de şlepuri duceau cărbuni şi lemne de-aici într-acolo şi de acolo încoace.

Fluviu verde, veselie, maluri uşor înclinate cu tufe de salcie, vapoare multicolore, fulgere albastre de la aparatele de sudură ; oameni vînjoşi, femei vînjoase, chipuri serioase, cu bastoanele de golf pe umăr, umblau pe peluze ireproşabile după mingile de golf ; optsprezece găuri ; din grădini se înălţa fum, vrejurile de fasole, tulpinile de mazăre, bulumacii înlocuiţi ai gardului

se prefăceau în fum, alcătuiau valuri grațioase pe cer, care semănau cu niște silfe în *Jugendstil*[1] și se învălătuceau baroc, apoi se contorsionau în figuri de un cenușiu-deschis ce se proiectau chinuit pe cerul după-amiezii, mai înainte ca un curent de aer din înălțimi să le destrame și să le gonească spre orizont ; copii, care se dădeau cu trotinetele, cădeau pe porțiunile de parcare cu pavajul gloduros și se răneau la genunchi și brațe, apoi arătau mamelor înspăimîntate zgîrieturile și smulgeau prin șantaj făgăduieli că vor căpăta limonadă, înghețată ; perechi de îndrăgostiți, cu mîinile împletite, se îndreptau spre tufișurile de salcie, unde urma apelor umflate se ștersese de mult : trestii, dopuri, sticle și cutii de cremă de ghete ; marinari coborînd la țărm pe pasarele ce se clătinau, femei cu coșuri de cumpărături pe braț și cu o expresie de încredere în ochi ; pe șlepurile curate lună fluturau rufe în briza serii ; pantaloni verzi, bluze roșii, cearșafuri de pat albe ca neaua deasupra negrului întunecat al catranului proaspăt, care strălucea ca lacul japonez ; din apă ieșeau la suprafață resturi de pod, împotmolite de nămol, acoperite de alge ; în fund zvelta siluetă cenușie a turnului bisericii Sankt Severin, iar la „Café Bellevue“ chelnerița istovită anunța :

---

[1] În românește „Stilul tineretului", curent european în artele plastice (între 1895—1905), denumit după revista müncheneză „Jugend" („Tineret"), care a combătut imitarea stilurilor istorice și a creat un nou stil ornamental; bazat pe abstractizare și pe transpunerea decorativă a motivelor de plante și a celor mitologice.

— Tartele cu frişcă s-au terminat, apoi îşi ştergea sudoarea de pe chipul grosolan, răscolea în geanta de piele căutînd mărunţiş pentru dat restul. Nu mai avem decît tort de biscuiţi — nu, şi îngheţata s-a terminat.

Joseph aşteptă să-i numere restul în mîna întinsă, vîrî mărunţişul în buzunarul pantalonilor, bancnota în buzunarul cămăşii, se întoarse spre Marianne şi-i pieptănă, cu degetele răsfirate, resturile de trestii din părul întunecat, îi scutură nisipul de pe puloverul ei verde.

— Dar te-ai bucurat, totuşi, atît de mult de sărbătorirea asta, spuse fata, ce s-a întîmplat ?

— Nu e nimic, răspunse el.

— Simt totuşi ; s-a schimbat ceva !

— Da.

— Nu vrei să-mi spui ?

— Mai tîrziu, zise el, poate abia după ani de zile, poate numaidecît, nu ştiu nici eu.

— E ceva în legătură cu noi doi ?

— Nu.

— Sigur nu ?

— Nu.

— Cu tine ?

— Da.

— Deci cu noi amîndoi.

Joseph zîmbi :

— Fireşte, din moment ce am de-a face cu tine.

— E ceva grav de tot ?

— Da.

— E în legătură cu lucrul ?

— Da. Dă-mi pieptenele tău, dar nu te întoarce cu fața la mine; firele de nisip fin nu le pot scoate cu degetele.

Ea scoase pieptenele din poșetă și i-l întinse peste umăr; el îi ținu o clipă mîna strîns.

— Dar te-am văzut totdeauna cum mergeai seara, după ce plecau muncitorii, de-a lungul grămezii de cărămizi noi-nouțe și cum le atingeai cu mîna; le apucai numai — și am văzut că ieri și alaltăieri n-ai mai făcut-o; că doar îți cunosc mîinile. Iar azi-dimineață ai plecat cu mașina atît de devreme!

— Am fost după un cadou pentru bunicul meu.

— N-ai plecat pentru cadou; unde ai fost?

— Am fost în oraș, spuse el, rama pentru tablou încă nu era gata și am așteptat s-o termine; știi doar fotografia în care mama mă ține de mînă, o poartă pe Ruth în brațe, iar bunicul stă în spatele nostru? Am pus s-o mărească și sînt sigur că se va bucura de ea.

Și după aceea m-am dus în Modestgasse și am așteptat pînă cînd a ieșit tata de la birou, înalt, drept, și am mers în urma lui pînă la hotel; am așteptat o jumătate de oră în fața hotelului, dar n-a ieșit de acolo, iar eu nu voiam să intru înăuntru și să întreb de el; voiam doar să-l văd, și l-am văzut; un domn îngrijit, în floarea vîrstei.

Îi dădu drumul Mariannei, vîrî pieptenele în buzunarul pantalonului, puse mîinile pe umerii fetei și spuse:

— Te rog nu te întoarce cu fața spre mine, așa putem sta mai bine de vorbă unul cu altul.
— Putem minți mai bine, ripostă ea.
— Poate, spuse el, sau mai bine : putem tăinui ceva.
Pe lîngă urechea ei putea să vadă balustrada care împrejmuia terasa cofetăriei ce se proiecta tocmai pe mijlocul fluviului, și-l invidia pe muncitorul care, atîrnat de pilon, într-un coș, la aproape șaizeci de metri înălțime, desena fulgere albastre prin aer cu aparatul de sudură ; sirenele sunau, un vînzător de înghețată trecea pe sub terasa cofetăriei, de-a lungul taluzului, striga „Înghețată ! Înghețată !" apoi tăcea și îndesa înghețata cu lopățica în scoicile sfărîmicioase ; în fund silueta cenușie a bisericii Sankt Severin.
— Trebuie să fie ceva grav de tot, vorbi Marianne.
— Da, spuse el, este destul de grav — dar poate că nu este ; lucrul ăsta încă nu-l știu precis.
— E ceva lăuntric sau exterior ? întrebă ea.
— Lăuntric, spuse el. În orice caz i-am comunicat astăzi lui Klubringer că-mi dau demisia ; nu te întoarce, altfel nu mai scot nici un cuvînt.
Luă mîinile de pe umerii ei, îi cuprinse capul și-l ținu strîns, cu fața îndreptată în direcția podului.
— Ce va spune bunicul tău de asta, de faptul că ai demisionat ? Era atît de mîndru de tine, orice cuvînt de laudă al lui Klubringer despre tine îi mergea la inimă ; și este atît de legat sufletește de abație ; astăzi nu trebuie să i-o spui încă.

— Probabil că îi vor fi şi spus, înainte de a ne întîlni cu el ; ştii doar că vine cu tata la Sankt Anton ; cafeaua de după-masă, înainte de marea sărbătorire.

— Da, spuse Marianne.

— Îmi pare rău de bunicul ; ştii că ţin la el ; vine astăzi cu siguranţă la Sankt Anton, dacă i-a făcut o vizită bunicii ; în orice caz : deocamdată nu pot să mai văd cărămizi şi nu mai pot simţi miros de tencuială.

— Numai deocamdată ?

— Da.

— Şi ce va spune tatăl tău ?

— Oo, zise Joseph repede, lui o să-i pară rău numai pentru bunicul ; nu s-a interesat niciodată de latura creatoare a arhitecturii, doar de formule ; stai aşa, nu te întoarce.

— Aşadar e în legătură cu tatăl tău, simt eu bine ; sînt atît de nerăbdătoare să-l văd, în sfîrşit ; la telefon am vorbit de cîteva ori cu el ; cred că o să-mi placă.

— O să-ţi placă. Ai să-l vezi cel mai tîrziu astă-seară.

— Trebuie să merg şi eu la sărbătorire ?

— Neapărat. Nici nu-ţi poţi închipui cît are să se bucure bunicul — şi doar te-a invitat în mod special.

Marianne încercă să-şi elibereze capul, dar el rîse, i-l ţinu strîns şi spuse :

— Lasă, aşa putem sta mult mai bine de vorbă.

— Şi putem minţi.

— Putem tăinui ceva, spuse el.

— Îl iubeşti pe taică-tău?

— Da. Mai ales de cînd ştiu cît este încă de tînăr.

— Pînă acum n-ai ştiut ce vîrstă are?

— Nu. L-am crezut totdeauna de vreo cincizeci-cincizeci şi cinci de ani — caraghios lucru, nu-i aşa, nu m-am interesat niciodată de vîrsta lui exactă şi m-am speriat cu adevărat cînd am primit alaltăieri actul meu de naştere şi am aflat că tata n-are decît patruzeci şi trei de ani; tînăr, nu-i aşa?

— Da, spuse Marianne, iar tu ai douăzeci şi doi.

— Da, şi pînă la vîrsta de doi ani nu m-am numit Fähmel, ci Schrella; ciudat nume, ce zici?

— De asta eşti supărat pe el.

— Nu sînt supărat pe el.

— Dar ce-a făcut, de ţi-a trecut aşa, deodată, pofta de a construi?

— Nu înţeleg ce vrei să spui.

— Bine — dar de ce nu te-a vizitat niciodată la Sankt Anton?

— Se pare că nu-l interesează de fel şantierele, şi poate că au mers prea de multe ori la Sankt Anton cînd erau copii, înţelegi, plimbări duminicale pe care le faci cu părinţii — şi pe care nu le mai repeţi ca adult, dacă nu ţii neapărat să mai treci încă o dată prin şcoala elementară a melancoliei.

— Dar tu ai făcut vreodată plimbări duminicale cu părinţii tăi?

— Nu multe, cel mai adesea cu mama şi cu bunicii, dar cînd venea tata în permisie, mergea şi el să se plimbe cu noi.

— La Sankt Anton.

— Şi acolo.

— Acum nu mai pricep de ce nu te-a vizitat niciodată.

— Nu-i plac şantierele ; poate că e niţel cam ciudat : uneori, cînd mă întorc pe neaşteptate acasă, îl găsesc în odaia lui, la birou, scrijelind formule pe marginea desenelor fotocopiate — are o mare colecţie de asemenea desene — dar cred că o să-ţi fie drag.

— Nu mi-ai arătat niciodată o fotografie de-a lui.

— N-am nici una recentă ; are ceva de modă veche, înduioşător, în hainele lui şi în purtarea lui ; corect, amabil — mult mai de modă veche decît bunicul !

— Sînt atît de curioasă să-l văd ! Pot să mă întorc, în sfîrşit ?

— Da.

Îi lăsă capul liber, încercă să zîmbească în clipa cînd Marianne se răsuci brusc, dar ochii ei rotunzi, de un cenuşiu-deschis, îi stinseră rîsul silit de pe buze.

— De ce nu-mi spui ce s-a-ntîmplat ?

— Pentru că nici eu însumi nu-mi dau încă seama. De-ndată ce voi pricepe, îţi voi spune : dar s-ar putea să dureze multă vreme ; pornim ?

— Da, spuse Marianne, să pornim ; bunicul tău va fi în curînd acolo ; nu-l face să te aştepte ; dacă-i vor spune înainte de a te vedea — are să

fie cumplit pentru el, şi, te rog, promite-mi că n-ai să mai mergi cu viteză spre pancarta aceea îngrozitoare, pentru a opri abia în ultima clipă.

— Tocmai mi-am imaginat, spuse el, că trec prin ea, că rad barăcile şantierului şi că sar cu maşina în apă de pe rampa pustie, întocmai ca de pe o trambulină...

— Aşadar nu ţii la mine.

— Ah, Doamne, spuse el, nu e decît un joc !

O trase pe Marianne de pe scaun ; coborîră scara ce ducea spre malul fluviului.

— Îmi pare într-adevăr rău, zise Joseph pe scară, că bunicul trebuie s-o afle tocmai astăzi, la a optzecea aniversare.

— Nu-l poţi scuti de asta ?

— De faptul în sine nu — dar de comunicare da, dacă nu cumva i-or fi şi spus.

Deschise portiera maşinii, se urcă, deschise pe dinăuntru cealaltă uşă pentru Marianne, o cuprinse cu braţul pe după umeri cînd se aşeză alături de el.

— Acum ascultă-mă, te rog, spuse Joseph, e cît se poate de simplu ; distanţa asta măsoară exact patru kilometri şi jumătate ; am nevoie de trei sute de metri pentru a ajunge la o sută douăzeci de kilometri pe oră — din nou trei sute de metri pentru a frîna, şi asta calculat cu multă largheţe ; rămîn aşadar aproape patru kilometri, pentru care am nevoie exact de două minute ; tu trebuie doar să te uiţi la ceas şi să-mi spui cînd au trecut cele două minute şi cînd trebuie să frînez ; nu pricepi ? Aş vrea să-mi dau seama odată de ce e în stare hodoroaga asta.

— E un joc îngrozitor, spuse ea.

— Dacă aş putea atinge o sută şi optzeci de kilometri pe oră, n-aş avea nevoie decît de douăzeci de secunde — dar atunci şi distanţa de frînare ar fi mai lungă.

— Te rog, isprăveşte.

— Ţi-e frică.

— Da.

— Bine, atunci renunţ. Dar, cel puţin, pot să merg pînă acolo cu optzeci pe oră?

— Fie, dacă ţii atît de mult.

— Nici nu e nevoie să te uiţi la ceas, pot să merg pe văzute şi apoi să parcurg din nou îndărăt distanţa de frînare, înţelegi, aş vrea pur şi simplu să mă conving odată, dacă ăştia nu ne trag pe sfoară cu tahometrele.

Băgă în viteza întîi, merse încet prin aleile înguste ale locului de excursii, trecu repede pe lîngă gardul terenului de golf şi opri la intrarea pe autostradă.

— Ascultă-mă, spuse el, cu optzeci pe oră am nevoie de exact trei minute, e într-adevăr neprimejdios, dacă ţi-e frică, coboară aici şi aşteaptă-mă.

— Nu, în nici un caz nu te las să mergi singur.

— E pentru ultima oară, spuse el, poate că n-am să mai fiu aici chiar cu începere de mîine, iar altundeva nu mai găsesc asemenea ocazie.

— Dar ai putea să încerci mult mai bine pe o porţiune de şosea deschisă.

— Nu, ceea ce mă tentează este tocmai necesitatea de-a trebui să opreşti în faţa pancartei. O sărută pe obraz. Ştii ce am să fac?

— Nu.
— Am să merg cu patruzeci pe oră.
Ea zîmbi, cînd porni maşina, dar se uită la tahometru.
— Fii atentă, spuse el cînd trecură de borna kilometrică 5, uită-te acum la ceas şi cronometrează timpul de care avem nevoie pînă la borna kilometrică 9 ; merg exact cu patruzeci pe oră.

Departe, în faţă, ca nişte zăvoare trase înaintea unor porţi uriaşe, ea văzu pancartele, la început asemenea unor obstacole pentru o alergare de 110 metri garduri, apoi tot mai mari, crescînd cu o constanţă îngrijorătoare : ceea ce se văzuse ca un păianjen negru se contura limpede ca nişte oase încrucişate, ceea ce apăruse ca un nasture ciudat, se transforma într-un cap de mort, creştea în sus cum creştea şi cuvîntul care se apropia în goană de ei, părînd aproape să atingă radiatorul : O-ul din MOARTE ca o gură căscată, ce părea să articuleze un sunet ameninţător ; acul tahometrului oscilînd între 90 şi 100 ; copii dîndu-se cu trotinetele ; bărbaţi şi femei, ale căror chipuri nu mai aveau expresia de după terminarea orelor de lucru treceau în zbor pe lîngă ei, cu braţele ridicate în sus pentru a-i avertiza ; voci stridente făceau impresia unor sumbre păsări ale morţii.
— Joseph, spuse ea încetişor, mai eşti încă aici ?
— Fireşte, răspunse tînărul zîmbind, şi ştiu precis unde sînt ; privea ţintă la O-ul din MOARTE : nu te nelinişti.

Cu puţin înainte de încetarea lucrului, şeful de echipă al firmei ce executa demolarea îl chemase în refectoriu, unde un morman de moloz dintr-un ungher era grămădit cu lopeţile pe o bandă transportoare, iar aceasta îl căra într-un camion ; umezeala adunată în moloz făcuse din resturile de cărămizi şi de mortar şi dintr-un gunoi nedefinibil un fel de bulgări cleioşi ; cu cît scădea mormanul de moloz, umezeala devenea tot mai vizibilă, întîi ca o pojghiţă de mucegai întunecată, apoi luminoasă ; sub pojghiţă apăreau culori roşii, albastre şi aurii, urme ale unei picturi murale, pe care şeful de echipă o considera de preţ, o scenă a *Cinei cea de taină*, acoperită de pojghiţa de mucegai ; auriul potirului, albul hostiei, chipul lui Hristos cu pielea albă şi cu barba neagră, părul castaniu al Sfîntului Ioan şi deodată : „Uite, aici, vedeţi domnule Fähmel, pielea de culoare închisă a pungii de bani a lui Iuda" ; şeful de echipă ştersese, grijuliu, cu o cîrpă uscată, pojghiţa albicioasă, dînd cu evlavie la iveală tabloul : o faţă de masă de brocart, doisprezece apostoli ; se desluşiră picioarele, marginile feţei de masă, pardoseala acoperită cu dale a sălii unde avusese loc cina cea de taină ; zîmbind, îi pusese mîna pe umăr şefului de echipă : „Bine că m-ai chemat ; fireşte că fresca trebuie păstrată ; pune s-o degajeze complet şi s-o şteargă de pojghiţa de umezeală, mai înainte de-a lua vreo hotărîre în privinţa ei" ; voia să plece, se şi afla pe masă ceaiul, pîinea, untul şi heringii — vinerea seara putînd fi recunoscută

după pește —, iar Marianne era desigur în drum dinspre Stehlingers Grotte pentru a-l lua la o plimbare ; deodată, cu puțin înainte de-a pleca definitiv, zărise jos, în colțul frescei, literele XYZX, și doar văzuse de sute de ori X-ul, Y-ul și Z-ul tatii, cînd îl ajuta la lecțiile de matematică : revăzu aici literele, deasupra găurii făcută de explozie în planșeul subsolului, între piciorul Sfîntului Ioan și al Sfîntului Petru ; pilastrul refectoriului fusese sfărîmat, bolta portantă distrusă ; rămăsese doar restul zidului cu *Cina cea de taină ; XYZX*. „S-a întîmplat ceva deosebit, întrebase șeful de echipă punîndu-i mîna pe umăr, v-ați făcut palid de tot — sau este doar dragostea ?" „Doar dragostea, spusese el, doar dragostea, nu-i nici un motiv de neliniște, și îți mulțumesc foarte mult că m-ai chemat." Nu-i plăcuse nici ceaiul, nici pîinea, nici untul și nici heringii : vinerea ce putea fi recunoscută după pește ; nu-i plăcuse nici măcar țigara ; colindase prin toate clădirile și în jurul bisericii abației, în casa pentru pelerini, căutase pretutindeni acolo unde fuseseră puncte importante sub raport static, nu mai găsise decît un singur *x* mic în pivnița arhondaricului pentru oaspeți, scrisul lui nu putea fi confundat, cum nu puteau fi confundate chipul și mersul lui, zîmbetul și amabilitatea severă a mișcărilor lui, cînd turna vin în pahare sau oferea pîine peste masă ; *x*-ul mic al lui ; Dr. Robert Fähmel : Birou pentru calcule statice.

— Te rog, te rog, spuse Marianne, vino-ți în fire !

— Mi-am venit în fire, spuse el, ridicînd piciorul de pe pedala accelerației, punînd stîngul pe cea de debreiaj și apăsînd cu dreptul pe frînă ; scîrțîind, derapînd într-o parte și în alta, mașina se îndrepta spre O-ul mare din MOARTE, stîrnind praful ; frînele scrîșniră, pietonii care se plimbau se apropiară agitîndu-și prin aer mîinile ridicate, un paznic de noapte obosit apăru cu ibricul de cafea în mînă, între MOARTE și claviculele încrucișate.

— Of, Doamne, spuse Marianne, de ce trebuie să mă sperii așa !

— Iartă-mă, îngînă el încetișor, te rog, iartă-mă, pur și simplu n-am mai fost stăpîn pe mine.

Întoarse mașina repede și porni mai înainte ca pietonii aflați la plimbare să se fi putut aduna în jurul automobilului ; patru kilometri, conducînd cu mîna stîngă, cu dreapta ținînd-o pe Marianne pe după umeri, trecînd cu o viteză pașnică pe lîngă terenul de golf, unde femei vînjoase, alături de bărbați vînjoși, se îndreptau spre gaura a șaisprezecea, a șaptesprezecea, a optsprezecea.

— Iartă-mă, spuse el, n-am să mai fac cu adevărat niciodată.

Coti de pe autostradă printre cîmpii încîntătoare, merse pe lîngă lizierele tăcute ale pădurilor.

XYX, erau aceleași simboluri, pe care le descoperise pe fotocopiile precise, de mărimea a

două cărţi poştale, cu care se juca tata seara, de parcă s-ar fi jucat cu cărţi de joc; casă pentru un editor la marginea pădurii — XxX; construcţie de extindere pentru „Societas, cea mai utilitară, dintre cele de utilitate publică“ — YxY; casă pentru un profesor pe malul fluviului — doar Y; între piciorul Sfîntului Ioan şi al Sfîntului Petru.

Merse încet printre ogoare unde sfeclele groase începuseră a răzbi la suprafaţă de sub uriaşele frunze verzi; mirişti, cîmpii, îndărătul cărora se şi zărea Kosakenhügel.

— De ce nu vrei să-mi spui şi mie? întrebă Marianne.

— Pentru că nu pricep încă nici eu singur, pentru că încă nu cred că e adevărat; poate că nu-i decît un vis absurd; poate că am să fiu în stare să-ţi explic mai tîrziu, se prea poate însă şi niciodată.

— Dar nu vrei să te faci arhitect?

— Nu, spuse el.

— De asta ai mers cu asemenea viteză spre pancartă?

— Poate, răspunse Joseph.

— Totdeauna am urît oamenii care nu ştiu ce înseamnă banul, zise Marianne, care gonesc nebuneşte prin ţinut, îndreptîndu-se spre pancarte unde stă scris MOARTE; care produc nelinişte, fără nici un motiv, oamenilor ce-şi fac binemeritata plimbare de după încetarea lucrului.

— Am avut eu un motiv, să mă îndrept cu asemenea viteză spre pancartă.

Încetini, apoi opri pe drumul nisipos de la poalele lui Kosakenhügel, parcînd maşina sub crengile plecate ale pinilor.

— Ce vrei să faci aici? întrebă ea.

— Vino, spuse Joseph, mergem să ne plimbăm puţin.

— Se face prea tîrziu, zise Marianne, bunicul tău vine desigur cu trenul de patru şi jumătate; e patru şi douăzeci.

Joseph coborî din maşină, alergă cîţiva paşi în susul colinei, duse mîna la ochi şi privi spre Denklingen.

— Da, spuse, văd trenul venind dinspre Dodringen, tot vechea puf-puf din copilăria mea, şi încă tot la aceeaşi oră. Hai, că or să ne poată aştepta un sfert de oră.

Alergă îndărăt spre maşină, o trase pe Marianne de pe banchetă şi o duse după el, de braţ, pe drumul nisipos, în sus; se aşezară într-un luminiş; Joseph arătă cu mîna spre cîmpie, urmări cu degetul trenul, care înainta printre ogoare de sfeclă, pajişti şi mirişti, îndreptîndu-se spre Kisslingen.

— Nici nu-ţi poţi închipui, spuse el, cît de bine cunosc satele astea; de cîte ori n-am venit cu trenul ăsta aici; după moartea mamei am stat aproape tot timpul la Stehlingen sau Görlingen şi am mers la şcoală la Kisslingen; seara ne duceam fuga la trenul cu care venea bunicul de la oraş, la trenul ăla de colo, vezi, acum tocmai porneşte din Denklingen; ciudat, şi totdeauna am avut sentimentul că sîntem săraci; cîtă vreme a trăit mama, iar bunica era cu noi, căpătam

mai puțin de mîncare decît alți copii, pe care-i cunoșteam ; n-am avut voie niciodată să port haine bune ; doar lucruri transformate — și trebuia să vedem cum dăruia lucrurile bune oamenilor străini, pîine, unt și miere, de la mănăstire și de la moșii ; noi trebuia să mîncăm miere sintetică.

— N-ai urît-o pe bunica ta ?

— Nu, nu știu nici eu singur de ce n-am urît-o pentru toate prostiile astea fără sens ; poate pentru că bunicul ne lua cu el în atelier și ne da pe ascuns bunătăți ; ne lua cu el la „Café Kroner" și ne îndopa cu de toate ; spunea totdeauna : „Ceea ce fac mama și bunica e măreț, foarte măreț — dar nu știu dacă voi sînteți destul de mari pentru a înțelege această măreție".

— A spus asta într-adevăr ?

— Da, rîse Joseph, cînd a murit mama, iar bunica a fost dusă de acasă, am rămas singuri cu bunicul, și am avut destul de mîncare ; în ultimii ani de război am stat aproape tot timpul la Stehlingen ; am auzit cum au aruncat în aer abația, noaptea ; eram la Stehlingen în bucătărie, iar țăranii de prin vecinătate îl blestemau pe generalul german, care dăduse ordinul de dinamitare, și murmurau încet, pentru ei înșiși : *la ce la ce la ce ?* Cîteva zile după aceea m-a vizitat tata, a venit într-o mașină americană, însoțit de un ofițer american, și i s-a îngăduit să rămînă cu noi trei ceasuri ; ne-a adus ciocolată, iar noi ne-am speriat de socoteala aia cleioasă, cafenie-închis, din care nu mai mîncasem pînă atunci, și n-am mîncat decît cînd doamna Klosch-

grabe, nevasta administratorului, a mîncat şi ea ; doamnei Kloschgrabe tata i-a adus cafea, iar ea i-a spus : „Să nu vă fie teamă, domnule doctor, vom îngriji de copii, ca şi cum ar fi ai noştri", şi a mai spus : „Nu-i o adevărată ruşine că au mai aruncat în aer abaţia cu atît de puţin înainte de sfîrşit ?", iar el a spus : „Da, e o ruşine, dar poate că a fost voia lui Dumnezeu", iar doamna Kloschgrabe a spus : „Există şi de-ăia care împlinesc voia diavolului" ; tata a rîs, şi a rîs şi ofiţerul american ; tata a fost drăguţ cu noi şi l-am văzut pentru prima oară în viaţă plîngînd, cînd a trebuit să ne părăsească din nou ; nu credeam că ar fi putut plînge ; fusese totdeauna tăcut şi nu manifestase nici un fel de sentimente ; nici cînd trebuia să plece îndărăt din permisie şi cînd noi îl conduceam la gară, nu plîngea niciodată ; plîngeam cu toţii, mama şi bunica, bunicul şi noi, dar el nu — uite, spuse Joseph, şi-i arătă coloana de fum a trenului, tocmai au sosit la Kisslingen.

— Acum se va duce la mănăstire şi va afla ceea ce trebuia să-i spui tu însuţi.

Am şters semnele de cretă dintre piciorul Sfîntului Ioan şi cel al Sfîntului Petru şi micul *x* din pivniţa arhondaricului pentru oaspeţi ; el nu va mai găsi nimic, nu va descoperi niciodată şi nici nu va afla de la mine.

— Vreme de trei zile, continuă Joseph, frontul a fost între Denklingen şi oraş şi seara ne rugam, împreună cu doamna Kloschgrabe, pentru

sănătatea bunicului ; apoi a venit pe înserate din oraş, era palid şi trist, cum nu-l mai văzusem nicicînd, a mers cu noi printre ruinele abaţiei, a murmurat ceea ce murmuraseră şi ţăranii, ceea ce murmura şi bunica totdeauna în adăpostul antiaerian : *la ce la ce la ce?*

— Ce fericit trebuie să fie acum, pentru că îl ajuţi la reconstruirea abaţiei !

— Da, spuse Joseph, dar nu-i pot păstra fericirea asta ; nu întreba de ce, nu pot ! O sărută, îi netezi părul pe după ureche, pieptănă din el, cu degetele răsfirate, ace de pin şi fire de nisip. Tata a venit curînd din prizonierat şi ne-a luat la oraş, cu toate că bunicul protesta şi spunea că ar fi mai bine pentru noi să nu creştem printre ruine, dar tata spunea : „Nu pot trăi la ţară, şi vreau să am copiii lîngă mine, aproape nici nu-i cunosc". Nici noi nu-l cunoşteam şi la început ne-a fost frică de el şi am simţit că şi bunicului îi era frică de el. Pe atunci stăteam cu toţii în atelierul bunicului, pentru că la noi acasă nu se putea locui ; pe peretele din atelier atîrna un plan uriaş al oraşului ; tot ceea ce fusese distrus era însemnat acolo cu cretă neagră şi noi trăgeam cu urechea adeseori, în timp ce ne făceam lecţiile la masa de desen a bunicului ; iar tata sta în faţa hărţii împreună cu bunicul şi cu alţi bărbaţi. Se iscau adesea discuţii, întrucît tata spunea totdeauna : „Jos cu ea — aruncaţi-o în aer", şi trasa un *x* alături de o pată neagră, iar ceilalţi spuneau totdeauna : „Pentru Dumnezeu, nu putem face una ca asta !" iar tata riposta : „Făceţi-o acum, pînă cînd nu se întorc oamenii

îndărăt în oraş. Acum e încă totul nelocuit şi nu trebuie să aveţi nici un fel de scrupule ; radeţi totul", iar ceilalţi ziceau : „Dar acolo este totuşi o rămăşiţă dintr-un pervaz de fereastră din secolul al şaisprezecelea, iar dincolo o porţiune de capelă dintr-al doisprezecelea" ; atunci tata arunca creta neagră cît colo şi spunea : „Bine, procedaţi cum vreţi, dar vă spun că o să regretaţi — procedaţi cum vreţi, dar în cazul ăsta, fără mine", şi ei ziceau : „Dar, dragă domnule Fähmel, dumneata eşti cel mai bun specialist al nostru în dinamitări, nu poţi să ne laşi în încurcătură" ; tata răspundea : „Ba am să vă las în încurcătură, dacă trebuie să ţin seama de orice coteţ de găini din vremea romanilor ; pentru mine zidurile sînt ziduri şi, credeţi-mă, printre ele sînt ziduri bune şi ziduri proaste ; la o parte cu gunoiul. Dinamitaţi şi creaţi spaţiu." După ce plecau ceilalţi, bunicul rîdea şi spunea : „Doamne, trebuie să le înţelegi sentimentele", şi rîdea şi tata : „Chiar le şi înţeleg sentimentele, dar nu le respect" ; apoi zicea : „Haideţi, copii, să cumpărăm ciocolată", şi mergea cu noi la bursa neagră, cumpăra ţigări pentru el şi pentru noi ciocolată, apoi ne strecuram cu el în ganguri de case întunecoase, pe jumătate năruite, urcam pe scări, la etaj, pentru că mai voia să cumpere şi trabucuri pentru bunicul ; totdeauna cumpăra, dar nu vindea niciodată ; cînd primeam pîine şi unt de la Stehlingen sau de la Görlingen, trebuia să luăm şi partea lui la şcoală şi ne lăsa pe noi să hotărîm cui voiam s-o dăruim ; iar o dată am cumpărat îndărăt, la bursa neagră, untul pe

care-l dăruisem — încă mai era pe el bilețelul de la doamna Kloschgrabe, pe care scrisese: „Săptămîna asta, din păcate, doar un kilogram". Dar tata a rîs și a zis: „Ei, da, oamenii au și ei nevoie de bani pentru țigări". Primarul a venit din nou și tata i-a spus: „În ruinele mănăstirii franciscane am găsit niște gunoaie de cuie din secolul al paisprezecelea: nu rîdeți, se poate face dovada că datează din secolul al paisprezecelea, întrucît sînt amestecate cu o fibră, cu resturile unei țesături de lînă care, după cum se poate dovedi, se confecționa în orașul nostru în secolul al paisprezecelea; o raritate istoric-culturală de primul rang, domnule primar", iar acesta i-a replicat: „Mergeți totuși prea departe, domnule Fähmel", iar tata a zis: „Voi merge și mai departe, domnule primar". Ruth a rîs, ședea lîngă mine și mîzgălea în caiet lecțiile la aritmetică; a rîs tare, iar tata a venit la ea și a sărutat-o pe frunte și a spus: „Da, chiar e de rîs, copilă", iar eu am fost gelos, pentru că pe mine încă nu mă sărutase niciodată pe frunte; îl iubeam, Marianne, dar tot ne mai era puțin frică de el, cînd sta cu creta neagră în fața planului și spunea: „Dinamitați — în lături cu asta". Dar era totdeauna sever, cînd era vorba de lecțiile mele; îmi spunea totdeauna: „Nu există decît două posibilități: ori să nu știi nimic, ori să știi totul; mama ta nu știa nimic, cred că nu terminase nici măcar școala primară, și cu toate astea nu m-aș fi însurat niciodată cu o alta decît ea, așadar hotărăște-te". Îl iubeam, Marianne, și cînd fac socoteala că pe vremea aceea nu trecuse cu mult

de treizeci de ani, nu-mi vine să cred, deoarece eu îl consideram totdeauna mult mai în vîrstă, cu toate că nu părea bătrîn ; uneori era chiar vesel, spre deosebire de astăzi, cînd nu mai e de fel : dimineaţa, cînd ne dădeam jos cu toţii din paturile noastre, el se şi afla la fereastră, se bărbierea şi ne striga : „S-a terminat războiul, copii !“ — cu toate că războiul se terminase de vreo patru sau cinci ani.

— Trebuie să mergem acum, spuse Marianne, să nu-i lăsăm să ne aştepte atît de mult.

— Lasă-i să aştepte liniştiţi, zise el. Trebuie să aflu tot ce ţi-au făcut, mieluşico. Aproape nu ştiu nimic despre tine.

— Mieluşico, spuse ea, cum de ţi-a trecut asta prin minte ?

— Aşa mi s-a năzărit, spuse el, răspunde-mi, te rog, tot ce ţi-au făcut ; totdeauna îmi vine să rîd, cînd recunosc accentul din Dodringen în vorba ta : nu ţi se potriveşte, ştiu doar că ai urmat şcoala acolo, dar că nu acolo te-ai născut, şi că o ajuţi pe doamna Kloschgrabe să facă pîine, să gătească şi să calce.

Ea îi trase capul în jos, în poala ei, îi acoperi ochii şi vorbi :

— Cu mine ? Ce mi-au făcut mie, vrei să ştii într-adevăr ? Au aruncat cu bombe în mine şi nu m-au nimerit, cu toate că bombele erau atît de mari, iar eu atît de mică ; oamenii din adăpostul antiaerian îmi vîrau bunătăţi în gură ; iar bombele cădeau şi nu mă nimereau, auzeam doar cum explodau şi cum fîlfîiau schijele prin aer, ca nişte păsări care fluturau din aripi, şi cineva

cînta în adăpostul subteran *Gîștele sălbatice fîlfîie prin noapte*. Tatăl meu era înalt, foarte brunet și frumos, purta o uniformă cafenie cu mult aur pe ea, un fel de sabie la centură, care strălucea ca argintul ; și-a tras un glonț în gură — nu știu dacă ai văzut vreodată pe cineva care și-a tras un glonț în gură ? Nu, nu-i așa ? Atunci mulțumește-i lui Dumnezeu, că ai fost scutit de asemenea priveliște. Zăcea jos pe covor, sîngele curgea peste culorile turcești, peste desenul de Smirna — Smirna autentic, dragul meu ; mama, însă, era blondă și înaltă și purta o uniformă albastră și o pălărie drăguță, elegantă, dar n-avea sabie la șold ; și mai aveam și un frățior, era mult mai mic decît mine și blond, și frățiorul atîrna deasupra ușii cu un laț din frînghie de cînepă în jurul gîtului, și se clătina, iar eu rîdeam, încă mai rîdeam cînd mama mi-a pus și mie un laț în jurul gîtului, murmurînd pentru sine : *El a poruncit-o*, dar în clipa aceea a intrat înăuntru un om, fără uniformă, fără tresă de aur și fără sabie, avea doar un pistol în mînă pe care l-a îndreptat asupra mamei, m-a smuls din mîinile ei, iar eu am plîns, fiindcă eram cu lațul de gît și voiam să joc și eu jocul, pe care putea să-l joace fratele meu mai mic acolo, sus : *El a poruncit-o ;* dar omul mi-a astupat gura, m-a dus în brațe pe scară în jos, mi-a luat lațul din jurul gîtului și m-a urcat într-un camion...

Joseph încercă să-i dea la o parte mîinile cu care ea îi acoperea ochii, dar Marianne le ținu strîns și întrebă :

— Nu vrei să asculţi mai departe ?
— Ba da, spuse el.
— Atunci trebuie să mă laşi să-ţi ţin ochii acoperiţi, şi poţi să-mi dai o ţigară.
— Aici, în pădure ?
— Da, aici în pădure.
— Ia-ţi una din buzunarul cămăşii mele.
Joseph o simţi cum îi desface nasturele buzunarului, cum scoate ţigările şi chibriturile, în timp ce îi ţinea ochii acoperiţi cu mîna dreaptă.
— Îţi aprind şi ţie una, spuse ea, aici în pădure. Pe vremea aceea aveam exact cinci ani şi eram atît de drăgălaşă, încît chiar şi în camion m-au răsfăţat, mi-au vîrît bunătăţi în gură, m-au spălat cu săpun, cînd s-a oprit maşina ; şi au tras în noi cu tunurile şi cu mitralierele, dar nu ne-au nimerit ; am mers multă vreme aşa, nu ştiu exact cît, dar cu siguranţă două săptămîni, şi cînd ne opream, mă lua lîngă el omul care împiedicase jocul de-a *El a poruncit-o,* mă învelea cu o pătură, se culca lîngă mine, în fîn, în paie, uneori chiar în pat şi spunea : „Zi-mi o dată tată" ; eu nu puteam spune tată, deoarece bărbatului în uniforma cea frumoasă îi spusesem totdeauna doar *papi,* dar am învăţat să spun : „tată" şi am spus-o treisprezece ani în şir omului care împiedicase jocul ; am căpătat un pat, o plapumă şi o mamă, care era aspră şi mă iubea, şi am locuit vreme de nouă ani într-o casă curată ; cînd am început să merg la şcoală, preotul a spus : „Ia te uită pe cine avem aici, avem un copil de păgîn autentic, nefalsificat !", iar micuţii ceilalţi, care nu erau nici unul copii de păgîni,

au rîs, şi preotul a spus : „Atunci, hai să facem repede un copil creştin din copilul nostru păgîn, din mieluşica noastră cuminte“ ; şi au făcut din mine un copil creştin. Iar mieluşica a fost cuminte şi fericită, s-a jucat de-a hora şi de-a leapşa, apoi s-a jucat cu mingea şi a sărit coarda şi şi-a iubit mult părinţii ; şi a venit o zi cînd am văzut cîteva lacrimi la şcoală, cînd s-au ţinut cîteva cuvîntări, cînd s-a pomenit de cîteva ori ceva despre un capitol din viaţă, şi mieluşica a intrat ucenică la o croitoreasă, a învăţat să folosească bine acul şi aţa, a învăţat de la măicuţa ei să deretice, să coacă pîine şi să gătească, şi toată lumea din sat spunea : „Asta o să se mărite cîndva cu un prinţ, cu mai puţin decît un prinţ n-o să se mulţumească“ ; dar într-o bună zi a venit în sat o maşină foarte mare, foarte neagră, şi un bărbat cu barbă, care conducea maşina, a oprit în piaţa satului şi a întrebat din maşină oamenii : „Vă rog, puteţi să-mi spuneţi unde locuieşte pe-aici familia Schmitz ?“ şi oamenii au spus : „Există o mulţime de Schmitzi pe-aici ; de care întrebaţi ?“ şi străinul a răspuns : „Cei care au un copil adoptat“, iar lumea a zis : „Aa, ăia ! Păi sînt alde Eduard Schmitz, locuiesc colo în fund, vedeţi acolo, chiar în spatele fierăriei, casa cu un cimişir în faţă“. Şi omul a spus : „Mulţumesc“, maşina şi-a continuat drumul, dar toată lumea l-a urmat, întrucît din piaţa satului pînă la Eduard Schmitz nu erau decît cel mult cincizeci de paşi ; eu eram în bucătărie şi curăţam salată, îmi plăcea tare mult s-o fac : să tai

foile, să dau de-o parte ce era stricat, iar ce era bun să arunc într-o strecurătoare, unde sta verde şi proaspătă ; şi mama tocmai îmi spunea : „Nu trebuie să fii tristă de asta, Marianne, nu sînt de vină nici băieţii ; cînd împlinesc treisprezece-paisprezece ani — la unii începe chiar de la doisprezece — fac asemenea lucruri ; aşa e natura şi nu e uşor să-i vii de hac naturii" ; iar eu i-am spus : „Nici nu sînt supărată de asta". „Atunci de ce ?" m-a întrebat mama. I-am spus : „Mă gîndesc la fratele meu, cum atîrna acolo şi cum am rîs, şi cum nu ştiam cît era de îngrozitor — şi nici măcar nu era botezat". Şi, mai înainte ca mama să-mi poată răspunde ceva, s-a deschis uşa — nu auzisem pe nimeni bătînd în uşă — şi am recunoscut-o imediat : tot blondă era, şi înaltă, şi purta o pălărie elegantă, numai că nu mai era îmbrăcată cu uniforma albastră ; a venit numaidecît spre mine, a deschis braţele şi a spus : „Trebuie să fii Marianne a mea — nu vorbeşte în tine vocea sîngelui ?" M-am oprit o clipă din treabă, apoi am curăţat foaia următoare de salată şi am spus : „Nu, nu vorbeşte în mine vocea sîngelui". „Sînt mama ta", a spus ea. „Nu, am ripostat, cea de-aici este mama mea. Mă numesc Marianne Schmitz", am tăcut o clipă şi am adăugat : *El a poruncit-o* — şi dumneavoastră mi-aţi pus laţul de gît, stimată doamnă." Învăţasem de la croitoreasă că faţă de asemenea femei trebuie să te adresezi cu „stimată doamnă". A strigat, şi a plîns, şi a încercat să mă îmbrăţişeze, dar eu am ţinut cuţitul în faţa pieptului, cu vîrful înainte ; a vorbit de şcoli şi de învăţătură, a ţipat

și a plîns, dar eu am fugit pe ușa din dos, prin grădină, peste ogoare, pînă la preot și i-am povestit totul. El a spus : „E mama ta, dreptul natural e drept natural și, pînă cînd vei fi majoră, are un drept asupra ta ; e un lucru neplăcut". Iar eu am zis : „Nu și-a pierdut acest drept cînd a jucat jocul : *El a poruncit-o ?*" și el mi-a răspuns : „Dar șireată mai ești ! Ține bine minte argumentul ăsta." L-am ținut minte și l-am repetat de fiecare dată cînd au pomenit de glasul sîngelui și am spus mereu : „Nu aud glasul sîngelui, pur și simplu nu-l aud". Mi-au răspuns : „Așa ceva nu există, un asemenea cinism e împotriva naturii". „Da, am spus eu. *El a poruncit-o* — asta era împotriva naturii." Au zis : „Dar sînt mai bine de zece ani de atunci și ea se căiește" ; iar eu am răspuns : „Există lucruri de care nu te poți căi". „Vrei să fii mai aspră decît Dumnezeu în judecata lui ?" m-au întrebat. „Nu, am răspuns, eu nu sînt Dumnezeu, așa că nu pot fi atît de îndurătoare ca el". Am rămas la părinții mei. Doar un singur lucru n-am putut împiedica : nu m-am mai numit Marianne Schmitz, ci Marianne Droste, și mă simțeam ca un om pe care l-au operat și i-au tăiat ceva. Încă mă mai gîndesc mereu, zise fata încet, la micul meu frățior, care a trebuit să se joace de-a *El a poruncit-o* — și acuma încă mai crezi că poate exista ceva mai grav, destul de grav, pentru a nu mi-l putea povesti ?

— Nu, nu, zise Joseph, Marianne Schmitz, vreau să-ți povestesc totul.

Fata îşi luă mîna de pe ochii lui, el se ridică, o privi ; Marianne nu încercă să zîmbească.

— Ceva atît de îngrozitor nu poate să fi făptuit tatăl tău, continuă ea.

— Nu, spuse Joseph, atît de îngrozitor n-a fost, dar destul de îngrozitor.

— Vino, vorbi ea, povesteşte-mi în maşină, e aproape de cinci, şi ne-or fi aşteptînd cu siguranţă ; dacă aş avea un bunic, nu l-aş lăsa să aştepte, şi dacă aş avea unul ca al tău, aş face orice pentru el.

— Şi pentru tatăl meu ? întrebă Joseph.

— Încă nu-l cunosc, răspunse fata, vino. Şi nu te da în lături, spune-i-o de îndată ce vei avea prilejul. Haidem.

Îl trase de mînă în sus, iar el o cuprinse cu braţul de după umeri cînd se întoarseră la maşină.

9

TÎNĂRUL funcţionar de bancă ridică ochii compătimitor, cînd Schrella împinse pe placa de marmură a ghişeului cei cinci şilingi englezeşti ai săi şi cei treizeci de franci belgieni.

— Asta e tot ?

— Da, spuse Schrella, asta e tot.

Tînărul funcţionar puse în mişcare maşina de calculat, învîrti indispus manivela — numărul redus de învîrtituri exprima el însuşi dispreţ — scrise în grabă cîteva cifre pe o bucată de hîrtie, îi întinse lui Schrella peste ghişeu o monedă de cinci mărci, patru de un groşen şi trei pfenigi.

— Următorul, vă rog.

— Spre Blessenfeld, întrebă Schrella încetişor, n-aţi putea să-mi spuneţi dacă tot tramvaiul unsprezece merge într-acolo ?

— Dacă unsprezece merge la Blessenfeld ? Nu sînt birou de informaţii pentru tramvaie, răspunse tînărul funcţionar, şi, în afară de asta, într-adevăr nu ştiu.

— Mulţumesc, îngînă Schrella, strecură banii în buzunar, lăsă locul liber la ghişeu unui bărbat care întinse peste placa de marmură un teanc de franci elveţieni ; Schrella mai apucă să audă, cum

manivela maşinii de calculat se pusese în mişcare, cu respect, pentru un număr mare de învîrtituri.

„Politeţea este totuşi cea mai sigură formă de dispreţ", gîndi el.

Holul gării. Vară. Soare. Veselie. Sfîrşit de săptămînă. Băieţi de serviciu de la hotel cărau cufere pe peroane ; o femeie tînără ţinea în sus o pancartă : „Călătorii pentru Lourdes se adună aici". Vînzători de ziare. Chioşcuri de flori. Adolescenţi cu cearceafuri de baie pestriţe sub braţ. Schrella trecu prin piaţa din faţă, se opri pe refugiul pentru pietoni şi cercetă tabela cu orele de plecare ale tramvaielor ; unsprezece mergea tot la Blessenfled ; se oprise acolo, la semnalizatorul roşu dintre „Hotelul Prinţul Heinrich" şi altarul principal al bisericii Sankt Severin, apoi porni din nou, se opri, se goli de pasageri, şi Schrella luă rînd la coada celor care aşteptau şi care urmau să plătească în faţă, unde se îngusta trecerea dinaintea cuştii încasatorului ; se aşeză, îşi scoase pălăria, îşi şterse sprîncenele de transpiraţie şi, cînd tramvaiul porni, aşteptă zadarnic să se trezească sentimentele ; nimic ; ca elev călătorise de patru mii de ori cu tramvaiul unsprezece într-un sens şi în celălalt ; degete pătate de cerneală, pălăvrăgeala neroadă a elevilor care mergeau cu el, pălăvrăgeală care-i fusese totdeauna cît se poate de nesuferită ; secţiuni de sferă, mai-mult-ca-perfectul, irealul, barba lui Barbarossa, care tot mai creştea încă prin masă ; *Intrigă şi iubire,* Liviu, Ovidiu, legat în carton griverde; şi cu cît tramvaiul se îndepărta de centru spre Blessenfeld, cu atît scădea în intensitate pă-

lăvrăgeala ; la marginea orașului vechi coborau cei care știuseră să dea glasului lor rezonanța culturală cea mai sigură de sine, se împrăștiau pe străzile largi, întunecoase, unde se aflau case solide ; la marginea orașului nou coborau cei ale căror voci aveau gradul de rezonanță culturală imediat inferior, se împrăștiau pe străzi mai înguste, unde se aflau case mai puțin solide ; nu mai rămîneau în tramvai decît vreo doi-trei, care mergeau cu el pînă la Blessenfeld ; conversația se normaliza, în timp ce tramvaiul se îndrepta spre Blessenfeld, clătinîndu-se printre micile grădini particulare și printre carierele de pietriș. „Ia parte și tatăl tău la grevă ? La Gressigmann au și acordat pînă acum un rabat de patru și jumătate la sută ; margarina s-a ieftinit cu cinci pfenigi." Parcul, unde verdele estival era bătătorit de mult, unde terenul nisipos din jurul bazinului puțin adînc era răscolit de mii de picioruşe de copii și amestecat cu murdărie, hîrtii și cioburi de sticlă ; Grüffelstrasse, unde depozitele negustorilor de vechituri se umpleau necontenit cu tablă și zdrențe, cu hîrtie și sticle, unde se deschidea, sub semnul unei sărăcii lucii, un chioșc de limonadă, în care un șomer slab încerca meseria de negustor, apoi se îngrășa în scurtă vreme, își împodobea chioșcul cu sticlărie și nichel, punea automate strălucitoare ; se umfla, îndopîndu-se cu pfenigi, lua aere de stăpîn și totuși, cu cîteva luni în urmă, de nevoie, scăzuse umil prețul limonadei cu doi pfenigi, șoptind fricos : „Numai să nu le mai spui și altora"

Sentimentele nu se trezeau, în timp ce tramvaiul mergea clătinîndu-se prin orașul vechi, orașul nou, pe lîngă micile grădini particulare și pe lîngă carierele de pietriș, spre Blessenfeld; de patru mii de ori auzise numele stațiilor: Boisseréestrasse, Parcul Nord, Gara Blessen, Centura interioară; sunau străin numele acestea, ca din vise pe care le visaseră alții și încercaseră zadarnic să le împărtășească și celor ce-i ascultau, sunau ca niște strigăte de ajutor prin valuri dese de ceață; în timp ce tramvaiul, aproape gol, se îndrepta spre capătul liniei, sub soarele după-amiezii. Acolo, la colțul dintre linia parcului și centura interioară, fusese situată ghereta în care maică-sa își încercase norocul ca negustoreasă de pește prăjit, dar dăduse faliment din cauza inimii ei milostive: „Cum pot să le refuz copiilor flămînzi o bucată de pește, cînd se uită la mine cum îl prăjesc? Cum pot face una ca asta?" Iar tatăl lui spunea: „Firește că nu poți, dar trebuie să renunțăm la gheretă, nu mai avem credit, faliment, negustorii nu ne mai livrează marfă". Fileuri de pește pané se prăjeau în ulei fierbinte, în timp ce mama punea una, două, trei linguri de salată de cartofi în farfuriile de carton; inima mamei *nu rămăsese neclintită, compătimind;* din ochii ei albaștri șiroiau lacrimi, vecinele își șopteau: asteia o să-i iasă sufletul plîngînd; nu mai mînca, nu mai bea, din durdulie și sangvină devenise slabă și anemică; nu mai avea nimic din drăguța chelneriță, care fusese atît de apreciată la bufetul gării; nu mai făcea altceva decît să murmure *Doamne, Doamne,* răsfoia cărțile de ru-

găciuni, ferfenițite, ale sectanților, ce vesteau sfîrșitul lumii, pe cînd pe stradă fluturau steagurile roșii în vîntul prăfuit, iar alții purtau pe străzi capul lui Hindenburg pe pancarte ; strigăte, bătăi, împușcături ; surle și tobe. Cînd a murit, mama arăta ca o fată, anemică, slabă ; un mormînt sărăcăcios cu ochiul boului pe el, o cruce subțire de lemn: Edith Schrella 1896—1932 ; își dăduse sufletul plîngînd, trupul se amestecase cu țărîna cimitirului din nordul orașului.

— Capătul liniei, domnule, anunță încasatorul ieșind din cușca lui, își aprinse un chiștoc de țigară, veni în față. Din păcate, nu mergem mai departe.

— Mulțumesc.

De patru mii de ori se urcase și coborîse ; capătul liniei unsprezece ; printre gropi excavate și printre barăci se pierdeau șinele ruginite, care acum treizeci de ani urmau să slujească pentru continuarea liniei ; un chioșc de limonadă : crom, baloane de sticlă, automate strălucitoare ; batoane de ciocolată rînduite fără cusur.

— Vă rog, o limonadă.

Băutura verde din paharul de-o curățenie impecabilă avea gust de asprișoară.

— Vă rog, domnule, dacă nu vă supărați, resturile de hîrtie la coș. Vă place ?

— Mulțumesc.

Cele două copane de pui erau calde încă, carne fragedă de la piept, prăjită bine în grăsime de cea mai bună calitate, punga de celofan prinsă cu agrafe speciale ca să păstreze caldă mîncarea pentru picnic.

— Nu miroase rău! Încă o limonadă la friptură?

— Mulţumesc, nu, dar, vă rog, şase ţigări.

În proprietăreasa cea grasă a chioşcului se mai putea recunoaşte fata delicată şi drăguţă de odinioară; ochii albaştri de copil îl îndemnaseră pe visătorul capelan, în cursul lecţiilor de catehism pentru prima comuniune, să le dea atribute ca „angelici" şi „nevinovaţi" ; dar acum se împietriseră într-o asprime negustorească.

— Totul împreună face nouăzeci, vă rog.

— Mulţumesc.

Tramvaiul unsprezece, cu care venise, tocmai suna clopoţelul de plecare ; şovăi prea mult, se trezi prizonier în Blessenfeld pentru încă douăsprezece minute ; fumă, bău încet restul de limonadă şi căută îndărătul chipului trandafiriu, împietrit, numele fetei de odinioară ; blondă, alerga cu pletele în vînt prin parc, striga, cînta şi atrăgea băieţii în ganguri întunecoase, cînd expresia angelică dispăruse de mult ; storcea jurăminte răguşite de dragoste din gîtlejurile emoţionate ale băieţilor, în timp ce fratele ei, la fel de blond ca ea, la fel de angelic, încerca zadarnic să cheme băieţii străzii la fapte nobile ; ucenic tîmplar, sprinter pe suta de metri, decapitat în faptul zorilor pentru o prostie.

— Vă rog, spuse Schrella, mai daţi-mi totuşi o limonadă.

Privi la cărarea impecabilă a tinerei femei, care se apleca înainte, pentru a ţine paharul sub balonul de sticlă; fratele ei era Ferdi, cel angelic; numele ei a fost şoptit mai tîrziu de gîtlejurile

răguşite ale tinerilor, trecînd din gură în gură ca o parolă, care dădea dreptul la intrarea în paradis: Erika Progulske, mîntuitoarea de chinuri sumbre, şi *nu ia nimic în schimb,* pentru că o face din plăcere.

— Ne cunoaştem cumva?

Ea puse surîzînd paharul de limonadă pe tejghea:

— Nu, răspunse Schrella, zîmbind, cred că nu. Numai de n-ar dezmorţi amintirea din îngheţarea ei, florile de gheaţă s-ar scurge ca o apă stătută, murdară; numai de n-ar evoca trecutul, de n-ar aştepta să revină severitatea sentimentelor de copil din sufletele înmuiate ale adulţilor, de n-ar afla că acum *lua ceva pentru asta;* atenţie, numai de nu s-ar porni să vorbească.

— Da, treizeci de pfenigi. Mulţumesc.

Sora lui Ferdi Progulske îl privi cu o amabilitate rutinată. Şi pe mine m-ai mîntuit şi *nu ai luat nimic pentru asta,* nici tableta de ciocolată, care s-a topit în buzunarul meu, şi doar nu însemna plată, ci un dar, dar tu n-ai luat nimic; mîntuit cu mila gurii tale şi a mîinilor tale; sper că nu i-ai spus-o niciodată lui Ferdi — din milă face parte şi discreţia; secretele cărora le dai glas pot deveni o primejdie de moarte; sper că n-a ştiut, cînd a văzut cerul pentru ultima oară, în acea dimineaţă de iulie; eu am fost singurul din Gruffelstrasse pe care l-a găsit gata să participe la actul lui nobil; Edith nici nu conta pe vremea aceea, abia avea doisprezece ani, înţelepciunea inimii ei încă nu putea fi descifrată.

— Într-adevăr nu ne cunoaştem?

— Nu, sînt sigur.

Astăzi ai primi darul meu, inima ta a rămas neclintită, dar nu compătimitoare; cîteva săptămîni mai tîrziu îţi şi pierduseşi nevinovăţia dezmăţului copilăresc, hotărîseşi că e mai bine să te lepezi de milă şi te lămuriseşi că n-aveai de gînd să-ţi dai sufletul plîngînd ca o tîrfă blondă miorlăită; nu, nu ne cunoaştem, sigur nu; să nu topim florile de gheaţă. Mulţumesc, la revedere.

Dincolo încă mai e „Blesseneck", unde a fost chelner tata; bere, rachiu, chiftele, bere, rachiu, chiftele; totul servit cu o expresie pe faţă, în care mila şi îndîrjirea se amestecau într-un mod unic; chipul unui visător, căruia îi era indiferent dacă servea bere, rachiu şi chiftele la „Blesseneck", sau homari şi şampanie la „Prinţul Heinrich", ori în portul de sus micul dejun cocotelor care nu dormiseră toată noaptea: bere, cotlet, ciocolată şi Cherry Brandy; tata aducea acasă, pe manşete, urmele acestor mic dejunuri lipicioase, aducea bacşişuri bune, ciocolată şi ţigări, dar nu aducea ceea ce aduceau alţi taţi: veselia de după încetarea lucrului, care se putea transpune în răcnete şi certuri, în jurăminte de dragoste şi lacrimi de împăcare; totdeauna cu acea milă îndîrjită pe chip, un înger rătăcit, care l-a ascuns pe Ferdi sub tejgheaua cîrciumii, pînă l-a scos poliţia auxiliară dintre ţevile de bere; care încă mai zîmbea, deşi avea certitudinea morţii; manşetele au fost spălate de resturile lipicioase, s-a pregătit scrobeală, pentru ca albă cămaşă de chelner să fie apretată şi să strălucească; l-au

luat abia în dimineața următoare, tocmai cînd voia să plece la lucru, cu pîinea cu unt și cu ghetele negre de lac sub braț ; s-a urcat în mașină *și n-a mai fost văzut ;* nici tu cruce albă, nici ochiul boului, chelnerul Alfred Schrella. Nici măcar *împușcat pe cînd încerca să fugă — pur și simplu n-a mai fost văzut.*

Edith amesteca scrobeala, lustruia pantofii negri de rezervă, curăța cravatele albe, în timp ce eu învățam, învățam, parcă jucîndu-mă, Ovidiu și secțiunile de con, planurile și faptele lui Heinrich I, Heinrich al II-lea și planurile și faptele lui Tacit și ale lui Wilhelm I, Wilhelm al II-lea ; Kleist și trigonometria sferică ; dotat, dotat, extraordinar de dotat ; copil de muncitor, aveam de învățat aceleași lucruri ca și ceilalți, dar luptînd împotriva unor piedici de o mie de ori mai mari ; în afară de asta mă legasem prin jurămînt să fac fapte nobile și îmi permiteam chiar și plăceri personale : *Hölderlin.*

Încă șapte minute pînă la plecarea următorului tramvai. Gruffelstrasse numărul 17, casa nou tencuită, în fața ei parcat un automobil : verde ; o bicicletă : roșie ; două trotinete : murdare. Am apăsat pe butonul soneriei de optsprezece mii de ori, pe butonul de alamă gălbui-pal, cu care încă mai era familiarizat degetul meu mare ; unde fusese scris înainte „Schrella“, scria acum „Tressel“ ; unde scrisese înainte „Schmitz“, acum sta „Humann“ ; nume noi, doar unul rămăsese : Fruhl — o ceașcă de zahăr împrumut, o ceașcă de făină, o ceașcă de oțet, un ouar plin de ulei de salată — cîte cești, cîte ouare, și cu ce dobîn-

dă ? Doamna Fruhl umplea ceştile şi ouarele totdeauna doar pe jumătate şi trăgea cîte o linie pe pervazul uşii, unde era scris F, Z, O şi U, ştergea cu degetul mare liniile abia cînd primea îndărăt ceşti pline, ouare pline ; şoptea pe coridorul casei, prin magazine şi la întîlnirile cu prietenele, unde se discuta „ginecologie populară" bînd un păhăruţ de lichior de ouă şi mîncînd o porţie de salată de cartofi : „Doamne-Dumnezeule, ce proşti mai sînt" ; doamna Fruhl se-nfruptase încă de timpuriu din *împărtăşania bivolului*, îşi silise soţul şi fata să se-nfrupte şi ei din ea, cînta pe coridor : *Tremură oasele putrede*. Nimic, nici un sentiment, doar pielea degetului mare, care se lipise de butonul de alamă de un galben-pal, resimţea ceva ca un fel de duioşie.

— Căutaţi pe cineva ?

— Da, spuse el, familia Schrella, nu mai locuieşte aici ?

— Nu, răspunse fata, aş şti, dacă ar locui aici. Avea obrajii îmbujoraţi, era drăguţă, făcea gimnastică pe trotinetă, se ţinea bine de zidul casei. Nu, n-au locuit niciodată aici. O luă la fugă, sări, tropăind, peste trotuar, în rigolă şi strigă : Cunoaşte cineva de pe-aici familia Schrella ?

Tremura, ar fi putut răspunde cineva da şi el ar fi trebuit să se ducă acolo, să dea ziua bună, să depene amintiri ; da, pe Ferdi l-au..., pe tatăl tău l-au..., iar Edith s-a măritat foarte bine — dar fata cu obrajii îmbujoraţi alergă fără succes pe la toţi, făcu cu trotineta ei curbe îndrăzneţe, de la un grup la altul, strigînd pe la ferestrele deschise :

— Îi cunoaşte cineva pe alde Schrella ? Se întoarse îndărăt cu chipul înfierbîntat, făcu o curbă elegantă, se opri în faţa lui : Nu, domnule, nimeni de pe-aici nu-i cunoaşte.

— Mulţumesc, spuse el zîmbind, vrei un groşen ?

— Da.

Şi, radioasă, porni în goană spre chioşcul cu limonadă.

— Am păcătuit, am păcătuit greu, murmură Schrella zîmbind, în timp ce se îndrepta spre capătul liniei ; după puiul de la „Hotelul Prinţul Heinrich" am băut limonadă de asprişoară din Gruffelstrasse ; am lăsat amintirea să odihnească în pace, n-am topit florile de gheaţă ; n-am vrut să văd ochii Erikăi Progulske scăpărînd într-o străfulgerare de recunoaştere, n-am vrut să aud din gura ei numele lui Ferdi ; doar pielea degetului meu mare a celebrat amintirea, a recunoscut butonul de alamă galben-pal al soneriei.

Era ca un fel de trecere la stroi printre perechi de ochi care îl cercetau cu atenţie de pe marginea străzii, de la ferestre şi din ganguri, gustînd în soarele estival odihna de după încetarea lucrului ; printre aceste perechi de ochi nu era nici una care să recunoască ochelarii, mersul său, felul cum îşi mijea privirea, nici una care să recunoască sub pardesiul de fabricaţie străină pe mult ironizatul cititor al lui Hölderlin, căruia îi strigau în batjocură : „Schrella, Schrella, Schrella citeşte poezii ?"

Îşi şterse înfricoşat transpiraţia, îşi scoase pălăria, se opri locului şi privi de la colţ îndărăt spre Gruffelstrasse ; nu-l urmărise nimeni ; băieţandri stăteau pe motociclete, uşor aplecaţi înainte, şopteau cuvinte de dragoste fetişcanelor ; pe pervazurile ferestrelor, sticle de bere adunau în ele soarele după-amiezii ; colo, vizavi, casa în care se născuse şi locuise îngerul ; poate că mai exista încă butonul de alamă pe care degetul mare al lui Ferdi apăsase de cincisprezece mii de ori ; faţada casei verzi, vitrinele strălucitoare ale drogheriei, reclama de pastă de dinţi chiar sub fereastra la care stătuse tolănit de atîtea ori Ferdi.

Drumul spre parc, de unde Robert o trăsese pe Edith în tufiş, într-o seară de iulie, acum douăzeci şi trei de ani ; acum şedeau acolo pensionari pe bănci, îşi povesteau reciproc glume, miroseau diferitele sorturi de tutun, se plîngeau de proasta creştere a copiilor care se jucau ; mame enervate chemau un destin amar să se abată asupra neascultătoarei lor progenituri, invocau un viitor îngrozitor : *Lua-te-ar atomica ;* băieţi, cu cărţi de rugăciune sub braţ, veneau de la spovedanie, încă nehotărîţi dacă trebuiau să părăsească starea de graţie divină chiar acum, pe moment, sau abia mîine.

Tot mai era un minut pînă la plecarea următorului unsprezece : şinele ruginite se îndreptau încă de acum treizeci de ani spre un viitor lipsit de conţinut ; sora lui Ferdi tocmai turna limonadă verde într-un pahar curat ; vatmanul sună clopoţelul de plecare ; taxatorii osteniţi îşi retezară ţigările, îşi potrivirâ genţile de bani, se ur-

cară în cuştile lor, făcură să răsune soneria de alarmă, pentru că departe, în fund, unde se sfîrşeau şinele ruginite, o femeie bătrînă prindea să alerge spre tramvai.

— Pînă la gara principală, spuse Schrella, cu corespondenţă spre port.

— Patruzeci şi cinci.

Case puţin solide, case mai solide, case foarte solide. Trebuia să schimbe tramvaiul, da, tot şaisprezece ducea spre port.

Magazinul de materiale de construcţii, depozitul de cărbuni, rampele de încărcare, iar de pe balustrada vechii barăci a basculei putu să citească „Michaelis, Cărbuni, Cocs, Brichete".

Mai trebuia doar să cotească, să meargă încă două minute, şi avea să poată împlini amintirea ; mîinile doamnei Trischler or fi ţinut piept timpului, tot aşa şi ochii bătrînului şi fotografia lui Alois de pe perete ; sticle de bere, funii de ceapă, roşii, pîine şi tutun ; vapoare ancorate, pasarele ce se legănau şi peste care erau purtate suluri de pînză pentru vele ; gogoşi de mătase uriaşe aveau să coboare pe Rin în jos, spre negurile Mării Nordului.

Aici domnea liniştea ; grămada de cărbuni dindărătul gardului lui Michaelis era proaspătă, în depozitul de materiale de construcţii munţi de cărămizi de un roşu-aprins, paşii tîrşiţi ai paznicului de noapte, îndărătul gardurilor şi barăcilor administrative, făceau ca liniştea să pară şi mai intensă.

Schrella zîmbi, se aplecă peste parapetul ruginit, se răsuci şi se sperie ; nu aflase nimic despre

noul pod, nici Nettlinger nu-i pomenise de el ; se întindea, lat, peste vechiul bazin al portului, pilele de un verde-închis erau situate exact acolo unde fusese casa lui Trischler ; umbra podului acoperea cheiul din faţă, unde fusese cabana edecarilor ; în mijlocul fluviului, porţi de oţel uriaşe şi goale încadrau un neant albastru.

Tatei îi plăcuse cel mai mult să lucreze în cîrciuma lui Trischler, îi servise pe marinari şi pe nevestele lor, care şedeau în grădină pe scaune roşii, în după-amiezile lungi de vară, în timp ce Alois, Edith şi el pescuiau în vechiul bazin al portului. Veşnicia cronologiei copilăreşti, infinitul, cum nu-l cunoscuse decît doar din versuri; dincolo, sunau clopotele de la Sankt Severin, sunau a pace şi încredere, în înserare, în timp ce Edith, cu mîinile ei neastîmpărate, desena în aer ritmul flotorului undiţei care sălta, şoldurile, braţele, întregul ei trup dansau în ritmul flotorului ce sălta ; şi în undiţă nu muşcase niciodată vreun peşte.

Tata servea bere galbenă cu spumă albă, chipul lui radia mai mult milă decît îndîrjire şi refuza bacşişurile, zîmbind vesel, pentru că *toţi oamenii sînt fraţi*. „Fraţi, fraţi“, striga el tare în seara de vară ; chipurile de marinari circumspecţi zîmbeau, femeile drăguţe, cu o expresie de încredere în ochi, dădeau din cap la atîta patos copilăresc şi băteau, totuşi, din palme : fraţi şi surori

Schrella coborî încet de-a lungul balustradei, trecu pe lîngă bazinul portului, unde pontoane şi bărci ruginite aşteptau negustorii de fier vechi ; se adînci în umbra verde a podului, văzu la mij-

locul fluviului macaralele harnice, care încărcau elemente de pod în șlepuri, unde fierul vechi gemea turtit de greutatea celui ce se adăuga; dădu de scara pompoasă ce ducea în sus, simți cum treptele largi sileau pasul să devină solemn; cu o încredere fantomatică, autostrada pustie, curată, se înălța pe măsură ce se apropia de fluviu, pe podul unde pancarte cu oase încrucișate și cranii uriașe frînau, alb pe negru, încrederea; pancarte cu MOARTE, MOARTE împiedicau mersul spre apus, în timp ce spre răsărit șoseaua pustie ducea spre o infinitate de tufe de sfeclă ce tremurau în zare.

Schrella merse mai departe, se strecură printre MOARTE și oasele încrucișate, pe lîngă baraca șantierului, potoli un paznic de noapte care ridicase brațele în aer agitîndu-le alarmat, dar care le lăsase apoi în jos, liniștit de zîmbetul lui Schrella; acesta merse mai departe, pînă la margine; fiare de armătură ruginite, de care atîrnau, balansîndu-se, resturi de beton, dovedeau aici, prin rezistența neînfrîntă vreme de cincisprezece ani, calitatea oțelului german; de partea cealaltă a fluviului, dincolo de porțile goale, de oțel, tramvaiul trecea pe lîngă terenul de golf ducînd din nou în imensitatea frunzișului tufelor de sfeclă ce tremurau în zare.

„Café Bellevue". Uferallee. Pe dreapta pajiștea pentru sporturi, *base-ball*, *base-ball*. Mingea pe care o lovise Robert și bilele pe care le izbeau cu tacul în cîrciuma olandeză, roșu pe verde, alb pe verde, muzica monotonă a bilelor care suna

aproape ca o melodie gregoriană[1]; figurile, pe care le formau bilele, asemeni unei poezii stricte, scoteau ca prin farmec din postavul verde un trei la puterea infinit; nu se-nfruptase niciodată din *împărtăşania bivolului*, primise orbeşte răni, *Păstoreşte-mi mieii* pe pajiştile suburbiilor, unde se juca *base-ball*, pe Gruffelstrasse şi pe Modestgasse, pe străzile cu înfăţişare englezească din suburbii şi îndărătul zidurilor închisorilor; *Păstoreşte-mi mieii* oriunde-i găseşti, chiar dacă nu ştiu să facă ceva mai bun decît să citească pe Hölderlin şi pe Trakl[2] sau să scrie pe tablă, vreme de cincisprezece ani: „Eu leg, eu legam, eu am legat, eu voi lega, eu legasem, eu voi fi legat", în timp ce copiii lui Nettlinger jucau *badminton* pe peluze îngrijite — la asta se pricep totuşi cel mai bine englezii —, în timp ce drăguţa lui soţie îngrijită, îngrijită, foarte îngrijită, îi striga de pe terasă lui Nettlinger, care şedea întins într-un şezlong drăguţ: „Vrei şi un pic de gin în limonadă?" iar el îi răspundea, tot strigînd: „Da, dar un pic care să se simtă!"; iar soţia lui, chicotind gutural, încîntată de atîta spirit, îi punea în limonadă un „pic de gin care să se simtă", venea afară, se aşeza lîngă el în al doilea şezlong, care era tot atît de drăguţ ca primul, şi aproba mişcările fiicei lor mai mari;

---

[1] Cîntul liturgic al bisericii romano-catolice, denumit astfel după papa Grigore I (590—604).

[2] *Georg Trakl* (1887—1914), poet austriac, unul dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai expresionismului.

poate puţintel cam slabă, niţel prea osoasă, iar faţa ei drăguţă puţin prea serioasă ; acum lăsa, istovită, racheta din mînă, se aşeza pe marginea peluzei la picioarele lui „tati" şi ale lui „mami" — „dar, drăguţă, să nu răceşti" — şi întreba, vai, mereu la fel de serioasă: „Tati, cum vine asta, ce înseamnă exact : democraţie ?", şi acum era pentru „tati" momentul potrivit să devină solemn, punea paharul de limonadă jos, scotea trabucul din gură — ăsta e al cincilea pe ziua de azi, Ernst-Rudolf — şi îi explica : „Democraţie..." Nu, nu, n-am să te rog nici oficial, nici în particular să-mi clarifici situaţia juridică ; nu *primesc nimic pentru asta*, am rostit jurămîntul copilăresc de la „Café Zons", am jurat să apăr nobleţea lipsei de apărare ; situaţia mea juridică rămîne neclarificată : poate că o fi clarificat-o între timp Robert, cu dinamită ; oare o fi învăţat din nou, între timp, să rîdă, sau măcar să zîmbească ? Totdeauna a fost serios, n-a putut să treacă peste moartea lui Ferdi, şi-a lăsat gîndurile de răzbunare să încremenească în formule, le-a purtat în creier ca pe un bagaj foarte uşor, formule precise, le-a dus cu el prin cantonamentele plutonierilor şi ofiţerilor, vreme de şase ani, fără să rîdă, cu toate că Ferdi, cînd l-au arestat, zîmbise, îngerul de la periferie, din groapa de gunoi de pe Gruffelstrasse ; doar cei trei centimetri pătraţi de piele a degetului mare înfăptuiseră amintirea ; picioarele pîrlite ale profesorului de gimnastică şi ultimul miel omorît de o schijă de bombă ; *tata n-a mai fost văzut*, nici măcar n-a fost *împuşcat pe cînd încerca să evadeze.*

Şi niciodată nu s-a mai găsit vreo urmă a mingii pe care o bătuse Robert.

Schrella aruncă mucul ţigării în abis, se ridică, porni agale îndărăt, se strecură din nou printre MOARTE şi oasele încrucişate, îl salută din cap pe paznicul de noapte alarmat, mai aruncă o privire spre „Café Bellevue", merse pe autostrada pustie şi curată în jos, spre orizontul unde tufele de sfeclă tremurau în lumina verii ; undeva, şoseaua asta trebuia să se încrucişeze cu linia şaisprezece. Drumul pînă la gară, cu corespondenţă, patruzeci şi cinci de pfenigi ; îi era dor de o cameră de hotel, îl plăcea caracterul întîmplător al acestui fel de-a fi acasă, anonimatul acestor camere meschine, care puteau fi schimbate între ele ; florile de gheaţă ale amintirii nu se topeau în aceste camere ; fără cetăţenie, fără patrie, iar dimineaţa un mic dejun neapetisant servit de un chelner somnoros, cu manşete nu tocmai curate şi cu o cămaşă al cărui piept nu fusese scrobit cu ardoare, cum făcea mama ; poate că, dacă chelnerul ar fi avut mai mult de şaizeci de ani, ar fi îndrăznit să rişte o întrebare : „Aţi cunoscut un coleg, care se numea Schrella ?"

Mai departe, pe şoseaua pustie şi curată, spre cerul din tufe de sfeclă ce tremurau în zare, ca bagaj doar mîinile în buzunare, şi presărînd banii mărunţi pe drum, pentru Hänsel şi Gretel. Cărţile postale erau singurul contact suportabil cu viaţa, care îşi urmase cursul, după moartea lui Edith, a tatii şi a lui Ferdi. „Îmi merge bine,

dragă Robert ; sper că şi ţie la fel ; salut-o pe nepoata mea, pe nepotul meu şi pe tatăl tău pe care nu-i cunosc", douăzeci şi opt de cuvinte, prea multe, trebuie concentrat textul : „Îmi merge bine, sper şi ţie, salută pe Ruth, Joseph, tatăl tău" ; douăsprezece cuvinte ; cu jumătate se putea spune acelaşi lucru ; la ce bun călătoria încoace, strîngerile de mîini, o săptămînă întreagă fără să conjug : eu leg, eu legam, eu am legat ; ca să-l găsească pe Nettlinger neschimbat, Gruffelstrasse neschimbată, iar mîinile doamnei Trischler lipsă.

Cer din frunziş de sfeclă, parcă acoperit cu pene verzi-argintii crescute din el ; jos, tramvaiul şaisprezece venea clătinîndu-se printr-o trecere inferioară. Patruzeci şi cinci de pfenigi ; totul s-a scumpit. Cu siguranţă că Nettlinger nu ajunsese la capătul explicaţiei lui despre democraţie ; lumină de după-amiază tîrzie ; glasul îi devenea duios ; iar fiica lui aducea din casă pledul de pe divan — iugoslav, danez sau finlandez, în orice caz avea culori splendide —, i-l punea tatii pe umeri, îngenunchea ca să asculte din nou cu evlavie, în timp ce mama se ducea în bucătărie — „Mai rămîneţi afară, copii, este o după-amiază atît de minunată şi atît de plină de armonie" — şi pregătea acolo delicioase sandvişuri picante, salate multicolore.

Reprezentarea în imaginaţie a lui Nettlinger oferea un tablou mai exact decît acea întîlnire cu el ; cum îndopa în el bucăţile de muşchi, bînd totodată vinul cel mai bun, cel mai bun, cel mai bun din toate, adîncit în sine ca să reflecteze la

ce ar putea încununa mai demn acest festin: brînza, îngheţata, prăjitura sau clătitele. „Un lucru, domnilor, spusese fostul consilier de ambasadă, care ţinea la cursul *Cum devin gourmet?* — un lucru, domnilor, mai trebuie să adăugaţi dumneavoastră înşivă la cele învăţate, o umbră, doar o umbră de originalitate."

În Anglia, scrisese pe tablă: „ar fi trebuit să fie omorît" ; vreme de cincisprezece ani se folosise de xilofonul limbii: „eu trăiesc, eu am trăit, eu trăisem, eu voi trăi. Voi trăi oare?" Niciodată nu pricepuse că existau oameni pe care gramatica putea să-i plictisească. El este omorît, el era omorît, el a fost omorît, el va fi omorît; cine-l va omorî? A mea este răzbunarea, a spus *Domnul.*

— Capătul liniei, domnu', gara principală.

Forfota nu scăzuse de loc: cine, dintre cei de-aci, sosea, cine pleca? De ce nu stăteau cu toţii acasă? Cînd pleca trenul spre Ostende? Sau poate chiar spre Italia, Franţa? Şi acolo va fi cineva care să dorească să înveţe: eu trăiesc, eu trăiam, eu am trăit; el va fi omorît; cine îl va omorî?

Cameră de hotel? La ce preţ? Ieftină? Amabilitatea tinerei, care-şi plimba degetul în josul unei liste, scăzu simţitor; se pare că în ţara asta era un păcat să întrebi de preţ. *Totdeauna ceea ce e mai bun — ceea ce e mai scump este şi cel mai ieftin;* eroare, drăguţă copilă, mai ieftin e ceea ce e ieftin într-adevăr, lasă-ţi degetele tale drăguţe să alunece pînă la ultima treaptă a

listei. „Pensiunea Modern." Şapte mărci. Fără mic dejun. Nu, mulţumesc, cunosc drumul spre Modestgasse, într-adevăr îl cunosc, numărul şaisprezece, ăsta e numaidecît lîngă Modesttor.

Cînd coti după colţ, aproape că se lovi de mistreţul ce atîrna afară, se trase îndărăt, speriat de masa animalului cenuşiu-închis, şi fu cît pe-aci să treacă în goană pe lîngă casa lui Robert ; aici amintirea nu reprezenta o primejdie; nu fusese aici decît o singură dată ; Modestgasse 8 ; se opri locului în faţa tăbliţei de alamă lustruită, citi : „Dr. Robert Fähmel, Birou pentru calcule statice, după-amiaza închis" ; tremură, cînd apăsă pe butonul soneriei ; îl loveau mai intens lucrurile la care nu fusese martor, care nu fuseseră jucate cu recuzita pe care o cunoştea ; îndărătul acestei uşi murise Edith, în casa aceasta se născuseră copiii ei, aici locuia Robert ; după zgomotul soneriei, care răsuna înăuntru, înţelese că n-avea să deschidă nimeni, zgomotul soneriei se amesteca cu acela al telefonului : *boy*-ul de la „Hotelul Prinţul Heinrich" s-a ţinut de cuvînt ; am să-i dau un bacşiş bun, cînd vom juca acolo biliard.

Doar patru case mai încolo, „Pensiunea Modern" În sfîrşit acasă; din fericire nici pic de miros de mîncare în holul minuscul. Rufărie de pat proaspătă pentru un cap ostenit.

— Da, mulţumesc, am să găsesc drumul şi singur.

— La etajul doi, a treia uşă pe stînga, atenţie cînd urcaţi pe scară, domnu', vergelele covorului s-au desprins în cîteva locuri ; există clienţi

atît de barbari ; nu doriţi să fiţi trezit ? Şi încă un lucru mărunt, vă rog : aţi dori să plătiţi înainte, sau mai vin şi bagajele ? Nu ? Atunci, vă rog, opt mărci şi cinci, inclusiv serviciul ; din păcate sînt silită să recurg la asemenea măsuri de precauţie, domnul meu ; nici nu vă închipuiţi cîte lepădături există pe lume ; şi atunci trebuie să fii neîncrezător chiar şi faţă de oamenii cinstiţi, aşa merg lucrurile ; iar unii sînt în stare să se şi înfăşoare cu cearşaful peste mijloc, sau să-şi taie batiste din faţa de pernă ; dacă aţi şti cîte se mai întîmplă ; nu aveţi nevoie de chitanţă ? Cu atît mai bine, deoarece impozitele te lasă fără păr în cap. Aşteptaţi desigur vreo vizită, soţia dumneavoastră ; am s-o trimit sus, nici o grijă...

10

TEAMA lui fusese neîntemeiată : amintirea n-a devenit sentiment, a rămas doar formulă, nu s-a destrămat în fericire sau tristețe și nu i-a făcut inima grea ; inima nu participa. Stătuse acolo, în amurgul înserării, între arhondaricul pentru oaspeți și abație, unde se afla acum grămada de cărămizi violete, bine arse ; lîngă el generalul Otto Kösters, în care imbecilitatea se imprimase într-o singură formulă : cîmp de tragere ; căpitanul Fähmel, sublocotenentul Schrit și cei doi elevi-ofițeri Kanders și Hochbret, cu nespusă gravitate pe chip, îi demonstraseră lui Otto-Cîmp-de-tragere necesitatea de-a nu deveni inconsecvent chiar și în fața unor asemenea venerabile clădiri; alți ofițeri protestaseră, ucigași cu lacrimi în ochi se agitaseră în numele culturii care ar fi trebuit salvată aici, unul rostise chiar cuvîntul greu : înaltă trădare ; dar nici unul nu se pricepuse să argumenteze atît de precis, de cursiv și de logic ca Schrit, care îi sugerase generalului, în cuvinte insinuante, necesitatea dinamitării : „Chiar dacă n-ar fi decît pentru a exemplifica faptul că încă mai credem în victorie, domnule general, o asemenea jertfă dureroasă ar arăta limpede, populației și soldaților,

că încă mai credem în victorie", și îndată urmaseră cuvintele celebre: „Am luat decizia; dinamitați, domnilor. Cînd este vorba de victorie, n-avem dreptul să cruțăm nici cele mai sacre bunuri culturale ale noastre; la lucru, așadar, domnilor"; mîinile la caschete, pocnituri din călcîie.

A avut oare cîndva douăzeci și nouă de ani, a fost oare cîndva căpitan, a stat vreodată cu Otto-Cîmp-de-tragere în locul acesta, unde noul abate îl saluta pe tatăl său zîmbind:

— Sîntem foarte fericiți, domnule consilier intim, că ne faceți din nou bucuria unei vizite; foarte bucuros să-l cunosc pe domnul, fiul dumneavoastră; Joseph a și devenit un fel de prieten al nostru, nu-i așa, Joseph? Destinul abației noastre este strîns împletit cu destinul familiei Fähmel — iar Joseph, dacă îmi pot permite să amintesc asemenea lucruri personale, Joseph a fost lovit chiar aici de săgeata lui Amor; vedeți, domnule doctor Fähmel, tinerii din ziua de azi nici măcar nu mai roșesc, cînd se vorbește despre astfel de lucruri; domnișoară Ruth și domnișoară Marianne, din păcate trebuie să vă exclud de la această vizită în interior.

Fetele chicotiră; nu chicotiseră oare și mama, Josephine, ba chiar și Edith, în locul acesta, cînd fuseseră excluse din alianța bărbaților? Era suficient să schimbi doar capetele și moda de pe fotografiile din album.

— Da, chiliile au și fost ocupate, spuse abatele, aici lumina ochilor noștri, biblioteca; poftiți

pe-aici, chilia-infirmerie, din fericire neocupată pentru moment...

Niciodată nu trecuse pe aici cu creta de la un punct la altul, niciodată nu scrisese pe pereţi amestecurile sale secrete de XYZ, codul neantului, pe care nu se pricepeau să-l descifreze decît Schrit, Hochbret şi Kanders ; miros de tencuială, miros de vopsea proaspătă, de lemn proaspăt geluit.

— Da, aceasta a fost scăpată de distrugere datorită atenţiei nepotului dumneavoastră — fiul dumneavoastră ; fresca *Cinei cea de taină* de aici, din refectoriu ; ştim bine că nu este o raritate din punctul de vedere al istoriei artei — îmi iertaţi această remarcă, domnule consilier intim —, dar pînă şi creaţiile acestor şcoli de pictură încep să devină rare, iar noi ne-am simţit totdeauna îndatoraţi faţă de tradiţie; trebuie să mărturisesc că fidelitatea detaliilor mă încîntă şi astăzi la aceşti pictori — uitaţi-vă aici, cu cîtă grijă plină de dragoste sînt pictate picioarele Sfîntului Ioan şi ale Sfîntului Petru, picioarele unui bărbat mai vîrstnic şi ale unuia mai tînăr ; veridicitate a detaliilor.

Nu, nimeni nu cîntase aici *Tremură oasele putrede ;* nu fusese nici focul solstiţiului; simplu vis. Un domn distins, abia trecut de patruzeci de ani, fiu al unui tată distins, tată al unui fiu vioi, foarte inteligent, care participa zîmbind la vizitarea abaţiei, cu toate că părea să-l plictisească această îndeletnicire ; de fiecare dată, cînd se întorcea spre Joseph, nu vedea pe faţa lui decît un zîmbet prietenos, oarecum obosit.

— După cum ştiţi, n-a fost cruţată nici măcar clădirea administraţiei ; a fost prima pe care am reconstruit-o, deoarece ni se părea că poate asigura condiţia materială prealabilă pentru un nou start fericit ; aici, grajdul vacilor ; fireşte că le mulgem electric ; zîmbiţi — sînt sigur că sfîntul nostru părinte Benedict n-ar fi avut nimic de obiectat împotriva mulsului electric. Îmi permiteţi să dau dispoziţii să vi se servească o modestă gustare ? Un salut de bun venit, renumita noastră pîine, untul şi mierea noastră faimoasă ; nu ştiţi că fiecare abate, care moare sau se retrage, lasă succesorului său o solie : să nu uitaţi familia Fähmel ; faceţi parte cu adevărat din familia mănăstirii noastre — aa, iată-le iar şi pe tinerele domnişoare ; fireşte, aici sînt admise din nou.

Pîine şi unt, vin şi miere, pe tăbliile meselor de lemn simplu ; Joseph a cuprins-o cu un braţ pe sora sa, cu celălalt pe Marianne ; blond între două capete de fete brunete.

— O să ne faceţi desigur cinstea să veniţi la tîrnosire ? Cancelarul şi consiliul de miniştri au promis să asiste, vor fi de faţă şi cîteva personalităţi princiare străine, şi ar fi o mare bucurie pentru noi să putem saluta aici, ca oaspeţi ai noştri, întreaga familie Fähmel ; cuvîntul meu inaugural nu va sta sub semnul acuzării, ci sub acela al împăcării, al împăcării chiar şi cu acele forţe care, în zelul lor orb, ne-au distrus căminul, dar nu al împăcării cu acele forţe distrugătoare care ne ameninţă din nou cultura ; îmi daţi

voie, așadar, să rostesc aici invitația și rugămintea din inimă să ne faceți această onoare?

„Eu n-am să vin la inaugurare, gîndi Robert, pentru că nu sînt împăcat, nu sînt împăcat cu forțele vinovate de moartea lui Ferdi, și nici cu cele care au pricinuit moartea lui Edith, dar au cruțat în schimb biserica Sankt Severin; nu sînt împăcat, nu sînt împăcat cu mine însumi și nici cu spiritul împăcării pe care o veți enunța în cuvîntul dumneavoastră inaugural; n-a fost zel orb, ceea ce a determinat distrugerea căminului vostru, ci ură, care nu era oarbă și din care n-a răsărit încă remușcarea. Să mărturisesc oare că eu am făcut-o? Trebuie oare să-l îndurerez pe tatăl meu, cu toate că nu e vinovat, și poate și pe fiul meu, cu toate că nici el nu e vinovat, și pe dumneata, venerabile părinte, cu toate că nici dumneata nu ești vinovat; cine e de fapt vinovat? Nu sînt împăcat cu lumea în care o mișcare a mîinii și un cuvînt greșit înțeles te poate costa viața."

Și spuse:

— Vă mulțumesc din inimă, venerabile părinte, va fi o bucurie pentru mine să iau parte la sărbătoarea dumneavoastră.

„Eu unul n-am să vin, venerabile părinte, gîndi bătrînul, pentru că n-aș fi de față, aici, decît ca un monument al meu însumi, nu ca omul care sînt: un om bătrîn, care i-a dat azi-dimineață secretarei lui însărcinarea să-i scuipe monumentul; nu te speria, venerabile părinte; nu

m-am împăcat cu fiul meu Otto, care nu mai era fiul meu, ci doar învelişul fiului meu ; şi nici cu clădirile nu pot sărbători împăcarea, deşi eu însumi le-am construit. N-o să ni se simtă lipsa la festivităţi ; cancelarul, miniştrii, prinţii străini şi înalţii demnitari bisericeşti vor umple desigur cu demnitate golul. Tu ai făcut-o, Robert, şi ţi-a fost teamă să-mi spui ? Privirile tale, gesturile tale din timpul vizitării mi-au dezvăluit adevărul ; şi nu mă răneşte — poate că te-ai gîndit la băiatul al cărui nume nu l-am aflat niciodată, cel care arunca bileţelele tale în cutia noastră de scrisori — şi la chelnerul pe care-l chema Groll, la mieii pe care nu i-a păstorit nimeni, nici măcar noi ; deci să nu sărbătorim împăcarea ; *sorry*, venerabile părinte vei trece peste asta, nu ne vei simţi lipsa ; pune să fie atîrnată o tăbliţă : „Zidită de Heinrich Fähmel, în anul 1908, în al douăzeci şi nouălea an de viaţă, distrusă de Robert Fähmel, în anul 1945, în al douăzeci şi nouălea an de viaţă" — ce vei face tu, Joseph, cînd vei împlini treizeci de ani ? Vei prelua biroul de calcule statice al tatălui tău ; vei construi sau vei distruge ? Formulele sînt mai eficiente decît mortarul.

Întăreşte-ţi inima cu un coral, venerabile părinte, gîndeşte-te bine dacă te-ai împăcat într-adevăr cu spiritul care a distrus mănăstirea."

— Mulţumesc din inimă, venerabile părinte, va fi o bucurie pentru noi să luăm parte la sărbătoarea dumneavoastră, spuse bătrînul.

Răcoarea se şi ridica din cîmpii şi depresiuni, frunzele uscate de sfeclă se umezeau, căpătau o culoare mai închisă, făgăduiau belşug ; în stînga volanului capul blond al lui Joseph, în dreapta cele două capete brunete ale fetelor ; automobilul luneca fără zgomot spre oraş ; cînta oare acolo cineva : „Am secerat grîul ?" Nu putea să fie realitate, întocmai ca şi turnul zvelt al bisericii Sankt Severin de la orizont ; Marianne fu prima care începu să vorbească :

— Nu treci prin Dodringen ?

— Nu, bunicul voia să treacă prin Denklingen.

— Credeam că mergem spre oraş pe drumul cel mai scurt.

— Dacă ajungem în oraş la şase, e destul de devreme, spuse Ruth, nu ne trebuie mai mult de o oră ca să ne schimbăm hainele.

Discuţia copiilor suna abia auzit, ca nişte şoapte din puţuri de mină întunecoase, unde cei îngropaţi de vii îşi fac curaj unul altuia ; văd lumină ; te înşeli ; dar văd într-adevăr lumină ; unde ? nu auzi bătăile echipei de salvare ? n-aud nimic ; oare în sala de oaspeţi a mănăstirii am vorbit cu glas tare ?

Nu e bine să desprinzi formulele din încremenirea lor, să cuprinzi secretele în cuvinte, să transpui amintirile în sentimente ; sentimentul poate omorî chiar şi lucrurile bune şi viguroase, ca iubirea şi ura ; a existat într-adevăr cîndva căpitanul care se numea Robert Fähmel, care cunoştea atît de bine jargonul cazinourilor ofiţereşti, care practica atît de precis obiceiurile, care invita la dans, conform datoriei, pe soţia ofiţeru-

lui celui mai mare în rang, care se pricepea să ridice toasturi cu voce scăzută ; în cinstea iubitului nostru popor german ; şampanie, ordine ; joc de biliard ; roşu pe verde, alb pe verde ; alb pe verde ; şi într-o seară s-a pomenit cu unul în faţa lui, ţinea tacul în mînă, a zîmbit şi i-a spus : „Schrit, sublocotenent, după cum vedeţi tot specialist în dinamitări ca şi dumneavoastră, domnule căpitan, apăr cu dinamită cultura occidentală". Acesta n-avea în piept un suflet amestecat, ştia să aştepte şi să economisească, n-avea nevoie să-şi mobilizeze mereu inima şi sentimentul, nu se îmbăta de tragism, făcuse jurămîntul să arunce în aer *numai* poduri germane, *numai* case germane, să nu distrugă nici măcar un geam al vreunei colibe ruseşti ; ştia să aştepte, să joace biliard, să nu spună nici un cuvînt prea mult — şi în cele din urmă, ne-am pomenit în faţa noastră, sub soarele primăverii, cu marea noastră pradă, pe care trebuise s-o aşteptăm atît de mult : Sankt Anton ; la orizont prada, care avea să ne scape : Sankt Severin.

— Nu goni aşa, spuse Marianne încetişor.
— Iartă-mă, zise Joseph.
— Spune-mi ce căutăm noi la Denklingen ?
— Bunicul vrea să meargă acolo, răspunse Joseph.
— Nu, Joseph, sări Ruth cu gura, nu intra cu maşina pe alee, nu vezi tăbliţa : „Doar pentru locatari ?" Te numeri cumva printre ei ?
Marea delegaţie : soţul, fiul, nepoţii şi viitoarea noră coborîră în castelul blestemat.

— Nu, nu, spuse Ruth, eu aştept aici afară. Vă rog, lăsaţi-mă:

Seara, cînd stau cu tata în odaie, ar putea să fie şi bunica cu noi; eu citesc, el bea vin, răscoleşte prin cartoteca lui, pune dinainte, ca pentru o pasienţă, fotocopiile de mărimea a două cărţi poştale: totdeauna îngrijit, niciodată cu cravata lăbărţată, niciodată cu vesta descheiată, niciodată dizolvat de intimitatea paternă; reţinut şi plin de grijă: „Ai nevoie de cărţi, de rochii, de bani pentru călătorie; nu te plictiseşti cumva, fetiţo? N-ai vrea mai bine să te duci în oraş? La teatru, la cinema, la dans; te însoţesc cu plăcere; sau n-ai vrea să le mai dai colegelor de şcoală un ceai, sus în grădina de pe terasă, acum, cînd vremea e atît de frumoasă?" Plimbare seara, înainte de culcare, de jur împrejurul careului de locuinţe, pe Modestgasse pînă la Modesttor, apoi pe Bahnhofstrasse, pînă la gară; „Simţi mirosul depărtărilor, copilă?"; prin pasajul subteran, pe lîngă Sankt Severin, prin faţa „Hotelului Prinţul Heinrich": „Gretz a uitat să spele petele de sînge de pe trotuar"; sîngele mistreţului se uscase şi se făcuse negru; „fetiţo, e nouă şi jumătate, ar cam fi vremea să mergi la culcare; noapte bună"; sărutare pe frunte; totdeauna prietenos, totdeauna corect; „N-ai prefera să luăm o menajeră" sau „încă nu te-ai săturat de mîncarea de restaurant? ; ca să fiu sincer, nu prea îmi plac persoanele străine în casă"; micul dejun, ceai, chifle, lapte; sărutare pe frunte; şi, uneori, încetişor de tot: „Fetiţo, fetiţo" — „Ce e tată?" — „Hai, por-

nim la drum." — „Acum, aici, imediat?" „Da. Renunță la școală pentru azi și mîine, nu mergem departe; numai pînă la Amsterdam; oraș splendid, copilă, liniștit, oameni foarte prietenoși — trebuie numai să-l cunoști. Îl cunoști?" „Da, îl cunosc. E frumos, plimbările seara de-a lungul canalelor." „Sticlă. Sticlă. Liniște. Auzi cît de liniștiți sînt oamenii aici? Nicăieri nu sînt atît de zgomotoși ca la noi, întotdeauna urlă, strigă, își dau importanță. Te plictisește, dacă mă duc să mai joc biliard? vino și tu, dacă-ți face plăcere."

N-am înțeles niciodată fascinația cu care îl priveau în timpul jocului oameni tineri și bătrîni, cînd sta acolo, în fumul de trabucuri, cu paharul de bere pe mandă și juca biliard, biliard; îl tutuiau oare cu adevărat sau era numai o caracteristică a limbii olandeze să sune parcă a „tu" cînd i se adreseau; îi cunoșteau prenumele, Robert, dar rulau în cerul gurii R-ul din acest Robert, ca o bomboană tare. Liniște. Atîta sticlă pe canale. Mă cheamă Ruth, sînt pe jumătate orfană, maică-mea a avut douăzeci și patru de ani cînd a murit; eu aveam trei ani, și cînd mă gîndesc la ea mă gîndesc la șaptesprezece ani sau la două mii — douăzeci și patru este o cifră care nu i se potrivește; ceva mai puțin de optsprezece sau peste optzeci; mie mi se părea totdeauna că era sora bunicii; cunosc marele secret atît de bine păzit, anume că bunica e nebună, și nu vreau s-o văd cîtă vreme e nebună; nebunia e minciună, tristețe îndărătul unor ziduri groase, cunosc asta, mă îmbăt și eu adeseori cu ea și

plutesc în miezul minciunii ; casa din fund, Modestgasse 8, locuită de fantome. *Intrigă și iubire*, bunicul a clădit mănăstirea, tata a aruncat-o în aer, Joseph a reconstruit-o. Puțin îmi pasă ; o să fiți decepționați observînd cît de puțin mă mișcă asta ; am văzut cum scoteau morții din subsoluri, iar Joseph încerca să mă convingă că erau bolnavi și că îi duceau doar la spital ; dar bolnavii sînt aruncați oare în camioane pur și simplu ca niște saci ? Și am văzut cum profesorul Krott se ducea în clasă pe furiș, în timpul recreației, și cum îi fura lui Konrad Gretz pîinea cu unt din ghiozdan, am văzut chipul lui Krott și mi-a fost o frică de moarte, m-am rugat lui Dumnezeu : „Te rog, nu-l lăsa să mă descopere aici, te rog, te rog“, căci știam că m-ar fi omorît, dacă m-ar fi descoperit ; eram îndărătul tablei și-mi căutam agrafa de păr, și ar fi putut să-mi vadă picioarele, dar i-a fost milă de mine lui Dumnezeu ; Krott nu m-a descoperit ; i-am văzut chipul și am mai văzut și cum a mușcat din pîine, apoi a plecat; cine a văzut asemenea chipuri nu-l mai impresionează abațiile aruncate în aer ; și teatrul care a urmat după aceea, cînd Konrad Gretz a descoperit dispariția și cînd Krott ne-a îndemnat : „Copii, fiți cinstiți, vă dau timp un sfert de oră ; pînă atunci trebuie să se prezinte vinovatul, altfel...“ — încă opt minute, încă șapte minute, șase — și m-am uitat la dînsul, el mi-a surprins privirea, s-a repezit la mine : „Ruth, Ruth, a strigat, tu ? Tu ai fost ?“ Am dat din cap în semn că nu, am început să plîng, fiindcă iar m-a cuprins

o frică de moarte — şi el a spus: „Dumnezeule, Ruth, fii cinstită!“ Tare aş mai fi spus „da“, dar atunci, ar fi băgat de seamă că ştiam; şi am negat din cap printre lacrimi; încă patru minute, trei, două, unu, gata; „Bandă afurisită de hoţi, bandă de mincinoşi, să-mi scrieţi ca pedeapsă de două sute de ori: «Nu trebuie să fur»!“ Voi cu abaţiile voastre; a trebuit să păstrez secrete mai groaznice, am trecut printr-o spaimă cumplită; ca sacii îi aruncau în camion.

De ce au trebuit să se poarte atît de rece cu abatele cel amabil? Ce-a făcut el, a omorît pe cineva, a furat cuiva pîinea cu unt? Konrad Gretz avea destulă mîncare, pateu de ficat şi unt frecat cu rocfort întins pe pîine albă; ce demon s-a instalat oare deodată pe chipul blîndului şi cumintelui profesor? Crima stătea pitită între nas şi ochi, între nas şi gură, între urechi; ca sacii aruncau cadavrele în camioane şi-mi făcea plăcere cînd tata îl lua peste picior pe primar în faţa hărţii mari de pe perete, cînd desena acolo semnele lui negre şi-i spunea: „La o parte cu asta, s-o dinamităm“; nu-l iubesc mai puţin acum, cînd ştiu totul; cel puţin o fi lăsat Joseph ţigările în maşină? am văzut eu însumi cum un om şi-a dat verigheta pentru două ţigări — cîte ar fi vrut oare să capete pentru fiica lui, cîte pentru nevastă-sa? Pe chipul lui se vedea lista preţurilor: zece, douăzeci, accepta şi să se tocmească; toţi acceptă să te tocmeşti cu ei; îmi pare rău, tată, dar mierea, şi pîinea, şi untul mi-au mai plăcut şi după ce am aflat cine a făcut treaba asta. Hai să ne jucăm mai departe

de-a tata şi fiica ; un joc trasat precis cu compasul, ca un dans de concurs ; de fapt, după gustare ar fi fost rîndul plimbării pe Kosakenhügel ; Joseph cu Marianne şi cu mine înainte, bunicul după noi, ca în fiecare sîmbătă.

„Te ţii după noi, bunicule ?"

„Mulţumesc, merge, merge."

„Mergem prea repede ?"

„Nu, lăsaţi, copii. Aş putea să stau puţin jos, sau credeţi că e prea umed ?"

„Nisipul e prăfuit de uscat ce-i, bunicule, şi e încă destul de cald, poţi să stai jos liniştit : hai, dă-mi braţul."

„Fireşte, bunicule, aprinde-ţi liniştit o ţigară de foi, o să fim noi atenţi, să nu se întîmple nimic."

Din fericire, Joseph a lăsat ţigările în maşină, iar aprinzătorul funcţionează ; bunicul mi-a dăruit rochii atît de frumoase, şi pulovere, mult mai frumoase decît tata, care are un gust demodat ; se vede că bunicul se cam pricepe la fete şi la femei ; nu vreau s-o înţeleg pe bunica, nu vreau, nebunia ei e minciună, nu ne dădea nimic de mîncare şi am fost bucuroasă cînd a plecat şi cînd am căpătat cîte ceva ; se prea poate să ai dreptate, că ea a fost măreaţă şi e încă măreaţă, dar nu vreau să ştiu nimic de măreţia ei ; o chiflă cu unt şi cu pateu de ficat, pîinea albă şi untul frecat cu rocfort era cît pe-aci să mă coste viaţa ; n-are decît să se reîntoarcă şi să stea seara cu noi, dar nu-i daţi cheia de la bucătărie, vă rog nu i-o daţi ; am văzut foamea pe chipul

profesorului și mi-e frică de ea ; dă-le totdeauna de mîncare, Doamne-Dumnezeule, totdeauna, pentru ca să nu se mai ivească niciodată pe chipurile lor expresia aceea îngrozitoare ; pare un om cu totul inofensiv domnul Krott, cel care se urcă duminica în mașinuța lui, pentru a se duce cu familia la Sankt Anton și a asista acolo la liturghie ; a cîta duminică după Rusalii este astăzi, a cîta duminică după Epifanie, după Paști ? — un om drăguț, cu o soție drăguță și cu doi copii drăguți : „Ia privește, Ruth, n-a crescut Fränzchen a noastră ?“ „Da, domnule Krott, Fränzchen a dumneavoastră a crescut“, și nici nu mă mai gîndesc la faptul că viața mea atîrna de un fir de păr ; nu ; și am scris de două sute de ori, foarte cuminte : „Nu trebuie să furi“ ; și firește că nu refuz să merg, cînd Konrad Gretz dă o serată ; servește totdeauna niște pateu de ficat de gîscă minunat, cu unt frecat cu rocfort uns pe pîine albă, și dacă se întîmplă să calci pe cineva pe picior sau vreunul răstoarnă un pahar de vin, nu se spune : „Scuză-mă, te rog“, nu se spune nici : *„Pardon“*, ci : *„Sorry“*.

Ce caldă e iarba pe marginea șanțului șoselei, țigara lui Joseph este aromată și tot îmi mai plăcea pîinea cu miere cînd am aflat că tata a fost cel care a aruncat în aer abația ; minunat, Denklingen acolo în fund, în soarele amurgului ; trebuie să se grăbească, ne trebuie cel puțin o jumătate de oră ca să ne schimbăm hainele.

11

— HAI, vino încoace, generale. Nu trebuie să te ruşinezi ; toţi noii-veniţi îmi sînt prezentaţi întîi mie, căci eu sînt cea mai veche în casa asta drăguţă ; de ce faci găuri în pămîntul nevinovat al grădinii, lovindu-l cu bastonul, de ce clatini necontenit capul în faţa fiecărui zid, în faţa capelei, lîngă seră, şi de ce murmuri : „Cîmp de tragere ?" ; de fapt e un cuvînt drăguţ : „Cîmp de tragere" ; traiectorie liberă pentru gloanţe şi, proiectile ; Otto, şi mai cum ? Kösters ? Nu, fără intimităţi, fără să ne spunem pe nume, şi, de altfel, numele Otto este ocupat ; pot să-ţi spun aşadar „Cîmp-de-tragere ?" Văd la dumneata, aud din glasul dumitale, miros din respiraţia dumitale : nu numai că te-ai înfruptat din *împărtăşania bivolului,* ci ai trăit din ea, ai ţinut o dietă constantă. Ia ascultă acum, nou-venitule, eşti catolic ? Fireşte, m-aş fi mirat să fii altceva ; poţi să slujeşti ca ministrant ? fireşte, că doar ai fost crescut de călugării catolici ; iartă-mă, dacă rîd ; sînt trei săptămîni de cînd căutăm aici un nou ministrant ; lui Ballosch i-au dat drumul, chipurile vindecat ; ce-ar fi, dacă ai deveni şi tu cît de cît util aici la noi ? Eşti doară un smintit inofensiv, neviolent, n-ai decît un singur tic, acela de-a murmura, în orice ocazie potrivită sau

nepotrivită, „Cîmp-de-tragere“ ; ai să poţi duce, totuşi, cartea de rugăciuni din partea dreaptă în partea stîngă a altarului, din partea stîngă în cea dreaptă ; vei putea face o plecăciune, îndoind genunchiul în faţa tabernacolului, nu-i aşa ? Eşti desigur sănătos tun, asta face parte din meseria ta, poţi să te baţi în piept spunînd *mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa* şi să rosteşti *kyrie eleison*[1] ; vezi la ce mai poate fi folosit un general cultivat, crescut la călugării catolici ; te voi propune preotului ospiciului să fii noul nostru ministrant ; eşti de acord, nu-i aşa ?

Mulţumesc ; îţi dai seama numaidecît ce înseamnă un cavaler ; vino, te rog, pe aici, spre seră, vreau să-ţi arăt ceva ce face parte din meseria dumitale, şi te rog, fără galanterii deplasate, nu manifesta faţă de mine complexe ca la lecţiile de dans, te rog ; am şaptezeci de ani, dumneata şaptezeci şi trei, fără sărutări de mînă, fără curte de moşneag ; hai, lasă prostiile ; ia ascultă ; vezi ce-i acolo, îndărătul geamului verde-deschis ? Da, sînt arme, e arsenalul bunului nostru grădinar-şef ; cu ele împuşcă iepuri şi potîrnichi, ciori şi căprioare, fiindcă grădinarul nostru şef este un vînător pasionat, iar acolo, printre puşti, se află un obiect drăguţ, negru şi uşor de mînuit, un pistol ; ia arată acum ce ai învăţat ca elev-ofiţer sau ca sublocotenent, şi spune-mi ; un asemenea obiect poate primejdui viaţa, poţi omorî pe cineva cu el ? Ia nu mi te îngălbeni, soldat bătrîn, ai

[1] Doamne, miluieşte (grec.).

înghițit chintale întregi de *împărtășanie a bivolului* și acum te pierzi cînd îți pun cîteva întrebări ; ia nu începe să tremuri, sînt eu un pic nebună, dar n-am să-ți pun pistolul în pieptul tău de septuagenar ca să scutesc statul de plata unei pensii ; nici nu mă gîndesc să scutesc statul de ceva ; să-mi dai un răspuns milităresc la întrebările mele militărești lămurite ; poți omorî pe cineva cu chestia asta ? Da ? Bine. La cîți metri depărtare poți nimeri cu cea mai mare siguranță ? La zece, doisprezece, maximum douăzeci de metri.

Pentru Dumnezeu, nu te tulbura ! Ce fricos mai poate fi și un astfel de general bătrîn ; să raportezi ? Nu e nimic de raportat ; v-au vîrît atîta în cap raportatul ăsta, încît nu vă mai puteți lipsi de el, nu-i așa ? Hai, n-ai decît să-mi săruți mîna, numai să-ți ții gura, iar mîine dimineața ai să slujești ca ministrant, ne-am înțeles ? N-au avut ăștia de-aici niciodată un asemenea ministrant drăguț, cu părul coliliu și voinic de statură ; ce, nu poți înțelege de glumă ? Mă interesez și eu, așa, de arme, cum te interesezi tu de cîmpul de tragere ; nu vrei să înțelegi, că din legea nescrisă a acestui cămin intim face parte obligația ca nimeni să nu lipsească pe celălalt de plăcerea lui ? Tu ai goanga ta cu cîmpul de tragere ; discreție, Cîmp-de-tragere, gîndește-te la buna ta creștere — *înainte cu uraa și cu Hindenburg ;* vezi, asta îți place, trebuie doar să aleg cuvintele potrivite — pe aici e drumul, pe lîngă capelă, nu vrei să intri înăuntru și să-ți privești o dată lă-

cașul viitoarei tale activități ? Calm, bătrîne, așadar mai știi și asta : să-ți scoți pălăria, să moi degetele mîinii drepte în agheasmatar, acum faci semnul crucii, așa se cuvine ; acum îngenunchează colo, privește la lumina eternă, spune un *Ave Maria* și un *Tatăl nostru* — frumos, în liniște ; nimic nu e, totuși, mai presus de o educație catolică ; ridică-te, degetul în agheasmatar, semnul crucii, lasă doamna să treacă înainte, pune-ți pălăria ; așa e frumos, iată-ne din nou aici : seară de vară, copaci minunați în parcul minunat, o bancă ; *înainte cu uraa și cu Hindenburg*, îți place asta, nu-i așa ? Cum îți place ailaltă : *Trebuie să am o pușcă, trebuie să am o pușcă ?* Îți place și asta, nu ? Lasă glumele ; *după* Verdun s-a terminat de fapt cu glumele astea ; acolo au căzut ultimii cavaleri, prea mulți cavaleri, prea mulți îndrăgostiți deodată, prea mulți oameni binecrescuți ; ai făcut vreodată socoteala cîtă sudoare de pedagog s-a risipit acolo în cîteva luni ? Inutil ! De ce nu v-a venit niciodată ideea să puneți, imediat după examenul de calfă sau de bacalaureat, o mitralieră pe coridorul școlii profesionale sau de comerț, pe coridorul liceului, și să-i împușcați pe toți tinerii de pe ale căror chipuri radia „reușit la examen“ ? Găsești că e exagerat ? Ei, lasă-mă să-ți spun că adevărul este pură exagerare ; am mai apucat încă să dansez cu bacalaureații anilor 1905, 1906, 1907, și am petrecut la serbări studențești cu acei purtători de șepci și băutori de bere — dar din cele trei promoții au căzut la Verdun mai mult

de jumătate. Cam cîţi crezi că au mai rămas în viaţă din promoţiile de bacalaureaţi ale anilor 1935, 1936, 1937 ; sau 1941, 1942 — alegeţi ce promoţie vrei ; şi nu începe iar să tremuri, nici n-am ştiut cît de fricos poate fi un asemenea general bătrîn. Hai lasă asta, nu mai tot pune mîinile pe mîinile mele — cum mă cheamă ? Ţine bine minte : lucrul ăsta nu se întreabă aici, aici n-avem carte de vizită, aici nu se bea bruderşaft, aici te tutuieşti pe neîntrebate, aici se ştie că toţi oamenii sînt fraţi, chiar dacă sînt fraţi duşmani ; unii au primit împărtăşania mielului, foarte puţini numai, bătrîne, ceilalţi împărtăşania bivolului, iar numele meu este : *trebuie să am o puşcă, trebuie să am o puşcă*, prenumele : *înainte cu uraa şi cu Hindenburg ;* leapădă-te definitiv de toate prejudecăţile burgheze, de toate concepţiile ce stau la baza codului onoarei studenţeşti, aici domneşte societatea fără deosebiri de clasă ; şi nu mai jeli după războiul pierdut. Doamne, l-aţi pierdut într-adevăr, două, unul după altul ? Unuia ca tine i-aş fi dorit şapte războaie pierdute. Acu', termină cu scîncitul ; puţin îmi pasă cîte războaie ai pierdut ; copiii pierduţi, asta e mai îngrozitor decît războaiele pierdute ; poţi să slujeşti ca ministrant aici în sanatoriul din Denklingen, o ocupaţie cît se poate de onorabilă, şi nu-mi mai tot vorbi de viitorul german ; am citit în ziare : viitorul german a fost jalonat precis. Dacă trebuie neapărat să plîngi, cel puţin nu mai plînge atît de scîncit ; te-au ne-

dreptăţit şi pe tine, ţi-au atins onoarea ? La urma urmei, la ce-i foloseşte omului onoarea, cînd orice venetic i-o poate rîcîi, nu-i aşa ? Dar acu' fii mulţumit, eşti pus bine la adăpost aici, în fabrica asta de palme, aici se insistă asupra oricărei suferinţe sufleteşti cît de mărunte, aici se respectă complexele ; e doar o chestie de tarif ; dacă ai fi sărac, ai avea parte de chelfăneală şi duş rece, dar cei de-aici joacă cu tine orice joc vrei, îţi dă voie chiar să te duci la plimbare în afara sanatoriului, poţi să te duci să bei o bere în sat la Denklingen ; n-ai decît să strigi „cîmp de tragere", cîmp de tragere pentru armata a doua, cîmp de tragere pentru armata a treia, şi cineva îţi va răspunde : „Da, domnule general" ; timpul nu se înţelege ca un întreg, ci în detaliu, aici nu e voie să se transforme în istorie, înţelegi ? Te cred cu plăcere că ai mai văzut ochii mei la cineva, care avea o cicatrice roşie la rădăcina nasului, vreau să te cred, dar asemenea declaraţii şi asemenea corelaţii nu sînt permise aici ; aici este totdeauna *azi*, azi este Verdunul, azi a murit Heinrich, azi a căzut Otto, azi e 31 mai 1942, azi mi-a şoptit Heinrich la ureche : *Înainte cu uraa şi cu Hindenburg ;* l-ai cunoscut, i-ai strîns mîna, sau mai curînd el ţie ; bine, dar acum trebuie să ne vedem niţeluş şi de treabă ; mai ştiu încă ce rugăciune era cea mai greu de învăţat pentru ministrant, am învăţat-o cu fiul meu Otto, trebuia să-l pun să mi-o recite : *„Suscipiat Dominus sacrificium de manibus tuis ad laudam et gloriam nominis sui* — acum vine partea cea mai grea, bătrîne — *ad utilitatem quoque nostram, to-*

tiusque Eccelesiae sua sanctae" [1] — spune-o după mine, bătrîne — nu, „*ad utilitatem*", nu „*utilatem*" — greşeala asta o fac toţi — am să ţi-o scriu pe o hîrtiuţă, dacă vrei, sau citeşte-o din cartea ta de rugăciuni — şi acum, *adieu*, vremea cinei. Cîmp-de-tragere ; poftă bună..."

Îndărăt pe drumurile largi, negre, pe lîngă capelă, spre seră, îndărăt ; doar zidurile au fost martore cînd a deschis uşa cu cheia, cînd a trecut încetişor pe lîngă ghivecele de flori, goale, pe lîngă straturi mirosind a putregai, pînă în biroul grădinarului-şef ; a luat pistolul de pe etajeră, a deschis poşeta neagră, moale, a închis uşurel fermoarul ; zîmbind, mîngîind ghivecele goale, a părăsit sera, a încuiat uşa la loc în urma ei ; doar zidurile negre au fost martore cînd a scos cheia ; a pornit agale pe drumurile late, negre îndărăt spre casă.

Huperts aşeza masa pentru cină în camera ei ; ceai, pîine, unt, brînză şi şuncă ; omul ridică ochii zîmbind şi spuse :

— Arătaţi splendid, doamnă.

— Da, răspunse ea, punînd poşeta pe comodă, apoi îşi scoase pălăria de pe capul cu păr brunet şi întrebă zîmbind :

— N-ar putea grădinarul-şef să-mi aducă vreo cîteva flori ?

---

[1] Primească Domnul jertfa din mîinile tale spre lauda şi slava numelui său, spre folosul nostru şi al întregii sale sfinte Biserici (lat.).

— E plecat, spuse Huperts, are liber pînă mîine seară.

— Şi nu poate intra în seră nimeni în afară de el ?

— Nu, doamnă, în privinţa asta este grozav de ciudat.

— Atunci va trebui să aştept, fireşte, pînă mîine seară sau o să-mi procur nişte flori de la Denklingen ori Dodringen.

— Vreţi să ieşiţi din sanatoriu, doamnă ?

— Da, poate, este o seară atît de frumoasă, am voie, nu-i aşa ?

— Fireşte, fireşte... aveţi voie... sau să-l chem la telefon pe domnul consilier, ori pe domnul doctor ?

— Am s-o fac chiar eu, Huperts, vrei să fii bun, te rog, să-mi dai legătura cu centrala telefonică, dar pentru mai multă vreme, da ?

— Bineînţeles, doamnă.

După ce plecă Huperts, ea deschise fereastra, aruncă cheia în bazinul cu compost, închise fereastra la loc, îşi turnă ceai şi lapte într-o ceaşcă, trase telefonul lîngă ea :

— Haide, haide, vorbi bătrîna încetişor, încercînd cu mîna stîngă să-şi calmeze dreapta, care se întindea tremurînd după receptor. Haide, haide, spuse ea, sînt gata să mă întorc îndărăt la viaţă cu moartea în poşetă ; nici unul dintre ei n-a ştiut că această atingere a metalului rece va fi suficientă, toţi au luat cuvîntul puşcă prea literal ; nici n-am nevoie de-o puşcă, e bun şi un pistol, vino, vino, spune-mi ce oră e, vino, spu-

ne-mi, voce blîndă, ești încă tot același și poți fi găsit tot la același număr de telefon ?

Luă receptorul, auzi tonul. „Nu e nevoie decît ca Huperts să apese pe un buton și iată e aici : timpul, lumea, prezentul, viitorul german : Sînt curioasă să-l văd cum arată, cînd am să ies din castelul ăsta blestemat." Formă numărul cu mîna dreaptă : unu, unu, unu și auzi o voce blîndă spunînd :

— Cînd veți auzi semnalul va fi ora șaptesprezece, cincizeci și opt de minute și treizeci de secunde — liniște apăsătoare, lovitură de gong — iarăși vocea blîndă : Cînd veți auzi semnalul va fi ora șaptesprezece, cincizeci și opt de minute și patruzeci de secunde. Timpul curgea izbind-o în față, o umplea de paloarea morții, în timp ce glasul vorbea : ora șaptesprezece, cincizeci și nouă de minute și zece — douăzeci — treizeci — patruzeci — cincizeci de secunde, o lovitură puternică de gong : ora optsprezece, ziua de 6 septembrie 1958, spuse vocea blîndă — Heinrich ar fi avut patruzeci și opt de ani, Johanna patruzeci și nouă, iar Otto patruzeci și unu, Joseph are douăzeci și doi, Ruth nouăsprezece — iar glasul spunea : Cînd veți auzi semnalul va fi ora optsprezece și un minut — atenție, altfel înnebunesc de-a binelea, iar jocul o să devină serios și eu am să cad iar în eternul azi, n-o să mai găsesc pragul, o să alerg în jurul zidurilor acoperite de verdeață, fără să mai găsesc intrarea ; cartea de vizită a timpului, ca o provocare la duel — nici să nu-ți vină să crezi : 6 septem-

brie 1958 — ora optsprezece un minut şi patruzeci de secunde ; pumnul plin de răzbunare mi-a spart oglinda din poşetă, n-au mai rămas decît două cioburi care îmi arată paloarea de moarte a feţei mele ; l-am auzit doară, bubuitul acela prelung al dinamitării, am auzit şi murmurele revoltate ale oamenilor : „Au aruncat în aer abaţia noastră" — paznicii şi portarii, grădinarii şi ucenicii de brutar colportau vestea îngrozitoare, pe care eu, una, n-o găsesc atît de îngrozitoare ; cîmp de tragere ; cicatrice roşie la rădăcina nasului, ochi albastru-închis ; cine ar putea să fie ; să fi fost oare el ? Cine ? Aş arunca toate abaţiile din lume în aer, dacă prin asta l-aş recăpăta pe Heinrich, dacă aş putea-o scula din morţi pe Johanna, pe Ferdi şi pe chelnerul care se numea Groll ; pe Edith — şi dacă aş putea afla *cine* a fost Otto ; căzut la Kiev ; sună atît de stupid şi miroase a istorie ; vino, bătrîne, n-o să ne mai jucăm de-a baba-oarba, n-am să-ţi mai ţin ochii închişi : împlineşti azi optzeci de ani, eu am şaptezeci şi unu, şi la zece-doisprezece metri ai oarecare certitudine că nimereşti ţinta ; veniţi spre mine voi ani, voi săptămîni şi zile, voi ore şi minute, care secundă — ora optsprezece două minute şi douăzeci de secunde — părăsesc corăbioara mea de hîrtie şi mă arunc în ocean ; paloare de moarte ; poate că voi trece şi peste asta — ora optsprezece două minute şi treizeci de secunde — sună atît de insistent, n-am timp de pierdut, nici o secundă de dăruit, repede, domnişoară, domnişoară, de ce nu răspunzi ? Domnişoară, domnişoară — am nevoie de un

taxi, numaidecît, foarte urgent, ajută-mă, te rog ; discurile de patefon nu răspund, ar fi trebuit să ştiu asta ; să pun receptorul la loc în furcă, să ridic din nou receptorul, să formez numărul : unu, unu, doi — oare şi taxiurile se mai puteau comanda tot la vechiul număr ? Şi puteţi vedea, spuse vocea blîndă, la cinematograful din Denklingen producţia naţională *Fraţii din Moorhof* ; începe la ora douăzeci şi cincisprezece minute — cinematograful din Dodringen vă oferă excelentul film *De ce e în stare dragostea* — linişte, linişte, barca mea este distrusă, dar n-am învăţat eu oare să înot, la băile Blücher[1], în 1905, purtam un costum de baie negru cu coleretă încreţită şi cu şorţ, săritură cu capul în jos de la trambulina de un metru ; reculege-te, inspiră adînc, ai învăţat să înoţi, — şi dacă aveţi musafiri astă-seară, vă propunem un meniu, pe cît de gustos, pe atît de ieftin ; primul fel : pîine prăjită cu brînză şi şuncă la cuptor, apoi mazăre verde cu smîntînă acrişoară, la aceasta un puding de cartofi pufos, un şniţel à la minut — domnişoară, domnişoară — discurile de patefon nu răspund — musafirii dumneavoastră vor şti să vă aprecieze ca o excelentă gospodină ; apăsă din nou pe furcă, unu, unu, patru — voce blîndă : — aşadar echipamentul de camping e împachetat, picnicul e pregătit, iar dacă intenţionaţi să parcaţi pe terenuri în pantă, nu uitaţi să trageţi frîna de mînă, şi acum vă urăm : o duminică agreabilă în sînul familiei.

---

[1] Localitate balneară în nordul Germaniei.

N-am să izbutesc ; e prea mult timp de recuperat, pe fața mea se întipărește tot mai mult paloarea, chipul meu împietrit nu se înduioșează pînă la lacrimi, timpul renegat și pierdut rămîne în mine ca o minciună nemiloasă ; oglinjoară, oglinjoară, ciobule — oare părul meu a albit cu adevărat în camera de tortură a vocii blînde ? Unu, unu, cinci — o voce somnoroasă :

— Da, vă rog, aici oficiul telefonic Denklingen.

— Mă auzi, domnișoară ? Mă auzi ?

— Da, aud.

Rîsete.

— Am nevoie de o convorbire cu biroul arhitectului Fähmel, Modestgasse 7 sau 8, amîndouă adresele se găsesc sub numele Fähmel, copilă, nu mi-o iei în nume de rău că-ți spun copilă ?

— Nu, firește că nu, doamnă.

— Este foarte urgent.

Fură întoarse niște file.

— Am aici un domn Heinrich Fähmel — și un domn doctor Robert Fähmel — ce convorbire doriți, doamnă ?

— Cu Heinrich Fähmel.

— Rămîneți, vă rog, la aparat.

Oare telefonul se afla tot pe bancheta ferestrei, așa fel ca, în timp ce telefona, să poată privi și pe stradă și la casa din Modestgasse 8, unde se jucau pe terasă copiii lui ? Sau jos, la prăvălia lui Gretz, unde atîrna mistrețul la ușă ? Oare sună într-adevăr acolo ? Se auzi semnalul de

apel, foarte departe — pauzele dintre ele păreau nesfîrşit de lungi.

— Regret, doamnă, nu răspunde nimeni.

— Te rog încearcă la numărul celălalt.

— Cu plăcere, doamnă.

Nimic, nimic, nici un răspuns.

— Atunci procură-mi un taxi, copilă, vrei ?

— Cu plăcere. Unde ?

— La sanatoriul Denklingen.

— Numaidecît, doamnă.

— Da, Huperts, ia ceaiul de pe masă, şi pîinea, şi şunca. Şi, te rog, lasă-mă singură ; văd eu cînd o intra taxiul pe alee ; nu, mulţumesc, nu mai am nevoie de nimic ; cu adevărat nu eşti un disc de patefon ? Oo, n-am vrut să te jignesc — a fost doar o glumă ; mulţumesc.

Îi era frig ; simţea cum faţa i se stafidea, chip de bunică, încreţit, ostenit, se putea vedea în geam ; fără lacrimi ; oare timpul se tîra într-adevăr, argintiu, în părul negru ? Am învăţat să înot, dar n-am ştiut ce rece e apa ; vocile blînde m-au chinuit, au introdus timpul cu sila în mine ; bunicuţă cu păr argintiu, mînie transformată în înţelepciune, gînduri de răzbunare prefăcute în iertare ; ura îndulcită cu înţelepciune ; degetele bătrîne se încleştară pe poşetă ; aur, adus din castelul blestemat, banii răscumpărării.

Vino şi mă ia, dragule, mă întorc acasă. Am să fiu soţia ta cu părul alb, dragă şi bătrînă, am să fiu o mamă bună şi o bunică agreabilă, pe care s-o poţi descrie prietenilor şi prietenelor ca fiind deosebit de simpatică ; a fost bolnavă, bu-

nica noastră, mulți ani, dar s-a făcut sănătoasă, aduce cu ea o poșetă plină de aur.

Oare ce vom mînca astă-seară la „Café Kroner" ? Pîine prăjită cu brînză și șuncă la cuptor, mazăre cu smîntînă acrișoară, la aceasta un șnițel, și vom striga : „Osana, mireasa lui David, care s-a întors din castelul blestemat ?" Gretz va prezenta omagiile sale ; ucigașul mamei lui ; vocea sîngelui n-a vorbit în el, n-a vorbit nici în Otto ; cînd profesorul de gimnastică va trece, pe calul alb, prin fața casei, am să trag. De pe pergolă pînă în stradă nu sînt mai mult de zece metri — în diagonală nu pot fi mai mult de treisprezece ; am să-l rog pe Robert să-mi calculeze exact ; în orice caz se află în limita probabilității maxime de lovire a țintei ; Cîmp-de-tragere mi-a explicat-o, el trebuie să știe, ministrantul nostru cu părul alb ; mîine dimineață își va lua în primire serviciul ; oare pînă atunci o să țină minte că nu trebuie să spună *utilatem* ci *utilitatem ?* Cicatrice roșie la rădăcina nasului — și a ajuns, așadar, totuși căpitan ; atît de mult a durat războiul ; geamurile ferestrelor zăngăneau cînd exploda iarăși o încărcătură de exploziv, iar dimineața găseai praf pe prichiciul ferestrei ; am scris cu degetul meu pe stratul de praf : „Edith, Edith" — te iubeam mai mult decît mi-ar fi putut porunci vocea sîngelui ; de unde ai venit, Edith, spune ?

Am continuat să mă stafidesc tot mai mult ; o să mă poată duce în brațe, de la taxi pînă înăuntru la „Café Kroner" ; voi fi punctuală ; trebuie să fie cel mult ora optsprezece, șase mi-

nute şi treizeci de secunde ; rujul meu de buze a fost strivit de pumnul negru plin de răzbunare ; şi oasele mele putrede tremură, mi-e frică, cum vor arăta contemporanii mei ; vor fi aceiaşi ca atunci sau numai asemănători ? — şi cum stăm cu nunta de aur, bătrîne, în septembrie 1908 — nu-ţi mai aminteşti, la 13 septembrie ? — cum ai de gînd să organizezi nunta de aur ? Cu păr argintiu mireasa jubiliară, cu păr argintiu mirele jubiliar, de jur împrejur o gloată imensă de nepoţi, iartă-mă dacă rîd, David — tu n-ai fost un Avram, dar eu simt în mine puţin din rîsul Sarei ; numai puţin, că mult n-are loc în mine, doar o coajă de nucă plină de rîs îţi aduc şi o geantă plină de aur ; totuşi, poate să fie rîsul meu mic, dar ascunde în el energii colosale, mai multe decît dinamita lui Robert...

Solemn, solemn, prea încet coborîţi pe alee ; în faţă fiul lui Edith, dar cea de lîngă el nu e Ruth ; avea trei ani cînd am plecat, totuşi aş recunoaşte-o, chiar dacă aş revedea-o ca octogenară ; asta nu e Ruth ; mişcările mîinii ei nu se uită ; copacul e cuprins în coaja de nucă ; de cîte ori n-am văzut aceleaşi gesturi ca ale lui Ruth la mama mea, cînd îşi da părul la o parte de pe frunte ; unde e Ruth ? să mă ierte — asta e o străină, una drăguţă ; aha, este pîntecele care îţi va naşte strănepoţi, bătrîne ; vor fi oare şapte, de şapte ori cîte şapte ? Iartă-mă, dacă rîd ; veniţi ca nişte crainici, încet, mult prea solemn ; vreţi s-o luaţi pe mireasa jubiliară ? Sînt aici, gata, stafidită ca un măr străvechi, mă poţi duce

în brațe pînă la taxi, bătrîne, dar repede : nu mai am nici o secundă de pierdut ; da, taxiul a și sosit ; vedeți ce bine știu să coordonez lucrurile ; în orice caz, asta am învățat-o ca soție de arhitect — faceți loc taxiului — pe dreapta stau Robert și frumoasa străină, formînd un spalier — pe stînga bătrînul cu nepotu-său ; Robert, Robert, ăsta e oare locul potrivit, unde trebuie să-i pui cuiva mîna pe umăr ? Ai nevoie de ajutor, de sprijin ? Vino, bătrîne, intră, adu fericire — vrem să sărbătorim și să fim veseli ! Sosit-a timpul !

12

PORTARUL privi neliniştit la ceas : a trecut de şase, Jochen încă n-a apărut să-l schimbe, iar domnul din camera unsprezece doarme de douăzeci şi una de ore, a atîrnat de clanţa uşii cartonaşul *Vă rog nu deranjaţi,* şi cu toate astea nimeni n-a simţit încă, îndărătul uşii încuiate, liniştea morţii ; nici un fel de şopoteli, nici strigătul cameristei ; ora cinei, costume negre, rochii în culori deschise, multă argintărie, licărul lumînărilor, muzică ; la coctailul de homar, Mozart, la friptură, Wagner, la desert muzică hot.

În aer plutea nenorocirea ; portarul privi plin de teamă la ceasul care-şi marca prea încet secundele pînă în momentul cînd nenorocirea avea să devină publică ; tot mereu telefonul : meniul 1 la camera 12, meniul 3 la camera 218, şampanie la camera 14 ; adulterii de sfîrşit de săptămînă cereau stimulentele necesare ; cinci globtroteri se dedau la golănii prin hol, aşteptau autobuzul să-i ducă la avionul de noapte ; da, doamnă, prima la stînga, a doua la dreapta, a treia la stînga — *mormintele copiilor romani* sînt iluminate seara, fotografiatul e permis. Bunicuţa Bleesick îşi bea vinul de Porto în fund, în colţ ; pusese în sfîrşit mîna pe Hugo, care-i

citea gazeta locală : „Hoț de poșete eșuează. Ieri un tînăr a încercat pe Ehrenfeldgürtel să smulgă poșeta unei doamne mai în vîrstă, totuși viteaza bunicuță a izbutit... Ministrul de externe Dulles."

— Prostii, prostii, spuse bunicuța Bleesiek, nici știri politice, nici știri internaționale, interesante sînt doar informațiile locale. Și Hugo citi :

— Primarul orașului acordă o distincție unui boxer cu merite...

Timpul amîna, batjocoritor, declanșarea nenorocirii, pe cînd paharele zăngăneau încetișor, platourile de argint erau puse pe mese, iar farfuriile de porțelan începeau să vibreze sub efectul muzicii sublime ; cu mîinile ridicate în sus, șoferul Societății de transporturi aeriene îndemna și avertiza din pragul ușii care se balansa blînd îndărăt, în cadrul ei căptușit cu pîslă ; portarul privi nervos pe blocnotesul său : „de rezervat, cu începere de la ora 18,30, camera spre stradă pentru domnul M. ; ora 18,30 cameră cu două paturi pentru consilierul privat Fähmel cu doamna, neapărat spre stradă ; ora 19 de luat și dus la plimbare cîinele Kässi de la camera 114 ; tocmai se aduceau pentru javra asta, ochiuri speciale cu gălbenușul tare și albușul moale, felii de salam bine prăjite, iar potaia, năzuroasă, avea să le refuze ca totdeauna ; domnul de la camera unsprezece dormea de douăzeci și una de ore și optsprezece minute.

Da, doamnă, jocurile de artificii încep la o jumătate de ceas după apusul soarelui, deci către ora nouăsprezece și treizeci ; defilarea luptătorilor către ora nouăsprezece și cincisprezece ; re-

gret, nu sînt în măsură să vă pot da informaţii dacă va fi şi domnul ministru de faţă ; Hugo citea cu vocea unui absolvent al şcolii primare : „Şi părinţii oraşului i-au înmînat merituosului boxer nu numai diploma de cetăţean de onoare, ci şi placheta de aur Marsilius [1], care se decerne doar pentru înalte merite culturale. Un banchet festiv a încheiat impunătoarea sărbătorire." În sfîrşit, globtroterii au părăsit holul ; da, domnilor, banchetul festiv pentru opoziţia de stînga în salonul albastru — nu, pentru opoziţia de dreapta în salonul galben ; drumul este marcat cu tăbliţe indicatoare, domnu' ; cine aparţinea stîngii, cine dreptei ? ; nu-i puteai deosebi după înfăţişare ; pentru asemenea treburi ar fi fost mai bun Jochen ; instinctul lui se dovedea infailibil, atunci cînd era vorba să aprecieze pe cineva ; el recunoştea sub costumul răpănos pe domn, şi pe proletar sub costumul cel mai bun ; el ar şti să deosebească opoziţia de stînga de cea de dreapta ; nici măcar meniurile nu se deosebeau între ele — ah, mai era încă un banchet : consiliul de administraţie al societăţii „Cea mai utilitară dintre cele de utilitate publică" ; sala roşie, domnule ; toţi aveau aceleaşi chipuri, şi toţi vor lua ca aperitiv un coctail de homari, şi stînga, şi dreapta, şi consiliul de administraţie ; Mozart la aperitiv, Wagner la felul principal, în timp ce savurau sosurile grele, muzică hot la desert ; da, în sala roşie, domnu' ; instinctul lui Jochen era infailibil,

---

[1] Erou legendar din Köln, care ar fi eliberat oraşul.

cînd era vorba de chestiuni sociale, dar dădea greş cînd era vorba de ceva mai mult. Cînd a apărut pentru prima oară preoteasa oilor, Jochen a fost cel care a şoptit : „Atenţie clasa *primissima*“, iar cînd a venit mititica aceea palidă, cu părul lung, încîlcit, doar c-o poşetă şi o carte de buzunar sub braţ, Jochen a şoptit : „pipiţă“, şi eu am spus : „Asta merge cu toţi, dar nu ia nimic în schimb, deci nu e pipită“, dar Jochen a spus : „Asta merge cu toţi, dar *ia ceva în schimb*“ — şi Jochen a avut dreptate. Însă pentru nenorociri, Jochen n-are nici pic de instinct : cînd a venit cealaltă, blonda, strălucitoare cu cele treisprezece geamantane, i-am spus lui Jochen, în timp ce ea se urca în ascensor : „Pariem că n-o mai vedem niciodată vie ?“ Şi Jochen a spus : „Prostii, asta a fugit doar pentru cîteva zile de la bărbatul ei“ ; şi cine a avut dreptate ? Eu ! Pastile de somnifer şi cartonul *Vă rog nu deranjaţi* atîrnat de clanţă ; a dormit douăzeci şi patru de ore, apoi s-au pornit şopocăielile : „Moarte, moarte în camera 118“ ; ce mai chestie cînd a venit, pe la trei după masă, comisia de anchetă criminală şi cînd pe la cinci a fost scos din hotel un cadavru, ce mai chestie !

Ptiu, ce mutră de bivol mai are şi ăsta ! O adevărată huidumă cu aer de diplomat, două chintale, mers de baset şi ce mai costum ! Mirosea cale de-o poştă a om important, se ţinea de-o parte, în timp ce doi indivizi mai puţin importanţi s-au apropiat de tejghea :

— Camera pentru domnul M., vă rog.

— A, da, camera 211, Hugo, vino, du-i pe domnii sus.

Apoi s-au strecurat sus, fără zgomot, șase chintale învelite în stofă englezească.

— Jochen, Jochen, of, Doamne, unde ai întîrziat atît ?

— Iartă-mă, spuse Jochen, știi că rareori sînt nepunctual ; mai ales cînd te așteaptă soția și copiii, aș fi vrut tare mult să fiu punctual, dar cînd e vorba de hulubii mei, inima mea șovăie între datoria față de prieten și datoria de crescător de porumbei, și cînd am trimis șase în călătorie, vreau să mi se întoarcă șase, dar n-au venit decît cinci punctual, mă-nțelegi, al șaselea a sosit cu zece minute întîrziere și istovit de tot, biata făptură ; acum hai, du-te, dacă vreți să mai prindeți un loc bun pentru jocul de artificii, e tocmai timpul ; da, am și văzut ; opoziția de stînga în salonul albastru, opoziția de dreapta în salonul galben, consiliul de administrație al societății „Cea mai utilitară dintre cele de utilitate publică“ în sala roșie ; ei da, pentru un sfîrșit de săptămînă merge ; este mult mai puțin pasionant decît atunci cînd se reunesc colecționarii de mărci sau vîrfurile uniunii fabricanților de bere ; nici o grijă, cu ăia mă descurc eu, am să-mi temperez sentimentele, cu toate că tare le-aș mai tăbăci fundul ălor din opoziția de stînga, iar ălora de dreapta și celor mai utilitari dintre cei de utilitate publică mai curînd le-aș scuipa în aperitive ; hai, nu te enerva, steagul casei o să fie ținut sus ; și mă voi îngriji și de candidații tăi la sinuci-

dere ; da, doamnă, Hugo la ora nouă pentru o partidă de cărţi în cameră, da, da ; aha, domnul M. a şi sosit ? — nu-mi place, domnul M. ăsta, chiar şi fără să-l fi văzut, îi exprim dezgustul meu ; da, domnu', şampanie în camera 211 şi trei „Partagas Eminentes“ ; să-i recunoaşteţi după aroma trabucurilor lor ! Doamne, uite că vine întreaga seminţie Fähmel !

Fetiţo, fetiţo, în ce hal ai ajuns ! Cînd te-am văzut pentru prima oară, era la parada imperială din 1908, cum mi-a mai bătut inima, cu toate că ştiam bine că floricele ca tine nu cresc pentru alde noi ; am adus vinul roşu în camera unde ai mîncat cu *papa* şi cu *mama ;* fetiţo, fetiţo — cine ar fi crezut că din tine o să iasă cîndva o bunicuţă veritabilă, cu păr argintiu şi smochinită de tot, pe tine te-aş putea purta într-o mînă pînă sus în cameră, şi aş face-o, dacă mi-ar fi îngăduit ; dar nu e îngăduit, fetiţă bătrînă, păcat, eşti încă tot drăguţă.

— Domnule consilier intim, am rezervat pentru dumneavoastră şi soţia dumneavoastră, pardon, pentru soţia dumneavoastră şi dumneavoastră camera 212 ; bagajele sînt la gară ? Nu ? E ceva de adus de la locuinţa dumneavoastră ? Nici asta ? Aa, doar pentru două ore, cît durează jocurile de artificii şi pentru a vedea marşul combatanţilor. Bineînţeles că e loc pentru şase persoane în cameră, are un balcon mare, şi, dacă doriţi, punem să strîngă paturile într-un colţ. Nu e nevoie ? Hugo, Hugo, condu pe doamnele şi domnii în camera 212 şi ia cu tine şi o listă de

vinuri ; voi îndruma pe doamnele şi domnii tineri spre camera dumneavoastră ; bineînţeles, domnule doctor, camera de biliard e rezervată pentru dumneavoastră şi domnul Schrella, am să-l fac liber pentru dumneavoastră şi pe Hugo ; da, e un băiat de ispravă, a stat o jumătate de după-amiază la telefon, formînd numărul într-una ; cred că n-o să mai uite cît o trăi numărul dumneavoastră şi cel de la pensiunea „Modern" ; de ce defilează astăzi asociaţia combatanţilor ? Ziua de naştere a vreunui mareşal — cred că a eroului de la Husenwald ; o să auzim splendidul cîntec : *Patrie, îţi trosneşte cheresteaua ;* ei, s-o lăsăm să trosnească, domnule doctor. Cum ? A trosnit totdeauna? Dacă vreţi să-mi permiteţi să exprim aici o părere politică personală, aş spune : Atenţie, cînd trosneşte din nou, atenţie !

— Aici am mai fost o dată, spuse ea încetişor, te-am privit de-aici cînd ai defilat jos, la parada imperială din ianuarie 1908 ; vreme imperială, dragule, ger de crăpau pietrele — aşa cred că se spune în poezii ; am tremurat pentru tine, la gîndul dacă ai să treci cu succes şi ultima probă, cea mai grea : aceea a uniformei ; alături, pe balcon, sta generalul şi închina paharul pentru tata, pentru mama şi pentru mine ; ai trecut atunci proba, bătrîne ; nu te uita la mine aşa iscoditor — da, iscoditor, încă nu m-ai privit niciodată aşa ; pune capul în poala mea, fumează-ţi trabucul şi iartă-mă dacă tremur ; mi-e frică ; ai văzut chipul băiatului acela ? N-ar putea fi fratele lui Edith ? Mi-e teamă şi trebuie să mă în-

ţelegi, că nu mă pot întoarce încă în locuinţa noastră, poate chiar niciodată ; nu pot intra din nou în cerc — mi-e teamă, mult mai mult decît atunci; voi, pare-se, v-aţi acomodat cu chipurile astea, dar eu încep să simt că mi-e dor de nebunii mei inofensivi ; sînteţi orbi ? atît de uşor puteţi fi înşelaţi ? Ăştia vă vor ucide pentru mai puţin decît un gest din mînă, pentru mai puţin decît o felie de pîine cu unt ! Nu mai e nevoie să fii cu părul negru sau blond, nu mai e nevoie de certificatul de botez al bunicii — ăştia vă vor ucide, pur şi simplu, dacă nu le vor plăcea mutrele voastre ; tu n-ai văzut afişele de pe ziduri ? Sînteţi orbi ? Atunci, pur şi simplu, nici nu mai ştii unde te afli ; eu zic, dragule, că ăştia s-au înfruptat cu toţii, pînă la unul, din *împărtăşania bivolului ;* proşti ca pămîntul, surzi ca pomul şi atît de îngrozitor de inofensivi ca ultima încarnare a bivolului ; cumsecade, cumsecade ; mi-e teamă, bătrîne, nici măcar în 1935 şi nici în 1942 nu m-am simţit atît de străină printre oameni ; se prea poate ca mie să-mi trebuiască oarecare timp, dar în cazul ăsta nici secole întregi nu vor fi îndeajuns pentru a mă obişnui cu chipurile lor ; cumsecade, cumsecade şi nici urmă de tristeţe pe chip ; ce înseamnă un om fără tristeţe ? Mai dă-mi un pahar de vin şi nu mai privi atît de neîncrezător la poşeta mea ; ai cunoscut şi tu remediul, dar de aplicat trebuie să-l aplic eu însămi ; ai o inimă curată şi nici nu bănui cît de rea e lumea, iar eu pretind de la tine, astăzi încă, o jertfă mare : renunţă la sărbătorirea de la „Café Kroner", distruge legenda, nu-i invita pe

nepoţii tăi să-ţi scuipe cîndva monumentul, ci împiedică să ţi se ridice vreunul ; brînza cu boia nu ţi-a plăcut niciodată — să se aşeze chelnerii şi fetele de la bucătărie la masa sărbătorească şi să mănînce festinul aniversării tale ; noi rămînem aici, pe balconul ăsta, ne vom bucura în cercul familiei de seara de vară, vom bea vin, ne vom uita la jocurile de artificii şi vom privi marşul combatanţilor ; ce combat ei ? Să mă duc la telefon şi să decomand masa de la „Kroner" ?

Oameni în uniforme albastre se şi adunau în faţa portalului bisericii Sankt Severin, stăteau în grupuri, fumînd, purtau steaguri albastre-roşii cu un K mare pe ele ; orchestra de suflători începuse a repeta cîntecul : *Patrie, îţi trosneşte cherestеaua* ; pe balcoane zăngăneau încet paharele de vin, frapierele cu şampanie sunau metalic, dopurile pocneau spre cerul albastru-închis al înserării ; clopotele de la Sankt Severin băteau şapte fără un sfert ; pe balconul camerii 214 ieşiră trei domni îmbrăcaţi în negru.

— Credeţi într-adevăr că ne pot fi utili ? întrebă M.

— Sînt sigur, spuse unul.

— Nu încape îndoială, sări şi celălalt.

— Dar nu vom irita mai mulţi alegători decît vom cîştiga printr-o asemenea manifestare de simpatie ? întrebă domnul M.

— Asociaţia combatanţilor nu e cunoscută ca radicală, spuse unul dintre ei.

— De pierdut în nici un caz nu puteţi pierde, spuse celălalt, puteţi doar cîştiga.

— Cîte voturi reprezintă ? În cel mai bun caz şi în cel mai defavorabil ?

— În cel mai bun caz, cam la optzeci de mii, în cazul cel mai defavorabil vreo cincizeci de mii. Decideţi-vă.

— Încă nu sînt decis, spuse M., mai aştept indicaţiile lui K. Credeţi că am izbutit pînă acum să scăpăm de atenţia presei ?

— Izbutit, domnule M., spuse unul.

— Şi personalul hotelului ?

— Discreţie absolută, domnule M., spuse celălalt. Indicaţiile domnului K. trebuie să sosească din clipă în clipă.

— Nu-mi plac băieţii ăştia, spuse domnul M., ei *cred* în ceva.

— Optzeci de mii de voturi n-au decît să creadă şi ele în ceva, domnule M., spuse unul.

Rîsete. Zăngănit de pahare. Telefonul.

— Da, aici M. Am înţeles bine ? Manifestăm simpatie ? Bine.

— Domnul K. s-a decis pozitiv, domnilor, să ne punem scaunele şi masa pe balcon, afară.

— Ce vor gîndi străinii ?

— Oricum, tot greşit gîndesc.

Rîsete. Zăngănit de pahare.

— Mă voi duce jos şi voi atrage atenţia conducătorului defilării asupra balconului, spuse unul.

— Nu, nu, zise bătrînul, nu vreau să stau cu capul în poala ta, nu vreau să privesc la cerul albastru ; le-ai spus celor de la „Café Kroner“ s-o trimită pe Leonore încoace ? Va fi dezamă-

gită ; n-o cunoşti ; e funcţionara de la biroul lui Robert, o fată drăguţă, şi n-aş vrea să rămînă fără sărbătorirea promisă ; n-am o inimă curată şi ştiu bine cît de rea e lumea ; mă simt străin, mai străin decît atunci cînd ne-am dus la „Ancora", în portul de sus, şi cînd i-am dus banii unui chelner, care se numea Groll ; jos se încolonează pentru marş — seară caldă de vară, amurg, rîsetele răsună pînă sus — să te ajut, iubito ? Nu ştii, probabil, că în taxi ai pus poşeta pe genunchii mei ; grea mai e, dar nu destul de grea — de fapt ce vrei să faci cu obiectul ăla ?

— Vreau să-i trag grasului un glonţ în cap. Îl vezi, îl mai cunoşti ?

— Crezi că l-aş uita vreodată ? El a omorît rîsul din mine, a rupt arcul tainic al mecanismului de orlogerie ascuns ; el a pus să-l execute pe îngerul blond, l-a deportat pe tatăl lui Edith, pe Groll şi pe băiatul al cărui nume nu l-am aflat niciodată ; el m-a învăţat că un gest din mînă te poate costa viaţa ; el a făcut din Otto individul care nu mai era decît învelişul lui Otto — şi cu toate astea: eu, unul, nu l-aş împuşca. M-am întrebat adesea de ce am venit în oraşul ăsta ; pentru a deveni un om bogat ? Nu, ştii bine că nu pentru asta ; pentru că te iubeam pe tine ? Nu — pentru că pe atunci nici nu te cunoşteam încă şi încă nu te puteam iubi. Din orgoliu ? Nu. Cred că nu voiam altceva decît să rîd de ei, voiam să le strig la urmă : dar nici n-a fost măcar în serios. Am vrut să am copii ? Da. I-am avut : doi au murit de mici, unul a căzut pe front, mi-era străin, mai străin decît tinerii de

jos, care-şi înalţă acum steagurile ; iar fiul celălalt ? Ce mai faci, tată ? Bine, dar tu ? Bine, mulţumesc, tată. Pot să-ţi fiu de vreun folos ? Nu, mulţumesc, am tot ce-mi trebuie. Abaţia Sankt Anton ? Iartă-mă, dacă rîd, iubito ; pulbere ; nu mai stimulează nici măcar sentimentalismul, cu atît mai puţin sentimentele ; mai vrei vin ?

— Da, te rog.

Mă bazez pe paragraful cincizeci şi unu, dragul meu ; legile sînt elastice — uite-l colo jos pe vechiul nostru prieten Nettlinger ; e destul de deştept ca să nu apară în uniformă, dar e totuşi prezent pentru a strînge mîini, pentru a bate oamenii pe umeri, pentru a pipăi steagurile ; dacă tot trebuie s-o fac, atunci mai bine l-aş împuşca pe Nettlinger ăsta — dar poate mă răzgîndesc şi nu trag în muzeul ăla de jos ; ucigaşul nepotului meu stă alături, pe balcon — îl vezi : îmbrăcat în negru, cumsecade, cumsecade ; dar într-un fel gîndeşte, într-un fel acţionează şi într-altfel plănuieşte ; ăsta a învăţat ceva ; vorbeşte curgător franceza şi engleza, ştie latineşte şi greceşte şi şi-a şi pus semnul în cartea de rugăciuni, la capitolul care-i trebuie pentru mîine : a cincisprezecea duminică după Rusalii ; „ce capitol al *Evangheliei ?*“ i-a strigat soţiei sale în dormitor. Nu-l împuşc pe sacul ăla umflat de pe calul alb ; nu trag în muzeu — doar o mică schimbare de direcţie, şi cel mult şase metri distanţă, cea mai deplină certitudine de a nimeri ţinta ; altfel la ce ar mai folosi viaţa mea de şaptezeci de ani ? Nu uciderea tiranilor, ci uciderea oamenilor cum-

secade — moartea va readuce pe chipul lui marea uimire, hai, nu mai tremura, dragule, vreau să plătesc suma răscumpărării ; îmi face plăcere să respir liniştit, să iau linia de ochire, să apăs pe trăgaci pînă la primul prag — nu trebuie să-ţi astupi urechile, dragul meu, nu pocneşte mai tare decît un balon care plesneşte ; ajunul duminicii a cincisprezecea de după Rusalii...

13

UNA era blondă, cealaltă brunetă, amîndouă erau zvelte, amîndouă surîzătoare și pe amîndouă *tweed*-ul maro-roșcat le îmbrăca bine, amîndurora li se înălța gîtul drăgălaș din gulerul alb ca neaua, de parcă erau lujere de floare ; vorbeau curgător și fără accent străin : franceza și engleza, flamanda și daneza, vorbeau curgător și fără accent străin și limba lor maternă : germana ; călugărițe drăguțe ale neantului, stăpîne și pe limba latină, ele așteptau în cabina de serviciu din spatele casei de bilete, pînă cînd vizitatorii se adunau în grupe de cîte doisprezece la barieră ; striveau cu tocurile ascuțite mucurile de țigări, își împrospătau, cu un gest îndemînatic, rujul de pe buze, înainte de a părăsi cabina pentru a afla naționalitatea vizitatorilor ; puneau zîmbind întrebarea, fără accent străin, din ce țară veneau și care le era limba maternă, iar doritorii de-a fi conduși răspundeau prin ridicarea degetelor ; șapte vorbeau engleza, doi flamanda, trei germana ; apoi mai urma întrebarea pusă cu glas voios : cine stăpînește latina ? Șovăind, Ruth ridică degetul ; doar o persoană ? Blînd se desenă pe chipul drăguț o umbră de tristețe pentru modesta recoltă de oameni cu cultură umanistă, doar

una putea aprecia cum se cuvine exactitatea metrică cu care avea să scandeze versurile de pe mormînt. Surîzînd, cu lampa-baston lăsată în jos ca o sabie, ea coborî scara înaintea celorlalţi ; se simţea miros de beton şi tencuială, miros de criptă, cu toate că un susur abia auzit trăda existenţa unei instalaţii de aer condiţionat ; răsună fără accent străin : în engleză, în flamandă şi germană ; dimensiunile blocurilor cenuşii de piatră fură aduse la cunoştinţă, lăţimea şoselei romane — colo o scară din secolul al doilea — o baie termală din al patrulea — vedeţi, acolo paznici plictisiţi au zgîriat în blocul de gresie un joc de ţintar — (cum spunea totdeauna conducătorul cursului ? — „să scoateţi mereu în evidenţă umanul“) —, aici copiii romani au jucat totdeauna bile, priviţi vă rog îmbinarea perfectă a pietrelor caldarîmului ; o rigolă de scurgere ; apa romană a băilor, lăturile romane curgeau prin această rigolă cenuşie ; resturile unui mic templu particular al zeiţei Venus, pe care domnul guvernator pusese să i-l construiască ; la lumina neonului, rînjetul celor conduşi, rînjet flamand, englez — oare cei trei tineri germani într-adevăr nu rînjeau ? Cum se explică adîncimea fundaţiilor ? Ei, în vremea construirii, solul era, aproape cu certitudine, încă mlăştinos, apele freatice ale fluviului susurau verde în jurul pietrelor cenuşii. Auziţi blestemele sclavilor germanici ? Sudoarea frunţii curgea peste sprîncenele blonde pe chipurile luminoase, iar de-aici pe bărbile blonde ; guri barbare rosteau blesteme în versuri aliterative : „Răzbunare contra romanilor răi, Wotan va face

să vlăstărească din vătămări, Vai, vai, vai!" ; răbdare, doamnelor şi domnilor, doar cîţiva paşi încă ; aici vestigiile edificiului unui tribunal, iar acolo iată-le : *mormintele copiilor romani.*

(„Aici, spusese conducătorul cursului, păşiţi primele în cercul dintre morminte şi, înainte de a începe explicaţiile, aşteptaţi să treacă primul val de emoţie ; este pură chestiune de instinct, doamnelor, cît de lungă trebuie să fie tăcerea dumneavoastră, plină de emoţie, depinde şi de componenţa grupului ; în nici un caz să nu vă lăsaţi antrenate în discuţie asupra faptului că în realitate nu e vorba de morminte ale copiilor romani, ci doar de pietre funerare, care nici măcar n-au fost găsite în locul acesta.")

Pietrele funerare erau rezemate, în semicerc, de zidurile cenuşii ; surprinşi, după ce prima emoţie se potoli, vizitatorii priviră în sus ; deasupra lămpilor cu neon se zărea cerul albastru-închis al înserării ; nu sclipea acolo chiar o stea timpurie, sau era doar strălucirea unui buton aurit ori argintat al balustradei care se înşuruba blînd în sus, în cinci spirale, prin puţul de lumină rotund ?

— Acolo unde începe prima spirală — unde vedeţi linia albă transversală în beton — se află aproximativ nivelul străzii din vremea romanilor ; la a doua spirală — vedeţi şi acolo o linie albă transversală în beton, nu-i aşa — nivelul celei medievale şi, în sfîrşit, la începutul spiralei a treia — pot să renunţ a vă mai atrage atenţia asupra liniei albe transversale — nivelul străzii

de astăzi, şi acum, doamnelor şi domnilor, la inscripţii.

Faţa ei deveni de piatră ca a unei zeiţe, îndoi uşor braţul în sus, ridică lampa-baston ca un ciot de făclie :

DURA QUIDEM FRANGIT PARVORUM MORTE
PARENTES
CONDICIO RAPIDO PRAECIPITATA GRADU
SPES AERTERNA TAMEN TRIBUET SOLACIA
LUCTUS...

Un zîmbet adresat lui Ruth, singura care ştia să aprecieze limba străveche ; un gest imperceptibil spre gulerul jachetei de *tweed*, pe care şi-l potrivi ; lampa-baston lăsată puţin în jos, înainte de a recita traducerea :

O soartă aspră loveşte, de fapt, părinţii
O dată cu moartea grăbită, fulgerătoare a micuţilor,
Totuşi în tristeţea asupra vîrstei fragede,
Care aparţine acum paradisului,
Aduce mîngîiere eterna speranţă.
În vîrstă de şase ani şi nouă luni te-adăposteşte
Acest mormînt, Desideratus.

O tristeţe veche de şaptesprezece secole se aşternu pe chipuri, copleşi inimile, paraliză pînă şi muşchii maseteri ai domnului flamand de vîrstă mijlocie, care lăsă să-i atîrne maxilarul inferior, în timp ce limba împinse repede guma de mestecat într-un unghi mort; Marianne izbucni în la-

crimi, Joseph o strînse de braţ. Ruth îi puse mîna pe umăr, în timp ce însoţitoarea recita cu chipul încă împietrit :

Hard a fate meets with the parents...

Primejdioasă era clipa cînd reveneai la suprafaţă din criptele întunecoase, la lumină, la aer, în seara de vară ; cînd străvechea durere a morţii, înfiptă adînc în inimi, se amesteca cu presentimentul misterelor Venerei, cînd turişti singuratici scuipau guma de mestecat în faţa ghişeului casei de bilete şi încercau, într-o germană stîlcită, să aranjeze un *rendez-vous ;* dans la „Hotelul Prinţul Heinrich" ; plimbare, masă de seară — *a lonely feeling* [1], domnişoară ; atunci fetele erau obligate să devină vestale, să nu angajeze nici un flirt şi să refuze categoric orice invitaţie ; nu puneţi mîna, vă rog, doar priviţi ; *no, Sir, no, no* [2] — şi doar simţeau ele însele suflul descompunerii, simţeau compătimire pentru triştii turişti străini, care-şi purtau foamea de dragoste pe acele cîmpii, unde Venus încă mai domnea şi unde cunoscătoare ale cursului valutelor străine, nu se jenau să-şi anunţe tariful în dolari şi lire sterline, în guldeni, franci şi mărci.

Iată-l pe casier rupînd biletele dintr-un rulou, de parcă îngusta poartă de intrare ar fi dus la un cinema ; nu le rămînea nici măcar destul timp

---

[1] Un sentiment de singurătate (engl.)

[2] Nu, domnule, nu, nu (engl.).

să tragă, în cabina de serviciu, cîteva fumuri din țigară, să muște din sandviș, să soarbă o înghițitură din termos, și tot mereu aceeași grea dilemă, dacă merita să păstreze restul țigării, sau dacă era mai nimerit s-o stingă, strivind-o cu tocul ascuțit ; încă un fum, încă unul, în timp ce mîna stîngă pescuia rujul din geantă, în timp ce inima se hotăra, rebelă, să calce jurămîntul de vestală, în timp ce casierul vîra capul pe ușă :

— Fetițo, fetițo, așteaptă două grupuri, grăbește-te — *mormintele copiilor romani* sînt aproape ca un șlagăr cu succes de casă.

Apoi drumul pînă la barieră, zîmbind, întrebarea cu privire la naționalitate și la limba maternă ; patru vorbeau englezește, unul franțuzește, una olandeza și, de rîndul ăsta, șase nemți ; cu lampa-baston lăsată în jos ca o sabie, fata coborî în cripta întunecoasă, pentru a vesti un cult străvechi al dragostei, pentru a descifra o durere străveche a morții.

Marianne încă mai plîngea, cînd ieșiră afară trecînd pe lîngă șirul celor ce adăstau ; nemții, englezii și olandezii care așteptau își întoarseră rușinați privirile de la chipul fetei ; ce taine dureroase ascundeau subteranele întunecoase de acolo de jos ? Unde citiseră, cîndva, că monumentele culturale stîrnesc lacrimi ? Pentru șaizeci de pfenigi atîta înduioșare adîncă, cum nu se putea vedea decît pe unele chipuri ieșind de la cinema, după filme foarte proaste și foarte bune. Puteau într-adevăr pietrele să miște pe unul pînă

la lacrimi, în timp ce alții băgau în gură, cu sînge rece, o nouă gumă de mestecat, își aprindeau lacom țigările, puneau un film nou în aparatele de fotografiat cu bliț, îndreptîndu-și ochii iscoditori spre obiectivul următor : frontonul unei locuințe burgheze din secolul al XV-lea, chiar vizavi de intrare ; țac, frontonul fusese imortalizat pe bază chimică...

— Încet, încet, doamnelor și domnilor, strigă casierul dinăuntru, din cauza aglomerației neobișnuite am hotărît să permitem participarea a cincisprezece vizitatori, în loc de doisprezece, în fiecare grup; pot să-i rog, așadar, pe următorii trei domni să poftească — șaizeci de pfenigi intrarea, o marcă douăzeci catalogul.

Încă tot pe lîngă coloana celor ce așteptau și care se înșiraseră de-a lungul zidului casei pînă la colțul străzii ; chipul Mariannei încă tot înlăcrimat, răspunse cu un surîs strînsorii puternice a brațului lui Joseph, mulțumi cu un al doilea surîs mîinii pe care i-o pusese Ruth pe umăr.

— Trebuie să ne grăbim, spuse Ruth, nu mai sînt decît zece minute pînă la șapte, să nu-i facem să ne aștepte.

— În două minute sîntem acolo, zise Joseph, ajungem la timp ; tencuială — nici astăzi n-am putut să fiu scutit de mirosul ăsta — și beton ; știți de altfel că descoperirea asta, de acolo de jos, se datorează zelului dinamitard al tatii ? Cînd au aruncat în aer vechiul corp de gardă, s-a prăbușit o boltă și s-a deschis drumul spre vechiturile astea ; trăiască dinamita — în fond

cum îl găseşti pe noul nostru unchi, Ruth, în tine vorbeşte vocea sîngelui cînd îl vezi ?

— Nu, spuse Ruth, vocea sîngelui nu vorbeşte în mine, dar îl găsesc drăguţ ; puţin cam rigid, puţin cam neajutorat — va locui la noi ?

— Probabil, spuse Joseph, o să locuim şi noi acolo, Marianne ?

— Vrei să te muţi la oraş ?

— Da, răspunse Joseph, vreau să studiez statica şi să intru în întreprinderea onorabilă a lui taică-meu, nu-ţi place asta ?

Traversară o stradă animată, trecură pe alta mai liniştită, Marianne se opri în faţa unei vitrine, se desprinse de braţul lui Joseph, scutură mîna lui Ruth de pe umăr şi-şi şterse chipul cu o batistă; Ruth îşi netezi părul cu mîna, îşi îndreptă puloverul.

— Oare sîntem destul de elegante ? întrebă ea. N-aş vrea să-l mîhnesc pe bunicul.

— Sînteţi destul de elegante, spuse Joseph. Cum îţi place planul meu, Marianne ?

— Nu-mi este indiferent ceea ce faci, vorbi ea, e desigur bine să studiezi statica, se pune întrebarea, însă, ce vrei să faci cu cunoştinţele tale.

— Să construiesc sau să arunc în aer, încă nu ştiu, spuse Joseph.

— Dinamita e cu siguranţă învechită, fu de părere Ruth, există fără îndoială mijloace mai bune ; mai ţii minte ce vesel era tata, pe vremea cînd mai putea încă să dinamiteze... cum îl găseşti Marianne ? Îţi place ?

— Da, răspunse aceasta, mi-e foarte drag ; mi-l închipuisem mult mai rău, mai rece, şi

aproape că-mi era frică de el, înainte de a-l cunoaşte, dar cred că frica e ultimul lucru pe care trebuie să ţi-l insufle; o să rîdeţi, dar eu mă simt ocrotită în preajma lui.

Joseph şi Ruth nu rîseră ; o luară pe Marianne la mijloc, între ei, şi porniră mai departe ; în faţa uşii la „Café Kroner“ se opriră încă o dată, se oglindiră în geam, care era căptuşit pe dinăuntru cu mătase verde, îşi mai neteziră o dată părul, mai înainte ca Joseph să le deschidă, zîmbind, uşa.

— Dumnezeule, spuse Ruth, mi-e o foame, cu siguranţă că bunicul a comandat ceva bun !

Doamna Kroner veni spre ei cu mîinile ridicate, trecînd pe lîngă mesele acoperite cu verde, pe covorul lung, verde ; părul ei argintiu era în neorînduială, expresia feţei vestea nenorocire, ochii spălăciţi îi luceau umed, glasul îi tremură de o enervare nesimulată.

— Aşadar, încă nu ştiţi ? întrebă ea.

— Nu, răspunse Joseph, ce ?

— Trebuie să se fi întîmplat ceva îngrozitor ; bunica dumneavoastră a decomandat sărbătorirea — a telefonat acum cîteva minute ; vă roagă să vă duceţi dincolo, la „Prinţul Heinrich“, în camera 212. Sînt nu numai adînc neliniştită, dar şi foarte dezamăgită, domnule Fähmel, aş spune chiar jignită, dacă n-ar trebui să presupun că a avut, probabil, motive importante ; pentru cineva care a fost vreme de cincizeci, cincizeci şi unu de ani clientul nostru permanent, am pregătit, fireşte, o surpriză, o operă — ei, am să vi-o arăt : şi ce să spun ziariştilor şi radiodifuziunii care-şi

vor face apariţia aici, pe la nouă, după sărbătorirea intimă — ce să le spun ?

— Bunica nu v-a arătat motivul precis ?

— Indispoziţie — trebuie să presupun oare că e vorba de — de indispoziţia — cronică — a bunicii dumneavoastră?

— Nu ştim nimic, spuse Joseph. Aţi vrea, vă rog, să trimiteţi cadourile şi florile dincolo ?

— Da, cu plăcere, dar nu vreţi să vedeţi măcar dumneavoastră surpriza mea ?

Marianne îl ghionti, Ruth zîmbi, iar Joseph spuse :

— Da, cu plăcere, doamnă Kroner.

— Eram încă o fetiţă, zise doamna Kroner, cînd a venit bunicul dumneavoastră în oraş; abia aveam paisprezece ani, şi făceam serviciu pe atunci aici în faţă, la bufetul cu mîncăruri ; mai tîrziu am învăţat să servesc, şi, ce credeţi, de cîte ori nu i-am adus micul dejun dimineaţa — de cîte ori n-am luat ouarul şi n-am pus în schimb marmelada, iar cînd mă aplecam înainte, pentru a lua farfuria cu brînză, aruncam cîte o privire pe blocul de desen ; ei, Doamne, ce vrei, iei doară parte la viaţa clienţilor tăi, să nu vă închipuiţi că noi oamenii de afaceri sîntem insensibili — şi credeţi că am uitat, cum a devenit atunci celebru peste noapte şi cum a obţinut comanda cea mare ; clienţii poate îşi spun : mergem la „Café Kroner", comandăm ceva, plătim şi plecăm ; dar să nu credeţi că un asemenea destin trece pe lîngă tine fără să lase urme...

— Da, fireşte, spuse Joseph.

— Oo, ştiu ce gîndiţi : să ne mai scutească bătrîna asta, dar vă cer prea mult dacă vă rog să priviţi o dată surpriza mea şi să-i transmiteţi bunicului dumneavoastră că m-aş bucura, dacă ar veni s-o vadă ? Pentru ziare a şi fost fotografiată.

Merseră încet în urma doamnei Kroner, pe covorul lung, verde, printre mesele acoperite cu verde, se opriră, cînd se opri şi doamna Kroner, şi se dispuseră roată în jurul marii mese pătrate, peste care era o pînză de in; pînza acoperea ceva, ce părea să aibă o înălţime neregulată.

— Se nimereşte bine, zise doamna Kroner, că sîntem patru ; pot să vă rog să apucaţi fiecare de cîte un colţ al pînzei şi, cînd spun „sus", să ridicaţi toţi odată.

Marianne o împinse pe Ruth spre colţul încă neocupat ; apucă fiecare cu mîna un capăt al pînzei.

— Sus, spuse doamna Kroner, şi ridicară pînza ; cele două fete trecură de partea cealaltă a mesei, suprapuseră colţurile şi doamna Kroner împături pînza cu grijă.

— Dumnezeule, zise Marianne, asta e o reproducere fidelă, după natură, a mănăstirii Sankt Anton !

— Nu-i aşa ? sări doamna Kroner, uitaţi-vă aici : nici măcar mozaicul de deasupra intrării principale nu l-am uitat — şi uite aici via.

Macheta nu era fidelă numai ca dimensiuni, ci şi în ce priveşte coloritul : de culoare închisă biserica, deschisă clădirea administrativă, roşu acoperişul casei pentru pelerini, pestriţe ferestrele refectoriului.

— Şi totul, continuă doamna Kroner, nu e din zahăr sau marţipan, ci din aluat ; cadoul nostru pentru aniversarea domnului consilier intim — cel mai fin aluat de prăjituri. Nu credeţi că bunicul dumneavoastră ar putea veni pînă aici să-l vadă, înainte de a i-l duce la atelier ?

— Cu siguranţă, spuse Joseph, va veni încoace şi îl va admira ; îmi daţi voie, deocamdată, să vă mulţumesc în numele lui ; trebuie să fi avut motive serioase care l-au determinat să decomande sărbătorirea şi dumneavoastră veţi înţelege...

— Înţeleg din asta că acum trebuie să plecaţi — nu, vă rog, nu mai puneţi pînza peste ea, domnişoară — tocmai s-a anunţat televiziunea.

— Un singur lucru aş vrea să pot face acum, spuse Joseph, cînd trecură prin piaţa din faţa bisericii Sankt Severin, să rîd sau să plîng, dar nu pot face nici una, nici alta.

— Eu ştiu ce aş face mai curînd : aş plînge, spuse Ruth, dar mă stăpînesc. Ce oameni sînt ăştia ? Ce e zarva asta — ce-i cu făcliile astea ? Domnea gălăgie, tropote de cai, răsunau nechezaturi, glasuri obişnuite să comande invitau la încolonare, instrumentele de suflat scoteau ultimele sunete de probă ; un zgomot nu tocmai puternic, mai curînd fragil, răsună în mijlocul gălăgiei, ca un sunet foarte străin.

— Dumnezeule, spuse Marianne înfricoşată, ce-a fost asta ? !

— Asta a fost o împuşcătură, răspunse Joseph.

Cînd trecu pe sub poarta orașului și coti pe Modestgasse, se sperie ; strădu̦ta era pustie ; nici ucenici, nici călugărițe, nici camioane, nici un pic de animație ; doar halatul alb al doamnei Gretz acolo, departe, în fața magazinului, brațe trandafirii care împingeau spuma de săpun înainte, cu peria de frecat pe jos ; poarta tipografiei era ferecată bine, de parcă în vecii vecilor n-avea să se mai tipărească acolo lucruri instructive pe hîrtie albă; cu labele în lături, cu rana din coastă acoperită de o crustă neagră, mistrețul zăcea jos pe trepte, era tras încet înăuntrul prăvăliei ; fața congestionată a lui Gretz arăta cît era de greu animalul ; din cele trei sonerii de telefon doar una răspunsese, nici cea din casa cu numărul șapte, nici cea din casa cu numărul opt, doar cea de la „Café Kroner".

— Urgent, cu domnul doctor Fähmel !

— Nu e aici, sărbătorirea a fost decomandată. Domnișoara Leonore ? Sînteți așteptată la „Hotelul Prințul Heinrich".

Factorul cu scrisoarea expres sunase, în timp ce ea era în baie ; zgomotul sălbatic nu vestea nimic bun, ieșise din baie, își pusese halatul pe ea, își înfășurase părul ud cu un prosop, se dusese la ușă și luase în primire scrisoarea expres ; Schrit scrisese adresa cu creionul lui galben, trăsese pe plic, în diagonală, două linii roșii încrucișate, și cu siguranță că fiica lui de optsprezece ani fusese trimisă în goană la poștă, cu bicicleta ; urgent.

„Dragă domnișoară Leonore, încercați să dați numaidecît de domnul Fähmel : toate calculele

statice pentru proiectul de construcţie *x5* sînt greşite ; domnul Kanders, cu care tocmai am vorbit la telefon, s-a mai şi apucat să trimită documentaţia — greşită — direct clientului care a comandat-o, împotriva uzanţelor noastre obişnuite ; chestiunea este atît de urgentă, încît am să vin eu însumi astă-seară cu trenul accelerat, dacă pînă la ora 20 nu primesc nici o veste de la dumneavoastră, cum că s-a întreprins ceva în problema asta ; desigur că nu mai e nevoie să vă arăt ce proporţii şi ce importanţă are proiectul de construcţii *x5*. Cu salutări cordiale, al dumneavoastră, Schrit."

De două ori venise pînă în faţa „Hotelului Prinţul Heinrich", apoi se dusese îndărăt, pînă aproape de prăvălia lui Gretz, în Modestgasse ; îi era frică de scandalul care avea să izbucnească ; sîmbăta era sfîntă pentru el şi nu îngăduia să fie deranjat decît dacă era vorba de ceva particular, dar chestiuni de serviciu nu îngăduia în această zi ; îi mai răsuna încă în urechi cuvintele „afurisită treabă" ; încă nu era ora şapte, iar Schrit putea fi obţinut la telefon în cîteva minute ; bine, cel puţin, că bătrînul decomandase sărbătorirea; i s-ar fi părut un adevărat sacrilegiu să-l vadă pe Robert Fähmel mîncînd sau bînd ; se gîndi cu frică la proiectul de construcţie *x5* ; nu era un proiect particular, nu era nici o „casă pentru un editor la marginea pădurii", nici „casă pentru un profesor pe malul fluviului" ; *x5* — abia îndrăznea să se gîndească la el, atît de secret era, se afla la fund, în casa de bani ;

i se tăie respirația ; pentru acest proiect, Robert chiar vorbise cu Kanders aproape un sfert de oră la telefon. Îi era frică.

Gretz încă trăgea de mistreț, nu izbutea să-l aburce pe trepte decît smucitură după smucitură ; un comisionar, cu un coș de flori imens, sună la poarta tipografiei, portarul apăru, luă coșul în primire, încuie poarta la loc ; comisionarul privi dezamăgit la bacșișul din palma întinsă ; „am să-i spun simpaticului bătrîn, gîndi ea, că dispoziția lui de a se da fiecărui comisionar cîte două mărci se pare că nu este îndeplinită ; în mîna comisionarului nu lucea a argint, ci a aramă mată".

Curaj, Leonore ! Curaj, ia-ți inima-n dinți, înfrînge-ți frica și du-te la hotel. Se mai strecură o dată după colț, o fată cu un coș cu alimente intră pe poarta tipografiei ; și ea se uită lung în palma întinsă ; „afurisitul, ticălosul de portar, gîndi Leonore, am să-i spun neapărat domnului Fähmel".

Încă zece minute pînă la ora șapte ; invitată la „Café Kroner", dar chemată la „Hotelul Prințul Heinrich", și ea avea să vină cu chestiuni de serviciu, pe care el le ura în ziua sacră de sîmbătă ; oare *x5* avea să-l determine să reacționeze, în mod excepțional, altfel ? Clătină din cap cînd împinse în cele din urmă ușa cu un curaj orb și trase o sperietură cînd ușa îi fu ținută deschisă de cineva dinăuntru.

Fetițo, fetițo, și în cazul tău îmi voi permite o remarcă cu titlu particular ; vino însă mai

aproape, să sperăm că motivul timidităţii tale nu trebuie căutat în scopul urmărit, ci doar în prezenţa ta aici ; am mai văzut eu multe fete tinere intrînd la noi, dar încă nici una aşa ca tine ; locul tău nu e aici, în prezent nu există decît un singur client la care te-aş lăsa să te duci fără să-mi îngădui nici o remarcă ; Fähmel ; aş putea să fiu bunicul tău, şi n-ai să-mi iei în nume de rău o remarcă particulară ; ce cauţi tu în spelunca asta de bandiţi ? Presară firimituri de pîine în urma ta, ca să poţi găsi drumul îndărăt ; copilă, te-ai rătăcit : cine vine aici cu chestiuni de serviciu arată altfel, nu ca tine, iar cine vine pentru chestiuni personale, cu atît mai puţin ; hai, apropie-te.

— Doctorul Fähmel ? Da, secretara ? Urgent — aşteptaţi, domnişoară, am să-l chem la telefon... Sper că gălăgia asta de-afară n-o să vă deranjeze.

— Leonore ? Mă bucur că tata te-a invitat şi iartă-mă pentru ceea ce ţi-am spus azi-dimineaţă. Da, Leonore ? Tatăl meu te aşteaptă în camera 212. O scrisoare de la domnul Schrit ? Toată documentaţia pentru *x5* este calculată greşit ? Da, am să mă ocup eu de asta, am să-i telefonez lui Schrit. În orice caz, îţi mulţumesc, Leonore, şi pe curînd.

Leonore puse telefonul în furcă, se îndreptă spre portar, deschisese gura pentru a întreba care e drumul spre camera lui Fähmel, cînd un zgomot străin, fragil, nu tocmai puternic, o sperie.

— Dumnezeule, spuse ea, ce-a fost asta?!
— Asta a fost un foc de pistol, copila mea, răspunse Jochen.

Roşu pe verde, alb pe verde; Hugo sta rezemat de tăblia lăcuită în alb a uşii, avea mîinile împreunate la spate; figurile îi apăreau mai puţin precise, ritmul bilelor era tulburat; nu erau oare aceleaşi bile, aceeaşi masă, de cea mai bună calitate, îngrijită necontenit cît se poate de bine? Şi mîna lui Fähmel nu devenea, oare, mai uşoară, loviturile lui mai precise, atunci cînd, lovind cu tacul, crea o figură din neant? Şi, cu toate astea, Hugo avea impresia că ritmul bilelor fusese tulburat, precizia figurilor era mai mică; oare Schrella era cel care adusese cu el prezenţa permanentă a timpului, cel care destrămase vraja: asta a fost aici, asta a fost azi, a fost la ora şaisprezece şi patruzeci şi patru de minute, sîmbătă 6 septembrie 1958; de rîndul ăsta nu mai erai aruncat cu treizeci de ani îndărăt, cu patru în viitor, din nou cu patruzeci în urmă şi apoi iarăşi în prezent; ăsta era prezentul permanent, pe care secundarul ceasului îl împingea înaintea lui; aici, astăzi, acum, în timp ce neliniştea răzbătea de dincolo, din sala de mese: „Plata, ober, plata" ; toţi se grăbeau să plece, la jocurile de artificii, la ferestre, pentru a vedea defilarea; se grăbeau spre mormintele copiilor romani; oare bliţurile aparatelor de fotografiat sînt în regulă? „N-ai ştiut că M. însemnează ministru!" „Nostim, nu-i aşa?" „Plata, ober, plata."

Ceasurile nu băteau zadarnic, limbile lor nu se mişcau în van ; îngrămădeau minute peste minute, le însumau în sferturi şi jumătăţi de oră, şi aveau să facă socoteala precisă în ani, şi ore, şi secunde ; în ritmul bilelor, oare nu răsuna întrebarea : „Robert unde eşti ; Robert unde erai ; Robert unde ai fost ?" Şi Robert nu întorcea întrebarea cu loviturile lui de tac : „Schrella unde eşti ; Schrella unde erai ; Schrella unde ai fost ?" Nu era jocul ăsta un fel de morişcă a rugăciunilor, o litanie al cărei ritm era bătut de tacuri şi bile pe postavul verde ? *La ce la ce la ce ?* Şi : *Îndură-te de noi ! Îndură-te de noi !* Schrella zîmbea de fiecare dată, dădea din cap cînd se retrăgea de la manda biliardului şi lăsa în seama lui Robert figura alcătuită de bile.

Fără să vrea, Hugo dădea şi el din cap după fiecare lovitură : vraja destrămată, precizia mai mică, ritmul tulburat, în timp ce ceasul răspundea atît de precis la întrebarea *Cînd ?* : ora optsprezece şi cincizeci şi unu de minute, în ziua de 6 septembrie 1958.

— Ei, spuse Robert, hai să ne lăsăm păgubaşi, nu mai sîntem la Amsterdam.

— Da, răspunse Schrella, hai să ne lăsăm păgubaşi, ai dreptate. Mai avem nevoie de băiat ?

— Da, spuse Robert, mai am nevoie de el, sau ai prefera să pleci, Hugo ? Nu ? Rămîi, te rog, pune tacurile la rastel, încuie bilele, şi adu-ne ceva de băut — nu, rămîi, fiul meu ; vream să-ţi mai arăt ceva ; uite, aici, un pachet întreg de hîrtii, care au devenit acte, prin diferite stampile şi semnături, numai una mai lipseşte, Hugo :

iscălitura ta în josul hîrtiei acesteia — dacă o pui aici, devii fiul meu! I-ai văzut sus pe tatăl meu şi pe mama mea, cînd le-ai dus vinul? vor fi bunicii tăi, Schrella unchiul tău, Ruth şi Marianne surorile, iar Joseph fratele tău; ai să devii fiul pe care Edith n-a mai putut să mi-l dăruiască; ce-o să spună bătrînul cînd am să-i prezint, de ziua lui de naştere, un nou nepot, care are pe chip zîmbetul lui Edith?... Dacă mai am nevoie de băiat, Schrella? Avem nevoie de el şi am fi bucuroşi dacă şi el ar avea nevoie de noi; mai bine zis: ne lipseşte... auzi, Hugo, ne lipseşti. Tu nu poţi fi fiul lui Ferdi şi totuşi eşti din spiritul lui... Fii cuminte, băiete, nu plînge, du-te în camera ta şi citeşte astea de la un capăt la altul: fii prudent cînd mergi pe coridoare, atenţie fiul meu!

Schrella ridică draperia şi privi jos în piaţă; Robert îi întinse cutia cu ţigări, Schrella îi oferi foc; fumară amîndoi.

— Încă n-ai părăsit camera de hotel?

— Nu.

— Nu vrei să locuieşti la noi?

— Încă nu ştiu, răspunse Schrella, mi-e teamă de casele în care te adaptezi şi te laşi convins de realitatea banală că viaţa merge mai departe şi că timpul îţi aduce împăcare; Ferdi n-ar mai fi decît o amintire, tatăl meu doar un vis, şi, cu toate astea, aici l-au omorît pe Ferdi şi de aici a dispărut fără urme taică-meu; amintirea celor doi nu este cuprinsă nici măcar de listele vreunei grupări politice, pentru că ei nu făceau politică; nici măcar în litaniile de pome-

nire a morților ale comunității evreiești nu vor fi rostite, pentru că nu erau evrei ; poate că Ferdi trăiește, cel puțin, în acte judiciare ; numai noi doi ne gîndim la el, Robert, părinții tăi și bătrînul portar de jos — copiii tăi nu se mai gîndesc ; nu pot trăi în orașul ăsta, pentru că nu-mi este destul de străin, pentru că sînt născut aici, am făcut școala aici ; am vrut să eliberez Gruffelstrasse din vraja ei, am purtat în mine cuvîntul, pe care încă nu l-am rostit niciodată, Robert, nici măcar în discuțiile cu tine, singurul cuvînt de la care aștept ceva pe lumea asta — n-am să-l rostesc nici acum ; poate că am să ți-l pot spune la gară, dacă mă conduci la tren.

— Vrei să pleci chiar astăzi ? întrebă Robert.

— Nu, nu astăzi, camera de hotel e lucrul cel mai potrivit ; cînd închid ușa în urma mea, orașul ăsta mi-e la fel de străin ca toate celelalte. Acolo pot să-mi închipui că va trebui să plec în curînd pentru a preda undeva lecții de limbi străine, într-o clasă în care voi șterge exercițiile de matematică de pe tablă pentru a scrie cu creta în loc: „Eu leg, eu legam, eu am legat, eu voi lega, eu legasem — tu legi, tu legai" ; mi-e dragă gramatica, tot așa cum mi-e dragă și poezia. Ai să-ți închipui, poate, că nu vreau să trăiesc aici, fiindcă nu văd nici o șansă politică pentru această țară ; eu cred mai curînd că n-aș putea trăi aici pentru că totdeauna am fost cu desăvîrșire apolitic și mai sînt încă — făcu un semn spre piața de afară și rîse —, nu aceia de jos sînt oamenii care mă înspăimîntă ; da, da, știu totul, Robert, și îi văd acolo jos, pe

Nettlinger, pe Wakiera; nu mi-e teamă de faptul că există oamenii aceia de jos, ci de faptul că nu există alţii; care? Aceia care să gîndească uneori cuvîntul, chiar dacă n-ar face decît să-l şoptească; l-am auzit cîndva de la un bătrîn în Hyde Park, Robert: *Dacă credeţi în el, de ce nu faceţi ceea ce a poruncit?* Prostie, nu-i aşa, nerealist, Robert? *Păstoreşte-mi mieii*, Robert — dar ei cresc doar lupi. Ce-aţi adus cu voi acasă din război, Robert? Dinamită? Un lucru minunat ca să te joci cu el, îţi înţeleg bine pasiunea, ură împotriva lumii în care n-a fost loc pentru Ferdi şi pentru Edith, pentru tatăl meu şi pentru Groll, şi pentru băiatul al cărui nume nu l-am aflat niciodată, nici pentru polonezul care a ridicat mîna împotriva lui Wakiera. Tu aduni, aşadar, documentaţie statică, aşa cum alţii colecţionează madone din epoca barocului, îţi alcătuieşti o cartotecă din formule, şi pînă şi nepotul meu, fiul lui Edith, s-a săturat de mirosul de mortar, caută formula viitorului altundeva decît în zidurile cîrpite ale abaţiei Sankt Anton. Ce va găsi oare? Ai să-i poţi da tu formula? O va găsi pe chipul noului său frate, al cărui tată vrei să devii? Ai dreptate, Robert, omul nu *este* tată, ci *devine*: vocea sîngelui e o minciună, doar cealaltă e singura adevărată — ăsta e motivul pentru care nu m-am însurat, pentru care n-am avut curajul să cred că aş fi putut deveni tată, şi n-aş fi putut suporta ca şi copiii mei să-mi fi devenit străini, cum a fost Otto faţă de părinţii tăi; nici măcar gîndindu-mă la mama şi la tata n-am prins destul curaj, iar tu nu ştii

încă ce vor deveni odată Joseph şi Ruth, din ce împărtăşanie se vor înfrupta — nici măcar în privinţa copiilor lui Edith şi ai tăi nu eşti sigur; nu, nu, Robert, ai să mă înţelegi de ce nu părăsesc camera de hotel şi de ce nu mă stabilesc în casa în care a locuit Otto şi a murit Edith ; n-aş putea îndura să văd în fiecare zi cutia cu scrisori, în care arunca băiatul acela bileţelele tale — mai e tot vechea cutie de scrisori ?

— Nu, spuse Robert, întreaga uşă a fost renovată, fusese ciuruită de schijele bombelor — numai caldarîmul este tot cel vechi — l-au atins picioarele lui.

— Te gîndeşti la asta, cînd mergi pe el ?

— Da, răspunse Robert, mă gîndesc la asta, şi poate că e unul din motivele care mă fac să colecţionez formule statice — de ce nu te-ai întors mai curînd ?

— Pentru că mi-a fost teamă ca nu cumva oraşul să nu-mi fie îndeajuns de străin ; douăzeci şi doi de ani constituie o pernă bună, şi ceea ce avem noi să ne spunem, Robert, nu-şi găseşte destul loc pe o carte poştală ? Mi-ar plăcea să fiu în prejma ta, dar nu aici ; mi-e teamă, iar oamenii de care dau în acest oraş — mă înşel, oare, dacă nu-i găsesc mai puţin răi decît cei pe care i-am părăsit atunci ?

— Probabil că nu te înşeli.

— Ce-au devenit oamenii ca Enders ? Îţi mai aduci aminte de el, cel cu părul roşu ? Era drăguţ, cu siguranţă că nu era un om violent. Ce-au făcut oamenii ca el în război, şi ce fac astăzi ?

— Poate că îl subestimezi pe Enders; nu numai că era drăguț, dar era — ei, nu s-a înfruptat niciodată din *împărtășania bivolului*, de ce să nu spunem lucrurile tot atît de simplu cum le spunea Edith ? Enders s-a făcut preot ; după război a ținut cîteva predici pe care nu le pot uita ; ar suna prost, dacă aș repeta vorbele lui, dar cînd le spunea *el*, sunau bine.

— Ce face acum ?

— L-au aruncat într-un sat, care n-are nici măcar gară ; acolo predică peste capetele țăranilor, peste capetele copiilor ; ei nu-l urăsc, dar pur și simplu nu-l înțeleg, îl prețuiesc chiar, în felul lor, ca pe un smintit amabil ; le-o fi spunînd într-adevăr, că toți oamenii sînt frați ? Ei o știu mai bine și se gîndesc într-ascuns : „Oare nu e, totuși, comunist ?" Mai mult nu-i taie capul ; numărul șabloanelor s-a micșorat, Schrella; nimănui nu i-ar fi trecut prin cap să-l considere pe tatăl tău comunist, nici măcar Nettlinger n-a fost atît de prost — astăzi oamenii n-ar putea să-l categorisească altfel pe taică-tău. Enders ar păstori mieii, dar nu i se dau decît berbeci ; e suspect, pentru că ia mereu *Predica de pe munte* ca temă pentru predicile sale ; poate că într-o bună zi se va descoperi că e o interpolare și o vor tăia; hai să-l vizităm pe Enders, și seara, cînd ne vom întoarce la gară cu autobuzul, vom lua cu noi îndărăt mai multă disperare decît mîngîiere ; luna mi-e mai familiară decît acel sat — o să-l vizităm, să practicăm milostenia ; trebuie să-i vizităm pe cei izolați în singurătate — cum de te-ai gîndit tocmai la Enders ?

— M-am gîndit pe cine aş vrea să-l revăd, uiţi că a trebuit să dispar de la şcoală; dar mi-e teamă de întîlniri, de cînd am văzut-o pe sora lui Ferdi.

— Ai văzut-o pe sora lui Ferdi ?

— Da, are un chioşc de limonadă la capătul liniei unsprezece. N-ai fost niciodată acolo ?

— Nu, mi-e teamă că Gruffelstrasse ar putea să-mi fie străină.

— Pentru mine a fost mai străină decît toate străzile din lume — nu te duce acolo, Robert. Familia Trischler a murit într-adevăr ?

— Da, răspunse Robert, chiar şi Alois ; s-au scufundat cu „Anna Katharina" ; nu mai locuiau de mult în port ; cînd s-a construit podul au trebuit să plece de-acolo, şi casa închiriată în oraş nu se potrivea pentru cei doi bătrîni, duceau dorul apei şi al vapoarelor ; Alois a vrut să-i ducă pe vasul „Anna Katharina" la nişte prieteni în Olanda — nava a fost bombardată, Alois a vrut să-i scoată pe părinţii săi din cabină, dar era prea tîrziu — apa a năvălit de sus peste ei şi n-au mai ieşit la lumină ; a trecut mult pînă le-am dat de urmă.

— De unde ai aflat ?

— La „Ancora", m-am dus acolo zi de zi şi am întrebat toţi marinarii — pînă cînd am dat de unul care ştia ce se întîmplase cu „Anna Katharina".

Schrella trase draperia la loc, se îndreptă spre masă şi strivi ţigara în scrumieră. Robert îl urmă.

— Cred, spuse el, că trebuie să mergem acum sus, la părinții mei — sau ai prefera să nu participi la sărbătorire?

— Ba da, zise Schrella, merg și eu, dar nu vrei să-l așteptăm pe băiat? Ce mai face, în definitiv, unul ca Schweugel?

— Te interesează cu adevărat?

— Da, de ce mă întrebi dacă mă interesează cu adevărat?

— În camerele de hotel și în pensiuni te-ai gîndit la Enders și la Schweugel?

— Da, și la Grewe și la Holten — erau singurii care nu participau cînd mă atacau ceilalți în drumul spre casă — nici Drischka nu lua parte... ce mai fac cu toții, mai trăiesc?

— Holten a murit, căzut pe front, răspunse Robert, dar Schweugel mai trăiește; e scriitor și, cînd mă cheamă cîteodată seara la telefon sau sună la ușă, o pun pe Ruth să spună că nu sînt acasă; îl găsesc pe cît de steril, pe atît de insuportabil; pur și simplu mă plictisesc cu el; vorbește într-una de burghezi și neburghezi, și probabil se socotește printre aceștia din urmă — ce rost are? Pur și simplu nu mă interesează; m-a și întrebat odată de tine.

— Aha, și ce a devenit Grewe?

— A devenit om de partid, dar nu mă întreba al cărui partid, nici nu e important să știi asta. Iar Drischka produce „Leii Drischka pentru mașini“, un articol cu marca fabricii pe el, care-i rentează bine. Încă nu știi ce e un leu pentru mașină? Ei, dacă o să mai rămîi cîteva zile, ai să afli; cine pretinde că e și el cineva,

are pe bancheta din spate a maşinii, la geam, unul din leii lui Drischka — şi în ţara asta aproape că nu vei găsi pe nimeni care să nu pretindă că e şi el cineva... Li se şi vîră de pe acum în cap că trebuie să se considere că sînt cineva ; au adus cu ei din război cîte ceva : amintirea durerilor şi a jertfei, dar azi se consideră că sînt cineva — n-ai văzut indivizii de jos din hol ? Se duceau la trei banchete diferite : la un banchet al opoziţiei de stînga, la un banchet al societăţii „Celei mai utilitare dintre cele de utilitate publică" şi la un banchet al opoziţiei de dreapta — dar ar fi trebuit să fii un geniu, pentru a descoperi la ce banchet mergea fiecare dintre ei.

— Da, zise Schrella, am stat acolo jos şi te-am aşteptat, tocmai se adunau primii participanţi şi am auzit ceva relativ la opoziţie ; primii care au venit au fost inofensivii, infanteria democraţiei, nişte află-n-treabă de pe stradă, de felul celor cărora li se spune *nici măcar atît de rău* ; vorbeau despre mărci de maşini şi despre cabane pentru *week-end* şi-şi împărtăşeau reciproc impresiile, spunînd că Riviera franceză a început să devină modernă, tocmai pentru că este inundată de lume, şi că — în ciuda oricăror previziuni contrare — la intelectuali a început moda călătoriilor cu societăţi turistice. Aici, în ţară, asta se numeşte snobism reciproc sau dialectică ? Trebuie să-mi explici lucrurile astea ; un snob englez ţi-ar spune : „dacă îmi dai zece ţigări, ţi-o vînd pe bunica mea" — cei de-aici şi-ar vinde cu adevărat bunica doar pe cinci ţigări ;

de altfel ăștia își iau snobismul în serios ; după aceea au vorbit despre școli, unii erau pentru învățămîntul umanist, alții împotriva lui ; ei, foarte frumos. Am tras cu urechea, pentru că tare aș fi vrut să aflu cîte ceva despre grijile lor adevărate ; își șopteau tot mereu cu respect numele corifeului pe care-l așteptau în seara asta. Kretz — ai mai auzit vreodată numele ăsta ?

— Kretz, spuse Robert, este — cum s-ar zice — un corifeu al opoziției.

— Am auzit într-una cuvîntul „opoziție", dar din discuțiile lor nu mi-a reieșit limpede împotriva cui e opoziția.

— Dacă îl așteptau pe Kretz, trebuie să fi fost de stînga.

— Am auzit bine : acest Kretz e un fel de celebritate, ceea ce se numește o speranță ?

— Da, reluă Robert, își pun mari speranțe în el.

— L-am văzut, continuă Schrella, a venit ultimul ; dacă ăsta e o speranță, aș vrea să știu ce ar putea fi o disperare... ; cred că dacă aș omorî vreodată pe cineva, pe el l-aș omorî. Dar voi sînteți orbi cu toții ? Tipul, firește, e deștept și cult, ți-l citează pe Herodot[1] în original, ceea ce sună ca o muzică divină pentru urechile acestor glotași care nu scapă niciodată de marota culturii ; dar vreau să sper, Robert, că tu nu ți-ai lăsa fata sau fiul nici o clipă singuri cu acest Kretz ; ăsta, de snobism, nici nu mai știe de ce sex e. Ăștia cîntă amurgul, Robert, dar

[1] Istoric grec (aprox. 484—420 î.e.n.).

nu-l cîntă bine de loc, mai lipsește doar un *largo*, și ai gata o înmormîntare clasa a treia...
Soneria telefonului îl întrerupse pe Schrella ; îl urmă pe Robert, care se duse în colț și ridică receptorul.

— Leonore ? spuse el. Mă bucur că tata te-a invitat și iartă-mă pentru ceea ce ți-am spus azi-dimineață. Da, Leonore ? Tatăl meu te așteaptă în camera 212. O scrisoare de la domnul Schrit? Toată documentația pentru *x5* este calculată greșit ? Da, am să mă ocup eu de asta, am să-i telefonez lui Schrit. În orice caz, îți mulțumesc, Leonore, și pe curînd. Robert puse receptorul în furcă și se întoarse din nou către Schrella : Cred că, spuse el — dar un zgomot străin, fragil, nu tocmai puternic, îl întrerupse.

— Dumnezeule, zise Schrella, asta a fost o împușcătură !

— Da, spuse Robert, a fost o împușcătură. Cred că acum trebuie să mergem sus.

Hugo citi : „Declarație de renunțare : Declar prin prezenta că sînt de acord ca fiul meu Hugo..." ; stampile impresionante dedesubt, semnături, dar vocea de care se temuse nu-și făcea apariția; ce voce fusese aceea care îi poruncise să acopere goliciunea maică-si, cînd se întorcea din escapade și cînd, lungită în pat, murmura litania ucigătoare *La ce la ce la ce ?* Simțise milă, îi acoperise goliciunea, îi dăduse să bea, se strecurase pînă la magazin și cerșise două țigări, cu riscul de a fi atacat de ei, de-a fi bătut și strigat *Mielul Domnului.* Ce voce fusese aceea

care îi poruncise să joace canasta cu *Aşa-ceva-n-ar-trebui-să-se-nască*; care îl prevenea să nu intre în camera preotesii oilor ; care îl îndemna acum să-şi murmure sie însuşi : tată ? Pentru a-şi micşora teama care îl copleşea, adăugă după el alte cuvinte : frate şi soră, bunic, bunică şi unchi, dar cuvintele acestea nu diminuau teama: adăugă după ele mai multe cuvinte : dinamică şi dinamită, biliard şi corect, cicatrice pe spinare, coniac şi ţigări, roşu şi verde, alb şi verde, dar teama nu scădea ; poate că se va micşora dacă va acţiona ; deschise fereastra, privi în jos la mulţimea de oameni care murmura ; era un murmur ameninţător sau prietenos ? Jocuri de artificii pe cerul albastru-închis ; bubuituri de tunet din care izbucneau flori uriaşe ; jerbe de culoare portocalie, ca nişte mîini care voiau să apuce ; închise fereastra ; mîngîie uniforma violetă ce atîrna pe umeraşul din faţa uşii ; deschise uşa dinspre coridor : agitaţia se simţea pînă aici sus : cineva grav rănit la camera 211 ! Învălmăşeală de voci, paşi încolo, paşi încoace, în sus şi în jos, şi tot mereu o singură voce pătrunzătoare de poliţist :

— La o parte de-acolo ! La o parte de-acolo ! Să plece de-aici ! Să plece ! Lui Hugo îi fu teamă şi şopti cuvîntul :

— Tată.

Directorul spusese : „Ai să ne lipseşti, trebuie să pleci, aşa, deodată ?“ ; iar el nu rostise, ci doar gîndise : „Trebuie, aşa, deodată, a sosit timpul“ ; iar cînd Jochen a adus vestea despre atentat, surpriza directorului cu privire la demisia lui fu

uitată sub impresia celor anunțate; directorul nu primise relatarea lui Jochen cu groază, ci cu încîntare, nu dăduse trist din cap, ci își frecase mîinile: „Habar n-aveți. Un asemenea scandal poate să lanseze un hotel dintr-o dată. O să plouă cu titluri de-o șchioapă. Crima nu este sinucidere, Jochen — iar o crimă politică nu e o crimă oarecare. Dacă n-a murit, o să procedăm așa ca și cum ar fi pe moarte. Habar n-aveți, trebuie strecurat măcar rîndul: «Se află în pericol de moarte»; toate convorbirile telefonice mi le treceți numaidecît mie, ca să nu se comită vreo prostie. Ei, Doamne, nu mai faceți mutrele astea plouate. Rămîneți calmi, cu o expresie de ușoară compătimire pe față, ca unul care are de plîns un deces, dar care se mîngîie la gîndul moștenirii. Hai, copii, la treabă. O să plouă cu rețineri telegrafice de camere. Tocmai M. Habar n-aveți ce înseamnă asta. Numai de nu s-ar întîmpla între timp vreo sinucidere. Chemă-l numaidecît la telefon pe domnul de la camera unsprezece; n-are decît să se înfurie și să plece la dracu', jocurile de artificii ar fi trebuit să-l trezească pînă acum. Hai, copii, la arme."

„Tată, gîndi Hugo, trebuie să vii să mă iei de aici, că altfel nu mă lasă să ajung pînă la camera 212"; blițurile fotografilor fulgerară în umbra cenușie a casei scării, pătratul de lumină al ascensorului se ivi, transporta clienții pentru camerele 213—226, care trebuiau să meargă cu ascensorul pînă la etajul trei, din cauza barajului polițienesc, și să coboare apoi pe scara de

serviciu ; uşa ascensorului aduse murmur violent; costume negre, rochii de culoare deschisă, feţe descompuse, buze care se crispau pentru a rosti „pretenţii abuzive" şi „scandalos" ; Hugo închise prea tîrziu uşa ; ea îl descoperise, venea pe coridor alergînd spre camera lui ; tocmai răsucise cheia în broască pe dinăuntru, cînd clanţa uşii şi fu zguduită violent.

— Deschide, Hugo, deschide odată ! spuse ea.

— Nu.

— Îţi poruncesc !

— De un sfert de oră nu mai sînt în serviciul hotelului, doamnă.

— Pleci ?

— Da.

— Încotro ?

— Mă duc la tatăl meu.

— Deschide, Hugo, n-am să-ţi fac rău şi nici n-am să te mai înspăimînt ; nu poţi pleca ; ştiu că n-ai tată, ştiu bine ; am nevoie de tine, Hugo — tu eşti cel pe care îl aşteaptă cu toţii, şi ştii bine asta ; ai să vezi întreaga lume şi ţi se vor prosterna oamenii la picioare în cele mai frumoase hoteluri ; nu e nevoie să spui nimic, doar să fii prezent ; chipul tău, Hugo — hai, deschide, nu poţi să pleci.

Smuciturile clanţei îi întrerupeau cuvintele, marcau virgulele în fluviul implorator al vocii ei.

— ...zău că nu e pentru mine, Hugo, uită ce am spus şi ce am făcut ; a fost din disperare — vino acum, de dragul lor — te aşteaptă, eşti mielul nostru...

Clanța se mai smuci o dată.

— Ce căutați aici ? întrebă ea.

— Îl caut pe fiul meu.

— Hugo e fiul dumneavoastră ?

— Da ; deschide, Hugo.

„Pentru prima oară fără «te rog»", gîndi Hugo ; răsuci cheia și deschise.

— Hai, băiete, mergem.

— Da, tată, viu.

— Alt bagaj nu mai ai ?

— Nu.

— Hai !

Hugo își luă geamantanul și fu bucuros că spatele tatălui său îi acoperi chipul femeii. Auzi încă plînsul ei, în timp ce cobora pe scara de serviciu.

— Hai, nu plîngeți, copii, spuse bătrînul ; va reveni și va rămîne printre noi ; s-ar întrista dacă ar ști că lăsăm vinul să se acrească ; el a fost rănit foarte grav, și sper că marea lui uimire nu i se va mai șterge de pe față ; ăștia se consideră, cu toții, nemuritori — un asemenea mic zgomot fragil poate face minuni. Vă rog, voi, fetelor, să vă ocupați de cadouri și de flori ; Leonore preia florile, Ruth cărțile de vizită cu felicitări, Marianne cadourile. Ordinea reprezintă jumătate din viață — din ce o fi alcătuită oare cealaltă jumătate ? N-am ce să fac, copii, nu pot fi trist. E o zi mare, care mi-a redat soția și mi-a dăruit un fiu — îmi dai voie să te numesc astfel, Schrella ? Fratele lui Edith — am căpătat chiar

şi un nepot, nu-i aşa, Hugo ? Încă nu mă pot hotărî să te numesc cu adevărat nepot, eşti de fapt fiul fiului meu, dar totuşi nu-mi eşti nepot; nu pot explica asta ; ce voce îmi porunceşte să nu te numesc nepot ? Luaţi loc, fetele ne vor face sandvişuri, jefuiţi coşurile de alimente aduse, copii, dar nu-mi răscoliţi teancurile puse în ordine de Leonore ; mai bine aşezaţi-vă fiecare pe cîte un an ; dumneata ia teancul A, Schrella, care e cel mai înalt ; ţie, Robert, pot să-ţi ofer 1910, următorul ca înălţime ? Joseph, tu poate îţi alegi singur unul, 1921 nu e rău. E bine aşa, aşezaţi-vă ; să bem prima înghiţitură pentru domnul M., pentru ca uimirea de pe chipul lui să nu se şteargă — a doua înghiţitură pentru soţia mea ; binecuvînteze-i Dumnezeu memoria. Te rog, Schrella, nu vrei să vezi cine bate la uşă ? Un oarecare domn Gretz doreşte să-mi prezinte felicitări ? Sper că nu aduce mistreţul în spinare ? Nu ? Slavă Domnului ! Te rog, spune-i dragă Schrella, că nu sînt aici pentru el ; sau poate crezi, cumva, Robert, că acum ar fi ziua şi ora nimerită pentru a primi pe un oarecare domn Gretz ? Mulţumesc, Schrella. E ziua şi ora cînd se renunţă la falsele sentimente de vecin ; două cuvinte te pot costa viaţa : „E păcat şi ruşine", a spus bătrîna doamnă Gretz ; o mişcare a mîinii te poate costa viaţa, o clipire a genelor greşit înţeleasă ; da, Hugo, te rog mai toarnă vin — nu te jigneşte, sper, faptul că aici, în cercul familiei, ştim să preţuim îndemînarea pe care ai dobîndit-o şi să ne folosim de ea.

Pune, fără grijă, buchetele mari în fața perspectivei de ansamblu a abației Sankt Anton, pe cele mai mici în dreapta și în stînga, alături, pe polițele pentru sulurile de desene; dă sulurile jos și aruncă-le; sînt goale toate și nu slujesc decît ca decor — sau poate că e printre noi cineva care intenționează să mai utilizeze prețioasa hîrtie? Poate tu, Joseph! De ce stai atît de incomod? Ți-ai ales anul 1941, un an slab, băiete. 1945 ar fi fost mai bun, atunci a plouat cu recomenzi, aproape ca în anul 1909, dar am renunțat la toate, băiete. Acel *sorry* mi-a stricat plăcerea de a mai construi. Ruth, pune scrisorile de felicitări una peste alta pe masa mea de desen, voi comanda mulțumiri tipărite și tu îmi vei ajuta să scriu adresele; am să-ți cumpăr în schimb ceva frumos, de la Helene Horuschka; cum ar trebui să sune textul scrisorii de mulțumire: „Pentru atenția manifestată cu prilejul celei de-a optzecea aniversări a mea vă exprim prin aceasta mulțumiri cordiale“. Poate că am să adaug fiecărei mulțumiri un desen de mînă, ce zici de asta, Joseph? Un pelican, sau un șarpe — ce-ai zice de un bivol — te rog, Joseph, ia du-te tu pînă la ușă, și vezi cine mai vine atît de tîrziu.

Patru salariați de la „Café Kroner“? Aduc un dar, pe care crezi că n-ar trebui să-l refuz? Bine, atunci să intre.

Cei patru — doi chelneri și cele două fete de la bufet — purtau cu grijă o planșetă dreptunghiulară, mai mult lungă decît lată, acoperită cu

o pînză de in albă ca neaua; bătrînul se sperie: aduceau oare un cadavru? Ceea ce ridica în sus pînza albă, ascuţit ca un baston, era oare nasul? Îl purtau cu atenţie, de parcă era un cadavru de preţ; domnea linişte desăvîrşită; mîinile Leonorei încremeniseră aranjînd un buchet, Ruth ţinea o carte poştală de felicitări cu marginile aurite, Marianne rămăsese cu coşul gol în mînă.

— Nu, nu, spuse bătrînul încetişor, vă rog să nu-l puneţi pe jos; daţi-le două capre de planşetă.

Hugo şi Joseph aduseră două capre de planşetă dintr-un ungher, le puseră în mijlocul atelierului, deasupra anilor 1936 şi 1939; liniştea se lăsă din nou, cînd cei doi chelneri şi cele două fete puseră scîndura pe capre, trecură la cele patru colţuri, apucară fiecare un colţ al pînzei şi, la un „sus" scurt, tăios, rostit de chelnerul cel mai în vîrstă, o ridicară.

Bătrînul se congestionă, sări la macheta din aluat, ridică ambii pumni ca un toboşar, care-şi adună puterile pentru un ritm furios, şi, vreme de o clipă, se păru că va zdrobi torta acoperită cu zahăr, dar lăsă din nou în jos pumnii ridicaţi, care atîrnară moi de-a lungul trupului; rîse încetişor, se înclină în faţa fetelor, apoi a celor doi chelneri, se îndreptă din nou de spate, scoase portvizitul din buzunar şi dădu fiecăruia o bancnotă bacşiş.

— Vă rog, spuse el calm, transmiteţi-i doamnei Kroner sincerele mele mulţumiri şi spuneţi-i

că evenimente importante mă obligă să renunţ la micul meu dejun — evenimente importante, de mîine nu mai iau micul dejun la dînsa.

Aşteptă pînă ce ieşiră chelnerii şi fetele şi strigă :

— Hai, copii, daţi-mi un cuţit mare şi o farfurie de desert.

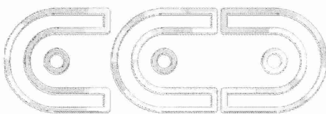
Apoi tăie, mai întîi, acoperişul turnului bisericii abaţiale şi îi întinse farfuria lui Robert.

Redactor responsabil : SUZETTE HIRSCH
Tehnoredactor : AUREL BUCUR

Dat la cules 10.02.1966. Bun de tipar 26.04.1966. Apărut 1966. Tiraj 25.170 ex. broşate. Hîrtie tipar înalt B mat de 63 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 16,19. Coli tipar 13 A. nr. 19.193. C. Z. pentru bibliotecile mari 83. C. Z. pentru bibliotecile mici 83—32=R.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918",
Str Grigore Alexandrescu nr. 89—97, Bucureşti,
Republica Socialistă România
Comanda nr. 3161

Scanare și prelucrare digitală

de

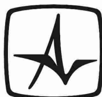
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023